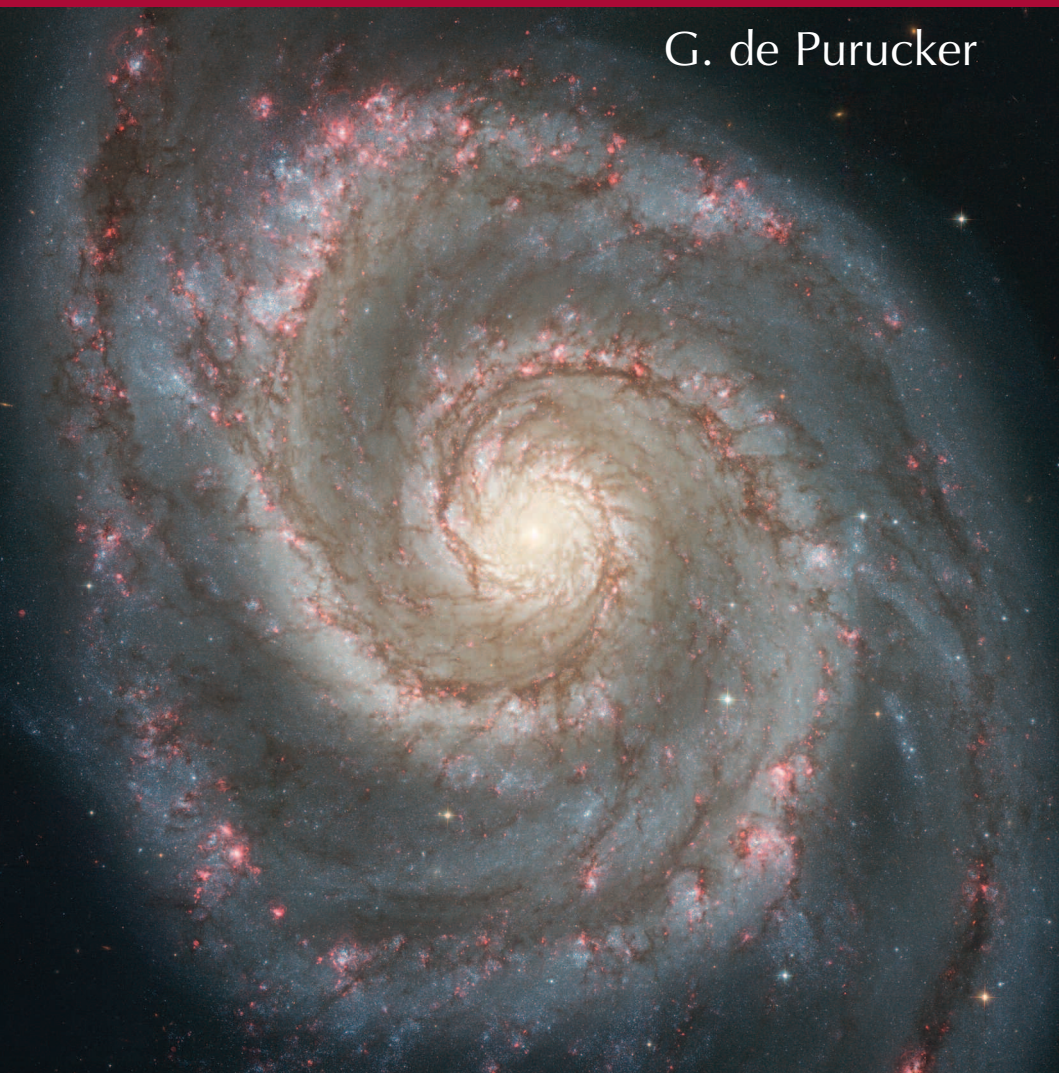

Occulte woordentolk

G. de Purucker

Een handboek van oosterse
en theosofische termen

Occulte woordentolk

Occulte woordentolk

een handboek van oosterse
en theosofische termen

G. de Purucker

Theosophical University Press Agency
Den Haag

Oorspronkelijke titel:
Occult Glossary
1933, 2de herziene druk 1996

G. de Purucker
Occulte woordentolk
1ste druk 1981
2de herziene druk 2011
Vertaling van de Engelse herziene druk

ISBN 978-90-70328-96-2, E-boek

Nur 720

Trefwoorden: theosofie, esoterie

Dit boek waarop copyright bestaat, mag kosteloos worden gedownload om het off-line te lezen, maar mag in geen enkele vorm of op geen enkele manier – elektronisch, mechanisch, of door middel van fotokopieën, of opnames, of op een andere manier – voor commerciële of andere doeleinden worden gereproduceerd en/of gedistribueerd, zonder eerst toestemming aan Theosophical University Press Agency te vragen.

omslagfoto: Draaikolknevel (M51a), NASA

© 2011 Theosophical University Press Agency
Daal en Bergselaan 68, 2565AG Den Haag
+31 (0)70 3231776
www.theosofie.net / info@theosofie.net

Noot van de uitgever

Elke tak van studie heeft zijn eigen specifieke terminologie, en de esoterische filosofie vormt daarop geen uitzondering. Deze woordentolk licht niet alleen de betekenis toe van de termen die het meest in dat soort literatuur worden aangetroffen, maar geeft ook een korte schets van een eeuwenoude traditie van leringen over de samengestelde aard van de mens en van het heelal waarin hij leeft, en van de beginselen die daaraan ten grondslag liggen.

Tot de veranderingen in deze tweede editie behoren een spaarzamer gebruik van hoofdletters, aanpassing van de interpunctie, en correctie van enkele termen (met dank aan dr. Bruce C. Hall en David Reigle voor hun respectieve bijdragen). Er is ook een index toegevoegd.

Sleutel tot de uitspraak van Sanskrietwoorden

De Sanskriettransliteratie volgt het moderne stelsel, behalve voor de volgende letters: c = ch, ch = chh, ṛ = ri, ṣ = sh

Letter(s)	Zoals in	Voorbeeld
a	<i>af</i>	<i>laya</i>
ā	<i>daar</i>	<i>ātman</i>
ai	<i>aai</i>	<i>taijasa</i>
au	<i>nauw</i>	<i>bhaumika</i>
b	<i>boter</i>	<i>Brahmā</i>
bh	<i>boter, gevolgd door h</i>	<i>bhūta</i>
ch	<i>tsjilpen</i>	<i>chakra</i>
chh	<i>tsjilpen, gevolgd door h</i>	<i>chhāyā</i>
d	<i>draak</i>	<i>deva</i>
dh	<i>draak gevolgd door h</i>	<i>dharma</i>
dhy	<i>dh (zie boven) gevolgd door j</i>	<i>dhyāna</i>
e	<i>nee</i>	<i>deva</i>
g	het Engelse <i>go</i>	<i>guru</i>
h	<i>haar</i>	<i>hathayoga</i>
i	<i>piek</i>	<i>pītri</i>
ī	<i>pier</i>	<i>avīchi</i>
j	het Engelse <i>joy</i>	<i>jīva</i>
k	<i>kelk</i>	<i>kalpa</i>
l	<i>les</i>	<i>laya</i>
m	<i>man</i>	<i>manas</i>
n	<i>neer</i>	<i>nirvāṇa</i>
ñ	<i>franje</i>	<i>jñāna</i>
ṅg	<i>bingo</i>	<i>liṅgaśarīra</i>
o	<i>boot</i>	<i>bodhi</i>
p	<i>paar</i>	<i>pralaya</i>

r	roos	rajas
s	sap	sat
ś	sjouwen	śarīra
sh	rams <i>j</i>	śiśhṭa
t	top	tamas
th	thuis	sthūla
u	poes	upanishad
ū	moer	bhūta
v	velen	vidyā
y	jas	yogī

Syllaben zijn óf zwaar óf licht. Zware syllaben bevatten óf een lange klinker, óf een korte klinker gevolgd door twee of meer medeklinkers (geaspireerde letters zoals *bh* zijn enkelvoudige medeklinkers). In het algemeen valt de klemtoon op de zware syllabe die zich het dichtst bij het einde van het woord bevindt, maar niet de laatste syllabe. Voorbeelden *tu-rī-ya*, *man-van-tara*, *pra-jā-pa-ti*; maar *u-pa-ni-shad* (dat geen zware syllabe heeft).

De ṇ en ṭ (zoals in *Brāhmaṇa* en *śiśhṭa*) die voor een correcte transliteratie van het Sanskriet nodig zijn en de uitspraak enigszins beïnvloeden, kunnen voor praktische doeleinden worden genegeerd.

Meer hulp bij het uitspreken van Sanskriettermen, met geluidsopnamen, kan worden gevonden in Bruce Cameron Hall, *Sanskrit Pronunciation: Booklet and Audio*, Theosophical University Press, 1992.

Occulte woordentolk

Absolute, het

Een term die helaas vaak verkeerd wordt gebruikt, zelfs in theosofische geschriften. Het is in de westerse filosofie een gangbaar woord waarmee het volstrekt onvoorwaardelijke wordt aangeduid; maar dit gebruik doet de etymologie van het woord geweld aan, en is ook in strijd met de manier waarop sommige scherpzinnige en zorgvuldige denkers de term gebruiken, zoals Sir William Hamilton in zijn *Discussions* (3de druk, blz. 13vn), die het woord *absoluut* op de juiste manier gebruikt, zoals theosofen zouden moeten doen – in de betekenis van ‘voltooid’, ‘volmaakt’, ‘volledig’. Hamilton merkt op: ‘Het *absolute* staat lijnrecht tegenover en is het tegenovergestelde van het oneindige’ (zie aldaar). Deze laatste uitspraak is juist, en in zorgvuldig geschreven theosofische publicaties zou het woord absoluut moeten worden gebruikt zoals Hamilton dat doet, nl. in de betekenis van dat wat bevrijd, losgemaakt, volmaakt, voltooid is.

Het woord *absoluut* is afgeleid van het Latijnse *absolutum*, dat ‘bevrijd’, ‘losgemaakt’ betekent, en is daarom een nauwkeurig Nederlands equivalent van de filosofische Sanskrietterm moksha of mukti, en in meer mystieke zin van de Sanskrietterm die vaak in boeddhistische geschriften wordt aangetroffen, nirvāṇa – een bijzonder diepzinnige en mystieke gedachte.

Dat westerlingen parabrahman vaak het absolute noemen geeft aan dat ze de betekenis van de term parabrahman niet kennen, noch de etymologie, de oorsprong en het juiste gebruik van het woord absoluut; ze gebruiken absoluut op een gangbare maar verkeerde manier.

Strikt genomen zou de term het absolute alleen moeten

worden gebruikt voor wat de hindoe filosoof verstaat onder moksha of mukti of een mukta – d.w.z. iemand die mukti of vrijheid heeft verworven: iemand die het toppunt of summum heeft bereikt van alle evolutie die binnen een bepaalde hiërarchie mogelijk is, al is zo'n jīvanmukta, vergeleken met nog verhevener hiërarchieën, slechts een beginneling. De stille wachter in de theosofische filosofie is een treffend voorbeeld van iemand die absoluut kan worden genoemd in de meest strikte zin van het woord. Het is duidelijk dat de stille wachter niet parabrahman is. (Zie ook moksha, relativiteit.)

Achtste sfeer of planeet van de dood

Een uitdrukking die wordt gebruikt in het meer esoterische of innerlijke deel van de leringen waarover weinig kan worden gezegd, want dit gedeelte van de leer is altijd verborgen gebleven achter een dichte sluier van geheimhouding en stilzwijgen.

De uitdrukking wordt vaak verward met avīchi (zie aldaar), maar ten onrechte omdat de twee begrippen, hoewel ze nauw met elkaar samenhangen, niettemin geheel verschillend zijn. Terwijl avīchi een toestand is waarin heel slechte mensen 'sterven en zonder onderbreking opnieuw worden geboren', maar niet zonder hoop op een uiteindelijke verlossing – iets wat in het geval van heel slechte of ziellose mensen zelfs op ons fysieke gebied kan plaatsvinden – vertegenwoordigt de achtste sfeer een veel grotere mate van psychomentele degeneratie. Zoals zojuist al is aangeduid, bestaat zelfs in avīchi de mogelijkheid om opnieuw door de straal van de spirituele monade te worden bezielde; in de achtste sfeer of planeet van de dood verdwijnt deze mogelijkheid echter voorgoed en de entiteit die tot de planeet van de dood is gezonken, is wat in de esoterische filosofie een 'verloren ziel' wordt genoemd. In de achtste sfeer worden de verloren zielen telkens weer in het laboratorium van de natuur vernalen, en hun samenstellende psychoastrale bestanddelen of levensatomen vallen ten slotte

uiteen. De achtste sfeer of planeet van de dood is een werkelijk bestaande bol. Ze is natuurlijk ook een toestand van zijn, terwijl avīchi bijna uitsluitend een toestand is waarin een entiteit kan verkeren, hoewel het duidelijk is dat deze entiteit een positie of plaats moet innemen en zich dus ergens in de ruimte moet bevinden – op onze aarde of elders.

Adept

Dit woord betekent iemand die ‘kundig’ is; daarom zijn zelfs in ons dagelijks leven een scheikundige, een arts, een theoloog, een monteur, een ingenieur, een leraar in talen en een sterrenkundige allemaal ‘adepten’, mensen die deskundig zijn, ieder in zijn eigen beroep. In de theosofische literatuur is een adept echter iemand die deskundig is in de esoterische wijsheid, in de leringen van het leven.

Ādi-buddhi (zie svabhavat)

Advaita-Vedānta (zie Vedānta)

Agnishvāṭṭa (Sanskriet)

Een samenstelling van twee woorden: *agni*, ‘vuur’; *shvāṭṭa*, ‘geproefd’, of ‘verzacht’, van de wortel *svad*, die ‘proeven’ of ‘verzachten’ betekent. Dus letterlijk: iemand die verheerlijkt of verzacht is door het vuur. Een klasse van pitri’s: onze zonnevoorouders, naast de barhishads, onze maanvoorouders.

De kumāra’s, agnishvāṭṭa’s en mānasaputra’s zijn drie groepen of aspecten van dezelfde wezens: de kumāra’s vertegenwoordigen het aspect van oorspronkelijke spirituele zuiverheid, onaangetast door grofstoffelijke elementen. De agnishvāṭṭa’s vertegenwoordigen het aspect van hun betrekking tot de zon of het spirituele zonnevuur. Omdat ze hebben geproefd van of zijn ‘verzacht’ door het spirituele vuur – het vuur van het verstandelijke en het spirituele – zijn ze daardoor

gezuiverd. De mānasaputra's vertegenwoordigen het aspect van het verstandelijk vermogen – de functies van het hogere intellect.

De agnishvātta's en mānasaputra's zijn twee namen voor dezelfde klasse of menigte van wezens, en duiden op of vertegenwoordigen twee verschillende aspecten of activiteiten van deze ene klasse van wezens. Men zou bijvoorbeeld kunnen zeggen dat een mens een kumāra is in zijn spirituele delen, een agnishvātta in zijn buddhisch-mānasische delen en een mānasaputra in zijn zuiver mānasische aspect. Andere wezens, zoals de dieren, zou men in hun hoogste aspecten kumāra's kunnen noemen, maar ze zijn geen belichaamde agnishvātta's of mānasaputra's.

De agnishvātta's zijn onze solaire spiritueel-verstandelijke delen en zijn daarom onze innerlijke leraren. In voorafgaande manvantara's hebben ze hun evolutie in de gebieden van de fysieke stof voltooid, en toen de lagere wezens door evolutie de juiste toestand hadden bereikt, kwamen de agnishvātta's deze wezens, die alleen het fysieke 'scheppende vuur' bezaten, te hulp en ze inspireerden en verlichtten deze lagere maanpitri's met spirituele en verstandelijke energieën of 'vuren'.

Als de planeetketen van deze aarde het einde van haar zevende ronde heeft bereikt, zullen wij, omdat we dan de evolutiecyclus van deze planeetketen hebben volbracht, deze keten verlaten als dhyāni-chohans, agnishvātta's; maar de andere wezens die nu achter ons aan komen – de huidige dieren – zullen de maanpitri's van de volgende planeetketen zijn.

Hoewel het juist is te zeggen dat deze drie termen op dezelfde klasse van wezens betrekking hebben, heeft niettemin elke term in de occulte leer zijn eigen inhoud, en daarom worden de drie termen met drie verschillende betekenissen gebruikt. Stel u een onbewuste godsvonk voor aan het begin

van zijn evolutie in een zonne- of mahā-manvantara. We kunnen hem een kumāra noemen, een wezen van oorspronkelijke spirituele zuiverheid, maar met een bestemming die door karmische evolutie is verbonden met de gebieden van de stof.

Aan het andere uiteinde van de lijn, bij de voltooiing van de evolutie in dit mahāmanvantara, wanneer de evoluerende entiteit een volledig zelfbewuste god of godheid is geworden, is zijn juiste benaming agnishvāta, want hij is ‘verzacht’ of gezuiverd doordat de spirituele vuren die inherent zijn aan zijn wezen in hem werken.

Wanneer zo’n agnishvāta de rol op zich neemt van brenger van het denkvermogen, of het licht van het intellect, aan een maanpitri die hij overschaduwt en waarin een straal van hem incarneert, dan werkt hij, hoewel hij op zijn eigen gebied een agnishvāta is, als een mānasaputra of een kind van het denkvermogen of mahat. Het is misschien nuttig een korte analyse te geven van de samenstellende delen van deze drie termen.

Kumāra komt van *ku* en *māra*; *ku* betekent ‘met moeite’ en *māra* ‘sterfelijk’. De betekenis van dit woord kan daarom worden weergegeven als ‘met moeite sterfelijk’, en de betekenis die Sanskrietgeleerden er gewoonlijk aan toekennen, ‘gemakkelijk stervend’, is volkomen exoterisch en vermakelijk, en is zonder twijfel ontstaan uit het feit dat kumāra een veel gebruikt woord is voor kind of jongen, en iedereen weet dat jonge kinderen ‘gemakkelijk sterven’. De gedachte is dus dat zuiver spirituele wezens, hoewel uiteindelijk bestemd om door evolutie door de gebieden van de stof heen te gaan, slechts met moeite sterfelijk, d.w.z. stoffelijk, worden.

Agnishvāta heeft de hierboven aangegeven betekenis van ‘verheerlijkt’, ‘tevredengesteld’ of ‘verzacht’, d.w.z. ‘gezuiverd’ door vuur – wat we op twee manieren kunnen uitleggen: als het vuur van lijden en pijn in het stoffelijke bestaan, dat leidt tot grote geestkracht en karaktersterkte, d.w.z. spiritualiteit; of, vanuit het standpunt van het occultisme misschien nog beter,

als een aanduiding van één of meerdere entiteiten die door evolutie innerlijk één zijn geworden met het etherische vuur van de geest.

Mānasaputra is samengesteld uit twee woorden: *mānasa*, ‘mentaal’ of ‘verstandelijk’, van het woord *manas*, ‘denkvermogen’, en *putra*, ‘zoon’ of ‘kind’, vandaar een kind van het kosmische denkvermogen – een ‘uit het denkvermogen geboren zoon’, zoals H.P. Blavatsky het uitdrukt. (Zie ook pitri, maan-pitri.)

Ahaṁkāra (Sanskriet)

Een samengesteld woord: *aham*, ‘ik’, en *kāra*, ‘maker’ of ‘doener’, van de wortel *kri*, ‘doen’, ‘maken’; ikheid, persoonlijkheid. Het egoïstische en māyāvische beginsel in de mens, geboren uit onwetendheid of avidyā, dat het begrip ‘ik’ voortbrengt als iets wat verschilt van het universele ene Zelf.

Ākāśa (Sanskriet)

Het woord betekent ‘schitterend’, ‘schijnend’, ‘lichtgevend’. Het vijfde kosmische element, de vijfde essentie of ‘kwintessens’, door de oude stoïcijnen aether genoemd; het is echter niet de ether van de wetenschap. De ether van de wetenschap is slechts een van zijn lagere delen. In de brahmaanse geschriften wordt ākāśa gebruikt voor wat de noordelijke boeddhisten svabhavat noemen, in meer mystieke zin ādi-buddhi – ‘oorspronkelijke buddhi’; het is ook mūlaprakriti, de kosmische geest-substantie, het reservoir van het zijn en van wezens. Het Hebreeuwse Oude Testament verwijst ernaar als de kosmische ‘wateren’. Het is universele en substantiële *ruimte*; ook, in mystieke zin, alaya. (Zie ook mūlaprakriti, alaya.)

Alaya (Sanskriet)

Een samengesteld woord: *a*, ‘niet’; *laya*, van de wortel *lī*, ‘oplossen’; dus ‘het onoplosbare’. De universele ziel; de basis,

wortel of bron van alle wezens en dingen – het heelal, de goden, monaden, atomen, enz. In mystiek opzicht identiek met ākāśa in zijn hoogste delen, en met de essentie van mūla-prakriti als ‘wortelvoortbrenger’ of ‘wortelnatuur’. (Zie ook ākāśa, buddhi, mūlaprakriti.)

[Opmerking: *De geheime leer* (1:80) spreekt over alaya in het yogāchāra-stelsel, en verwijst waarschijnlijk naar ālaya-vijñāna, maar voegt eraan toe dat bij de ‘esoterische ‘boeddhisten’ . . . ‘alaya’ een dubbele en zelfs een drievoudige betekenis heeft’. – Uitgever]

Ānanda (zie sat)

Antaskaraṇa (Sanskriet)

Misschien beter gespeld: antaḥkaraṇa. Een samengesteld woord: *antar*, ‘innerlijk’, ‘van binnen’; *karaṇa*, ‘zintuig-orgaan’. Occultisten kennen aan dit woord de betekenis toe van de brug tussen het hogere en lagere manas of tussen het spirituele ego en de *persoonlijke* ziel van de mens. Zo luidt de definitie van H.P. Blavatsky. In feite zijn er verschillende antaḥkaraṇa’s in de zevenvoudige samenstelling van de mens – één voor elk *pad* of elke *brug* tussen elke twee van de vele monadische centra in de mens. De mens is een microkosmos en daarom een samengesteld geheel, een eenheid in verscheidenheid; en de antaḥkaraṇa’s vormen de schakels van vibrerende bewustzijn-substantie – die deze verschillende centra met elkaar verbinden.

Anupapādaka (zie aupapāduka)

Arūpa (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat ‘vormloos’ betekent, maar dit woord vormloos moet men niet in die strikte zin opvatten dat het betekent dat er geen enkele soort vorm bestaat; het betekent alleen dat de vormen in de spirituele werelden (de arūpa-loka’s) van een spirituele soort of aard zijn, en natuurlijk veel

etherischer dan de vormen in de rūpaloka's.

Daarom kan het voertuig of lichaam van een entiteit in de arūpaloka's, of de spirituele werelden, sferen of gebieden beter worden voorgesteld als een omhulsel van energetische substantie. We kunnen ons een entiteit voorstellen van wie de vorm of het lichaam geheel uit elektrische substantie bestaat – zoals volgens de moderne wetenschap met ons eigen lichaam het geval is. Maar zo'n entiteit met een elektrisch lichaam zou ons – hoewel ze beslist tot de rūpa-werelden behoort, en wel tot een van de laagste rūpa-werelden – vergeleken met onze eigen grofstoffelijke lichamen, lichaamloos of vormloos toeschijnen. (Zie ook rūpa, loka.)

Āsana (Sanskriet)

Een woord afgeleid van de wortel *ās*, die 'rustig zitten' betekent. Āsana is dus een technische term voor een van de ongewone houdingen die door hindoe-asceten worden aangenomen, voornamelijk die van de haṭhayoga-school. Gewoonlijk worden vijf van deze houdingen opgesomd, maar studenten van dit onderwerp vermelden er bijna 90. Een groot deel van de pseudomagische en -mystieke literatuur is gewijd aan deze verschillende houdingen en aanverwante onderwerpen, en aan hun vermeende of werkelijke psychische waarde wanneer ze door aanhangers worden aangenomen; maar veel van deze geschriften zijn in feite oppervlakkig en hebben maar weinig met de werkelijk occulte en esoterische training van echte occultisten te maken. Het doet onwillekeurig denken aan andere pseudomystieke praktijken, zoals bepaalde manieren van knielen of bepaalde houdingen in de eredienst van de christelijke kerk, waaraan door fanatieke gelovigen soms bijzondere waarde wordt toegekend.

Als ervoor wordt gezorgd dat het lichaam zich in een gemakkelijke houding bevindt, zodat het denken zo min mogelijk wordt afgeleid, dan kan iedere serieuze student

gemakkelijk en met succes tot echte meditatie en tot spirituele en werkelijke introspectie komen, zonder ook maar enige aandacht aan deze verschillende houdingen te besteden. Iemand kan rustig in zijn stoel zitten of 's avonds in bed liggen, of op het gras in een bos zitten of liggen, en toch gemakkelijker de innerlijke werelden betreden dan door een of meer van deze verschillende āsana's aan te nemen en na te volgen, die in het gunstigste geval fysiologische hulpmiddelen van betrekkelijk geringe waarde zijn. (Zie ook samādhi.)

Asat (Sanskriet)

Een term die het 'onwerkelijke' betekent, of het gemanifesteerde heelal; het tegenovergestelde van sat (zie aldaar), het werkelijke. In een andere en nog meer mystieke zin betekent asat zelfs boven of hoger dan sat, dus 'niet sat'. In deze betekenis, die heel occult en mystiek is, is asat de niet ontplooiende, of beter gezegd ongemanifesteerde, aard van parabrahman – veel hoger dan sat, dat de werkelijkheid van het gemanifesteerde bestaan is.

Āśrama (Sanskriet), ashram

Een woord dat is afgeleid van de wortel *śram*, die 'pogingen doen' of 'streven' betekent; met het voorvoegsel *ā* krijgt de wortel *śram* in dit geval een grotere nadruk. Āśrama heeft minstens twee hoofdbetekeningen. De eerste is die van een leefgemeenschap of school of een plek van afzondering, een verblijfplaats van asceten, enz.; de tweede die van een periode van proberen of streven in het religieuze leven of in de levensloop van een brahmaan in vroeger eeuwen. In Hindoestan bestonden er in oude tijden vier van deze levensperiodes: de eerste was die van de leerling of brahmachārin; de tweede was de levensperiode van de grihastha, of het gezinshoofd – de periode van het huwelijksleven waarin de brahmaan de plichten van het dagelijks leven vervulde, enz.; de derde de

vānaprastha, of periode van kloosterlijke afzondering, die gewoonlijk in een vana, een woud of bos, werd doorgebracht met als doel innerlijke overdenking en spirituele meditatie; en de vierde was die van de bhikshu of religieuze bedelmonnik, iemand die volledig afstand heeft gedaan van de afleidingen van het wereldse leven en zijn aandacht geheel op spirituele zaken heeft gericht.

Brahmāśrama: In de moderne esoterische of occulte literatuur wordt soms de samengestelde term brahmāśrama gebruikt om een inwijdingskamer of een geheim vertrek of adytum aan te duiden, waarin de initiant of neofiet ernaar streeft, of pogingen doet, één te worden met brahman of de innerlijke god.

Astraal lichaam

Dit is de gebruikelijke benaming voor het modellichaam, het līṅgaśarīra (zie aldaar). Het is maar weinig minder stoffelijk dan het fysieke lichaam, en is in feite het model of raamwerk waaromheen het fysieke lichaam is opgebouwd, en waaruit dit fysieke lichaam in zekere zin voortvloeit of zich ontwikkelt naarmate het groeiproces vordert. Het is het voertuig van prāṇa of de levensenergie en is daarom het reservoir van alle energieën die uit de hogere delen van de samengestelde mens neerdalen door middel van de prāṇische stroom. Het astrale lichaam is er eerder dan het fysieke lichaam en is het patroon waarnaar het fysieke lichaam, atoom voor atoom, getrouwd wordt gevormd. Het fysieke lichaam kan in zekere zin de neerslag, de droesem of het bezinksel van het astrale lichaam worden genoemd; het astrale lichaam is op zijn beurt slechts een neerslag van het aurische ei (zie aldaar).

Astraal licht

Het astrale licht is voor onze aardbol, en op analoge wijze voor ons zonnestelsel, wat het līṅgaśarīra (zie aldaar) is voor

een mens. Zoals in de mens het līṅgaśarīra of het astrale lichaam het voertuig of de drager is van prāṇa of de levens-energie, zo is het astrale licht de drager van de kosmische jīva (zie aldaar) of kosmische levensenergie. Voor ons mensen is het een onzichtbaar gebied dat onze aarde omringt, zoals H.P. Blavatsky het uitdrukt, en dat trouwens ook elke andere fysieke bol omringt; en van de zeven kosmische beginselen is het, op het fysieke heelal na, het meest stoffelijke.

Het astrale licht is daarom enerzijds de voorraadschuur of opslagplaats van alle energieën van de kosmos op hun weg omlaag om zich te manifesteren op de stoffelijke gebieden – zowel van ons zonnestelsel in het algemeen als van onze bol in het bijzonder; en anderzijds is het de vergaarplaats of het magazijn van alles wat het fysieke gebied verlaat op zijn weg omhoog.

In de derde plaats is het een kosmische ‘beeldengalerij’ of onuitwisbaar register waarin alles wordt vastgelegd wat er op de astrale en fysieke gebieden plaatsvindt, maar dit laatste aspect van de functies van het astrale licht is het minst belangrijke en minst interessante.

Het astrale licht van onze eigen bol, en naar analogie van elke andere fysieke bol, is het gebied van kāmāloka (zie aldaar), tenminste voor zover het de tussenliggende en lagere delen van kāmāloka betreft. Alle entiteiten die sterven gaan op hun weg omhoog door het astrale licht heen, en op het moment van de tweede dood werpen ze het kāmārūpa (zie aldaar) af in het astrale licht.

Het zonnestelsel heeft zijn eigen algemene astrale licht, zoals elke bol in het universele zonnestelsel zijn specifieke astrale licht heeft, dat voor elk zo’n bol een verdichting, verstoffelijking of verharding rondom die bol is van de algemene astrale substantie die het astrale licht van het zonnestelsel vormt. Strikt genomen is het astrale licht eenvoudig de droesem of neerslag van ākāśa, en bestaat het uit graden of stadia

van toenemende ijlheid. Hoe dichter het een bol omgeeft, des te grover en stoffelijker het is. Het is de vergaarplaats van alle afschuwelijke en verachtelijke emanaties van de aarde en van aardse wezens, en delen ervan zijn daarom door aardse uitwasemingen vervuild. Er vindt tijdens het hele zonnemanvantara een voortdurende uitwisseling plaats tussen het astrale licht en onze aardbol, waarbij ze aan elkaar geven en van elkaar ontvangen.

Ten slotte is het astrale licht voor de stoffelijke gebieden van het zonnestelsel een kopie of weerspiegeling van wat het ākāśa is op de spirituele gebieden. Het astrale licht is de moeder van het fysieke, zoals de geest de moeder is van het ākāśa; of omgekeerd, het fysieke is slechts een verdichting van het astrale, zoals het ākāśa de sluier of verdichting is van het meest spirituele. In feite zijn het astrale en het fysieke één, zoals ook het ākāśische en het spirituele één zijn.

Astrologie

De astrologie van de Ouden was werkelijk een grootse en edele wetenschap. De term betekent de ‘wetenschap van de hemellichamen’. De moderne astrologie is slechts het gehavende en afgekeurde uiterlijke omhulsel van de ware, aloude astrologie, want deze werkelijk verheven wetenschap was de leer van de oorsprong, de aard, het leven en de bestemming van de solaire en planetaire lichamen en van de wezens die erop wonen. Ze onderwees ook de kennis over de onderlinge relaties tussen de delen van de kosmische natuur, en meer in het bijzonder hun toepassing op de mens en zijn door de hemelbollen voorspelde bestemming. Uit deze grootse en edele wetenschap ontstond een exoterische pseudowetenschap, die voortvloeide uit de praktijken in Azië en de landen rond de Middellandse Zee en resulteerde in het moderne stelsel dat astrologie wordt genoemd – een gehavend overblijfsel van de oude wijsheid.

De ware archaïsche astrologie was in feite een van de onderdelen van de oude mysteriën en werd in de oude mysteriescholen tot in de perfectie bestudeerd. De edelste mensen en de grootste wijzen gaven haar hun onvoorwaardelijke goedkeuring en toewijding. In plaats van zich te beperken tot een stelsel dat praktisch geheel op bepaalde takken van de wetkunde is gebaseerd, zoals de huidige zogenaamde astrologie dat doet, behoorden in archaïsche tijden de voornaamste leringen die de astrologie toen omvatte tot de transcendente metafysica, die zich bezighield met de grootste en diepzinnigste vraagstukken over het heelal en de mens. In de archaïsche astrologie werden de hemellichamen van het fysieke heelal niet alleen beschouwd als lichamen die de tijd aangaven of onderling vage relaties van psychomagnetische aard hadden – hoewel dat ongetwijfeld juist is – maar ook als de voertuigen van sterrengeesten, schitterende en levende goden, van wie het bestaan en de kenmerkende eigenschappen hen individueel en gezamenlijk tot de bestuurders en onthullers van het lot maakten.

Aśvattha (Sanskriet)

De mystieke boom van kennis, de mystieke boom van het kosmische leven en zijn, voorgesteld als een boom die ondersteboven groeit met takken die zich naar beneden en wortels die zich naar boven uitstrekken. De takken symboliseren het zichtbare kosmische heelal, de wortels de onzichtbare wereld van de geest.

Het heelal werd door veel volkeren in de oudheid afgebeeld of weergegeven door het symbool van een boom waarvan de wortels aan het goddelijke hart van de dingen ontspringen, en de stam, de takken, de twijgen en de bladeren de verschillende gebieden en werelden en sferen van de kosmos voorstellen. De vruchten van deze kosmische boom bevatten de zaden van toekomstige ‘bomen’, die de entiteiten zijn die

door evolutie het einde van hun ontwikkelingsgang hadden bereikt, zoals mensen en goden – die zelf heelallen in het klein zijn, en bestemd om in de toekomst kosmische entiteiten te worden wanneer het wentelende wiel van de tijd zich eonenlang in zijn majestueuze rondgang zal hebben voortbewogen. In feite zijn alle levende dingen, ook de zogenaamde onbezielde dingen, levensbomen waarvan de wortels zich boven op de spirituele gebieden bevinden, de stammen door de tussenliggende sferen heen gaan, en de takken zich op de fysieke gebieden manifesteren.

Ātman (Sanskriet)

De wortel van *ātman* is nauwelijks bekend; de oorsprong ervan is onzeker, maar de algemene betekenis is die van ‘zelf’. Het hoogste deel van de mens – het zelf, zuiver bewustzijn per se. De essentiële en inherente kracht of het vermogen in de mens dat hem, en in feite ieder ander wezen of ding, het besef of bewustzijn geeft een zelf te zijn. Het is niet het ego.

Dit beginsel (*ātman*) is universeel, maar tijdens de incarnatie nemen de lagere delen ervan eigenschappen aan, omdat het verbonden is met *buddhi*, zoals *buddhi* verbonden is met *manas*, zoals *manas* verbonden is met *kāma*, en zo verder omlaag langs de schaal.

Ātman wordt soms ook voor het universele zelf of de universele geest gebruikt, waaraan in Sanskrietgeschriften de naam *brahman* (onzijdig) wordt gegeven, en *brahman* of de universele geest wordt ook *paramātman* genoemd.

De mens is in de hem omringende kosmos geworteld door drie beginselen, waarvan moeilijk kan worden gezegd dat ze *boven* het eerste of *ātman* staan, maar die eigenlijk de hoogste en meest verheven delen van diezelfde *ātman* zijn.

De meest innerlijke schakel met het onuitsprekelijke werd in het oude India met de term ‘zelf’ aangeduid, die vaak verkeerd is vertaald met ‘ziel’. Het Sanskrietwoord is *ātman*, en

slaait in de psychologie op de menselijke entiteit. Het bovenste uiteinde van de schakel werd paramātman genoemd, of ‘hoogste zelf’, d.w.z. het permanente ZELF – woorden die voor hen die deze prachtige filosofie hebben bestudeerd, duidelijk en kernachtig iets beschrijven van de aard en essentie van het wezen dat de mens is, en van de bron waaruit hij in de beginloze en eindeloze duur is voortgekomen. Als kind van hemel en aarde liggen beide in hem besloten.

We zeggen dat de ātman universeel is en dat is ook zo. Hij is het universele zelf, dat gevoel of bewustzijn een zelf te zijn, dat in alle mensen en zelfs in alle lagere wezens van de hiërarchie, zelfs in die van het dierenrijk beneden ons, hetzelfde is, dat vaag waarneembaar is in de plantenwereld, en dat zelfs in de mineralen latent aanwezig is. Hij is het zuivere kennen, de abstracte idee van het zelf. Hij vertoont in de hele hiërarchie geen verschillen, behalve in graad van zelfbesef. Hoewel hij universeel is, behoort hij (voor zover het ons in ons huidige evolutiestadium betreft) tot het vierde kosmische gebied, al is hij ons zevende beginsel van onderaf geteld.

Atoom

Het woord atoom is afkomstig van de oude Griekse filosofen Democritus, Leucippus en Epicurus, en van de honderden grote figuren die in dit opzicht hun voorbeeld volgden en die daarom eveneens atomisten waren – zoals de twee Latijnse dichters Ennius en Lucretius. Deze school onderwees dat atomen de bouwstenen van het heelal zijn – want de oorspronkelijke etymologische betekenis van het woord *atoom* is iets wat niet kan worden doorgesneden of gedeeld – en ze komen dus overeen met deeltjes van dat wat theosofen homogene substantie noemen. Maar de huidige wetenschappers gebruiken het woord atoom niet meer in deze betekenis. Vroeger kwam de orthodox-wetenschappelijke leer over het atoom in wezen overeen met die welke door Dalton werd verkondigd, en die

er in het algemeen op neerkwam dat fysieke atomen harde kleine deeltjes materie zijn, de kleinste stofdeeltjes, en daarom ondeelbaar en onvernietigbaar.

De moderne wetenschap [1933] heeft echter een totaal nieuwe opvatting over het fysieke atoom, want ze weet nu dat het atoom niet ondeelbaar is maar samengesteld, en opgebouwd uit nog kleinere deeltjes, die elektronen of ladingen negatieve elektriciteit worden genoemd, en uit andere deeltjes, protonen of ladingen positieve elektriciteit. Deze protonen zouden de kern of het hart van de atoomstructuur vormen. De atoomstructuur wordt vaak voorgesteld als een atomair zonnestelsel, waarin de protonen de atomaire zon zijn en de elektronen haar planeten, die bijzonder snel om de centrale zon draaien. Deze opvatting is in wezen zuiver theosofisch, en geeft vaag weer wat het occultisme onderwijst, hoewel het occultisme veel verder gaat dan de moderne wetenschap.

Een van de grondstellingen van de leringen van de theosofie is dat de uitersten in de natuur aan de stoffelijke kant de atomen zijn en aan de energiekant de monaden. Deze twee zijn respectievelijk de stoffelijke en spirituele uitersten, waarvan de spirituele – of monaden – ondeelbaar zijn, en de atomen deelbaar – dingen die in hun samenstellende delen kunnen worden gescheiden.

Uit het voorafgaande wordt duidelijk dat de filosofische gedachte die de kern van de leer van de oude ingewijde atomisten vormde, was dat hun atomen of ‘ondeelbaren’ vrij dicht naderden tot wat het theosofische occultisme monaden noemt, en dit is wat Democritus en Leucippus en anderen uit hun school voor de geest stond.

Het zal duidelijk zijn dat deze monaden goddelijk-spirituele levensatomen zijn en in feite wezens zijn die op hun eigen gebieden leven en evolueren. Stralen die van hen uitgaan vormen de hoogste delen van de samenstelling van wezens op de stoffelijke gebieden.

Aum (zie Om)

Aupapāduka (Sanskriet)

Een samengestelde term met de betekenis ‘door zichzelf voortgebracht’, ‘spontaan voortgebracht’. Het is een term die in het boeddhisme wordt gebruikt voor een klasse van hemelse wezens die dhyāni-boeddha’s worden genoemd, en omdat men zich voorstelt dat deze dhyāni-boeddha’s zonder tussenschakel voortkomen uit de schoot van ādi-buddhi of de kosmische mahat, zegt men dat ze in mystieke zin zoals H.P. Blavatsky het uitdrukt, ‘ouderloos’ of ‘uit zichzelf bestaand’ zijn, d.w.z. geboren zonder ouders of voorouders. Ze zijn daarom de oorsprong of wortel waaruit de hiërarchie van boeddha’s van verschillende graad in mystieke opeenvolging of emanatie of evolutie, voortkomt.

Er bestaan in de Sanskrietliteratuur varianten op dit woord, maar ze hebben alle dezelfde betekenis. De term aupapāduka is in feite een sleutel tot een leer die bijzonder moeilijk is uit te leggen, maar de leer zelf is onuitsprekelijk verheven. Er zijn niet alleen aupapāduka-godheden van het zonnestelsel, maar ook van iedere organische entiteit, want in diepste wezen is iedere organische entiteit een aupapāduka-godheid. In feite is het een heel mystieke manier om de leer aan te duiden van de ‘innerlijke god’ (zie aldaar).

[Opmerking: Uit later onderzoek blijkt dat anupapādaka, zoals die term is te vinden in Monier-Williams’ *Sanskrit-English Dictionary*, een verkeerde schrijfwijze is van aupapāduka. Vgl. Franklin Edgerton, *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary*, Yale University Press, New Haven, 1953, 2:162. – Uitgever]

Aura

Een uiterst ijle en daarom onzichtbare essence of een fluïdum dat niet alleen vanuit mensen en dieren emanereert en hen

omringt, maar eveneens vanuit planten en mineralen. Het is een van de aspecten van het aurische ei (zie aldaar), en daarom zijn in de menselijke aura alle eigenschappen vertegenwoordigd die in de samenstelling van de mens besloten liggen. Ze is zowel magnetomentaal als elektrovitaal en doordrenkt van verstandelijke en spirituele energieën – waarvan de aard van geval tot geval wordt bepaald door het orgaan of centrum in de menselijke samenstelling van waaruit ze vloeit. Ze is de bron van de sympathieën en antipathieën waarvan we ons bewust zijn. Beheerst door de menselijke wil kan ze zowel levenwekkend en helend als dodelijk zijn; en wanneer de menselijke wil passief is, functioneert de aura uit zichzelf, op automatische wijze, en volgt ze de wetten van het karakter en de latente impulsen van het wezen waaruit ze emaneeert. Mediums hebben de aura vaak in min of meer vage termen beschreven als een licht dat uit de ogen, het hart, de vingertoppen of andere lichaamsdelen vloeit. Soms manifesteert dit fluïdum zich niet als een kleurloos licht maar door opvlammende en fonkelende kleurveranderingen – waarbij de kleur of kleuren niet alleen van de verschillende stemmingen van het individu afhangen, maar ook een ondergrond bezitten die overeenkomt met zijn karakter of aard. Dieren zijn bijzonder gevoelig voor aura's; sommige nemen zelfs waar dat de aura de mens omgeeft als een wolk of sluier. In feite heeft elk ding zijn aura, die het omgeeft met een licht of kleurenspeel, en dat is in het bijzonder het geval met de 'bezielde' wezens.

De werkelijke aard van de aura die men gewoonlijk ziet, is astraal en elektrovitaal. De prachtige stralingsverschijnselen die astronomen tijdens zonsverduisteringen kunnen waarnemen, lange pluimen van roze en anders gekleurd licht die uit het lichaam van de zon schieten, zijn geen vlammen of iets dergelijks, maar eenvoudig de elektrovitale aura van het zonnelichaam – een manifestatie van zonnevitaliteit, want in het occultisme is de zon, evenals elk ander ding, een levend wezen.

Aurisch ei

Deze term behoort uitsluitend tot de meer verborgen leringen van het occultisme, de esoterische filosofie. Er kan hier weinig over worden gezegd, behalve dat het de bron is van de menselijke aura en van al het andere dat in de zevenvoudige samenstelling van de mens besloten ligt. Het ziet er gewoonlijk ovaal of eivormig uit, vandaar de naam. Het strekt zich uit van het goddelijke tot het astraal-fysieke, en is de zetel van alle monadische, spirituele, intellectuele, mentale, emotionele en vitale energieën en vermogens van de zevenvoudige samenstelling van de mens. Het is in essentie eeuwig en blijft gedurende zowel de pralaya's als de manvantara's voortbestaan, maar in deze twee grote perioden van kosmisch leven noodzakelijkerwijs op heel uiteenlopende manieren.

Avalokiteśvara (Sanskriet)

Een samengesteld woord: *avalokita*, 'waargenomen', 'gezien'; *Īśvara*, 'heer'; dus 'de Heer die wordt waargenomen of gekend', d.w.z. de spirituele entiteit, hetzij in de kosmos of in de mens, van wie de invloed wordt waargenomen en gevoeld; het hogere zelf. Het is een term die in het boeddhisme vaak wordt gebruikt en waarmee een aantal ingewikkelde en niet zo gemakkelijk te begrijpen leringen samenhangen. De esoterische of occulte interpretatie ziet echter in Avalokiteśvara wat de westerse filosofie de derde logos noemt, zowel hemels als menselijk. In het zonnestelsel is het de derde logos daarvan; in de mens is het het hogere zelf, een rechtstreekse en actieve straal van de goddelijke monade. Technisch gesproken is Avalokiteśvara de dhyāni-bodhisattva van Amitābha-boeddha – Amitābha-boeddha is de kosmische goddelijke monade waarvan de dhyāni-bodhisattva de geïndividualiseerde spirituele straal is; en de mānushya-boeddha of menselijke boeddha is op zijn beurt een straal of loot van de dhyāni-bodhisattva.

Avatāra (Sanskriet)

Het zelfstandig naamwoord afgeleid van een samenstelling van twee woorden: *ava*, een als voorvoegsel gebruikt voorzetsel dat ‘omlaag’ betekent, en *trī*, een wortel die ‘oversteken’, ‘doorgaan’ betekent; en dus is *ava-trī* – ‘omlaag gaan’ of ‘neerdalen’. Het woord betekent dan ook het neerdalen van een hemelse energie of van een geïndividualiseerd complex van hemelse energieën, dat wil zeggen een hemels wezen, met het doel een mens te overschaduwen en te verlichten – maar het betreft dan een mens die op het moment van zo’n verbinding tussen ‘hemel en aarde’, tussen het goddelijke en de stof, karmisch geen tussenliggende of verbindende schakel bezit tussen de overschaduwendende entiteit en het fysieke lichaam: met andere woorden, geen menselijke ziel die karmisch bestemd is de innerlijke meester te worden van het lichaam dat op die manier wordt geboren.

De noodzakelijke tussenschakel waardoor de toekomstige mens de beschikking kan krijgen over de menselijke tussennatuur of het psychische gestel dat geschikt is om uitdrukking te geven aan de onzichtbare luister van deze hemelse neerdaling, wordt verschaft door de doelbewuste en vrijwillige intrede in het ongeborn kind – die samenvalt met de overschaduwing door de hemelse kracht – van het psychische of tussenliggende beginsel van een van de Groten, die op die manier ‘voltooit’ wat het zuivere en verheven menselijke kanaal moet worden door middel waarvan de ‘neerdalende’ godheid zich kan manifesteren; en deze godheid vindt in dit hogere psychische beginsel een voldoende ontwikkelde schakel om haar in staat te stellen zich op aarde in menselijke vorm uit te drukken.

Een avatāra is dus een wezen dat een combinatie van drie elementen in zich bevat: een inspirerende godheid; een hoogontwikkelde tussennatuur of ziel, die aan hem is geleend en het kanaal vormt voor die inspirerende godheid; en een zuiver, rein, fysiek lichaam.

Avīchi (Sanskriet)

Een woord waarvan de algemene betekenis ‘golfloos’, zonder golven of beweging, is, en dat een toestand van stagnatie en onbeweeglijkheid van het leven en het zijn aanduidt; het betekent ook ‘zonder geluk’ of ‘zonder rust’. Een algemene term voor plaatsen waar het kwaad werkelijkheid wordt, maar niet waar wordt gestraft in christelijke zin; waar de wil tot het kwade en de onbevredigde lage zuiver egoïstische verlangens de kans krijgen zich te ontwikkelen en ten slotte de entiteit zelf te vernietigen. Avīchi kent vele stadia of graden. De natuur heeft alle dingen in zich; als ze hemelen heeft waar goede en waarachtige mensen rust en vrede en gelukzaligheid vinden, heeft ze ook andere sferen en toestanden waar diegenen toe worden aangetrokken die een uitingsmogelijkheid moeten vinden voor de kwade hartstochten die in hen branden. Aan het einde van hun avīchi vallen ze uiteen en worden ze keer op keer vermalen, en verdwijnen ten slotte zoals een schaduw zich oplost in het zonlicht – vermalen in het laboratorium van de natuur. (Zie ook achtste sfeer.)

Avidyā (Sanskriet)

Een samengesteld woord: *a*, ‘niet’; *vidyā*, ‘kennis’; dus niet-kennis, onwetendheid; een betere vertaling is misschien onkunde. Onwetendheid over, of beter gezegd gebrek aan kennis van, de werkelijkheid, veroorzaakt door illusie of māyā (zie aldaar).

— B —

Beginselen van de mens

De zeven beginselen van de mens vertonen overeenkomst met, of beter gezegd zijn een kopie van, de zeven kosmische beginselen. Ze zijn in feite de afstammelingen of de afspiege-

ling van de zeven kosmische beginselen, die in hun werking in ons worden beperkt door de wet van karma, maar die hun oorsprong hebben in Dat wat boven alles uitgaat, in Dat wat de essentie is van het heelal of het universele – erboven, ervoorbij, erbinnen – in het ongemanifesteerde, in het onmanifesteerbare, in dat eerste beginsel dat H.P. Blavatsky als de leidende gedachte van de wijsheid-filosofie van *De geheime leer* naar voren bracht.

De filosofie die ons in deze tijd een verklaring geeft van de spirituele en psychische structuur van de mens, stelt het aantal beginselen van de mens op zeven. In andere perioden werden de beginselen of delen van de mens op een andere manier ingedeeld – de christenen spreken over lichaam, ziel en geest, en vatten de zeven samen onder deze drie hoofden.

Sommige Indiase denkers beschouwden de mens als een viervoudig wezen, anderen als vijfvoudig. De joodse filosofie, zoals die in de kabbala, de esoterische traditie van de joden, is te vinden, leert dat de mens vier beginselen heeft: neshāmāh, rūach, nefesh en gūf.

Theosofen maken in hun literatuur over de samenstelling van de mens tegenwoordig vaak gemakshalve gebruik van de verdeling van de menselijke natuur in een trichotomie, dat wil zeggen een verdeling in drieën, namelijk geest, ziel en lichaam, die in dit opzicht identiek is met de algemene verchristelijkte theosofische indeling. Volgens deze trichotomie zijn deze drie delen in de mens: ten eerste en als allerhoogste, zijn goddelijke geest of goddelijke monade, die geworteld is in het heelal, welke geest verbonden is met het Al en die in diep mystieke zin een straal van het Al is; ten tweede het tussenliggende deel of de spirituele monade, die in haar hogere en lagere aspecten de spirituele en de menselijke ziel is; ten derde het laagste deel van de samenstelling van de mens, zijn vitaal-astraal-fysieke deel, dat uit stoffelijke of kwasi-stoffelijke levensatomen bestaat. (Zie ook ātman,

buddhi, manas, kāma, prāṇa, līṅgaśarīra, sthūlaśarīra.)

Bewustzijn

Bewustzijn in al zijn vormen en wisselende manifestaties is geest-stof – kracht en stof, of geest en substantie, zijn één – en daarom is bewustzijn de zuiverste en verhevenste vorm van energie, de wortel van alle dingen en heeft hetzelfde bereik als de kosmische ruimte. Het is daarom de basis en essentie van goden, monaden en atomen – de drie algemene stadia, kosmisch gesproken, van het heelal. Een natuurlijke gevolgtrekking hieruit is dat het heelal belichaamd bewustzijn is of, nauwkeuriger uitgedrukt, een schijnbaar oneindige verzameling van belichaamde bewustzijnen.

Bhaktiyoga (Sanskriet)

Een woord dat is afgeleid van de wortel *bhaj*. In verband met yoga en als een van de erkende vormen hiervan, is de algemene betekenis van bhaktiyoga toewijding, innige trouw. (Zie ook yoga.)

Bhūta (Sanskriet)

Dit woord is het voltooid deelwoord van de wortel *bhū*, die ‘zijn’ of ‘worden’ betekent; *bhūta*’s betekent dus letterlijk ‘geweesen zijnden’ – entiteiten die hebben geleefd en zijn heengegaan. De *bhūta*’s zijn ‘schillen’ waaruit al het spirituele en verstandelijke is verdwenen: alles wat de werkelijke entiteit uitmaakte is uit deze schil verdwenen, en er is niets anders overgebleven dan een ontbindend astraal lichaam. De *bhūta*’s zijn de spoken, geesten, schimmen, overblijfselen van dode mensen; met andere woorden, de astrale droesem en resten van mensen. Ze zijn de ‘schimmen’ van de Ouden, de bleke en spookachtige fantomen die de astrale wereld bewonen, of de astrale kopieën van mensen die eens hebben geleefd; het verschil tussen de *bhūta* en het *kāmarūpa* (zie aldaar) is heel gering.

De bhūta die alles wat tot de werkelijke entiteit, de ware mens, behoort, heeft verloren is op de astrale gebieden evenzeer een lijk als het uiteenvallende fysieke lichaam dat na de fysieke dood wordt achtergelaten; daarom brengt elke vorm van astraal of paranormaal contact met deze schillen alleen kwaad voort. Hoewel de bhūta's tot de astrale wereld behoren, worden ze magnetisch aangetrokken tot die plaatsen in de fysieke wereld die qua soort overeenkomen met de resterende impulsen die nog in hen aanwezig zijn. Zo wordt de bhūta van een dronkaard aangetrokken tot wijnkelders en kroegen; de bhūta van iemand die een wellustig leven heeft geleid, wordt aangetrokken tot plaatsen die hem aangenaam zijn; en evenzo wordt de ijle en tere bhūta van een goed mens aangetrokken tot minder onaangename en verdorven plaatsen. In de hele oudheid en zelfs in bijna de hele moderne wereld werden deze eidōla of 'evenbeelden' van dode mensen gevreesd en geducht, en elke vorm van contact daarmee werd consequent en algemeen gemeden. (Zie ook eidōlon.)

Bīja (soms geschreven als vīja) (Sanskriet)

Dit woord betekent 'zaadje' of 'levenskiem', zowel van dieren als van planten. Maar de esoterische betekenis is veel ruimer en onvergelijkelijk diepzinniger en daarom zonder de nodige studie moeilijk te begrijpen. In de esoterie wordt de term gebruikt ter aanduiding van de oorspronkelijke of oorzakelijke bron en het vāhana of voertuig van de mystieke impuls of drang van het leven, of van levens, om zich tot uitdrukking te brengen wanneer na een pralaya, of na een periode van verduistering, of ook tijdens een manvantara, de tijd voor zo'n zelfexpressie is aangebroken. Of het nu gaat om een zonnestelsel of een heelal, om het opnieuw verschijnen van een god, een deva, een mens, een dier, een plant, een mineraal, of een elementaal, het zaadje of de levenskiem waaruit ieder van deze voortkomt, wordt met de technische term bīja aangeduid,

en dit slaat bijna evenveel op de levenskiem of het voertuig zelf, als op de drang om zich te manifesteren die door het zaadje of de levenskiem werkt. Het verschijnen van een avatāra bijvoorbeeld is, mystiek en psychisch, het gevolg van een impuls die ontstaat in Mahā-Śiva of in Mahā-Vishṇu (al naar gelang van de omstandigheden), en die in beide gevallen erop is gericht een deel van de goddelijke essentie te manifesteren, wanneer voor de wereld de geschikte periode voor het verschijnen van een avatāra is aangebroken. Of om een ander voorbeeld te noemen, wanneer tijdens de verschrikkelijke beproevingen van de inwijding uit de chela de ingewijde wordt geboren, zegt men dat deze pas verschenen meester is geboren uit het mystieke bīja of zaadje in zijn eigen wezen. De leer die met dit woord bīja samenhangt kan slechts op vluchtige en oppervlakkige wijze worden behandeld, omdat ze in haar occulte en esoterische aspecten veel te diepzinnig is.

Binnenronde (zie ronde)

Bodhi (Sanskriet)

Dit woord komt van de Sanskrietwortel *budh*, die ‘ontwaken’ betekent. Het is de toestand waarin de mens zijn denken zo heeft leeggemaakt dat dit alleen vervuld is van het zelf, van het zelfloze zelf van het eeuwige. Dan verwerft hij zich een onuitsprekelijk inzicht in de werkelijkheid, in de zuivere waarheid. De mens die deze toestand bereikt wordt een boeddha genoemd, en het orgaan waarin en waardoor deze zich manifesteert noemt men buddhi (zie aldaar).

Bodhisattva (Sanskriet)

Een samengesteld woord: letterlijk ‘hij van wie de essentie (sattva) intelligentie (bodhi) is geworden’. Exoterisch verklaard is een bodhisattva iemand die in de volgende incarnatie of binnen enkele incarnaties een boeddha zal worden. Gezien

vanuit het standpunt van de occulte leringen is een bodhisattva meer dan dat. Als een mens de toestand heeft bereikt waarin zijn ego zich ten volle bewust is geworden van zijn innerlijke goddelijkheid, en wordt omstraald met het buddhische licht – waarbij de persoonlijke mens nu, hier op deze aarde, bij wijze van spreken, zich feitelijk heeft gehuld in de gewaden van innerlijke onsterfelijkheid – dan is die mens een bodhisattva. Zijn hogere beginselen hebben dan bijna nirvāṇa bereikt. Wanneer dat ten slotte gebeurt, dan is zo iemand een boeddha, een menselijke boeddha, een mānushya-boeddha. Het is duidelijk dat als zo'n bodhisattva zou reïncarneren, hij in de volgende incarnatie, of binnen enkele incarnaties daarna, een mānushya-boeddha zou zijn. Volgens de esoterische leer is een boeddha iemand van wie de hogere beginselen niets meer kunnen leren. Ze hebben het nirvāṇa bereikt en blijven daar; maar de spiritueel ontwaakte persoonlijke mens, de bodhisattva, hij die, om het in gewone taal uit te drukken, halfgoddelijk is geworden, blijft op aarde uit medelijden en mededogen met de lagere wezens en wordt een zogenaamde nirmāṇakāya (zie aldaar), in plaats van ervoor te kiezen zijn beloning in het nirvāṇa van een lagere graad te aanvaarden. In een heel mystiek gedeelte van de esoterische filosofie is een bodhisattva de vertegenwoordiger op aarde van een dhyāni-boeddha of hemelse boeddha – met andere woorden, iemand die een incarnatie of expressie van zijn eigen goddelijke monade is geworden.

Boeddha (*buddha*, Sanskriet)

Het voltooid deelwoord van de wortel *budh*, die 'beseffen', 'zich bewust worden', maar ook 'ontwaken' en 'bewustzijn herwinnen' betekent. Het woord duidt iemand aan die spiritueel ontwaakt is, die niet langer 'de levende dood' van gewone mensen leeft, maar zich bewust is geworden van de spirituele invloed van binnenuit of van 'bovenaf'. Als de mens

is ontwaakt uit de levende dood waarin gewone stervelingen leven, als hij zich heeft bevrijd uit de strikken van het denken en het vlees en, om de oude christelijke uitdrukking te gebruiken, zich heeft gehuld in het kleed van de eeuwigheid, dan is hij *ontwaakt*, hij is een boeddha. Hij is één geworden met – niet ‘opgegaan in’, zoals het voortdurend wordt vertaald, maar *één geworden met* – het zelf van de zelve, met de paramātman, het hoogste zelf. (Zie ook bodhi, buddhi.)

Volgens de esoterische leer is een boeddha iemand van wie de hogere beginselen in dit manvantara niets meer kunnen leren; deze hebben nirvāṇa bereikt en blijven daar. Dit betekent echter niet dat ook de lagere bewustzijnscentra van een boeddha in nirvāṇa zijn, want het tegendeel is het geval; en juist dat stelt een boeddha van mededogen in staat om als allerhoogste gids en leraar van de mensheid op de lagere bestaansgebieden te blijven, waar hij meestal leeft als een nirmāṇakāya.

Boeddha van mededogen

Iemand die, na alles te hebben bereikt, alles te hebben verworven – het recht op kosmische vrede en gelukzaligheid te hebben verworven – er afstand van doet om terug te kunnen keren als een zoon van het licht om de mensheid, en in feite al het bestaande, te helpen.

De boeddha's van mededogen zijn de edelste bloemen van de mensheid. Het zijn mensen die zich van menselijk tot bijna goddelijk hebben ontwikkeld; ze bereikten dit door het licht dat in hen lag opgesloten, het licht van de innerlijke god, naar buiten te laten stralen en zich te laten manifesteren door het menselijke aspect in de mens, door de menselijke ziel van de mens. Door opoffering en door wat laag en verkeerd, onwaardig, verachtelijk en egoïstisch is op te geven; door het ontsluiten van de innerlijke natuur zodat de innerlijke god zijn licht kan uitstralen; met andere woorden, door zelfgeleide evolutie

hebben ze zichzelf van louter mensen tot god-mensen, mensgoden, menselijke godheden verheven.

Ze worden boeddha's van mededogen genoemd omdat ze hun één-zijn met al het bestaande beseffen, en zich daarom magnetisch nauw verbonden voelen met al wat is, en naarmate ze zich ontwikkelen is dat in steeds sterkere mate het geval, totdat hun bewustzijn zich ten slotte met dat van het heelal vermengt en eeuwig en onsterfelijk leeft, omdat het er één mee is. 'De dauwdruppel gaat op in de glinsterende zee' – zijn oorsprong.

Met de drang van almachtige liefde in hun hart vorderen de boeddha's van mededogen gestaag naar nog grotere hoogten van spirituele volmaking, omdat ze het voertuig van universele liefde en universele wijsheid zijn geworden. Omdat onpersoonlijke liefde universeel is, ontwikkelt hun hele wezen zich tegelijk met de universele krachten die door hen heen werken. De boeddha's van mededogen, die in verschillende graden van evolutie bestaan, vormen een verheven hiërarchie die zich van de stille wachter op onze planeet, via verschillende lagere graden, tot henzelf uitstrekt, en nog verder tot hun chela's of discipelen. Spiritueel en mystiek vormen ze een scherp contrast met wat het aziatisch occultisme, door middel van het boeddhisme, pratyekaboeddha's (zie aldaar) heeft genoemd.

Boeddhisme

De leringen van Gautama de Boeddha. Het hedendaagse boeddhisme is in twee takken verdeeld, het noordelijke en het zuidelijke. Het zuidelijke bewaart nog steeds de leringen van 'boeddha's brein', de 'leer van het oog', dat wil zeggen zijn uiterlijke filosofie, bestemd voor de wereld in het algemeen en soms gebrekkig omschreven als de leer van de vormen en ceremoniën. Het noordelijke boeddhisme bewaart nog altijd zijn 'leer van het hart' – dat wat verborgen is, het innerlijke

leven, het hartenbloed van de religie: de leringen van het innerlijke hart van de leer.

De religieuze filosofie van Boeddha-Śākyamuni staat veel en veel dichter bij de oude wijsheid, de esoterische filosofie uit archaïsche tijden, dan het christendom. Haar voornaamste fout is nu dat leermeesters die na de Boeddha kwamen, met de leringen te ver in een louter formele of exoterische richting zijn gegaan; toch blijft ze ondanks alles tot op heden de zuiverste en heiligste van de exoterische religies op aarde, en zelfs haar exoterische leringen zijn waar – wanneer ze eenmaal op de juiste manier worden begrepen. Voor hun interpretatie heeft men slechts de esoterische sleutel nodig. In feite geldt dit voor alle grote oude wereldreligies. In het christendom, het brahmanisme, het taoïsme en ook in andere religies, ligt achter de uiterlijke sluier van het exoterische formele geloof dezelfde esoterische wijsheid.

Bol

Elke fysieke bol die we verspreid in de ruimte waarnemen, wordt vergezeld door zes – eigenlijk elf – onzichtbare en hogere bollen, die samen een keten vormen, zoals deze in de theosofie wordt genoemd. Dit is het geval met elke zon of ster, met elke planeet, en met elke maan van elke planeet. Het is eveneens het geval met de nevelvlekken en de kometen. Alle manifesteren zich als zevenvoudige entiteiten; alle hebben een zevenvoudige – eigenlijk twaalfvoudige – samenstelling, precies zoals de mens, die een kopie in het klein is van wat het heelal in het groot is. De zeven gemanifesteerde bollen worden gemakshalve met A, B, C, D, E, F en G aangeduid. Maar in meer mystieke zin spreekt men met betrekking tot de bollen soms over ‘A tot Z’; daarmee doelt men op alle 12 bollen van de keten zonder ze precies te omschrijven.

De levensgolven maken een rondgang langs deze bollen in zeven grote cyclussen, die ronden worden genoemd. Elke

levensgolf komt eerst op bol A, doorloopt daar zijn levenscyclus en gaat dan naar bol B. Als zijn cyclus op bol B is voltooid, gaat hij naar bol C, en dan naar bol D, de laagste van de zeven gemanifesteerde bollen. In onze eigen planeetketen is bol D onze aarde. Drie bollen gaan op de neergaande boog van evolutie aan haar vooraf en drie bollen volgen haar op de opgaande boog – we doelen hier op de zeven gemanifesteerde bollen.

De rondgang of doorgang van de levensgolf over een van deze zeven bollen heet een bolronde; tijdens één bolronde worden zeven wortelrassen geboren die tot bloei komen en dan weer verdwijnen. (Zie ook ronde.)

Boodschapper

In theosofische zin is een boodschapper iemand die een opdracht heeft van de Loge van de meesters van wijsheid en mededogen om een bepaald werk in de wereld te doen.

Alleen werkelijke genialiteit – wat meer inhoudt dan alleen maar menselijke genialiteit – en alleen bijzondere spirituele en verstandelijke capaciteiten waarover een edel mens beschikt, kunnen de keuze van zulke boodschappers verklaren. Maar hiermee is nog niet alles gezegd, omdat naast genialiteit en aangeboren spirituele en intellectuele capaciteiten zo'n boodschapper door training en inwijding het vermogen moet hebben verworven om de tussenliggende of psychische natuur in een toestand van volmaakte rust te brengen, van ontvankelijkheid voor de stroom van goddelijk-spirituele inspiratie die uit de innerlijke god of monadische essentie van de boodschapper zelf vloeit. Het is dan ook duidelijk dat zo'n combinatie van zeldzame en ongewone eigenschappen niet vaak in mensen wordt aangetroffen; als zo iemand wordt gevonden, is hij geschikt voor het werk dat door zo'n boodschapper van de Groten moet worden gedaan.

De meesters van wijsheid en mededogen en vrede zenden

continu hun afgezanten naar de wereld van de mensen, de een na de ander, en dus werken deze afgezanten voortdurend in de wereld onder de mensen. Gelukkig zijn zij die met hun hart de voetstappen herkennen van hen die over de bergtoppen van het mystieke Oosten trekken. De boodschappers doen hun werk niet altijd in het openbaar, maar werken vaak in stilte, onbekend of betrekkelijk onbekend bij de mensen. Op bepaalde tijden ontvangen ze echter de opdracht hun werk in het openbaar te doen en hun taak algemeen bekend te maken. Dat was bijvoorbeeld het geval met H.P. Blavatsky.

Brahmā (Sanskriet)

Een woord waarvan de wortel *brih* 'uitbreiding' betekent. Het vertegenwoordigt de spirituele energie-bewustzijn-kant van ons zonneheelal, d.w.z. ons zonnestelsel, en het ei van Brahmā is dat zonnestelsel.

Een dag van Brahmā of een mahāmanvantara bestaat uit zeven ronden, een periode van 4320 miljoen aardse jaren; deze periode wordt ook wel een kalpa genoemd. Een nacht van Brahmā, de planetaire rustperiode, ook wel de parinirvānische periode genoemd, is even lang.

Zeven dagen van Brahmā vormen één zonnekalpa; of anders gezegd, zeven planeetcyclussen, die elk uit zeven ronden (of zeven planeetmanvantara's) bestaan, vormen één zonnemanvantara.

Eén jaar van Brahmā bestaat uit 360 goddelijke dagen, waarbij elke dag de duur is van het leven van een planeet, d.w.z. van een planeetketen van zeven bollen. Het leven van Brahmā (of het leven van het universele stelsel) bestaat uit 100 goddelijke jaren, d.w.z. 4320 miljoen jaar $\times$ 36.000 $\times$ 2.

Het leven van Brahmā is voor de helft voorbij: dat wil zeggen, 50 van zijn jaren zijn verstreken – een periode van 155 biljoen, 520 miljard van onze jaren is voorbijgegaan sinds ons zonnestelsel, met zijn zon, voor het eerst aan zijn manvantari-

sche levensloop begon. Er resten dus nog eens 50 van zulke jaren van Brahmā voordat het stelsel de rusttoestand of pralaya ingaat. Omdat slechts de helft van de evolutiereis is volbracht, bevinden we ons onderaan de kosmische cyclus, d.w.z. op het laagste gebied.

Brahman (Sanskriet)

Een woord waarvan de wortel, *brih*, 'uitbreiding' betekent. Het is dat deel van het hemelse wezen dat het eerst het proces van manifestatie door middel van de verschillende Brahmā's begint, de uitbreiding van het ene tot het vele. Het is wat men de ongemanifesteerde logos noemt. Het kan ook het onpersoonlijke en onkenbare beginsel van het heelal worden genoemd, maar men dient het scherp te onderscheiden van de mannelijke Brahmā waarvan er in een heelal vele zijn.

Let op: Zowel in de vroegste theosofische literatuur als in de vertalingen van de hindoe geschriften wordt Brahman soms als Brahma of zelfs als Brahm geschreven; dit moet echter niet met Brahmā worden verward. (Zie ook parabrahman en Brahmā.)

Brāhmaṇa (Sanskriet)

Een woord dat in de heilige hindoe geschriften verschillende betekenissen heeft. Brāhmaṇa is zowel een zelfstandig als een bijvoeglijk naamwoord; als zelfstandig naamwoord betekent het iemand die behoort tot de eerste van de vier vedische kasten [Ned. brahmaan], en als bijvoeglijk naamwoord betekent het dat wat tot een brahmaan behoort of wat op een brahmaan betrekking heeft. Ten tweede duidt het een bepaald gedeelte van de vedische literatuur aan, dat regels bevat voor het juiste gebruik van de mantra's of hymnen bij offerplechtigheden, en gedetailleerde uiteenzettingen over de inhoud van deze plechtigheden, geïllustreerd met legenden en oude verhalen.

Een ander bijvoeglijk naamwoord met vrijwel dezelfde betekenis is Brāhma.

Broederschap (zie universele broederschap)

Broeder van de schaduw

Een term die in het occultisme en vooral in de moderne esoterie wordt gebruikt voor individuen, zowel mannen als vrouwen, die het pad van de schaduwen, het linkerpad, volgen. Het woord ‘schaduw’ is een technische term en betekent meer dan wat het oppervlakkig gezien lijkt; de term heeft namelijk geen betrekking op individuen die in werkelijke fysieke duisternis of werkelijke fysieke schaduwen leven, want zo’n letterlijke uitleg zou eenvoudig absurd zijn, maar is van toepassing op mensen die het pad volgen van de stof, die sinds onheuglijke tijden in de esoterische scholen van zowel het Oosten als het Westen vaak als schaduw of schaduwen wordt aangeduid. Deze term vond ongetwijfeld zijn oorsprong in de filosofische opvatting van het woord māyā (zie aldaar), want in de vroege oosterse esoterie werd de term māyā, en in het bijzonder mahāmāyā, in een van zijn vele filosofische betekenissen gebruikt voor datgene wat tegengesteld was aan het licht en in zekere zin zelfs een weerspiegeling daarvan. Zoals geest kan worden beschouwd als zuivere energie, en stof, hoewel in wezen gekristalliseerde geest, als de schaduwwereld of voertuiglijke wereld, waarin de energie of de geest of het zuivere licht werkt, evenzo is māyā, als het gewaad of de uitdrukkingsvorm of śakti van de goddelijke energie, het voertuig of de schaduw van de goddelijke kant van de natuur, met andere woorden haar negatieve of onderste pool, zoals licht haar positieve of bovenste pool is.

De broeders van de schaduw zijn dus diegenen die hoofdzakelijk stoffelijk van aard zijn en instinctief het pad kiezen en volgen waartoe ze het sterkst worden aangetrokken, het pad van de stof of van de schaduwen. Wanneer men bedenkt dat

de stof slechts een algemene term is en dat wat deze term inhoudt in feite een bijna oneindig aantal graden van toenemende ijelheid omvat van de meest grofstoffelijke substantie, of absolute stof, tot de meest etherische of vergeestelijkte substantie, dan zien we onmiddellijk de subtiële logica van deze technische term in – schaduwen of, vollediger, het pad van de schaduwen, en vandaar de broeders van de schaduw.

Het zijn de zogenaamde zwarte magiërs van het Westen, en ze vormen een scherp en opvallend contrast met de witte magiërs of de zonen van het licht die het pad volgen van zelfverloochening, van zelfopoffering, van zelfoverwinning, van volmaakte zelfbeheersing en van verruiming van het hart, het denken en het bewustzijn in een geest van liefde en hulpvaardigheid voor al wat leeft. (Zie ook rechterpad.)

Het bestaan en de doeleinden van de broeders van de schaduw zijn in wezen egoïstisch. Er wordt algemeen, maar ten onrechte, verondersteld dat de broeders van de schaduw altijd mannen en vrouwen met een onplezierig of onaangenaam voorkomen zijn, maar men kan bijna geen grotere fout maken. Talloze mensen gaan onbewust het pad van de schaduwen, en vergeleken met hun grote aantal zijn er maar relatief weinigen die bewust en met geraffineerde en kwaadaardige intelligentie dit leger van argeloze slachtoffers van mājā aanvoeren en leiden. De broeders van de schaduw zijn vaak hoogintelligente mannen en vrouwen, veelal mensen met een groot charisma die voor de gewone waarnemer, die afgaat op hun gesprekken en manier van doen, even goed in staat zijn ‘de schrift te citeren’ als de engelen van het licht!

Buddha (zie boeddha)

Buddhi (Sanskriet)

Buddhi komt van de wortel *budh*, gewoonlijk vertaald met ‘verlichten’, maar een betere vertaling is ‘beseffen’, ‘kennen’,

‘bewustzijn herwinnen’, vandaar ‘ontwaken’, en dus ‘begrijpen’. Van de zeven beginselen van de mens is het het tweede van bovenaf geteld, of van onderaf het zesde. Buddhi is het beginsel of orgaan in de mens dat hem spiritueel bewustzijn geeft, en is het voertuig van het hoogste deel van de mens – de ātman – het vermogen dat zich manifesteert als begripsvermogen, inzicht, onderscheidingsvermogen, een sluier of gewaad van ātman, en daarvan niet te scheiden.

Vanuit een ander gezichtspunt kan men buddhi opvatten als het zaad en ook de vrucht van manas.

Het alledaagse bewustzijn van de mens in zijn huidige evolutiestadium bevindt zich bijna geheel in de lagere of tussenliggende duade (manas-kāma) van zijn gestel; als hij zijn bewustzijn door persoonlijke inspanning verheft om definitief één te worden met de hogere duade (ātma-buddhi), wordt hij een mahātma, een meester. Als de mens sterft, neemt deze hogere duade alle spirituele essentie, al het spirituele en intellectuele aroma van de lagere of tussenliggende duade met zich mee. Mahābuddhi is een van de namen die aan het kosmische beginsel mahat worden gegeven. (Zie ook alaya.)

Buitenronde (zie ronde)

— C —

Chakra (*cakra*, Sanskriet)

Een woord waarvan de algemene betekenis ‘wiel’ is. Van deze oorspronkelijke eenvoudige betekenis werden voor occulte en esoterische doeleinden een groot aantal secundaire, heel interessante en in sommige gevallen hoogst mystieke en diepzinnige betekenissen afgeleid. Chakra betekent ook een cyclus, een bepaalde periode waarin het wiel van de tijd eenmaal ronddraait. Het betekent tevens horizon, omdat deze de vorm

van een cirkel of wiel heeft. Eveneens worden er bepaalde centra of prāṇische bolvormige plaatsen in het lichaam mee aangeduid, waarvan men aanneemt dat daar stromen prāṇische energie van verschillende aard, of prāṇische energieën van velerlei soort samenkomen. Deze fysiologische chakra's, die in feite verbonden zijn met de prāṇische circulaties en knooppunten van het aurische ei, en daarom in het fysieke lichaam door middel van het līṅgaśarīra of astrale modellichaam werken, bevinden zich in verschillende delen van het fysieke lichaam, en strekken zich uit van het gedeelte rond de kruin tot de streek van het schaambeen. Met het oog op de hoogste belangen van de mensheid zou het heel ongepast zijn de occulte of esoterische leringen te geven over de exacte plaatsen en functies van de fysiologische chakra's in het menselijk lichaam en over de middelen om deze te beheersen; want men kan er zeker van zijn dat, indien deze mystieke kennis op ruime schaal werd verspreid, er ernstig misbruik van zou worden gemaakt, wat in veel gevallen niet alleen tot de dood of krankzinnigheid zou leiden, maar ook elk moreel instinct geweld zou aandoen. Alleen hoge ingewijden, die in feite zijn uitgestegen boven de noodzaak om gebruik te maken van de fysiologische chakra's, kunnen deze naar wens en voor verheven doeleinden gebruiken – iets wat ze zelden of nooit doen.

Chaos (Grieks)

Een woord waarvan men gewoonlijk denkt dat het een soort ongeordende schatkamer van oorspronkelijke beginselen en zaden van wezens betekent. In een bepaalde diepe betekenis is dit inderdaad het geval, maar er is heel beslist en nadrukkelijk geen sprake van ongeordendheid. Chaos is eigenlijk de kosmische opslagplaats van alle latente of rustende zaden van wezens en dingen uit vroegere manvantara's. En natuurlijk is dat zo, eenvoudig omdat deze alles omvat. Chaos betekent

ruimte, niet de hoogste mystieke of werkelijke ruimte, niet de parabrahma-mūlaprakriti, het grenzeloze – dat niet. Maar de ruimte van een bepaalde hiërarchie die zich gaat manifesteren; dat wat voor haar in die bepaalde periode aan het begin van haar ontwikkeling ruimte is. De leidende beginselen in de chaos zijn de goden wanneer deze uit hun pralayische slaap ontwaken. In zekere zin kan men chaos volkomen terecht de toestand noemen van de ruimte van een zonnestelsel of zelfs van een planeetketen tijdens hun pralaya (zie aldaar). Als de planetaire activiteit begint, verdwijnt daarmee de chaos.

Chela (*cela*)

Een oude Indiase term. In archaïsche tijden vaak gespeld en uitgesproken als cheta of cheda. De betekenis ervan is ‘dienaar’, een persoonlijke leerling die zich heeft verbonden een leraar te dienen van wie hij onderricht ontvangt. Vrijwel dezelfde gedachte treft men aan in het Angelsaksische woord *leorning-cneht*, dat ‘leerknecht’ betekent, een naam die in Angelsaksische vertalingen van het christelijke Nieuwe Testament werd gegeven aan de discipelen van Jezus, zijn ‘chela’s’. Het is dus een woord dat in oude mystieke geschriften wordt gebruikt voor een discipel, een leerling, voor iemand die leert of luistert. De verhouding tussen leraar en discipel is zelfs oneindig veel heiliger dan die tussen ouder en kind; want terwijl de ouders het lichaam verschaffen aan de intredende ziel, brengt de leraar die ziel zelf tevoorschijn en onderwijst haar om te zijn en dus te zien, onderwijst haar te kennen en te *worden* wat ze in het diepst van haar wezen is – namelijk goddelijk.

Het leven van de chela of het chela-pad is schitterend en tot het einde toe vol vreugde, maar het vereist ook dat alles wat edel en verheven is in de leerling of discipel in hem wordt opgeroepen; want om die hoogten van verstandelijke en spirituele grootsheid waarop de meesters zelf zich bevinden, te

bereiken en te handhaven, moet hij de krachten en vermogens van het hogere zelf activeren. Meesterschap is dan ook het doel van discipelschap; niet dat we ons dat ideaal alleen voor ogen moeten stellen als een doel dat we willen bereiken omdat het onszelf voordeel oplevert, want alleen al die gedachte is egoïstisch en vormt daarom een struikelblok op het pad. Natuurlijk komt het het individu ten goede, maar de werkelijke bedoeling is dat alles, elk vermogen in de ziel, tot uitdrukking zal worden gebracht ten dienste van de hele mensheid, want dit is de koninklijke weg, de grote koninklijke hoofdweg van zelfoverwinning. De meer mystieke betekenissen die aan de term chela worden gehecht, kunnen alleen aan diegenen worden verklaard die zich door een gelofte onherroepelijk tot het esoterische leven hebben verbonden.

Chhāyā (*chāyā*, Sanskriet)

Dit betekent letterlijk een schim, simulacrum of kopie. In de esoterische filosofie duidt het woord op het astrale evenbeeld van een persoon, en aan deze gedachte zijn enkele van de meest ingewikkelde en diepzinnige leringen over de menselijke evolutie verbonden. *De geheime leer* van H.P. Blavatsky bevat veel onschatbare aanwijzingen over de rol die de chhāyā's van de pitri's bij de ontwikkeling van de mens spelen.

Het is ook een woord dat met een soortgelijke betekenis voor kosmische zaken wordt gebruikt, want de student van de esoterie mag nooit het oude hermetische axioma vergeten: 'Zoals het boven is, zo is het beneden; zoals het beneden is, zo is het boven.'

Kortom, men zou de chhāyā dus, voor zover het de menselijke evolutie betreft, het astrale lichaam (zie aldaar) of evenbeeld kunnen noemen.

Chit (zie sat)

Christos (Grieks)

Het woord christos of christus betekent letterlijk iemand die is ‘gezalfd’. Dit is een rechtstreekse verwijzing naar en een directe zinspeling op wat tijdens de viering van de oude mysteriën plaatsvond. In de landen rond de Middellandse Zee was de zalving een van de handelingen die tijdens de rituelen van deze oude mysteriën werden verricht. Het Hebreeuwse woord voor een gezalfde is māshīāhh – ‘messias’ is de gebruikelijke foutieve spelling van dit Hebreeuwse woord – en betekent precies hetzelfde als het Griekse woord christos.

Ieder mens is een incarnatie, een belichaming, van een straal van zijn eigen innerlijke god – de godheid die in het diepste binnenste van ieder mens leeft. Hedendaagse christenen met een mystieke inslag noemen dit de immanente christus of christos, en daarin hebben ze gelijk, maar ze voeren deze gedachte niet ver genoeg door. Mystiek gesproken is de christos de onsterfelijke individualiteit; en wanneer het omhoogstrevende persoonlijke ego blijvend wordt verenigd met deze reine individualiteit, dan is de eenheid die daaruit ontstaat het hogere ego, ‘de levende christus’ – een christus onder de mensen of, zoals de boeddhisten zouden zeggen, een menselijke of mānushya-boeddha.

Circulaties in de kosmos

Ook circulaties in het heelal genoemd. Dit is een uitdrukking die in de oude wijsheid of esoterische filosofie wordt gebruikt voor het verbazingwekkend ingewikkelde netwerk dat bestaat uit kanalen, paden of wegen die door de rondtrekkende entiteiten op hun tocht van sfeer naar sfeer, van rijk naar rijk, of van gebied naar gebied worden gevolgd. Hoe ver of hoe weinig deze pelgrimmonaden in hun evolutie ook zijn gevorderd, ze moeten deze circulaties onvermijdelijk volgen. Ze kunnen niet anders, want het zijn eenvoudig de spirituele, psychomagnetische, astrale en fysieke wegen waarlangs de krachten van

het heelal stromen; en dus moeten alle entiteiten, omdat ze in feite belichamingen van krachten zijn, noodzakelijkerwijs dezelfde routes of paden volgen die de abstracte krachten zelf gebruiken.

Deze circulaties in de kosmos vormen een netwerk tussen planeet en planeet, tussen planeet en zon, tussen zon en zon, tussen zon en heelal en tussen heelal en heelal. Bovendien zijn de circulaties in de kosmos niet beperkt tot de fysieke of astrale sferen, maar maken deel uit van het weefsel en de structuur van de gehele universele kosmos, zowel innerlijk als uiterlijk. Het is een van de meest mystieke en tot nadenken stemmende leringen van de theosofie.

Cyclussen of wet van de cyclussen

De wet van de cyclussen, of de zich herhalende werkingen van de natuur, vormt een bijzonder interessante tak van theosofische studie. Ze betreft een feit dat zo duidelijk in de ons omringende wereld aan de dag treedt dat het bestaan ervan nauwelijks kan worden ontkend, behalve door hen die opzettelijk blind zijn.

We zien dat de natuur zich overal herhaalt, hoewel zo'n herhaling natuurlijk niet betekent dat bij elke terugkerende cyclische activiteit alleen maar dezelfde oude sporen worden gevolgd, want elke herhaling is natuurlijk de uitdrukking van een min of meer ingrijpende wijziging van wat eraan is voorafgegaan. De dag volgt op de nacht, de winter komt na de zomer, de planeten draaien om de zonnen in regelmatige en periodieke banen; dit zijn vertrouwde voorbeelden van cyclische activiteit.

De cyclussen in de natuur geven de regelmatig terugkerende perioden aan waarin een evoluerende entiteit de energieën en vermogens waaruit ze bestaat tot uitdrukking brengt, zodat cyclussen en evolutie als twee kanten van één munt zijn: de ene kant toont de perioden of cyclussen, de

andere geeft uitdrukking aan de energetische of substantiële kwaliteiten die zich in overeenstemming met deze cyclische perioden manifesteren; maar aan dit schijnbaar dubbele, maar in feite enkelvoudige, proces liggen altijd diepgaande karmische oorzaken ten grondslag.

– D –

Daivīprakṛiti (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat de betekenis heeft van ‘goddelijke’ of ‘oorspronkelijke ontvouwer’, of ‘oerbron’, van het heelal of van elk opzichzelfstaand of hiërarchisch deel van zo’n heelal, zoals een zonnestelsel. Daivīprakṛiti kan men daarom kortweg ‘goddelijke stof’ noemen, waarbij het woord stof hier in zijn oorspronkelijke betekenis van ‘goddelijke moeder-ontvouwer’ of ‘goddelijke oersubstantie’ wordt gebruikt.

Omdat deze oersubstantie zich in de kosmische ruimten manifesteert als oorspronkelijk kosmisch licht – licht is volgens de occulte esoterische theosofische filosofie een vorm van oorspronkelijke stof of oersubstantie – hebben veel mystici voor daivīprakṛiti de uitdrukking ‘het licht van de logos’ gebruikt. Daivīprakṛiti is in feite de eerste sluier of het eerste omhulsel of het eerste etherische lichaam dat de logos omringt, zoals pradhāna of prakṛiti volgens de Sāṅkhya-filosofie puruṣa of brahman omhult, en zoals, op een onvergelijkbaar veel grotere schaal, mūlaprakṛiti parabrahman omhult. Omdat daivīprakṛiti dus primitieve stof is, of – van de fysieke stof naar boven gerekend – stof in haar zesde en zevende toestand, of, wat op hetzelfde neerkomt, stof in het eerste en tweede stadium van haar evolutie van bovenaf gerekend, kunnen we de wazige etherische lichtsluiers die we aan de nachtelijke hemel waarnemen redelijk nauwkeurig als een fysieke manifestatie van daivīprakṛiti opvatten, want als het geen werkelijk oplos-

bare nevelvlekken zijn, zijn het werelden, of beter gezegd wereldstelsels, in wording.

Als daivīprakriti een bepaalde staat of toestand van evolutionaire manifestatie heeft bereikt, kunnen we er heel goed het Tibetaanse woord fohat (zie aldaar) voor gebruiken. Fohat is in de woorden van H.P. Blavatsky:

De essentie van kosmische elektriciteit. Het is een occulte Tibetaanse term voor daivīprakriti, oorspronkelijk licht; in het gemanifesteerde heelal is het de altijd aanwezige elektrische energie en de kracht die voortdurend afbreekt en opbouwt. Esoterisch gezien is fohat hetzelfde, de universele stuwende levenskracht, tegelijk de voortstuwer en de uitwerking ervan.

– *Theosophical Glossary*, blz. 121

Dat is bijzonder goed geformuleerd, maar we moeten bedenken dat, hoewel fohat de bezielende kracht is die in de gemanifesteerde daivīprakriti of de oorspronkelijke substantie werkt en erop inwerkt, zoals de ruiter zijn paard laat rijden door invloed op hem uit te oefenen, het de kosmische intelligentie of, zoals Pythagoras zou zeggen, de kosmische monade is – die door zowel daivīprakriti als zijn gedifferentieerde energie, fohat, heen werkt – die het leidende en beheersende beginsel is, niet alleen in de kosmos, maar in elk van de secundaire elementen en wezens die in ontelbare menigten de kosmos vullen. Het hart of de essentie van de zon is daivīprakriti die als zodanig werkt, en ook in haar verschijningsvorm die fohat wordt genoemd, maar door daivīprakriti en het fohat-aspect ervan stroomt de allesdoordringende en leidende intelligentie van de zonnegodheid. De student moet echter nooit de fout maken deze leidende zonne-intelligentie te willen scheiden van haar sluiers of voertuigen, waarvan een van de hoogste daivīprakriti-fohat is.

Dat (zie parabrahman, tat)

Deva (Sanskriet)

Een woord dat een hemels wezen betekent. Er bestaan verschillende klassen van die wezens, en dit vormde voor de meeste westerse oriëntalistten een groot raadsel. Ze kunnen het onderscheid niet begrijpen dat de grote oude filosofen uit het Oosten maken met betrekking tot de verschillende klassen van deva's. Hun redenering komt hierop neer: 'Wat komen er toch merkwaardige tegenstrijdigheden voor in deze leringen die in veel opzichten diepzinnig en schitterend zijn. Van sommige deva's of goddelijke wezens wordt gezegd dat ze *lager* staan dan de mens; enkele van deze geschriften zeggen zelfs dat een goed mens edeler is dan elke god. Maar volgens andere gedeelten van deze leringen bestaan er goden die nog hoger staan dan de deva's, en toch deva's worden genoemd. Wat is de betekenis hiervan?'

Eén bepaalde klasse van deva's of hemelse wezens wordt gevormd door niet-zelfbewuste godsvonken die neerdalen in de stof om het zelfbewustzijn, de svabhāva (zie aldaar) van de innerlijke godheid, *van binnenuit* te ontvouwen of te ontwikkelen. Daarna beginnen ze altijd aan hun reis omhoog langs de lichtende boog, die in zekere zin geen einde kent; en ze zijn goden, zelfbewuste goden, die *vanaf dat moment* als bouwers, ontvouwers en leiders van hiërarchieën een duidelijk en goddelijk aandeel hebben in het 'grote werk', zoals de mystici het hebben genoemd. Met andere woorden, ze zijn monaden *die hun eigen diepste zelf zijn geworden*, die de ring-verder-niet (zie aldaar) hebben overschreden die het spirituele van het goddelijke scheidt.

Devachan (*bde-ba-can*, Tibetaans, uitgesproken de-wa-chen)

Een vertaling van het Sanskriet sukhāvatī, het 'gelukkige gebied' of goden-land. Het is de toestand waarin de menselijke entiteit, de menselijke monade, tussen twee levens op aarde komt en waar ze in rust en gelukzaligheid verblijft.

Wanneer na de dood van het fysieke lichaam de tweede dood (zie aldaar) intreedt – want er vindt vele keren een dood plaats, dat wil zeggen een verwisseling van het voertuig van het ego – wordt door het hogere deel van de menselijke entiteit alles wat naar dit hogere streeft opgenomen en meegevoerd naar devachan; en de ātman, samen met buddhi en het hogere deel van manas, worden dan de spirituele monade van de mens. Devachan als toestand is niet van toepassing op de hoogste, hemelse of goddelijke monade, maar alleen op de tussenliggende beginselen van de mens, op het persoonlijke ego of de persoonlijke ziel in de mens, overschaduwd door ātma-buddhi. Devachan kent vele graden: de hoogste, de tussenliggende en de laagste. Toch is devachan geen plaats maar een toestand, een toestand van de wezens die zich in die spirituele staat bevinden.

Devachan is de verwezenlijking van alle niet verwezenlijkte spirituele aspiraties uit de afgelopen incarnatie en de vervulling van alle spirituele en verstandelijke verlangens die in deze afgelopen incarnatie geen kans kregen om in vervulling te gaan. Het is voor de menselijke ziel een periode van onuitsprekelijke vrede en gelukzaligheid, die voortduurt totdat haar rusttijd voorbij is en de fase van het herstel van haar krachten is afgesloten.

In de devachanische toestand verkeert het reïncarnerende ego in de schoot van de monade (of van de monadische essentie) in een toestand van volmaakte en totale gelukzaligheid en vrede, waarin het in zijn eigen gelukzalige verbeelding alle onvervulde spirituele en intellectuele mogelijkheden van het pas geëindigde leven telkens weer terugziet en veredelt – mogelijkheden die de devachanische entiteit automatisch worden ingegeven door haar natuurlijke scheppende vermogens.

De mens is hier niet langer een viervoudig wezen van substantie-beginselen (want de tweede dood heeft plaatsgevonden) maar is teruggebracht tot de monade met het

reïncarnerende ego rustend in haar schoot, en is daarom een spirituele drie-eenheid. (Zie ook dood, reïncarnerend ego.)

Dhāraṇā (Sanskriet)

Een toestand in de beoefening van yoga zoals ze in Hindoestan wordt onderwezen, waarin het denken of de waarnemende intelligentie met onverzettelijke standvastigheid, met vastberadenheid van ziel, gericht blijft op het object van onderzoek dat men door middel van deze vorm van yoga-beoefening wil leren kennen. (Zie ook samādhi.)

Dharma (Sanskriet)

Een zelfstandig naamwoord dat van de wortel *dhri* is afgeleid. Het betekent juiste religie, juiste filosofie, juiste wetenschap en de juiste vereniging van deze drie; vandaar de Wet per se. Het betekent ook rechtvaardigheid, gerechtigheid, gedrag, plicht en dergelijke. Het heeft ook de secundaire betekenis van een essentiële of kenmerkende eigenschap of bijzonderheid, en in die zin benadert het zeer dicht de betekenis van svabhāva (zie aldaar). Zo is bijvoorbeeld de plicht van een mens zijn dharma, dat wat op zijn weg ligt of hem is toegemeten of wat hij van nature moet doen.

Dharmakāya (Sanskriet)

Een uit twee woorden samengesteld woord dat ‘continuïteits-lichaam’ betekent en dat soms even juist (of onjuist) wordt vertaald met ‘lichaam van de wet’ – beide zijn heel ontoereikende uitdrukkingen, omdat het heel moeilijk is deze bijzonder mystieke termen te vertalen. Bij een correcte woordenboekvertaling gaat de esoterische betekenis vaak geheel verloren, en op dit punt maken westerse wetenschappers soms zulke belachelijke fouten.

Het eerste woord komt van de wortel *dhri*, die ‘ondersteunen’, ‘gaande houden’, ‘dragen’, betekent, vandaar ‘continue-

ren'; zo zijn ook menselijke wetten de middelen die geacht worden de beschaving te dragen, te ondersteunen en gaande te houden; het tweede woord, *kāya*, betekent 'lichaam'. Het op die manier gevormde zelfstandige naamwoord zou men als 'lichaam van de wet' kunnen vertalen, maar deze uitdrukking geeft de betekenis helemaal niet goed weer. Het is dat spirituele lichaam of die spirituele toestand van een verheven spiritueel wezen waarin het beperkte zielen- en ego-bewustzijn is verdwenen en opgegaan in een universeel (hiërarchisch) bewustzijn, en slechts hooguit als een kiem latent aanwezig blijft. Het is zuiver bewustzijn, zuivere gelukzaligheid, zuivere intelligentie, denken vrij van elk persoonlijk element.

In het boeddhisme van Centraal-Azië is dharmakāya de derde en hoogste van de trikāya. De trikāya bestaat uit (1) nirmāṇakāya, (2) sambhogakāya en (3) dharmakāya. We kunnen deze drie toestanden, die alle edel en verheven zijn, beschouwen als drie gewaden waarin het bewustzijn van de entiteit zich hult. In het dharmakāya-gewaad staat de ingewijde al op de drempel van nirvāṇa (zie aldaar), of bevindt zich in feite al in de nirvāṇische toestand. (Zie ook nirmāṇakāya, sambhogakāya.)

Dhyāna (Sanskriet)

Deze term betekent een diepe, spiritueel-intellectuele contemplatie, waarbij men zich volledig heeft losgemaakt van alle onderwerpen van zintuiglijke en lager mentale aard. Het is een van de zes pāramitā's van volmaking in het boeddhisme. Iemand die deskundig of bedreven is in de beoefening van dhyāna, wat tussen haakjes een prachtige spirituele oefening is als de idee erachter goed wordt begrepen, wordt in zijn denken volkomen losgemaakt van al zijn betrekkingen met de stoffelijke en louter psychische gebieden van zijn en van bewustzijn, en wordt meegevoerd naar verheven spirituele gebieden. In plaats dat dhyāna iets aan de bewustzijns-elementen onttrekt, betekent het veeleer het afleggen of terzijde wer-

pen van de belemmerende omhulsels van etherische stof die het bewustzijn omgeven, om op die manier de dhyānin, of beoefenaar van deze vorm van echte yoga, in staat te stellen de hoogste delen van zijn eigen gestel binnen te gaan, om tijdelijk één te worden met en dus in nauw contact te staan met de goden. Het is een tijdelijke eenwording met de hogere triade van de mens, beschouwd als een zevenvoudig wezen, met andere woorden met zijn monadische essentie. In deze staat of toestand wordt het bewustzijn van de mens zuivere buddhi, of beter gezegd buddhisch, waarbij de hoogste delen van manas dienstdoen als upādhi of voertuig om datgene vast te houden wat het bewustzijn daarin ervaart. Van dit woord is de term dhyāni-chohans (zie aldaar) of dhyāni-boeddha's afgeleid – termen die in de theosofische literatuur vaak worden gebruikt en waarvan de werkelijke betekenis vaak verkeerd wordt begrepen. (Zie ook samādhi.)

Dhyāni-chohan

Een samengesteld woord dat 'heer van meditatie' betekent – kosmische geest of planeetgeest. Er bestaan drie klassen van dhyāni-chohans, waarvan elke weer in zeven onderklassen is verdeeld. De dhyāni-chohans vormen samen één afdeling van die verbazingwekkende menigte spirituele wezens die in vroegere wereldtijdperken of manvantara's tot volledige bloei zijn gekomen. Deze verbazingwekkende menigte wordt gevormd door mensen die zich in deze vroegere wereldtijdperken hebben vervolmaakt en die nu leiding geven aan de evolutie van deze planeet in haar huidige manvantara. Ze zijn onze eigen spirituele heren, leiders en verlossers. Ze zien nu toe op ons in onze evolutie hier, en we volgen op onze huidige cyclische pelgrimstocht het pad van algemene evolutie die door hen in grote lijnen is geschetst.

De mens is in zijn hogere natuur een dhyāni-chohan in wording, een heer van meditatie in wording. Het is zijn

bestemming, als hij zijn tocht met succes volbrengt, zich aan het einde van de zevende ronde volledig te hebben ontwikkeld tot een heer van meditatie – tot een planeetgeest – wanneer deze planetaire manvantarische kalpa ten einde is, deze dag van Brahmā, die zeven ronden omvat, die elk weer in zeven stadia zijn verdeeld.

In één heel belangrijk opzicht zijn de dhyāni-chohans in feite ons eigen *zelf*. Wij werden uit hen geboren. Wij zijn de monaden, wij zijn de atomen, de zielen, die door de dhyānī's werden geprojecteerd, uitgezonden, geëmaneerd.

Dierenriem

De Grieken noemden de dierenriem de 'levenscirkel' en ze verdeelden die in twaalf huizen of tekens, als volgt genaamd: aries, de ram; taurus, de stier; gemini, de tweelingen; cancer, de kreeft; leo, de leeuw; virgo, de maagd; libra, de weegschaal; scorpio, de schorpioen; sagittarius, de boogschutter; capricornus, de steenbok; aquarius, de waterman; pisces, de vissen.

Het binnengaan van de zon in elk van de twaalf zodiakale sterrenbeelden of tekens brengt een nieuwe kosmische energie tot activiteit, niet alleen op onze aarde, maar ook in het leven van ieder van ons afzonderlijk. Het binnengaan van het huidige astrologische tijdperk dat nu aan de gang is, zal in de mensheid de ontwikkeling inluiden, in een bepaalde richting, van toekomstige vermogens die edeler zullen zijn dan die van het vorige astrologische zodiakale tijdperk.

Er bestaat een strikte en nauwe overeenkomst tussen respectievelijk elk van de bollen van onze aardketen en een van de sterrenbeelden van de dierenriem – elk van deze sterrenbeelden is een van de 'huizen van de levenscirkel'.

Dood

De dood vindt plaats wanneer de samengestelde mens uiteenvalt; en dit uiteenvallen gebeurt niet plotseling, behalve

natuurlijk in het geval van dodelijke ongelukken of zelfmoorden. De dood wordt altijd voorafgegaan door een bepaalde periode, die van individu tot individu verschilt, waarin de monadische individualiteit zich uit een incarnatie terugtrekt, en dat proces van terugtrekking gaat natuurlijk gepaard met het verval van het zevenvoudige wezen dat de mens in zijn fysieke incarnatie is. Dit verval gaat aan de fysieke ontbinding vooraf, en is een voorbereiding van en door het bewustzijnscentrum op het komende bestaan in de onzichtbare gebieden. Deze terugtrekking is in feite een voorbereiding op het toekomstige leven in onzichtbare rijken, en terwijl de zevenvoudige entiteit op deze aarde op die manier in verval raakt, kan men terecht zeggen dat ze een wedergeboorte in de volgende sfeer tegemoet gaat.

Fysiek gesproken treedt de dood in als het hart ophoudt te kloppen. De laatste hartslag wordt onmiddellijk gevolgd door verlies van bewustzijn, want de natuur is heel meedogend in deze dingen. Maar de dood is nog niet volledig, want in feite zijn de hersenen het laatste orgaan van het fysieke lichaam dat sterft, en gedurende enige tijd nadat het hart heeft opgehouden te kloppen, blijven de hersenen en hun geheugen nog actief, en hoewel het menselijke ego dat niet bewust doet, laat het in dit korte tijdsbestek elke gebeurtenis uit het voorafgaande leven de revue passeren. Dit grote of kleine panorama van het verleden ontvouwt zich volkomen automatisch; toch slaat het zielenbewustzijn van het reïncarnerende ego elk voorval in deze wonderbaarlijke terugblik gade – een terugblik die het hele verloop van de gedachten en handelingen van het zojuist beëindigde leven omvat. De entiteit is zich tijdelijk van niets anders bewust dan dit. Ze leeft tijdelijk in het verleden, en het geheugen maakt, bij wijze van spreken, gebeurtenis na gebeurtenis los uit het ākāśische register, tot in de kleinste bijzonderheden, laat alles aan zich voorbijtrekken, in de juiste volgorde van het begin tot het einde, en ziet zo het

hele achter haar liggende leven als een alomvattend panorama van opeenvolgende beelden.

Er liggen heel duidelijke ethische en psychologische redenen aan dit proces ten grondslag, want dit proces vormt een reconstructie van zowel het goede als het kwade dat in het afgelopen leven werd gedaan, en drukt dit als een verslag af op het weefsel van het spirituele geheugen van het stervende wezen. Vervolgens raken de sterfelijke en stoffelijke delen in vergetelheid, terwijl het reïncarnerende ego (zie aldaar) het beste en edelste van deze herinneringen meevoert naar devachan (zie aldaar), de hemelwereld van rust en herstel na de dood. Zo komt het einde, dat men de dood noemt, gevolgd door volledige en ongestoorde bewusteloosheid, totdat wat door de Ouden de tweede dood (zie aldaar) werd genoemd, intreedt.

De lagere triade (prāṇa, līṅgaśarīra, sthūlaśarīra, zie aldaar) is nu definitief afgeworpen en het overblijvende viertal is vrij; het fysieke lichaam van de lagere triade volgt de weg van de natuurlijke ontbinding, en zijn verschillende menigten levensatomen gaan daarheen waartoe ze van nature worden aange trokken. Het līṅgaśarīra of modellichaam blijft in de astrale gebieden achter en verdwijnt ten slotte. De levensatomen van prāṇa, of het elektrische veld, keren op het moment van de fysieke ontbinding onmiddellijk terug naar de natuurlijke prāṇische reservoirs van de planeet.

De mens is nu niet langer een zevental of een zevenvoudige entiteit, maar een viertal, dat uit de hogere duade (ātmabuddhi) en de tussenliggende duade (manas-kāma) bestaat. Hierna vindt de tweede dood plaats.

De *dood* en het bijvoeglijk naamwoord *dood* zijn niet meer dan woorden waarmee het menselijke denken uitdrukking probeert te geven aan gedachten die opkomen bij een min of meer consequent waarnemen van de verschijnselen van de stoffelijke wereld. De dood betekent het uiteenvallen van een

samengestelde entiteit of wezen. De doden zijn dus alleen maar lichamen in ontbinding – entiteiten die hun levensreis op dit fysieke gebied hebben voltooid. Ontbinding is iets wat alle wezens gemeen hebben, want alle fysieke wezens zijn samengesteld: het zijn geen absolute wezens. Ze worden geboren; ze groeien; ze worden volwassen; gedurende een bepaalde periode van hun leven verheugen ze zich, zoals men dat noemt, in de volle bloei van hun vermogens; dan ‘sterven’ ze. Dat is de gebruikelijke manier waarop men spreekt over de dood; en het overeenkomstige bijvoeglijke naamwoord is *dood*, als we zeggen dat zulke wezens of entiteiten dood zijn.

Is de dood per se ook maar ergens te vinden? Nee. U ziet alleen activiteit, beweging, verandering. Niets staat stil of wordt vernietigd. Dat wat de dood wordt genoemd, is zelf een overduidelijk toonbeeld van beweging en verandering. Absolute inertie is onbekend in de natuur of in het denken van de mens; ze bestaat niet.

Dvāparayuga (zie yuga)

— E —

Ego (Latijn)

Een woord dat ‘ik’ betekent. In theosofische geschriften is het ego datgene wat zegt ‘ik ben ik’ – indirect of weerkaatst bewustzijn, bewustzijn dat als het ware op zichzelf wordt teruggekaatst, en op die manier zijn eigen māyāvische bestaan als een ‘afzonderlijke’ entiteit ervaart. Op dit feit berust de enige werkelijke ‘ketterij’ die door het occultisme wordt erkend: de ketterij van afgescheidenheid.

De zetel van het menselijke ego is de tussenliggende duade – manas-kāma, waarvan een deel, het reïncarnerende ego, naar het hogere streeft, en een ander deel, het gewone of

astrale menselijke ego, tot het lagere wordt aangetrokken. Het bewustzijn is in het reïncarnerende ego onsterfelijk, en in het lagere of astrale menselijke ego tijdelijk of sterfelijk.

Men kan de hiërarchie van de samengestelde mens beschouwen als iets wat zich ontwikkelt uit het immanente zelf: dit laatste is de kiem van egoïteit op de zeven (of misschien beter, zes) gebieden van stof of manifestatie. Op elk van deze zeven (of zes) gebieden ontvouwt of ontwikkelt het immanente zelf of de paramātman een omhulsel of gewaad; de hogere zijn geweven uit geest, de lagere uit ‘schaduw’ of stof. Elk van deze omhulsels of gewaden is een ‘ziel’, en tussen het zelf en zo’n ziel – elke ziel – bevindt zich het ego.

Zo is ātman de goddelijke monade die het aanzijn geeft aan het goddelijke ego en uit dit laatste ontwikkelt zich het monadische omhulsel of de goddelijke ziel; jīvātman, de spirituele monade, heeft zijn kind dat het spirituele ego is, dat op zijn beurt de spirituele ziel of het spirituele individu voortbrengt; en de combinatie van deze drie, opgevat als een eenheid, is buddhi; bhūtātman, het menselijke ego – de hogere menselijke ziel, die de lagere buddhi en het hogere manas omvat; prāṇātman, het persoonlijke ego – de lagere menselijke ziel, of de mens. Dit omvat manas, kāma en prāṇa; en ten slotte het dierlijke ego – de vitaal-astrale ziel: kāma en prāṇa. (Zie deze verschillende termen.)

Eidōlon (Grieks, meervoud *eidōla*)

Dit woord betekent ‘evenbeeld’ van de mens die eens bestond. Na de dood blijft de ‘schaduw’ van de overleden mens achter in de astrale wereld – die zich aan de andere kant van de drempel van het fysieke leven bevindt, de etherische wereld. De Ouden noemden deze menselijke schaduwen schimmen – door sommigen worden ze wel geesten en spoken genoemd; en elke schim is niet meer dan een eidōlon, een astrale beeltenis of vage kopie van de overleden fysieke mens. Dit eidōlon

blijft nog enige tijd intact in de astrale gebieden of bovenstoffelijke ether, en zijn deeltjes worden op magnetische wijze min of meer bijeengehouden zolang het fysieke lichaam nog niet volledig in zijn samenstellende delen is ontbonden; maar na betrekkelijk korte tijd verdwijnen deze eidōla, want ze vallen uiteen op een manier die sterk lijkt op de ontbinding van het fysieke lichaam.

Ekāgratā of ekāgratva (Sanskriet)

Een term met de betekenis van ‘eenpuntigheid’ of ‘absolute aandacht’ bij de contemplatie van een onderwerp van meditatie. Het is de volmaakte en aanhoudende concentratie van de waarnemende geest op één bepaald punt van denken.

Elementaal

Een natuurgeest of elf. In het theosofische taalgebruik worden echter die wezens bedoeld die aan het begin van een weg van evolutionaire groei staan en die in de *elementale* stadia van hun groei verkeren. Het is een algemene term die gemakshalve wordt gebruikt voor al die wezens die in evolutionair opzicht lager dan de mineralen staan. Niettemin zijn de mineralen zelf uitdrukkingsvormen van één familie, menigte of hiërarchie van elementalen van een meer ontwikkeld type. Het plantenrijk is eveneens slechts de uitdrukkingsvorm van één familie of menigte van elementalen die zich in het plantenstadium van hun evolutie op deze aarde bevinden. Dat geldt evenzo voor de dieren. Dieren zijn, relatief gesproken, hoogontwikkelde elementalen. Ook mensen waren in lang vervlogen eonen van het kosmische verleden elementalen. Vanuit dit elementale stadium hebben we ons tot mens ontwikkeld en geven we in meerdere of mindere mate, meestal heel zwak, uitdrukking aan de aangeboren goddelijke krachten en vermogens die in de diepste kern van ons wezen liggen opgesloten.

Een elementaal is een wezen dat ons heelal is binnen-

gekomen op het laagste gebied of in de laagste wereld, graad of sport van de levensladder; deze levensladder begint in elk heelal in het laagste stadium en eindigt voor dat heelal in het hoogste stadium daarvan – de universele kosmische geest. Het elementaal gaat dus bij het beklimmen van de levensladder vanaf het elementale stadium door alle bestaansgebieden heen, maakt het menselijke stadium door, wordt bovenmenselijk, halfgoddelijk – een halfgod – om daarna een god te worden. Op die manier begonnen ook wij mensen in dit huidige heelal.

Ieder volk op aarde heeft in deze menigten elementalen geloofd – waarvan sommige zichtbaar zijn, zoals mensen, dieren en planten, en andere onzichtbaar. Aan de onzichtbare entiteiten zijn verschillende namen gegeven: feeën, aardmannetjes, elfen, kabouters, tovernimfen, watergeesten, dwergen, trollen, kobolden, kwelgeesten, banshee's, faunen, daeva's, djinns, saters, enz. De middeleeuwse mystici onderwezen dat er vier algemene soorten van deze elementalen bestaan: de salamanders – die in het element vuur ontstaan en leven; de sylfen – die in het element lucht ontstaan en leven; de undinen – die in het element water ontstaan en leven; en de gnommen – die in het element aarde ontstaan en leven.

Elementaar

Elementaren zijn 'ontlichaamde *zielen* van verdorven mensen; deze zielen hebben zich op een bepaald moment vóór de dood losgemaakt van hun goddelijke geest, en zo hun kans op onsterfelijkheid verloren' (H.P. Blavatsky, *Theosophical Glossary*, blz. 112).

Strikt genomen moet het woord 'elementaren' worden gebruikt zoals H.P. Blavatsky het in dit citaat definieert. Maar in de tegenwoordige theosofische literatuur heeft het woord meer in het bijzonder de betekenis gekregen van de fantomen of eidōla (zie aldaar) van ontlichaamde mensen, waarbij deze fantomen of eidōla in feite de kāmārūpische schimmen zijn.

Daarbij gaat het vooral om gevallen van grofmateriële ex-mensen, van wie de kwade impulsen en begeerten, die nog steeds nauw met het kāmārūpische fantoom zijn verbonden, deze fantomen naar die fysieke gebieden aantrekken die bij hen passen. Ze vormen een reëel gevaar voor de psychische en geestelijke gezondheid, en achtervolgen letterlijk die levende mensen die neigingen vertonen die overeenkomen met hun eigen neigingen. Het zijn ziellose schillen, maar nog steeds vol met de energieën van een verdorven en verachtelijke soort. Hun bestemming is natuurlijk dezelfde als die van alle andere preta's of bhūta's – uiteindelijke ontbinding; want de grove astrale atomen waaruit ze bestaan, lossen zich in de loop van de jaren langzaam op, zoals een rookpluim of een donkere wolk zich oplost langs een berghelling.

Esoterische leer

Het geheel van mystieke en heilige leringen dat is voorbehouden aan studenten met een edel en waardig karakter. Deze leringen waren in alle tijden aan hoogontwikkelde mensen bekend en werden door hen bestudeerd. De esoterische leer is het gemeenschappelijk bezit van de mensheid, en is dit altijd geweest. In alle verschillende grote religies en filosofieën van de wereld zal de student basisbeginselen aantreffen, waarvan, als ze met elkaar worden vergeleken en kritisch worden onderzocht, gemakkelijk kan worden vastgesteld dat ze identiek zijn. Elk van deze basisbeginselen is in elke grote wereldreligie of wereldfilosofie te vinden; daarom bevatten deze wereldreligies of wereldfilosofieën gezamenlijk de gehele esoterische leer, hoewel deze gewoonlijk in exoterische vorm wordt uitgedrukt.

Maar niet één van deze wereldreligies of wereldfilosofieën maakt het hele stelsel van de leringen dat aan haar ten grondslag ligt in een zuivere en duidelijke vorm bekend; sommige religies leggen de nadruk op één of meer van zulke basisbegin-

selen, een andere religie of filosofie zal weer op andere beginselen de nadruk leggen, terwijl in beide gevallen weer andere beginselen op de achtergrond blijven. Hierdoor is gemakkelijk het feit te verklaren dat de verschillende wereldreligies en wereldfilosofieën onderling verschillen, en voor iemand die niet nadenkt lijken ze vaak, oppervlakkig beschouwd, weinig gemeen te hebben en misschien zelfs met elkaar in strijd te zijn. De oorzaak hiervan is dat elke religie of filosofie op een andere manier aan de wereld is gegeven; de vorm die elk ervan aannam was voor de periode waarin ze werd verkondigd de beste. Elke religie of filosofie draagt de sfeer van het volk en de periode waartoe ze behoort, en vertegenwoordigt de verschillende menselijke denkers die haar hebben ontwikkeld, of die haar in een of andere vorm aan de wereld hebben overgebracht en verkondigd.

Deze vormen of eigenaardigheden van het exoterische denken kunnen we, als we dat willen, terzijde stellen, maar de basisbeginselen achter elke grote religie of grote filosofie vormen gezamenlijk de universele esoterische leer. In deze universele esoterische leer ligt het mysterieaspect van elke grote religie of filosofie besloten, en deze mysterieleer is altijd voorbehouden aan ingewijden. De esoterische filosofie of leer heeft sinds onheuglijke tijden onder de hoede gestaan van edele figuren, verheven zieners en wijzen, die deze leer, of beter gezegd gedeelten ervan, van tijd tot tijd aan de wereld bekendmaken wanneer daaraan een spirituele en intellectuele behoefte ontstaat. De oorsprong van de esoterische leer ligt in de mysterieleringen van wezens uit andere en spirituele sferen, die in de vroege mensheid van het derde wortelras van deze vierde ronde van onze bol incarneerden en aan de toen verstandelijk ontluikende mensheid bepaalde noodzakelijke basisbeginselen of basiswaarheden onderwezen over het heelal en de aard van de ons omringende wereld.

Ethiek

De theosofische leringen zijn in essentie door en door ethisch. Het is onmogelijk de verheven wijsheid van de goden, de archaïsche wijsheid-religie van de Ouden te begrijpen als men niet duidelijk beseft dat de ethiek als een gouden draad door het hele stelsel of weefsel van leringen en ideeën van de esoterische filosofie loopt. Waarachtig occultisme zonder ethiek is eenvoudig ondenkbaar omdat het onmogelijk is. Er bestaat geen waarachtig occultisme dat niet de hoogste ethiek omvat die het morele besef van de mens zich kan voorstellen, en op dat belangrijke feit kan men niet sterk genoeg de nadruk leggen.

In de theosofische filosofie is ethiek niet iets wat alleen maar uit het menselijk denken voortkomt – een stel afgesproken regels voor het menselijk gedrag. Ze is gebaseerd op de structuur en de aard van het heelal zelf. Het hart van het heelal is wijsheid-liefde en deze beide zijn in de kern ethisch, want er kan geen wijsheid bestaan zonder ethiek, evenmin kan er liefde bestaan zonder ethiek, en ook kan er geen ethiek bestaan zonder liefde of wijsheid.

De filosofische reden waarom de Ouden zoveel waarde hechtten aan wat bij de Romeinse volkeren algemeen bekend stond als *virtus*, waarvan het Engelse woord ‘*virtue*’ (deugd) is afgeleid, is dat zij, op basis van leringen die afkomstig zijn van de grote mysteriescholen, wisten dat deugd en ethiek zijn voortgekomen uit het morele instinct van de mens, die deze op zijn beurt ontleende aan het hart van het heelal – aan de kosmische harmonie. Het wordt hoog tijd dat de westerse wereld het denkbeeld dat ethiek niet méér is dan een overeengekomen morele handelwijze, die de mens heeft uitgevonden om de scherpe kanten en gevaren in de omgang tussen mensen te verminderen, voor altijd naar het rijk van achterhaald bijgeloof verwijst.

Iedere wetenschapper weet natuurlijk dat de woorden moraal en ethiek respectievelijk aan het Latijn en het Grieks

zijn ontleend en de gewoonten en gebruiken aanduiden die men in een beschaafde samenleving zou moeten volgen. Maar dit onbetwistbare feit is in zekere zin beschamend, want het lijkt er bijna op alsof we nog niet een woord hebben voortgebracht dat op bevredigende wijze het instinctieve gevoel weergeeft voor recht, waarheid, trouw, rechtvaardigheid, eer, wijsheid en liefde – iets wat we nu zo zwak uitdrukken met de woorden ethiek of moraal. ‘Een theosoof is iemand die theosofisch handelt’, schreef H.P. Blavatsky, en nooit heeft ze wijzere en edeler woorden geschreven. Niemand kan een theosoof zijn als hij niet ethisch voelt, ethisch denkt en ethisch leeft in de ware betekenis van het woord, zoals hierboven is uiteengezet. (Zie ook moraal.)

Evolutie

Zoals het woord in de theosofie wordt gebruikt betekent het het ‘loswikkelen’, ‘ontvouwen’ of ‘zich onttollen’ van latente krachten en vermogens die de entiteit van nature bezit en die onlosmakelijk met haar zijn verbonden, haar eigen wezenskenmerken of, meer algemeen gesproken, de krachten en vermogens van haar eigen karakter: het Sanskrietwoord voor dit laatste begrip is *svabhāva* (zie aldaar). Evolutie betekent dus niet alleen dat de ene steen op de andere wordt gelegd, dat de ene ervaring zich stapelt op de andere, of dat een variant wordt toegevoegd aan andere varianten – beslist niet; want dat zou de mens en andere entiteiten tot niets anders maken dan verzamelingen van onsamenvangende, losse delen, zonder essentiële eenheid of zonder enig samenbindend beginsel.

In de theosofie betekent evolutie dat de mens (evenals alle andere zich ontwikkelende entiteiten) alles in zich heeft wat de kosmos heeft, omdat hij een onafscheidelijk deel ervan is. Hij is het kind ervan; men kan de mens niet van het heelal scheiden. Alles wat in het heelal is, is in hem, latent of actief, en evolutie is het tevoorschijn brengen van wat innerlijk

aanwezig is. Verder is dat wat we het omringende milieu noemen, de omstandigheden – de natuur, om het alledaagse woord te gebruiken – niets anders dan het werkterrein waarop en waarin deze inherente eigenschappen functioneren, waarop ze inwerken en waarvan ze de corresponderende reactie ontvangen; en deze acties en reacties vormen voor de evoluerende entiteit steeds weer een prikkel of aansporing tot verdere manifestaties van energie.

In geen enkele richting bestaan er grenzen waar men zou kunnen zeggen dat de evolutie begint of waar men zich het einde ervan kan voorstellen, want volgens de theosofische opvatting is evolutie niets anders dan het proces dat de bewustzijnscentra of monaden volgen wanneer ze van eeuwigheid tot eeuwigheid de weg van onophoudelijke groei gaan, die geen begin en geen einde kent.

Groei is de sleutel tot de werkelijke betekenis van de theosofische evolutieleer, want groei is niets anders dan het in detail tot uitdrukking brengen van het algemene ontvouwingsproces van vermogens en organen, dat in het gangbare woord evolutie besloten ligt. Het enige verschil tussen evolutie en groei is dat het eerste woord een algemene term is, terwijl met het laatste een specifiek stadium van dit natuurproces wordt aangeduid.

Evolutie is een van de oudste begrippen en leringen van de archaïsche wijsheid, hoewel het begrip in de oudheid gewoonlijk met het woord emanatie werd aangeduid. Er moet wel onderscheid worden gemaakt tussen deze twee woorden, een belangrijk onderscheid, maar dat is eerder het gevolg van de beschouwingwijze dan van een werkelijk essentieel verschil. De term emanatie is voor theosofen beslist nauwkeuriger en beter dan evolutie, maar helaas wordt emanatie in het Westen zo slecht begrepen dat men noodgedwongen de algemeen aanvaarde term gebruikt om het proces van innerlijke groei te beschrijven, dat zich uitstrekt over en manifesteert in

de verschillende stadia van de zich ontwikkelende entiteit. Daarom zijn theosofen, strikt genomen, eerder *emanationisten* dan *evolutionisten*; en uit deze opmerking wordt meteen duidelijk dat een theosoof geen darwinist is, al erkent hij dat er in bepaalde secundaire en tertiaire opzichten en details enige waarheid schuilt in de theorie die Charles Darwin van de Fransman Lamarck overnam en aanpaste. In de theosofie is de sleutel tot de betekenis van het begrip evolutie dan ook de volgende: de kern van iedere organische entiteit is een goddelijke monade of geest, die zijn vermogens en krachten door de eeuwen heen tot uitdrukking brengt door middel van verschillende voertuigen die veranderen doordat ze steeds verbetering ondergaan. Deze voertuigen zijn niet alleen fysieke lichamen, maar ook innerlijke omhulsels van bewustzijn die samen het hele gestel van de mens vormen, dat zich uitstrekt van de goddelijke monade via de tussenliggende bewustzijnsgebieden tot het fysieke lichaam. De evoluerende entiteit kan alleen datgene worden of tot uitdrukking brengen wat ze in diepste wezen al is – daarom is evolutie het naar buiten brengen of ontvouwen van wat innerlijk, actief of latent, al bestaat. (Zie ook involutie.)

Exoterisch

Wanneer dit woord betrekking heeft op de grote stelsels van filosofie en religie betekent het niet onjuist. Het doelt alleen op leringen waarvan de sleutels niet openlijk zijn gegeven. De oorsprong van het woord schijnt te liggen in de Peripatetische School in Griekenland en het schijnt aan het brein van Aristoteles te zijn ontsproten. Het staat tegenover esoterisch.

De exoterie – dat wil zeggen de uiterlijke en alledaagse formulering van religieuze en filosofische leringen – *verhult* de waarheid; in haar zelfverzekerdheid bespot de onwetendheid helaas altijd de waarheid; maar de esoterie *onthult* de waarheid.

Filosofie

Een activiteit van de menselijke geest-ziel in haar pogingen om niet alleen het *hoe* maar ook het *waarom* van de dingen te begrijpen – waarom en hoe de dingen zijn zoals ze zijn. Filosofie is één aspect van een drievoudige methode om de aard van de natuur, van de universele natuur, en van haar veelvormige en veelvoudige werkingen te begrijpen. Filosofie kan niet worden gescheiden van de twee andere aspecten (wetenschap en religie) als we een juist en volledig beeld willen krijgen van de dingen *zoals ze werkelijk zijn*. Het is een grote fout van het westerse denken om te veronderstellen dat wetenschap, religie en filosofie drie afzonderlijke werkingen van het denken zijn die geen verband met elkaar houden. Als we bij die gedachte stilstaan, zullen we onmiddellijk inzien hoe belachelijk en onjuist ze is, omdat deze drie slechts facetten zijn van de werkingen van het menselijk bewustzijn. Geen van deze drie – filosofie, religie of wetenschap – kan van de twee andere worden gescheiden en als men dat toch probeert, is het resultaat spiritueel en intellectueel onbevredigend en ervaart de geest een onvolkomenheid. Daarom is elke filosofie die onwetenschappelijk en areligieus is, of elke religie die onwetenschappelijk en onfilosofisch is, en elke wetenschap die onfilosofisch en areligieus is, de facto onjuist, omdat ze onvolledig is. Deze drie zijn eenvoudig drie aspecten of facetten van een fundamentele werkelijkheid, die bewustzijn is.

Filosofie is dat aspect van het menselijk bewustzijn dat verbanden legt, dat naar de banden van eenheid tussen de dingen zoekt en, als die zijn ontdekt, laat zien dat ze bestaan in de vele en velerlei vormen van de natuurprocessen en de zogenaamde wetten die het bestaan ervan aantonen. (Zie ook religie, wetenschap.)

Fohat

Een mystieke term die in het Tibetaanse occultisme wordt gebruikt voor wat in het Sanskriet *daivī prakṛiti* (zie aldaar) wordt genoemd, dat ‘goddelijke natuur’ of ‘oorspronkelijke natuur’ betekent, en dat ook met ‘oorspronkelijk licht’ kan worden aangeduid. In één bepaalde zin van het woord kan men fohat als vrijwel identiek beschouwen met de oude mystieke eros van de Grieken, maar als technische term bestrijkt fohat een veel breder terrein van denkbeelden dan de Griekse term.

Fohat kan men als de essentie van kosmische elektriciteit beschouwen, op voorwaarde echter dat we in deze definitie aan de term elektriciteit de eigenschap bewustzijn toekennen of, nauwkeuriger geformuleerd, op voorwaarde dat we begrijpen dat de essentie van elektriciteit bewustzijn is. Het is altijd aanwezig en actief vanaf het eerste begin van een manvantara tot het einde ervan, en ook dan komt er in feite geen einde aan zijn bestaan, want tijdens de kosmische pralaya blijft het als het ware latent, in slapende of rustende toestand, aanwezig. In één betekenis van het woord kan men het kosmische wil noemen, want de overeenkomst met de bewuste wil in de mens is heel groot. Het is de voortdurend actieve, altijd werkzame, voortdrijvende of stuwende kracht in de natuur, vanaf het begin van de evolutie van een heelal of zonnestelsel tot het einde ervan.

H.P. Blavatsky zegt hierover, als ze een van de oude mystiek occulte werken citeert: ‘Fohat is het ros en het denken is de ruiters.’ Als we fohat echter vergelijken met wat de bewuste wil in de mens is, moeten we hierbij alleen denken aan de lagere of substantiële delen – de *prāṇische* werkingen – van de menselijke wil, want achter de substantiële delen staat altijd het richtinggevende, leidende bewustzijn. Omdat fohat voortdurend actief is, is het zowel vormend als vernietigend, want juist door de onophoudelijke werking van fohat zet de eindeloze reeks veranderingen zich voort – het overgaan van het

ene stadium van gemanifesteerd bestaan in het andere, ongeacht of dit gemanifesteerde bestaan een zonnestelsel, een planeetketen, een bol, een mens of een andere entiteit betreft.

Fohat is even actief onder de elektronen van een atoom en de atomen zelf als onder de zonnen. In één opzicht kan men het de levenskracht van het heelal noemen; in dit opzicht komt het overeen met de prāṇische activiteit op alle zeven gebieden van de samengestelde mens.

— G —

Gāyatrī of Sāvitrī (Sanskriet)

Een vers uit de *Rig-Veda* (3:62:10), waaraan in India sinds onheuglijke tijden bijna goddelijke eigenschappen zijn toegekend. De Sanskriettekst van dit vers luidt: Tat savitur vareṇyam bhargo devasya dhīmahi, dhiyo yo naḥ prachodayāt. Van iedere orthodoxe brahmaan wordt verwacht dat hij tijdens zijn religieuze oefeningen of gebeden zowel 's morgens als 's avonds deze oeroude hymne, althans in zijn gedachten, herhaalt. De volgende vertaling is een toelichtende omschrijving van deze Gāyatrī of Sāvitrī en geeft in essentie de esoterische betekenis ervan weer: 'O u gouden zon van verheven luister, verlicht ons hart en vervul onze geest zodat we beseffen dat we één zijn met het goddelijke, het hart van het heelal, en het pad dat voor ons ligt kunnen zien en volgen naar het verre doel van volmaking, aangemoedigd door uw eigen stralende licht.'

Gebied

Dit woord wordt in de theosofie gebruikt voor de verschillende graden of treden van de hiërarchische levensladder die geleidelijk in elkaar overgaan. De continuïteit in de ruimte vertoont geen hiaten, noch in de innerlijke en onzichtbare ruimte, noch

in de uiterlijke en zichtbare. De fysieke wereld gaat geleidelijk over in de astrale, die weer geleidelijk overgaat in een hogere, een wereld die boven de astrale wereld staat; en dat gaat zo door langs de hele reeks van hiërarchische stadia die een heelal zoals het onze vormen. Bedenk ook dat het grenzeloze Al vol heelallen is, waarvan sommige zoveel groter zijn dan het onze, dat onze krachtigste verbeelding zich geen voorstelling ervan kan maken. (Zie ook hiërarchie.)

H.P. Blavatsky zegt in haar *Theosophical Glossary* (blz. 255) over deze term:

Zoals het in het occultisme wordt gebruikt, geeft het woord het bereik aan van een bewustzijnstoestand, of van het waarnemingsvermogen van een bepaald stel zintuigen, of van de werking van een bepaalde kracht, of de toestand van de stof die met een van de bovengenoemde overeenkomt.

Gedachteoverbrenging

Het vermogen om zonder woorden gedachten over te brengen – stemloze spraak. Dit is geen paranormaal vermogen. Het paranormale aspect ervan, dat gewoonlijk gedachteoverbrenging of telepathie wordt genoemd, is slechts een zwakke manifestatie van een werkelijk verheven vermogen, en is illusoir, omdat het slechts een weerspiegeling is van de werkelijke innerlijke spirituele kracht. Ware gedachteoverbrenging is een spiritueel vermogen. Als u deze spirituele kracht bezit, kunt u uw gedachten, uw bewustzijn en uw wil overbrengen naar elk deel van de aarde – en daar werkelijk zijn, zien wat er gebeurt, weten wat er plaatsvindt. Geen enkel louter paranormaal vermogen zal u ooit in staat stellen dit te doen. In Tibet wordt deze kracht aangeduid met de algemene term hpho-wa. Als u dit vermogen bezit, kan uw bewuste en waarnemende innerlijke zelf even gemakkelijk door stenen muren heen gaan als de elektrische stroom langs of door koperdraad. (Zie ook māyāvirūpa.)

Geest

In de theosofische filosofie bestaat er een duidelijk en belangrijk verschil in het gebruik van de woorden *geest* en *ziel*. De geest is het onvergankelijke element in ons, de onsterfelijke vlam in ons die nooit dooft, die nooit werd ontstoken en die gedurende het hele mahāmanvantara zijn eigen aard, essentie en leven behoudt, en die in ons eigen wezen en naar onze verschillende gebieden bepaalde stralen of bekleedsels of zielen omlaag zendt, *die wij zijn*.

De goddelijke geest van de mens is verbonden met het Al en is in mystieke zin een straal van het Al.

Een ziel is een entiteit die door ervaringen is geëvolueerd; ze is geen geest, omdat ze een voertuig is van een geest. Ze manifesteert zich in de stof door middel van de lagere essentie van de geest, en door een substantieel deel daarvan te zijn. Als ze met een ander gebied onder of misschien boven haar in aanraking komt, is het verbindingspunt dat het mogelijk maakt dat het bewustzijn naar binnen of naar buiten treedt, een layacentrum. De geest manifesteert zich in zeven voertuigen en elk van deze voertuigen is een ziel; dat bijzondere punt waardoor de spirituele invloed de ziel binnengaat, is het layacentrum, het hart van de ziel, of beter gezegd de top ervan – homogene zielensubstantie.

In kosmische zin zou geest alleen moeten worden gebruikt voor datgene wat zonder voorbehoud tot het universele bewustzijn behoort en wat de homogene en onvermengde emanatie is vanuit het universele bewustzijn. In het geval van de mens is de geest in hem de vlam van zijn onsterfelijke ego, de directe emanatie van de spirituele monade in hem, en van dit ego is de spirituele ziel het omhulsel of voertuig of kleed. Als we meer in het bijzonder de aandacht richten op de menselijke beginselen, kunnen we zeggen dat, wanneer het hogere manas van de mens, dat zijn werkelijke ego is, onverbrekkelijk is verbonden met buddhi, dit in feite het spirituele ego of de

geest van het gestel van de individuele mens is. Zijn levensperiode duurt een heel kosmisch manvantara, waarna de emanatie in de goddelijke monade wordt teruggetrokken.

Geest (met betrekking tot de stof)

Theosofen wijzen erop dat wat men geest noemt het toppunt is, of de wortel, of de kiem, of het begin, of het noumenon – of hoe u het ook wilt noemen – van een bepaalde hiërarchie onder de ontelbare menigten kosmische hiërarchieën waarmee zo’n hiërarchie onlosmakelijk is verweven en waarmee ze in wisselwerking staat.

Wanneer we spreken over geest en substantie, waarvan stof en energie of kracht de fysieke uitdrukkingen zijn, moeten we bedenken dat al deze termen abstracties zijn, generalisaties voor bepaalde entiteiten die zich gezamenlijk manifesteren.

Geest, bijvoorbeeld, verschilt in essentie niet van stof en is alleen relatief of evolutionair anders: het verschil ligt niet in de wortels van beide waar ze één worden in de bewustzijnswerkelijkheid die eraan ten grondslag ligt, maar in hun karakter waar ze twee evolutievormen van manifestatie van die achterliggende werkelijkheid zijn. Met andere woorden, om de terminologie van de moderne wetenschappelijke filosofie te gebruiken, geest en stof zijn, elk van beide, een ‘gebeurtenis’ in de voortgang van de achterliggende werkelijkheid door de eeuwige duur.

Geestelijke ziel (zie spirituele ziel)

God

De kern van de kern van een mens of van elke andere organische entiteit is een kosmische geest, een vonk van de kosmische levensvlam. (Zie ook goden, innerlijke god.)

Goddelijke ziel

In het occultisme is de goddelijke ziel het gewaad van het goddelijke ego, zoals het goddelijke ego het gewaad of kind van de

goddelijke monade is. De goddelijke monade kunnen we de innerlijke god noemen, en dit betekent dat het goddelijke ego, haar afstammeling, de innerlijke boeddha of de innerlijke christus is; en hieruit volgt dat de goddelijke ziel de uitdrukking is van de innerlijke boeddha of van de innerlijke christus die zich op aarde manifesteert als de mānushya-boeddha of christusmens.

Hier moet worden vermeld dat elk van de verschillende monaden, die in combinatie met elkaar de hele zevenvoudige samenstelling van de mens vormen, haar eigen ego-kind heeft, en dit laatste heeft zijn eigen ziel. Deze mystieke, verbazingwekkende en mysterieuze combinatie maakt de mens tot de complexe entiteit die hij is en geeft hem recht op de benaming die door het occultisme uit archaïsche tijden altijd aan hem is gegeven: de microkosmos (zie aldaar), een weerspiegeling of kopie in het klein van de macrokosmos (zie aldaar) of kosmische entiteit.

Goden

De oude pantheons waren gebaseerd op een oude en esoterische wijsheid die, in de vorm van volksverhalen, diepzinnige geheimen onderwees over de structuur en de werkingen van het ons omringende heelal. De hele mensheid heeft in goden geloofd, in wezens die hoger staan dan de mens. De Ouden zeiden allemaal dat mensen de ‘kinderen’ van deze goden zijn, en dat de mensen aan deze verheven wezens, die in de azuren ruimten leven, alles ontlene wat in hen is. Ze zeiden ook dat mensen, als kinderen van de goden, in hun diepste essentie zelf goddelijke wezens zijn, voor eeuwig verbonden met het grenzeloze heelal, waarvan ieder mens, evenals iedere andere entiteit, waar dan ook, een onafscheidelijk deel is. Dit is werkelijk een verheven gedachte.

Wanneer theosofen over goden spreken, moet men niet aan menselijke vormen denken; we bedoelen de *arūpa* – de

‘vormloze’ – entiteiten, wezens met een zuivere intelligentie en een zuiver inzicht, relatief zuivere essenties, relatief zuivere geesten, vormloos in de zin waarin wij fysieke mensen vorm opvatten. De goden zijn de hogere bewoners van de natuur. Ze zijn een intrinsiek deel van de natuur, want ze zijn haar bezielende beginselen. Ze zijn evenzeer als wij en als de natuurrijken onder ons onderworpen aan de *wil* en *energieën* van nog hogere wezens – deze wil en energieën kunt u de ‘wetten’ van hogere wezens noemen.

De Ouden stelden werkelijkheden, *levende wezens*, in de plaats van wetten die, zoals westerlingen die term gebruiken, niet meer dan abstracties zijn – een uitdrukking voor de *werking van entiteiten in de natuur*; de Ouden misleidden zichzelf niet zo gemakkelijk met woorden. Ze noemden hen goden, spirituele entiteiten. Tot aan het christelijke tijdperk sprak geen enkele grote denker uit de oudheid ooit over natuurwetten alsof deze wetten levende entiteiten zijn, alsof deze abstracties werkelijke entiteiten zijn die handelen. Hebben de *navigatiewetten* ooit een schip bestuurd? Houdt de *wet* van de zwaartekracht de planeten bij elkaar? Verenigt ze de atomen of brengt ze deze bijeen? Dit woord wetten is eenvoudig een mentale abstractie die doelt op de feilloze werking van bewuste en halfbewuste energieën in de natuur.

Godsdienst (zie religie)

Goeroe (zie guru)

Guṇa, triguṇās (Sanskriet)

Volgens de occulte filosofie bezit gedifferentieerde stof drie essentiële eigenschappen of kenmerken die er onafscheidelijk mee zijn verbonden; de Sanskrietnamen daarvan zijn sattva, rajas en tamas (zie ook elk van deze drie). Deze drie zijn de guṇa’s of triguṇās.

Guru (Sanskriet)

Soms *gurudeva*, ‘goddelijke meester’. Het woord werd in de oude Sanskrietgeschriften gebruikt voor onderwijzer, leermeester. Volgens de prachtige leringen van de oude wijsheid fungeert de guru als vroedvrouw die het spirituele en het verstandelijke deel van de discipel – de ziel van de mens – tot geboorte brengt en die helpt deze in het leven van de chela actief te maken. De verhouding tussen leraar en discipel is heel heilig, omdat ze een band vertegenwoordigt die hart en hart, geest en geest, nauw met elkaar verbindt. De gedachte daarbij is dat de latente spirituele vermogens in het denken en het hart van de leerling zoveel hulp in hun ontwikkeling zullen ontvangen als de leraar karmisch kan geven, maar dit betekent niet dat de leraar het werk doet dat de discipel zelf moet doen. De leerling of discipel moet zijn eigen pad volgen; de leraar kan dit niet voor hem doen. De leraar wijst de weg, leidt en helpt, en de discipel volgt het pad.

Guruparamparā (Sanskriet)

Dit is een samengesteld woord dat bestaat uit *guru* dat ‘leraar’ betekent en *param-parā* dat ‘een rij of ononderbroken reeks of een opeenvolging’ betekent. *Guruparamparā* betekent dus een ononderbroken reeks of opeenvolging van leraren. In de oudheid had elke mysterieschool of esoterische instelling haar eigen ononderbroken reeks van elkaar opvolgende leraren, en ieder van hen gaf het mystieke gezag en leiderschap dat hij zelf van zijn voorganger had ontvangen aan zijn opvolger door.

Zoals alles wat in de oude wereld een esoterisch karakter had, was ook de guruparamparā of opeenvolging van leraren een getrouwe kopie van wat er in feite in de natuur zelf bestaat of plaatsvindt, waar een hiërarchie met haar top of hoofd direct is verbonden met een hogere hiërarchie en ook met een lagere; op die manier zijn de mystieke circulaties in de kosmos

(zie aldaar) en de overdracht van leven of levensstromen in het hele weefsel of web van het zijn zeker gesteld.

Van dit oude feit en deze lering van de mysteriescholen is de heel verwrongen apostolische successie van de christelijke kerk afgeleid, een vage en zwakke afspiegeling in een louter kerkelijk bestuur van een fundamentele spirituele en mystieke werkelijkheid. De grote broederschap van wijzen en zieners in de wereld, die in feite de meesters van wijsheid en mededogen zijn, met de mahāchohan aan het hoofd, is de zuiverste en meest volkomen vorm, het zuiverste voorbeeld, van de guru-paramparā die nu op aarde bestaat. (Zie ook keten van Hermes.)

— H —

Hathayoga (zie yoga)

Heelal

De theosofische filosofie verdeelt het heelal in twee delen, elk met een eigen functie: het ene is de bewustzijnskant, het verblijf of thuis van alle zelfbewuste, denkende entiteiten in het grenzeloze heelal, en tegelijk de verzameling van die entiteiten; het andere is de stoffelijke kant van de natuur, die hun schoolgebouw, hun woning en ook hun werkterrein vormt. Deze zogenaamd stoffelijke kant is een praktisch oneindige verzameling monaden of bewustzijnscentra die dat specifieke stadium van hun evolutiereis doormaken.

Dit heelal is dus een onmetelijke verzameling bewustzijnscentra in zijn twee delen, elk met een eigen functie; en theosofen noemen deze bewustzijnscentra monaden. Het zijn entiteiten met een verschillende graad van bewustzijn, die zich overal op de grenzeloze ladder van het universele leven bevinden; maar in die bijzondere fase die zich afspeelt in wat wij mensen stof noemen, hebben de monaden die tot deze

kant van het heelal behoren en deze vormen, in de loop van hun lange evolutiereis nog geen zelfbewuste krachten of vermogens verworven. Bovendien is wat wij stof noemen in feite een verzameling van deze monaden die zich in hun fysieke verschijningsvormen manifesteren als levensatomen.

De bewustzijnskant van de universele natuur, die eveneens uit ontelbare menigten zelfbewuste entiteiten bestaat, werkt in en door middel van deze andere of stoffelijke kant; want deze menigten bewustzijn brengen zich door deze andere of stoffelijke functie of kant tot uitdrukking, door deze andere ontelbare menigten jongere en lagere en embryonale entiteiten, die de levensatomen zijn – goden in embryo. Het heelal bestaat daarom letterlijk uit belichaamde bewustzijn.

Helderhorendheid

Echte helderhorendheid is een spiritueel vermogen, het vermogen van het innerlijke spirituele oor, waarvan de gewone helderhorendheid maar een verwrongen en daarom misleidende afspiegeling is; ook is het geen horen met het fysieke oor, dat slechts een onvolmaakt en onontwikkeld zintuig is. Het vermogen om met het innerlijk oor te horen maakt het mogelijk alles te horen wat men wil, en op elke afstand, of het op Mars is of op de zon, op de maan of op Jupiter, of misschien zelfs op een verafgelegen ster, of gewoon ergens op aarde. Als u deze spirituele helderhorendheid bezit, kunt u het gras horen groeien, wat voor u zal klinken als een symfonisch gedicht. U kunt de hemellichamen hun lied horen zingen terwijl ze zich bewegen langs hun baan in de ruimte, want al wat is, beweegt en brengt geluid voort, een enkele toon of een samenklank, al naar gelang de omstandigheden. In werkelijkheid zingt elk nietig atoom zijn eigen toon, zodat iedere samengestelde entiteit een belichaamd muzikaal gedicht, een belichaamde symfonie is. (Zie ook muziek van de sferen.)

Helderziendheid

In ruime zin betekent dit woord zien achter de sluiers, innerlijk zien. Echte helderziendheid is een spiritueel vermogen, het vermogen om te zien en om juist te zien, en als men ziet, weet men dat men de waarheid ziet. Dit is geen psychomentaal vermogen. Gewone helderziendheid is heel misleidend, omdat deze bij wijze van spreken niets anders is dan een maanlicht-weerkaatsing en deze weerkaatsing is onbetrouwbaar, bedrieglijk en illusoir. Echte spirituele helderziendheid, waarvan gewone helderziendheid slechts een zwakke glimp is, stelt iemand in staat te zien wat er op grote afstanden plaatsvindt. Men kan in zijn stoel zitten en met gesloten ogen alles zien wat men wenst, hoe ver weg het ook is. Dit beperkt zich niet tot deze uiterlijke wereld, want men kan met deze spirituele visie tot in de innerlijke en onzichtbare werelden doordringen en zo te weten komen wat er in de spirituele en etherische werelden gebeurt. Dit zien is geen fysiek zien, en evenmin is het wat zich op het astrale gebied als gewone helderziendheid manifesteert. Ware visie is spirituele helderziendheid – zien door middel van het innerlijke spirituele oog.

Hemel en hel

Elke oude exoterische religie onderwees dat de zogenaamde hemelen verdeeld zijn in stadia of graden van opklimmende gelukzaligheid en zuiverheid, en de zogenaamde hellen in stadia of graden van toenemende loutering of van steeds heviger lijden. De esoterische leer of het occultisme onderwijst dat de laatste geen straf zijn en de eerste strikt genomen geen beloning. De lering is dat iedere entiteit na de fysieke dood naar die bij haar passende sferen gaat waarheen ze door haar karmische bestemming en haar eigen karakter en impulsen magnetisch wordt aangetrokken. Wat een mens tot stand brengt in zijn leven, wat hij zaait, dat en alleen dat zal hij na de dood oogsten. Goede zaden brengen goede vruchten voort; slechte

zaden onkruid – en op een negatief en kleurloos leven volgt misschien zelfs niets dat van waarde is of spiritueel nut heeft.

Na de tweede dood (zie aldaar) ‘gaat’ de menselijke monade naar devachan – in theosofische literatuur vaak de hemelwereld genoemd. Er zijn vele graden in devachan: de hoogste, de tussenliggende, en de laagste. Wat gebeurt er anderzijds met een entiteit, met een lagere menselijke ziel die zo bezoe-deld en belast is met aardse gedachten en lagere instincten dat ze niet kan opstijgen? Er is misschien voldoende spirituele kracht in haar om haar als een entiteit bijeen te houden en in staat te stellen een reïncarnerend wezen te worden, maar ze is onrein, ze draagt een last; haar neiging is dus omlaag gericht. Kan ze daarom wel opstijgen naar hemelse gelukzaligheid? Kan ze zelfs wel de lagere rijken van devachan binnengaan en daar een klein beetje genieten van de gelukzaligheid, van al wat edel en mooi is? Nee. Voor elke graad van ontwikkeling van de ego-ziel is er een passende sfeer; ze wordt tot die sfeer aangetrokken en blijft daar tot ze volkomen is gelouterd, tot de zonde zagezegd is weggewassen. Dit zijn de zogenaamde hel-len, lager zelfs dan de laagste gebieden van devachan, ter-wijl de arūpa-hemelen de hoogste delen van devachan zijn. Nirvāṇa is iets heel anders dan de hemelen. (Zie kāmalo-ka, avīchi, devachan en nirvāṇa.)

Hiërarchie

Het woord hiërarchie betekent eenvoudig een stelsel of toe-stand waarin bestuursmacht en gezag worden overgedragen binnen een opzichzelfstaand geheel dat wordt geleid en onder-wezen door iemand die het hoogste gezag draagt en de hië-rarch wordt genoemd. Theosofen gebruiken deze term in ruimere zin voor de ontelbare rangen en klassen van evolu-erende entiteiten in de kosmos, en die term is op alle delen van het heelal van toepassing, want elk afzonderlijk deel van het heelal – en hun aantal is eenvoudig ontelbaar – staat onder

de bezielde leiding van een goddelijk wezen, van een god, van een spirituele essentie. Alle stoffelijke manifestaties zijn eenvoudig de verschijningsvormen op ons gebied van de werkingen en handelingen van deze spirituele wezens die de oorsprong ervan zijn.

De reeks hiërarchieën strekt zich eindeloos in beide richtingen uit. Om hierover een idee te vormen kan de mens zich voorstellen dat hij in het midden staat vanwaar zich, omhooggaande, een oneindige reeks van klassen van hogere wezens in allerlei stadia uitstrekt – wezens die steeds minder stoffelijk en meer spiritueel en edeler worden, in alle opzichten – naar een onnoembaar punt. En daar houdt de verbeelding op, niet omdat de reeks zelf eindigt, maar omdat ons denken niet verder kan reiken, naar binnen of naar buiten. En vergelijkbaar met *deze* reeks bestaat er een oneindig lange reeks wezens en stadia in neerwaartse richting (om menselijke termen te gebruiken) – steeds verder en verder omlaag, totdat ook daar de verbeelding ophoudt omdat ons denken niet verder kan gaan.

De top, het toppunt, de bloem, het hoogste punt (of de hyparxis) van een bepaalde reeks van bezielde en ‘onbezielde’ wezens is de goddelijke eenheid voor die reeks of hiërarchie, ongeacht of we aan de reeks zeven of tien of twaalf stadia of graden toekennen (afhankelijk van het stelsel dat we volgen), en deze hyparxis of dit hoogste wezen is op zijn beurt het laagste wezen van de hiërarchie erboven; en zo strekken deze hiërarchieën zich steeds verder uit – waarbij elke hiërarchie één facet van het goddelijke, kosmische leven manifesteert en elke hiërarchie als het ware één gedachte van de goddelijke denkers laat zien.

Aan deze hiërarchieën, beschouwd als reeksen van wezens, werden verschillende namen gegeven. De algemene vorm van de Griekse hiërarchie, zoals men die aantreft bij schrijvers uit de periode vóór de opkomst van het christendom, kan als volgt worden samengevat en opgesomd: (1) het goddelijke;

(2) goden, of het goddelijk-spirituele; (3) halfgoden, soms goddelijke helden genoemd waarmee een heel mystieke leer samenhangt; (4) de eigenlijke helden; (5) mensen; (6) dieren; (7) het plantenrijk; (8) het mineralenrijk; (9) het elementalenrijk, of wat het rijk van Hades werd genoemd. De godheid zelf (of het geheel van goddelijke levens) is de hyparxis van deze reeks hiërarchieën, omdat elk van deze negen stadia zelf een ondergeschikte hiërarchie is. Deze (of elke andere) negenvoudige hiërarchie hangt als een juweel aan de laagste hiërarchie erboven die, naar boven geteld, de tiende vormt en die we het supergoddelijke, het hyperhemelse, kunnen noemen, en deze tiende vormt het laagste (of, naar beneden geteld, het negende) stadium van weer een andere hiërarchie die zich naar boven uitstrekt; enzovoort, tot in het oneindige.

Een van de edelste theosofische leringen, en in betekenis een van de meest verstrekkende, is die van de hiërarchische samenstelling van de universele natuur. Deze hiërarchische structuur van de natuur is zo fundamenteel dat ze terecht de basisstructuur van het zijn kan worden genoemd. (Zie ook gebied.)

Hogere triade

De hogere triade is het onvergankelijke spirituele ego, opgevat als een eenheid. Ze is het reïncarnerende deel van de samengestelde mens die zich in ieder leven op aarde hult in een nieuwe persoonlijkheid of lager viertal. De hogere triade is, zo eenvoudig mogelijk uitgedrukt, de eenheid van ātman, buddhi en het hogere manas; het lagere viertal bestaat uit het lagere manas of kāma-manas, prāṇa of levenskracht, het līṅgaśarīra of het astrale modellichaam, en het fysieke voertuig.

Men kan de spirituele aspecten van de samengestelde mens ook op een andere manier bekijken, en wel vanuit het standpunt van het bewustzijn; volgens deze zienswijze bestaat de hogere triade uit de goddelijke monade, de spirituele monade en de hogere menselijke monade. De hogere triade wordt vaak

in collectieve zin, zonder aandacht te besteden aan de details van de onderverdeling, eenvoudig de reïncarnerende monade genoemd, of meer algemeen het reïncarnerende ego, omdat laatstgenoemde zijn oorsprong heeft in de hogere triade.

Veel theosofen ondervinden geheel onnodig moeilijkheden wanneer ze proberen te begrijpen waarom de samengestelde mens nu eens op de ene manier dan weer op een andere wordt ingedeeld. De moeilijkheid ontstaat doordat men deze indelingen als absoluut in plaats van relatief opvat, met andere woorden alsof ze waterdichte compartimenten voorstellen in plaats van nuttige maar niet definitieve indelingen. De eenvoudigste indeling is waarschijnlijk die welke de zevenvoudige samenstelling van de mens in drieën verdeelt: een hogere duade die onsterfelijk is, een tussenliggende duade die voorwaardelijk onsterfelijk is, en een lagere triade die onvoorwaardelijk sterfelijk is. (Zie *Beginselen van de esoterische filosofie*, blz. 195 en 593.)

Hpho-wa (zie māyāvirūpa)

Hypnotisme

Dit woord is afgeleid van het Griekse *hypnos*, dat 'slaap' betekent, en strikt genomen zou het woord hypnotisme alleen voor die psychisch-fysiologische verschijnselen moeten worden gebruikt waarbij de persoon bij wie ze optreden in een toestand verkeert die veel lijkt op de slaap. De moeilijkheid is dat men bij elke poging om deze verschillende paranormale vermogens van de samengestelde mens te bestuderen, ontdekt dat ze talrijk en van verschillende aard zijn, maar het publiek en zelfs de vaktechnische onderzoekers vatten al deze paranormale verschijnselen gewoonlijk samen onder het ene woord hypnotisme, en daarom is dit een verkeerde benaming. Een van die krachten bijvoorbeeld, die heel bekend is, wordt biologeren genoemd. Een andere laat een min of meer volledige uitschakeling zien van de individuele wil en een onder-

breking van de individuele activiteiten van degene die het slachtoffer is van deze paranormale kracht, hoewel hij misschien in andere opzichten geen tekenen van fysieke slaap vertoont. Aan weer een andere – en als het om werkelijke gevaren gaat misschien wel de belangrijkste van alle – wordt de naam suggestie gegeven, een bijzonder goede naam, omdat deze het werkterrein beschrijft van misschien wel de meest subtiële en gevaarlijke kant van het uitoefenen van de kracht die vanuit het denken van de hypnotiseur emaneert.

De basis van deze kracht ligt in het psychische gestel van de mens en kan gemakkelijk en duidelijk in enkele woorden worden weergegeven. Het is de kracht die vanuit het denken van de ene mens emaneert en die het denken van een ander kan beïnvloeden en de handelwijze van laatstgenoemde ten goede of ten kwade kan richten. Het is in 999 van de 1000 gevallen verkeerd om dit te doen; en ieder mens zou dit feit onmiddellijk begrijpen als hij het verschil kende, wat het geval zou moeten zijn, tussen de hogere en de lagere natuur van de mens, tussen enerzijds zijn onvergankelijke, de dood trotserende individualiteit, zijn spirituele natuur, en anderzijds het hersenverstand met zijn aaneenschakeling van zwakke en vluchtige gedachten.

Iedereen die mannen en vrouwen in een toestand van hypnose heeft gezien, moet niet alleen beseffen hoe gevaarlijk, hoe funest en verkeerd dit is, maar ook dat het een volmaakt voorbeeld is van een trancetoestand. De reden is dat de tussennatuur, of het psychomentele gestel, van de mens die in deze toestand verkeert, van zijn plaats is verdrongen of, met andere woorden is ontwricht of verplaatst, zodat alleen het menselijk lichaam met zijn levensenergieën overblijft, waarin de hersencellen en het zenuwstelsel min of meer gebrekkig functioneren. H.P. Blavatsky schrijft in haar *Theosophical Glossary* (blz. 147): ‘Het is moreel en fysiek een heel gevaarlijke praktijk, omdat ze storend werkt op het zenuwfluidum en op

de zenuwen die de circulatie in de capillaire bloedvaten regelen.' (Zie ook mesmerisme.)

Idam (zie tat)

Illusie (zie māyā)

Individualiteit

Theosofen maken een groot en scherp onderscheid tussen de individualiteit en de persoonlijkheid. De individualiteit is het spiritueel-intellectuele en onvergankelijke deel van ons; onsterfelijk, tenminste voor de duur van het kosmische manvantara — onze kern, onze werkelijke essentie, de spirituele zon in ons, onze innerlijke god. De persoonlijkheid is de sluier, het masker, en bestaat uit verschillende omhulsels van bewustzijn door middel waarvan de individualiteit werkt.

Het woord individualiteit betekent dat wat niet kan worden gedeeld, dat wat in filosofische zin eenvoudig en zuiver is, ondeelbaar, niet samengesteld, oorspronkelijk. Ze is niet hetero-geen; ze is niet uit andere delen opgebouwd; ze is het *wezen zelf*. Daarentegen zijn de tussenliggende en lagere natuur samengesteld en daarom vergankelijk; ze zijn opgebouwd uit andere elementen dan zichzelf. Strikt genomen zijn individualiteit en monade identieke begrippen maar beide woorden komen van pas door het verschil in gebruik, zoals ook bewustzijn en zelfbewustzijn in essentie identiek zijn, maar toch als afzonderlijke woorden bruikbaar zijn op grond van de verschillen die erin besloten liggen. (Zie ook monade.)

Ingewijde

Iemand die ten minste één inwijding heeft doorgemaakt, die dus de mysterieleringen begrijpt en gereed is om in de toe-

komst nog meer leringen te ontvangen. Let op het onderscheid tussen initiant en ingewijde. Een initiant is iemand die aan het begin van een inwijding staat of zich erop voorbereidt. Een ingewijde is iemand die met succes ten minste één inwijding heeft doorgemaakt. Het is daarom duidelijk dat een ingewijde altijd een initiant is wanneer hij zich op een nog hogere inwijding voorbereidt.

De mysterieleringen werden beschouwd als de heiligste schat of het heiligste bezit dat mensen konden overdragen aan die leden van hun nageslacht die zich waardige kandidaten toonden. Het onthullen van deze mysterieleringen onder het zegel van inwijding, en onder de juiste omstandigheden, aan waardige beheerders, bracht schitterende veranderingen teweeg in het leven van hen die met succes de beproevingen van de inwijding doorstonden. Het maakte de mensen anders dan ze waren vóór ze deze spirituele en intellectuele leringen ontvingen. Deze feiten zijn te vinden in alle oude religies en filosofieën, als ze serieus worden bestudeerd. Inwijding werd altijd als metafoor of figuurlijk 'een nieuwe geboorte' genoemd, een 'geboorte die waarheid brengt', want het was een spirituele en intellectuele wedergeboorte van de vermogens van de menselijke geest-ziel, en kon naar waarheid een geboorte van een verhevener en edeler zelfbewustzijn in de ziel worden genoemd. Wanneer dat gebeurde werden zulke mensen 'ingewijden' of opnieuw geborenen genoemd. In India werden zulke opnieuw geboren mensen vanouds een *dvija* genoemd, een Sanskrietwoord dat 'tweemaal geboren' betekent. In Egypte werden zulke ingewijden of herboren mensen 'zonen van de zon' genoemd. In andere landen werden ze met andere namen aangeduid. (Zie ook inwijding.)

Innerlijke god

Mystici uit alle tijden hebben zonder uitzondering het feit onderwezen van het bestaan en de steeds aanwezige kracht in

ieder mens van een individuele innerlijke god, als het eerste beginsel of de oorspronkelijke energie die de ontwikkeling van de mens vanuit het stoffelijke naar het spirituele leven leidt. De leer is zo volkomen universeel en zo in overeenstemming met alles wat de mens weet wanneer hij over zijn eigen spirituele en verstandelijke natuur nadenkt, dat het nauwelijks te verwonderen is dat deze leer in het religieuze en filosofische bewustzijn van de mens zo'n belangrijke plaats heeft ingenomen. Ze kan met recht de hoeksteen worden genoemd waarop de grote religieuze en filosofische stelsels uit het verleden werden gebouwd; en terecht, want deze leer is op de natuur zelf gebaseerd.

De innerlijke god in de mens, zijn eigen innerlijke, essentiële goddelijkheid, is de bron van waaruit alle edele ingevingen, alle prikkels tot verbetering, als een golf van inspiratie het psychische deel van zijn samenstelling binnenstromen. Alle krachten, alle vermogens, alle kenmerken van individualiteit, die zich door evolutie tot individuele manifestatie ontwikkelen, zijn het gevolg van de werking in de samengestelde mens van deze levengevende en inspirerende stromen van spirituele energie.

Het stralende licht dat uit dat onsterfelijke centrum of hart van ons diepste wezen stroomt, dat onze innerlijke god is, verlicht het pad van ieder van ons; en van dit licht ontvangen we verheven denkbeelden. Door dit stralende licht in ons hart kunnen we de weg vinden naar een steeds grotere vervulling in het dagelijks leven van de prachtige denkbeelden die we als mensen vaag of helder beginnen te begrijpen.

Het goddelijke vuur dat in de universele natuur werkt, is de bron van het geïndividualiseerde goddelijke vuur afkomstig van de innerlijke god van de mens.

Hedendaagse christenen met een mystieke inslag noemen de innerlijke god de immanente christus of christos. In het boeddhisme wordt hij de levende boeddha in ons genoemd. In het brahmanisme spreekt men van de Brahmā in zijn Brahmapura of Brahma-stad, die het innerlijke gestel is.

Iemand die beschouwend en mystiek is ingesteld, beseft dan ook intuïtief dat er, welke naam hij er ook aan geeft, een goddelijke vlam in hem werkt, een goddelijk leven, een goddelijk licht en dat deze, ongeacht de naam, hemzelf is, zijn essentiële ZELF. (Zie ook god.)

Involutie

Involutie is als proces het tegenovergestelde van evolutie. Zoals evolutie het ontvouwen, ontwikkelen of ontrollen betekent van wat al bestaat en latent aanwezig is, zo betekent involutie het invouwen, inwikkelen of naar binnen gaan van wat eerder al bestond of zich had ontvouwd, enz. Men kan zich van involutie en evolutie geen goed beeld vormen als men denkt dat de één los van de andere werkt: elk evolutiegebeuren is een involutiegebeuren, en omgekeerd. Zoals geest en stof in essentie één zijn en toch eeuwig samenwerken en op elkaar inwerken, zo zijn involutie en evolutie twee namen voor twee fasen van hetzelfde groeiproces, die eeuwig samenwerken en op elkaar inwerken. De zogenaamde afdaling van de monaden in de stof, bijvoorbeeld, betekent een involutie of inwikkeling van spirituele krachten in stoffelijke voertuigen die gelijktijdig, door de onweerstaanbare drang van de involuerende energieën, hun eigen latente vermogens ontvouwen, ontwikkelen en ontrollen; en dat is de evolutie van de stof. De involutie van de geest verloopt tegelijk met evolutie van de stof en houdt daarmee gelijke tred. Wanneer daarentegen op de opgaande of lichtende boog de geïnvolueerde monadische essenties zich weer beginnen te verheffen naar hun oorspronkelijke spirituele bron, beginnen ze zich te ontvouwen of te ontrollen, zoals ze zich tevoren op de neergaande boog hadden ingevouwen of ingewikkeld. Maar dit proces van ontvouwing of evolutie van de monadische essenties verloopt tegelijk met de inwikkeling, het invouwen, de involutie van de stoffelijke energieën en vermogens.

De geboorte en de dood van de mens zijn voortreffelijke voorbeelden van hetzelfde proces. Een kind wordt geboren en terwijl het opgroeit en volwassen wordt, ontwikkelt of ontrolt het bepaalde inherente kenmerken of energieën of vermogens, die alle voortkomen uit de svabhāva of het ego van de mens. Wanneer daarentegen het verval in het menselijk leven begint, vindt er een langzame inwikkeling van deze zelfde vermogens plaats, die op die manier geleidelijk schijnen af te nemen. Deze vermogens en krachten die zich in het aardse leven hebben ontwikkeld, zijn het werk van de ingeboren spirituele, verstandelijke en psychische eigenschappen die de voertuiglijke of lichamelijke aspecten van de samengestelde mens aanzetten en dwingen zich tot uitdrukking te brengen als organen die steeds volmaakter worden naarmate het kind volwassen wordt.

Na de dood voltrekt zich precies het omgekeerde proces. Het stoffelijke of voertuiglijke aspect van het wezen wordt steeds minder krachtig, involueert steeds meer, en wordt meer latent naarmate het proces vordert. Maar tegelijk daarmee worden de werkelijk spirituele en verstandelijke krachten en vermogens bevrijd van de voertuigen en beginnen zich steeds meer te ontplooiën, om hun hoogtepunt te bereiken in devachan. Alleen door de gebruikelijke onzorgvuldige manier van denken ontstaat het denkbeeld dat evolutie een afzonderlijk opzichzelfstaand proces is, en dat involutie – waarover men weinig hoort – een ander opzichzelfstaand proces is. De twee zijn, zoals hierboven opgemerkt, de twee fasen van activiteit van evoluerende monaden, en deze fasen bestaan altijd tegelijkertijd, en tussen beide is een voortdurende samenwerking en wisselwerking aan de gang. Ze zijn niet van elkaar te scheiden.

Dat geldt ook voor geest en stof. Geest is niet iets wat wezenlijk verschilt van stof en volkomen ervan gescheiden is. De twee zijn in essentie één, en werken eeuwig samen en op elkaar in.

Er zijn in het Sanskriet verschillende termen die overeenkomen met wat theosofen onder evolutie verstaan, maar de

beste algemene term is misschien *pravritti*, die een ‘omwentelen’ of ‘voortrollen’ betekent, een ontrollen of ontvouwen. Het omgekeerde proces of involutie kan op zijn beurt waarschijnlijk het best in het Sanskriet worden weergegeven door de term *nivritti*, die een ‘terugrollen’, ‘inwikkelen’ of een ‘naar binnen vouwen’ betekent. Een term die vaak in plaats van evolutie kan worden gebruikt is emanatie. (Zie ook evolutie.)

Inwijding

In de oudheid waren er zeven – en zelfs tien – graden van inwijding. Van deze zeven graden bestonden er drie uit alleen leringen, die de spirituele, mentale, psychische en fysieke voorbereiding en training vormden – wat de Grieken de *katharsis* of ‘loutering’ noemden. Wanneer de discipel geacht werd voldoende gelouterd, gezuiverd, getraind, mentaal rustig en spiritueel kalm te zijn, werd hij tot de vierde graad toegelaten die eveneens gedeeltelijk uit leringen bestond, maar gedeeltelijk ook uit een rechtstreekse persoonlijke kennismaking, door middel van oude mystieke processen, met de structuur en werkingen van het heelal, en op deze manier werd door persoonlijke ervaring uit de eerste hand waarheid verworven. Met andere woorden, zijn geest-ziel, zijn individuele bewustzijn, werd geholpen om naar andere bestaansgebieden te gaan, en door *deze te worden* kennis en inzicht te verkrijgen. De mens, de ziel, het verstand, kan alleen die dingen zien, begrijpen en daardoor kennen, die *de individuele entiteit zelf is*.

Na de vierde graad kwamen achtereenvolgens de vijfde, de zesde en de zevende inwijding, en deze bestonden eveneens uit leringen. Naarmate de leerling vorderde – en hij werd in deze ontwikkeling in steeds belangrijker mate geholpen naarmate hij vorderingen maakte – kwamen steeds meer die krachten en vermogens in hem tot ontwikkeling die het mogelijk maakten nog verder en dieper achter de sluiers van māyā of illusie door te dringen. Na de zevende of laatste van alle

openlijk bekende inwijdingen te hebben doorgemaakt, als we deze zo mogen noemen, werd hij een van die mensen die theosofen mahātma's noemen. (Zie ook ingewijde.)

Īśvara (Sanskriet)

Īśvara betekent 'heer' en is een term die in de hindoemythologie niet alleen vaak wordt gebruikt voor kosmische godheden, maar ook om uitdrukking te geven aan de kosmische geest in de mens. Wanneer Īśvara dus betrekking heeft op de individuele mens, dan is hij de goddelijke geïndividualiseerde geest in de mens – de eigen persoonlijke god van de mens. Deze term kan ook worden omschreven als het goddelijke ego, het kind van de goddelijke monade in de mens, en zou daarom ook kunnen worden gebruikt voor de dhyāni-boeddha of de immanente christus in een mens. In India is het een titel die vaak aan Śiva en aan andere goden van het hindoepantheon wordt gegeven.

Jāgrat (Sanskriet)

De bewustzijnstoestand als we wakker zijn, in tegenstelling tot swapna, de bewustzijnstoestand tijdens de droom-slaap, en die ook verschilt van sushupti, waarin het menselijk bewustzijn in diepe zelfvergetelheid is verzonken. De hoogste van alle toestanden waarin het bewustzijn zich kan brengen of kan worden gebracht is de turīya ('vierde'), de hoogste toestand van samādhi, en dit is bijna een nirvāṇische toestand.

Al deze bewustzijnstoestanden zijn stadia of fasen van het gestel van de mens, en van wezens met eenzelfde structuur als de mens. De waaktoestand, of jāgrat, is de normale bewustzijnstoestand voor de belichaamde mens wanneer hij niet slaapt. Swapna is de toestand waarin het bewustzijn min of meer is bevrijd van het omhulsel van het lichaam en gedeelte-

lijk is ontwaakt in de astrale gebieden, de hogere of de lagere, afhankelijk van de omstandigheden. Sushupti is de toestand van zelfvergetelheid waarin de mens verzinkt wanneer het waarnemende bewustzijn in de zuiver mānasische toestand komt, die voor het relatief machteloze hersenverstand zelfvergetelheid is. De turīya-toestand, die er praktisch op neerkomt dat het gewone menselijke bewustzijn ophoudt te bestaan, betekent eenwording met ātma-buddhi, die door het hogere manas heen werkt of dit overschaduwet. In feite is er dus sprake van eenwording met de monadische essentie.

Jīva (Sanskriet)

In essentie betekent dit woord een *levend* wezen per se, los van de eigenschappen of kwaliteiten die zo'n levend wezen kan bezitten. Het is daarom precies het equivalent van de theosofische term monade. In zekere zin zou jīva daarom ook voor een levensatoom kunnen worden gebruikt, mits de nadruk wordt gelegd op het woord *leven*, of beter levensentiteit – niet een 'atoom leven' maar een wezen waarvan de essentie zuivere levende individualiteit is. Een jīva is een monade in zijn goddelijk-spirituele essentie, en een levensatoom in zijn prāṇisch-astraal-fysieke wezen, en tussen deze twee uitersten bevinden zich de talrijke gebieden of omhulsels waarop en waarin het geïndividualiseerde bewustzijn werkt.

Jīvanmukta (Sanskriet)

Een mystiek en filosofisch woord dat 'een bevrijde jīva' betekent, een mens, of een entiteit die in evolutionaire ontwikkeling gelijkstaat met een mens, die zich als een geïndividualiseerde monade heeft bevrijd of losgemaakt uit de boeien en bekoringen van de stoffelijke gebieden.

Een jīvanmukta is niet noodzakelijkerwijs een wezen zonder lichaam; de term wordt trouwens heel vaak gebruikt als aanduiding voor de meest verheven klasse van ingewijden of

adepten, die door evolutie de bindende aantrekkingskrachten of het magnetisme van de stoffelijke gebieden hebben overwonnen. De term wordt vaak gebruikt voor een mahātma, belichaamd of onbelichaamd, en soms ook als omschrijving voor een nirvāṇī – iemand die tijdens zijn leven nirvāṇa heeft bereikt. Als de nirvāṇī ‘geen lichaam’ had, zou de mystieke en technische betekenis van een jīvanmukta nauwelijks van toepassing zijn. Kortom, een jīvanmukta kan dus een mens worden genoemd die zelfs tijdens zijn leven op aarde volkomen bewust en met volledige beschikking over zijn vermogens in de hoogste delen van zijn samenstelling leeft.

Jīvātman (Sanskriet)

Een veelzeggende term die vrijwel hetzelfde betekent als jīva, maar waarbij de nadruk ligt op het laatste deel ervan, ātman, ‘zelf’. Jīvātman is misschien zelfs een betere term voor monade dan jīva, omdat jīvātman een duidelijk beeld geeft van de monade waarin het individuele zelf alle andere monadische kenmerken overheerst. Men kan de term misschien omschrijven als ‘het essentiële *zelf* of de individualiteit van de monade’.

De term jīvātman wordt soms ook gebruikt voor het universele leven; maar deze definitie, hoewel in zekere zin juist, is tamelijk verwarrend omdat ze impliceert dat jīvātman overeenkomst vertoont met paramātman, zo niet identiek daarmee is. Paramātman (zie aldaar) is het brahman of de universele geest van bijvoorbeeld een zonnestelsel; daarom is paramātman het convergentiepunt van een kosmisch bewustzijn waarin alle menigten jīvātmans samenkomen in hun hiërarchische top. De jīvātmans van een hiërarchie zijn als de stralen van paramātman, hun goddelijk-spirituele zon. Jīvātman is daarom, in het geval van de mens, of in feite van iedere andere evoluerende entiteit, de spirituele monade, of misschien beter gezegd het spirituele ego van die monade.

Kabbala (soms gespeld kabala of qabbālāh)

Het Hebreeuwse woord voor wat de joodse theosofische ingewijden ‘de overlevering’ of ‘de geheime leer’ noemden; het betekent iets wat volgens traditie van mens op mens wordt overgeleverd of doorgegeven; afgeleid van een Hebreeuws woord dat ‘ontvangen’ of ‘overnemen’ betekent.

Ongetwijfeld bestond de joodse kabbala als een traditioneel stelsel van leringen lang voordat de huidige manuscripten ervan werden geschreven, want deze zijn betrekkelijk laat tot stand gekomen en dateren waarschijnlijk uit de Europese middeleeuwen. Eén bewijs voor deze bewering ligt in het feit dat in de eerste eeuwen van de christelijke jaartelling verschillende kerkvaders van de nieuwe christelijke religie een taal gebruikten die alleen aan de Hebreeuwse theosofie, dat is de Hebreeuwse kabbala, kon zijn ontleend. De uitdrukkingen zijn in sommige gevallen identiek, en de gedachte is in alle gevallen dezelfde.

De *Zohar* kan het oorspronkelijke en belangrijkste boek van de kabbala worden genoemd.

De basis van de joodse kabbala was de archaïsche Chaldeeuwse geheime leer, een stelsel van occulte of esoterische filosofie dat deels mondeling deels schriftelijk werd overgeleverd – meestal mondeling, en in het geval van de diepere mysteriën van de kabbala altijd mondeling. De joodse kabbala zoals die nu bestaat is verminkt en verdraaid door de inlassingen en veranderingen van vele westerse occultisten, vooral door mystici met een duidelijk christelijke inslag. De kabbala is dus in essentie de theosofie van de joden, of beter gezegd de vorm waarin ze de universele theosofie uit archaïsche tijden doorgaven.

Kaliyuga (zie yuga)

Kalpa (Sanskriet)

Dit woord komt van de wortel *klrip*, die ‘geordend zijn’ betekent; vandaar een ‘tijdsperiode’ of ‘tijdscyclus’. Soms wordt kalpa gebruikt voor de periode van een mahāmanvantara – of groot manvantara – waarna de bollen van een planeetketen niet meer een verduistering of een rusttoestand ingaan, zoals periodiek het geval is, maar volledig sterven. Een kalpa wordt ook een dag van Brahmā genoemd, en de duur hiervan is 4.320.000.000 jaar. Zeven ronden vormen een dag van Brahmā of een planeetmanvantara. (Zie ook Brahmā, manvantara.)

Zeven planeetmanvantara’s (of planeetcyclussen, die elk uit zeven ronden bestaan) vormen één zonnekalpa (of zonnemanvantara), of zeven dagen van Brahmā – een week van Brahmā.

De moeite die veel westerse studenten hebben om dit woord te begrijpen, ligt in het feit dat het onvermijdelijk een versluiering is, omdat het niet uitsluitend op de duur van één bepaalde tijdsperiode van toepassing is. Evenals het Nederlandse woord eeuw of tijdsperiode kan het woord kalpa voor verschillende cyclussen worden gebruikt. We kennen ook de mahākalpa of ‘grote kalpa’, een naam die vaak wordt gegeven aan de enorm lange periode waaruit een volledig zonnemanvantara of een volledige zonnepralaya bestaat.

Kāma (Sanskriet)

Het woord kāma betekent ‘verlangen’ of ‘begeerte’. Het is het vierde van de substantie-beginselen waaruit de mens is samengesteld. Kāma is de stuwende of drijvende kracht in de menselijke samenstelling. Op zichzelf is het kleurloos, goed noch slecht; het wordt alleen goed of slecht door het gebruik dat het denken en de ziel ervan maken. Het is de zetel van de levende elektrische impulsen, verlangens en aspiraties, beschouwd vanuit hun energie-aspect. Hoewel er zowel een goddelijk als een duivels kāma bestaat, wordt dit woord echter gewoonlijk en ten onrechte bijna uitsluitend beperkt tot slechte verlangens.

Kāmaloka (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat kan worden vertaald als ‘begeer-tewereld’, wat vrij nauwkeurig is, hoewel het weinig zegt. Het is een halfstoffelijk gebied of beter gezegd wereld of rijk, dat subjectief en voor mensen als regel onzichtbaar is, en dat onze fysieke bol omgeeft en ook insluit. Het is de woon- of verblijfplaats van de astrale vormen van dode mensen en van andere dode wezens – het rijk van de kāmārūpa’s of begeertelichamen van gestorvenen. ‘Het is de Hades’, zoals H.P. Blavatsky zegt, ‘van de oude Grieken, en de Amenti van de Egyptenaren, het land van de stille schaduwen.’

In de kāmaloka vindt de tweede dood (zie aldaar) plaats, waarna de bevrijde hogere duade van de overleden mens devachan binnengaat. De hoogste gebieden van kāmaloka gaan onmerkbaar over in de laagste gebieden of rijken van devachan; en omgekeerd gaan de grofste en laagste gebieden van kāmaloka onmerkbaar over in de hoogste gebieden van avīchi (zie aldaar).

Wanneer het fysieke lichaam na de dood uiteenvalt, blijven de astrale elementen van de geëxcarneerde entiteit in kāmaloka of de ‘schaduwwereld’ en zijn – evenals tijdens het fysieke bestaan – verbonden met dezelfde vitale centra die er nog steeds kracht aan geven; en hier vinden bepaalde processen plaats. De lagere menselijke ziel, die is besmeurd met aardse gedachten en lagere instincten, kan niet gemakkelijk uit kāmaloka opstijgen, omdat ze onrein en zwaar is en dus omlaag is gericht. In kāmaloka vinden de processen plaats van de scheiding tussen de monade en het kāmārūpische spook of de schim. Wanneer deze scheiding zich heeft voltrokken, wat de hierboven genoemde tweede dood is, ontvangt de monade het reïncarnerende ego in haar schoot, waarin het zijn lange rustperiode van gelukzaligheid en herstel doormaakt. Is daarentegen de entiteit in kāmaloka zo doortrokken van het kwaad en wordt ze zo sterk tot de aardse gebieden aangetrokken dat de

monade niet in staat is het reïncarnerende ego aan het kāmārūpa te onttrekken, dan zinkt laatstgenoemde met zijn besmeurde ziel steeds dieper weg en zal misschien zelfs avīchi ingaan. Als de monadische invloed erin slaagt, wat meestal het geval is, de tweede dood tot stand te brengen, dan wordt het kāmārūpa niets anders dan een schim of een kāmārūpisch spook, en begint onmiddellijk te ontbinden om ten slotte te verdwijnen, terwijl elk van zijn samenstellende levensatomen de weg volgt waartoe het wordt aangetrokken.

Kāmārūpa (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat ‘begeertelichaam’ betekent. Het is dat deel van het innerlijke gestel van de mens waarin de verschillende verlangens, neigingen, haat- en liefdegevoelens – kortom, de verschillende mentale en psychische krachten – zetelen of waarmee ze onafscheidelijk verbonden zijn. Na de dood wordt dit het voertuig in de astrale werelden van de hogere beginselen van de overleden mens. Maar deze hogere beginselen zijn zich niettemin nauwelijks van dit feit bewust, omdat het verbreken van de gouden levensdraad op het moment van de fysieke dood het bewustzijn van de *persoonlijke* entiteit in een meedogende toestand van verdoving en onbewustheid dompelt, waarin ze kortere of langere tijd blijft, afhankelijk van haar spirituele of stoffelijke eigenschappen. Hoe spiritueler de mens was des te langer de periode van meedogende onbewustheid duurt en omgekeerd.

Zoals elders vaak is opgemerkt, vindt na de dood de zogenaamde tweede dood plaats, waarbij zich de scheiding voltrekt tussen het onsterfelijke deel van de tweede of tussenliggende duade en de lagere delen van deze duade; laatstgenoemde delen blijven als het kāmārūpa achter in de etherische of hogere astrale sferen die zich tussen de devachanische en aardse gebieden bevinden. Op zijn beurt verdwijnt dit kāmārūpa na verloop van tijd geleidelijk, en na deze ontbinding

vervolgen zijn levensatomen hun verschillende, nooit eindigende omzwervingen.

De legenden en verhalen in de verschillende oude wereldreligies of filosofieën noemen dit kāmārūpa de schim, en in het Westen wordt het gewoonlijk spook of geest genoemd. Kortom, het omvat alle sterfelijke elementen van de menselijke ziel. Het kāmārūpa is een exacte astrale kopie van de gestorven mens – zowel wat betreft zijn voorkomen als zijn manier van doen; het is zijn eidōlon (zie aldaar) of ‘evenbeeld’. (Zie ook tweede dood.)

Kāraṇaśarīra (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat ‘oorzaak-lichaam’ of ‘oorzakelijk lichaam’ betekent, het instrument of beginsel of oorzakelijke element in de menselijke samenstelling, en dus ook in de samenstelling van iedere andere zich wederbelichamende entiteit, dat niet alleen de reproductie in belichaamde vorm van zo’n entiteit teweegbrengt, maar eveneens haar evolutie tijdens een manvantara door middel van een eindeloze reeks wederbelichamingen. (Zie ook kāraṇopādhi, oorzakelijk lichaam.)

Kāraṇopādhi (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat ‘oorzakelijk instrument’ of ‘instrumentele oorzaak’ betekent in de lange reeks wederbelichamingen waaraan menselijke en andere zich wederbelichamende entiteiten onderworpen zijn. *Upādhi*, het tweede deel van dit samengestelde woord, wordt vaak vertaald met ‘voertuig’. Hoewel deze definitie voor algemene doeleinden nauwkeurig genoeg is, drukt ze niet de essentie van het woord uit: de betekenis is eigenlijk ‘vermomming’, of bepaalde natuurlijke eigenschappen of aangeboren kenmerken waarvan wordt aangenomen dat ze vermommingen, bekleedsels of maskers zijn, waarin en door middel waarvan de spirituele monade van de mens werkt, en die op aarde en in feite ook op de andere

bollen van de planeetketen de steeds terugkerende manifestaties van bepaalde functies en vermogens van deze monade teweegbrengen; en die bovendien nauw verband houden met de omzwervingen van de monade door de verschillende sferen en rijken van het zonnestelsel. In één bepaalde betekenis van het woord kan kārāṇopādhi daarom bijna op één lijn worden gesteld met de gedachten die bij de term māyā (zie aldaar) zijn uiteengezet, of de bedrieglijke vermommingen door middel waarvan de geest werkt, of beter gezegd, door middel waarvan spirituele monadische entiteiten werken en zich manifesteren.

De betekenis van kārāṇopādhi is tweeledig, zoals kort is uitgelegd bij de uitdrukking 'oorzakelijk lichaam'. De eerste en gemakkelijk te begrijpen betekenis van deze term geeft aan dat de oorzaak die wederbelichaming teweegbrengt avidyā is, wat meer 'gebrek aan kennis' betekent dan 'onwetendheid'; want wanneer een zich wederbelichamende entiteit zich na vele wederbelichamingen in de stoffelijke gebieden uit de verstrikkende ketenen van die gebieden heeft bevrijd, en tot zelfbewuste erkenning van haar eigen goddelijke vermogens is gekomen, ontdoet ze zich daarmee van de ketenen of vermommingen van māyā en wordt wat een jīvanmukta (zie aldaar) wordt genoemd. Alleen onvolmaakte zielen, of beter gezegd alle monadische zielen, worden door de cyclische werkingen en wetten van de natuur genoodzaakt steeds wederbelichamingen op aarde en elders te ondergaan om de lessen in zelfoverwinning en beheersing van alle gebieden van de natuur te leren. Hoe meer de entiteit aan wijsheid en kennis wint en steeds meer bewust een gevoel van verbondenheid ervaart met al wat is, met andere woorden, hoe meer ze overeenkomst vertoont met haar goddelijk-spirituele tegenhanger, des te minder is ze onderworpen aan avidyā. De zaden van kāma-manas die in het weefsel of het wezen van de reïncarnerende entiteit zijn achtergebleven, werken in zekere zin als het kārāṇa, als de reproducerende of instrumentele oorzaak,

van de reïncarnaties van zo'n entiteit op aarde.

Hoewel de werking van de hogere kāraṇopādhi overeenkomt met die van de lagere kāraṇopādhi, of het zojuist beschreven kāraṇaśarīra, behoort die hogere kāraṇopādhi niettemin tot het spiritueel-intellectuele deel van de samengestelde mens en is de in de spirituele monade ingewortelde regenererende energie, die haar na de zonnepralaya doet terugkeren om nieuwe activiteiten te ontplooiën en een nieuwe reeks belichamingen te vormen die beginnen bij de dageraad van het zonnemanvantara dat op de zojuist beëindigde zonnepralaya volgt. De lagere kāraṇopādhi of het kāraṇaśarīra houdt daarom rechtstreeks verband met het element-beginsel in de samengestelde mens dat buddhi wordt genoemd – een sluier die als het ware over het wezen van de monadische essentie wordt getrokken, ongeveer zoals prakṛiti puruṣa omgeeft, of pradhāna brahman, of zoals mūlaprakṛiti de sluier of vermomming of śakti van parabrahman is en dit omgeeft. Daarom komt bij de mens deze kāraṇopādhi of dit oorzakelijk masker of voertuig in algemene zin overeen met buddhi-manas of de spirituele ziel, waarin de spirituele monade werkt en zich manifesteert.

De leer over de functies en werkingen van buddhi in de samengestelde mens is heel diepzinnig, omdat in buddhi de oorzakelijke impulsen of prikkels liggen die de opbouw van de samenstelling van de mens tot stand brengen en die, wanneer dit is voltooid en de mens een zevenvoudige entiteit is geworden, zich manifesteren als de verschillende lagen of eigenschappen van het aurische ei (zie aldaar).

Het kāraṇaśarīra, de kāraṇopādhi of het oorzakelijke lichaam is, ten slotte, de voertuiglijke vorm of de instrumentele lichaamsvorm, voortgebracht door de werking van wat mystiek gesproken misschien wel het meest mysterieuze beginsel of element in het gestel is, niet alleen van de mens, maar ook van het heelal – het heel mysterieuze spirituele bīja (zie aldaar).

Over de *kāraṇopādhi*, het *kāraṇaśārīra* of het oorzakelijke lichaam, wordt met kleine verschillen in betekenis in verschillende werken over hindoeïfilosofie uitleg gegeven, maar al die werken moeten worden bestudeerd in het licht van de grote wijsheid-leer van de oudheid, de esoterische theosofie. De student loopt anders alle kans op een dwaalspoor te worden gebracht.

De *sushupti*-toestand, de toestand van diepe droomloze slaap, die een algehele ongevoeligheid van het menselijk bewustzijn voor alle indrukken van buitenaf met zich brengt, is een stadium van bewustzijn dat een adept moet doormaken, en in zijn geval bewust moet doormaken, vóór hij de hoogste toestand van *samādhi*, de *turīya*-toestand, bereikt. Volgens de *Vedānta*-filosofie is de *turīya* (wat 'vierde' betekent) de vierde bewustzijnstoestand die een volledige adept zelfbewust kan ingaan en waarin hij één wordt met het kosmische *brahman*. De aanhangers van de *Vedānta* spreken over de *ānandamayakośa*, die ze omschrijven als het binnenste omhulsel, lichaam of voertuig dat het *ātmische* bewustzijn omgeeft. Zo zien we dat de *ānandamayakośa* en het *kāraṇaśārīra*, of de *kāraṇopādhi*, en de *buddhi* in samenwerking met het *mānasi*-sche ego, praktisch identiek zijn.

De vele misverstanden over de aard, kenmerken en functies van het *kāraṇaśārīra* of oorzakelijk lichaam maakten het nodig om bovenstaande facetten van het occulte en esoterische theosofische denken uiteen te zetten.

Karma (*karman*, Sanskriet)

Dit is een zelfstandig naamwoord, afgeleid van de wortel *kri*, die 'doen', 'maken', betekent. Letterlijk betekent karma 'doende', 'makende', handeling. Maar wanneer het in filosofische zin wordt gebruikt, heeft het een technische betekenis die het best met het woord gevolg kan worden vertaald. Wanneer een entiteit handelt, handelt ze van binnenuit; ze handelt

door haar eigen ingeboren energie in meerdere of mindere mate te verbruiken. Wanneer dit verbruik van energie, dit uitstromen van energie, invloed uitoefent op het omringende milieu, de natuur om ons heen, roept dit daarin een onmiddellijke of misschien een vertraagde reactie of terugslag op. Met andere woorden, de natuur reageert op die invloed, en de combinatie van deze twee factoren – de energie die op de natuur inwerkt en de natuur die reageert op de invloed van deze energie – wordt karma genoemd. Karma is, met andere woorden, in essentie een keten van oorzaak en gevolg die oneindig ver in het verleden teruggaat en daarom noodzakelijkerwijs bestemd is om zich oneindig ver in de toekomst uit te strekken. Het is onafwendbaar, want het is geworteld in de universele natuur, die oneindig en dus overal en tijdloos is; vroeg of laat zal de reactie onvermijdelijk worden gevoeld door de entiteit die haar opriep.

Het is een heel oude leer, die in alle religies en filosofieën bekend is, en die sinds het heropleven van het wetenschappelijk onderzoek in het Westen een van de basisbeginselen van de moderne geordende kennis is geworden. Als we een steen in een vijver gooien, veroorzaakt dit rimpelingen in het water, en deze rimpelingen verspreiden zich en raken ten slotte de oever van de vijver; de rimpelingen worden volgens de wetenschap in trillingen omgezet die zich tot in het oneindige voortzetten. Maar bij elke stap in dit natuurlijke proces volgt er een overeenkomstige reactie van elk van de myriaden atomaire deeltjes die door de zich verspreidende energie worden beïnvloed.

Enerzijds is karma in geen enkel opzicht fatalisme; anderzijds is het evenmin wat algemeen bekend is als toeval. Het is in essentie een leer over vrije wil, want de entiteit die de aanzet geeft tot een beweging of een handeling – of die nu van spirituele, mentale, psychische, fysieke of andere aard is – is daarna natuurlijk verantwoordelijk voor de gevolgen en resultaten die eruit voortvloeien en die vroeg of laat op haar terugslaan.

Omdat alles in elkaar grijpt en met al het andere is verbonden en verweven, en geen enkel ding en wezen voor zichzelf alleen kan leven, worden andere entiteiten noodzakelijkerwijs in meerdere of mindere mate beïnvloed door oorzaken of bewegingen die door een bepaalde entiteit worden teweeggebracht; maar zulke gevolgen oefenen op andere entiteiten dan de oorspronkelijke veroorzaker slechts indirect een moreel dwingende kracht uit – moreel in de ware zin van het woord.

Een voorbeeld hiervan is wat in de theosofie familiekarma wordt genoemd, in tegenstelling tot iemands eigen individuele karma; of nationaal karma, de reeks gevolgen voor het volk waarvan hij deel uitmaakt; of raskarma, dat betrekking heeft op het ras waarvan de mens een onlosmakelijk deel is. Men kan niet zeggen dat karma straft of beloont in de gebruikelijke betekenis van deze woorden. Het werkt volstrekt rechtvaardig, want alle karmische werking kan, omdat ze deel uitmaakt van de werkingen van de natuur zelf, uiteindelijk worden teruggevoerd tot het kosmische hart van harmonie of, wat hetzelfde is, tot zuiver bewustzijn-geest. De leer is bijzonder bemoedigend voor de mens, omdat hij zijn eigen lot kan scheppen, en dat moet hij ook doen. Hij kan, al naar hij wil, zijn lot vormen of misvormen; en door mee te werken met de machtige energieën die aan de natuur zelf ten grondslag liggen, brengt hij zich daarmee in overeenstemming of harmonie en wordt zo een medewerker van de natuur, zoals de goden dat zijn.

Keten (zie planeetketen)

Keten van Hermes

Onder de oude Grieken bestond een mystieke overlevering over een keten van levende wezens, waarvan het ene uiteinde de godheden in hun verschillende graden of stadia van goddelijk gezag en goddelijke handelingen omvatte, en waarvan het andere uiteinde naar omlaag liep via lagere goden, helden en

wijzen naar de gewone mens en naar de wezens lager dan de mens. Elke schakel van deze levende keten van wezens inspireerde en onderrichtte de keten daaronder om op deze manier van schakel naar schakel, tot aan het einde van deze verbaazingwekkende levende keten, liefde, wijsheid en kennis over de geheimen van het heelal over te dragen en door te geven, wat bij de mensheid resulteerde in de kunsten en wetenschappen die voor het menselijk leven en de beschaving noodzakelijk zijn. Dit kreeg de mystieke naam: keten van Hermes of gouden keten.

In de oude mysteriën werd de leer van het bestaan en de aard van de keten van Hermes volledig verklaard; het is een ware leer omdat ze een duidelijke, heldere en betrouwbare voorstelling geeft van de ware en feitelijke werkingen van de natuur. Min of meer vage en verdraaide kopieën van de leer van deze keten van Hermes of gouden keten of opeenvolging van leraren werden door verschillende latere formele en exoterische sekten overgenomen, zoals de christelijke kerk, waarin de leer de apostolische successie werd genoemd. In alle grote mysteriescholen van de oudheid bestond deze opeenvolging van leraren, waarbij ieder van hen het licht aan zijn opvolger doorgaf zoals hij dat zelf van zijn voorganger had ontvangen, en zolang deze overdracht van het licht een werkelijkheid was, bracht ze de mensen veel spirituele voorspoed. Daarom bestonden en bloeiden al deze bewegingen, en deden veel goeds in de wereld. Deze leraren waren voor de mens de boodschappers uit de grote Loge van de meesters van wijsheid en mededogen. (Zie ook guruparamparā.)

Khe-chara (*khecara*, Sanskriet)

‘Ether-ganger’ of soms vertaald met ‘hemel-wandelaar’. De naam die in de mystieke en filosofische literatuur van Hindoestan wordt gebruikt om een van de siddhi’s of psychospirituele krachten die vergevorderde yogī’s of ingewijden

bezitten, aan te duiden. De term betreft in feite wat in Tibet hpho-wa wordt genoemd, het projecteren van het mājāvirūpa (zie aldaar) naar een willekeurige plaats op aarde of zelfs nog verder, en dat gebeurt wanneer de yogī dat wenst.

Kosmisch leven

Alle grote religies en filosofieën uit het verleden en ook alle oude wetenschappen onderwezen het bestaan van innerlijke, onzichtbare, ongrijpbare, maar oorzakelijke gebieden, als basis en achtergrond van deze verschillende stelsels. Alle zien onze fysieke wereld slechts als het uiterlijke gewaad, de uiterlijke sluier of schil, van andere innerlijke, bezielde, levende en oorzakelijke werelden, die samen het kosmische leven belichamen. Dit kosmische leven is niet een persoon of geïndividualiseerde entiteit. Het is volkomen anders dan elke menselijke voorstelling ervan, omdat het oneindig en grenzeloos is, zonder begin en zonder einde en even veelomvattend als de oneindigheid en de eeuwigheid. Het kosmische leven is in feite de uiteindelijke werkelijkheid achter en in al wat is.

Alle vormen van energie en stof in onze wereld zijn in feite niets anders dan verschillende en ontelbare manifestaties van het kosmische leven dat in een werkelijk oneindig grote verscheidenheid bestaat. Het kosmische leven is daarom, zoals gezegd, de werkelijkheid achter alle eindeloos geschakeerde menigten entiteiten en dingen. Maar deze werkelijkheid is geen persoonlijke of geïndividualiseerde godheid. Ze is precies wat de theosofie haar noemt: het grenzeloze, en in haar totaliteit onbegrijpelijke leven-substantie-bewustzijn.

Kosmos (Grieks)

Een woord dat 'ordening' betekent; dat wat geordend en bijeengehouden wordt volgens de regels van de harmonie, de ordening van het heelal. De term kosmos is daarom min of meer verwisselbaar met heelal. Men moet goed begrijpen dat,

wanneer in de esoterische filosofie de begrippen kosmos en heelal worden gebruikt, hiermee bovenal het inwonende grenzeloze leven wordt aangeduid, dat zich uitdrukt in zijn ontelbare entiteiten en vormen, die de verbazingwekkende variatie, en eenheid in verscheidenheid, voortbrengen die we om ons heen waarnemen.

Wanneer een theosoof over de kosmos of het heelal spreekt, doelt hij beslist niet alleen op de fysieke sfeer of wereld of dwarsdoorsnede van het grenzeloze Al waarin wij mensen leven, maar meer in het bijzonder op de onzichtbare werelden, gebieden en sferen die worden bewoond door hun talloze menigten bezielde of levende wezens. Soms wordt een onderscheid gemaakt tussen kosmos en Kosmos. De term kosmos of zonnekosmos verwijst dan naar het zonneheelal of zonnestelsel, en de term Kosmos naar het melkwegstelsel of ons thuisheelal. Dit onderscheid is echter niet altijd van toepassing, want als men abstracte vraagstukken bespreekt, waarbij de redenering op zowel het melkwegstelsel als het zonnestelsel kan worden toegepast, kunnen de twee spellingswijzen onderling worden verwisseld. (Zie ook kosmisch leven.)

Kritayuga of **satyayuga** (zie yuga)

Kshatriya (Sanskriet)

De krijger, de bestuurder, de koning, de prins, kortom de wereld van de ambtenarij, enz.; de tweede van de vier maatschappelijke en politieke rangen of klassen van de oude beschavingen van Hindoestan in het vedische tijdperk. (Zie ook brāhmaṇa, vaiśya, śūdra.)

Kumāra (Sanskriet) (zie agnishvāta)

Kumbhaka (Sanskriet)

Een bijzonder gevaarlijke oefening die tot het haṭhayoga-stelsel behoort. Ze bestaat uit het inhouden van de adem door de

mond te sluiten en de neusgaten dicht te houden met de vingers van de rechterhand. Wie deze ademhalingsoefeningen, van welke aard ook, probeert te doen zonder deskundige begeleiding van een echte adept, stelt zich aan grote fysiologische gevaren bloot; de beoefening ervan is, tenminste in de eerste paar graden, aan alle chela's van werkelijk occulte of esoterische scholen verboden. De chela van een werkelijke meester van wijsheid zal er geen behoefte aan hebben deze hathayoga te beoefenen, behalve in zeldzame gevallen en om bijzondere redenen, want de esoterische training is helemaal gericht op het ontwikkelen van de vermogens en krachten van de innerlijke god en niet op het verwerven van onbeduidende en vaak misleidende vermogens van lagere orde, die nu en dan door het volgen van de fysiologische en fysieke hathayoga-oefeningen worden verkregen.

Kuṇḍalinī of kuṇḍalinīśakti (Sanskriet)

Een term waarvan de betekenis in essentie 'rondgaande' of 'draaiende' of 'spiraalsgewijze' of 'kronkelende' werking, of beter gezegd energie, is, en die een verborgen kracht aanduidt in de samenstelling van de mens. Kuṇḍalinīśakti is een uitvloeisel van een van de elementale krachten van de natuur. Bij de mens werkt ze in en door zijn aurische ei (zie aldaar), en komt tot uitdrukking in een voortdurende werking bij veel van de meest vertrouwde verschijnselen van het bestaan, zelfs wanneer de mens zich niet ervan bewust is. In haar hogere aspect is kuṇḍalinī een vermogen of kracht die draaiende of rondgaande wegen volgt en daarbij gedachten en krachten meevoert of overbrengt die uit de hogere triade voortkomen. In abstracte zin is ze bij de mens een van de oorspronkelijke energieën of eigenschappen van de prāṇa's. Gebrekkige of onverstandige pogingen om in te grijpen in haar normale werking in het menselijk lichaam kunnen gemakkelijk leiden tot krankzinnigheid of tot kwaadaardige of slopende ziekten.

Lagere viertal (zie hogere triade)

Lanoe

Een woord dat in de oude Aziatische mystieke opleidingscholen wordt gebruikt voor 'leerling'. (Zie ook chela.)

Layacentrum

Deze term betekent een 'verdwijnpunt'. *Laya* komt van de Sanskrietwortel *lī*, die 'oplossen', 'uiteenvallen' of 'verdwijnen' betekent. Een layacentrum is het mystieke punt waar iets uit het ene gebied verdwijnt en verder gaat om op een ander gebied weer te verschijnen. Het is dat punt of die plaats — elk punt of elke plaats — in de ruimte, die als gevolg van de karmische wet plotseling een centrum van actief leven wordt, eerst op een hoger gebied, om zich daarna lager te manifesteren via en door middel van de layacentra van de lagere gebieden. In één opzicht kan een layacentrum worden opgevat als een kanaal waardoor de levenskracht van de hogere gebieden omlaag stroomt naar de lagere gebieden of toestanden van stof, of beter gezegd van substantie, en deze bezielt of leven inblaast. Maar achter al deze levenskracht werkt een leidende en stuwende kracht. Er zijn technici in het heelal, technici van vele graden van bewustzijn en macht. Maar achter de gewone technicus staat de spiritueel-intellectuele ingenieur.

Ten slotte is een layacentrum het punt waar substantie weer homogeen wordt. Elk layacentrum bestaat daarom noodzakelijkerwijs op de kritieke lijn of in de kritieke fase die het ene gebied van het andere scheidt. Daarom bevinden zich binnen elke hiërarchie een aantal layacentra. (Zie ook hiërarchie.)

Levensatoom

Elk levensatoom is een lerende, zich ontwikkelende entiteit,

een eenheid in een van de talloze menigten of hiërarchieën van levensatomen die er bestaan. Een levensatoom is een vitaal geïndividualiseerd voertuig of lichaam van een spirituele monade; laatstgenoemde is het bewustzijnscentrum, het verhevenste, edelste, hoogste en beste deel van ons. Het hart van elk levensatoom is een spirituele monade. Levensatomen zijn jonge goden, goden in wording, en zijn daarom voortdurend bezig zich in de gebieden van de stof tot uitdrukking te brengen.

In het kort kan worden gezegd dat een levensatoom de bezielende kracht is in elk oorspronkelijk of uiteindelijk deeltje. Een atoom van de fysieke stof wordt bezielde door zo'n levensatoom, dat zijn prāṇisch-astraal-vitale beginsel is. Het levensatoom is niet het fysieke atoom, want laatstgenoemde is slechts zijn gewaad of voertuig en bestaat alleen uit fysieke stof, die uiteenvalt wanneer zijn levensduur is verstreken, en die weer zal terugkeren om zich opnieuw te belichamen door middel van de ingeboren kracht of energie die latent aanwezig is in zijn bezielende beginsel, het levensatoom.

Met andere woorden, het levensatoom heeft een woning van leven, en deze woning van leven is zijn lichaam of het fysieke atoom; het levensatoom zelf is de laagste uitdrukking van het monadische licht binnen die atomaire woning.

Levensatomen

Het fysieke lichaam bestaat in essentie uit energie, of beter gezegd energieën, in de vorm van elektronen en protonen zoals de huidige natuurwetenschap ze noemt. Deze zijn voortdurend in beweging; ze zijn onafgebroken actief en worden door theosofen de belichamingen of manifestaties van *levensatomen* genoemd. Deze levensatomen zijn tijdens het fysieke bestaan dat de mens op aarde leidt, in zijn lichaam ingebouwd, hoewel ze niet van buiten hem afkomstig zijn maar hun oorsprong in de mens zelf hebben – althans het merendeel ervan.

Met andere woorden, ze vormen zowel zijn fysieke als zijn tussenliggende natuur, en laatstgenoemde is natuurlijk hoger dan de fysieke.

Wanneer een mens sterft – of beter gezegd wanneer het fysieke lichaam sterft – gaan alle samenstellende delen naar hun respectieve eigen sferen. Sommige gaan naar de aardbodem, omdat ze door magnetische affiniteit daarheen worden aangetrokken, een affiniteit die door de mens tijdens zijn leven op hun levensenergie werd afgedrukt, want zijn overschaduwende wil en verlangens, zijn heerschappij en invloed, gaf die richting daaraan. Andere gaan naar het plantenrijk, om dezelfde reden dat eerstgenoemde naar het mineralenrijk worden gedreven. Weer andere gaan naar de verschillende dieren, waarmee ze na de dood van de mens magnetische affiniteit, of nauwkeuriger geformuleerd psychische affiniteit, bezitten, een affiniteit die de mens daarop door zijn verlangens en verschillende impulsen heeft afgedrukt; de levensatomen die deze weg gaan, zullen het innerlijke of tussenliggende gestel vormen van de dieren waar ze naartoe gaan. Tot zover wat de weg betreft die de levensatomen van de laagste beginselen van de mens volgen.

Maar er zijn nog andere levensatomen die bij de mens horen. Er zijn in feite levensatomen die behoren tot het respectieve gebied van elk van de zeven beginselen waaruit de mens is samengesteld. Dit betekent dat er levensatomen zijn die behoren tot de tussennatuur van de mens, tot zijn spirituele natuur en tot alle stadia die tussen deze twee hogere delen van hem liggen. Terwijl de monade tijdens haar verbazingwekkende postmortale reis stap voor stap verdergaat en door de sferen ‘opklimt’ of ‘opstijgt’, werpt ze bij elke stap die levensatomen af die tot die stap of dat stadium van de reis behoren, en ze doet dat voor alle stappen of stadia. Bij elke stap laat ze de meer stoffelijke levensatomen achter totdat ze, wanneer ze het hoogtepunt van haar verbazingwekkende

postmortale omzwervingen heeft bereikt, in 'een spiritueel lichaam' zal leven, zoals Paulus van de christenen heeft gezegd, dat wil zeggen dat ze een spirituele energie, een monade, is geworden.

De natuur laat nergens en voor geen enkel ding absolute stilstand toe. Alle dingen zijn vol leven, vol energie, vol beweging; ze zijn zowel energie als stof, zowel geest als substantie, en deze twee zijn in essentie één – facetten van de werkelijkheid die eraan ten grondslag ligt en waarvan we slechts de māyā of bedrieglijke vormen zien.

De levensatomen zijn in feite de afstammelingen of voortbrengselen van de innerlijke beginselen van de samengestelde mens. Het is duidelijk dat de levensatomen die de fysieke atomen van het menselijk lichaam bezielen, even talrijk zijn als de atomen die ze bezielen; er zijn bijna ontelbare menigten levensatomen, quintiljarden en nog eens quintiljarden in praktisch onberekenbare aantallen. Elk van deze levensatomen is een wezen dat leeft, beweegt, groeit en nooit stilstaat – dat zich ontwikkelt naar een verheven bestemming en ten slotte goddelijk wordt.

Levensgolf

Deze term duidt een gezamenlijke menigte monaden aan; er zijn zeven of tien van deze menigten, afhankelijk van de classificatie die men volgt. De monade is een *spiritueel ego*, een bewustzijnscentrum, en is in de spirituele gebieden van het universele leven wat de levensatomen zijn in de lagere gebieden van de vorm. Deze monaden en levensatomen vormen gezamenlijk de zeven (of tien) levensgolven – deze monaden met de levensatomen waarin en door middel waarvan ze werken; deze levensatomen zijn – toen de vorige planeetketen in pralaya ging – in de ruimte achtergebleven als kosmisch stof op het fysieke gebied, en als daarmee corresponderende levensatomen of levensdeeltjes van gedifferentieerde stof op de

tussengebieden boven het fysieke. Door de werking van de monaden wanneer ze afdalen in de stof – of beter gezegd door middel van de monadische stralen die de lagere gebieden van de stof doordringen – worden de bollen opgebouwd. Elk van de zeven (of tien) levensgolven of menigten van monaden bestaat uit monaden in zeven (of tien) graden van ontwikkeling.

Wanneer de menigten wezens die een levensgolf vormen – een levensgolf die uit de entiteiten bestaat die afkomstig zijn van een vroegere, nu dode planeet, in ons geval de maan – zich bewust worden dat de tijd voor hen is aangebroken om aan hun eigen specifieke evolutiereis te beginnen, cirkelen ze als een levensgolf omlaag langs de planeetketen die voor hen in gereedheid is gebracht door de drie menigten elementalen uit de drie oorspronkelijke elementalenwerelden, de voorlopers van de levensgolf, die echter onlosmakelijk deel daarvan uitmaken. Deze levensgolf doorloopt in totaal zeven keer de zeven bollen van onze planeetketen; eerst cirkelt ze langs de schaduwboog omlaag door alle zeven elementen van de kosmos en doet in elk daarvan ervaring op, waarbij iedere afzonderlijke entiteit van de levensgolf, van welke graad of soort ze ook is – spiritueel, psychisch, astraal, mentaal, goddelijk – verdergaat tot ze op het laagste punt van de boog, wanneer het midden van de vierde ronde is bereikt, het einde van de neerwaartse impuls voelt. Dan begint de opwaartse impuls, de gang omhoog langs de lichtende boog, naar de bron waaruit de levensgolf oorspronkelijk voortkwam.

Levensladder

Een term die men in theosofische literatuur vaak aantreft en die kort en bondig de opklimmende graden of stadia van het gemanifesteerde bestaan in het heelal weergeeft. In één opzicht is de term levensladder verwisselbaar met andere uitdrukkingen, zoals de keten van Hermes (zie aldaar) of de gouden keten.

Het heelal bestaat uit belichaamde bewustzijnen, en deze belichaamde bewustzijnen komen voor in een praktisch oneindige verscheidenheid van graden van volmaaktheid – een ware levensladder of levenstrap, die zich in beide richtingen eindeloos uitstrekt, want onze verbeeldingskracht kan zich geen andere dan een hiërarchische begrenzing voorstellen; zo'n hiërarchische begrenzing is slechts van ruimtelijke en niet van werkelijke, kwalitatieve en formele aard. Deze levensladder vertoont bij wijze van spreken op bepaalde afstanden platformen, die door theosofen de verschillende bestaansgebieden worden genoemd – de verschillende sferen van bewustzijn, om de gedachte op een andere manier uit te drukken.

Lichtende boog (zie opgaande boog)

Liṅgaśarīra (Sanskriet)

Liṅga is een woord dat 'karakteristiek kenmerk' betekent, en dus 'model', 'patroon'. *Śarīra*, 'vorm', van de wortel *śrī*, betekent 'vergaan' of 'wegteren', en wijst daarom op 'verganelijkheid'.

Het zesde substantie-beginsel, van bovenaf geteld, van de samenstelling van de mens. Het modellichaam, gewoonlijk astraal lichaam genoemd, omdat het maar weinig etherischer is dan het fysieke lichaam en in feite het model of frame is waaromheen het fysieke lichaam wordt opgebouwd, en waaruit in zekere zin het fysieke lichaam voortkomt of zich ontwikkelt tijdens de groei.

Na de dood blijft het liṅgaśarīra, of modellichaam, bestaan in de astrale gebieden en verdwijnt ten slotte geleidelijk – door ontbinding stap voor stap, atoom voor atoom – met de atomen van het fysieke lijk. Deze astrale rijken vormen niet één enkel gebied, maar een reeks gebieden die steeds etherischer en spiritueler worden naarmate ze zich dichterbij de innerlijke sferen van de samenstelling of structuur van de natuur bevinden.

Het liṅgaśarīra wordt gevormd vóór het lichaam, en doet dus dienst als model of patroon waarnaar het fysieke lichaam zich vormt en ontwikkelt; het is even sterfelijk als het fysieke lichaam, en verdwijnt met het fysieke lichaam.

Linkerpad (zie rechterpad)

Lipika (Sanskriet)

Dit woord komt van de wortel *lip*, die ‘schrijven’ betekent; het woord lipika’s betekent daarom de ‘schrijvers’. In mystieke zin zijn ze de hemelse optekenaars, nauw verbonden met de werking van karma, waarvan ze de instrumenten zijn. Ze zijn de karmische ‘optekenaars of geschiedschrijvers, die op de (voor ons) onzichtbare tafelen van het astrale licht, ‘de grote beeldengalerij van de eeuwigheid’, een getrouw verslag afdrukken van elke handeling en zelfs gedachte van de mens [en in feite van alle andere entiteiten en dingen], van alles wat was, is of ooit zal zijn in het heelal van verschijnselen’ (*De geheime leer*, 1:134).

Hoewel hun werking strikt wordt beheerst door kosmisch bewustzijn, is ze niettemin streng automatisch, want hun werk is even automatisch als de werking van karma zelf. Ze zijn in feite entiteiten, maar entiteiten die werken en handelen met het starre automatisme van een kosmische machinerie, en niet zoals een ingenieur die het functioneren van zijn machines controleert en ze bijstelt. In één opzicht kunnen ze misschien beter kosmische energieën worden genoemd – een onderwerp dat moeilijk is te beschrijven.

Logos (Grieks)

In de oude Griekse filosofie werd het woord logos op vele manieren gebruikt, en de diepzinnige, mystieke betekenis ervan werd door de christenen helaas vaak verkeerd begrepen. Logos is een woord dat in de esoterische filosofie op

verschillende manieren wordt gebruikt, want er bestaan verschillende soorten of niveaus van logoi, sommige van goddelijke, andere van spirituele aard; sommige met een kosmisch, andere met een veel beperkter bereik. In feite heeft iedere individuele entiteit, ongeacht haar evolutiestadium op de levensladder, haar eigen individuele logos. De goddelijk-spirituele entiteit achter de zon is de zonnelogos van ons zonnestelsel. Hoe klein of groot zonnestelsels misschien ook zijn, elk heeft zijn eigen logos, de bron of oorsprong van de bijna ontelbare logoi van een lagere graad in dat stelsel. Ieder mens heeft zijn eigen spirituele logos; elk atoom heeft zijn eigen logos, en ook zijn eigen paramān en mūlaprakriti, want iedere entiteit heeft haar eigen hoogste aspect. Het is duidelijk dat deze dingen en de woorden die ze tot uitdrukking brengen betrekkelijk zijn.

Eén betekenis van het Griekse logos is ‘woord’ – een term of symbool ontleend aan de oude mysteriën en dat het ‘verloren woord’ betekent, de ‘verloren’ logos van het hart en de hersenen van de mens. De logos van onze eigen planeetketen is, voor zover het deze vierde ronde betreft, het wonderlijke wezen of de stille wachter (zie aldaar).

De term heeft dus een relatieve en geen absolute betekenis, en kan op vele manieren worden gebruikt.

Loka (Sanskriet)

Een woord dat ‘plaats’ betekent of, zoals het in de theosofie veel vaker wordt gebruikt, een ‘wereld’ of ‘sfeer’ of ‘gebied’.

De loka's worden onderverdeeld in rūpaloka's en arūpaloka's – ‘stoffelijke werelden’ en ‘spirituele sferen’. Met de loka's en tala's hangt een uitgebreid scala van leringen samen die tot de diepzinniger onderwerpen van de esoterische filosofie behoren. (Zie ook arūpa, rūpa, tala.)

Maanpitri

Pitri is een Sanskrietwoord dat ‘vader’ betekent. Maanpitri’s is een term die in de theosofie wordt gebruikt om de zeven of tien klassen van zich ontwikkelende entiteiten aan te duiden die aan het einde van het maanmanvantara in een nirvāṇische toestand kwamen, om deze eonen later te verlaten als de zeven- of tienvoudige hiërarchie van wezens die de planeetketen van de aarde bezielen. In algemene zin worden met maanpitri’s al die entiteiten bedoeld die oorspronkelijk van de maanketen naar de aardketen kwamen, maar in een specifieke en meer beperkte betekenis wordt verwezen naar de beginsele in de samenstelling van de mens die in een ontwikkelingsstadium verkeren dat lager is dan dat van de agnishvāta’s.

Een andere term voor maanpitri’s is maanvoorouders of barhishads. Deze maanvoorouders worden gewoonlijk in zeven klassen ingedeeld, waarvan er drie arūpa of onlichamelijk, en vier rūpa of lichamelijk zijn. Met deze maanpitri’s hangt een uitgebreid stelsel van leringen samen, dat tot nu toe het best in H.P. Blavatsky’s *De geheime leer* is uiteengezet. In het kort gezegd werd de aardketen, waaronder onze bol Terra, vanaf de maanketen bevolkt, omdat alle entiteiten die zich nu op aarde bevinden, in welk evolutiestadium ze ook verkeren, van de maanketen afkomstig zijn. (Zie ook pitri, agnishvāta.)

Macrokosmos

De Nederlandse vorm van een Grieks samengesteld woord dat ‘grote ordening’ betekent, of, eenvoudiger, het grote geordende stelsel van hemellichamen van allerlei aard met hun verschillende bewoners, wat tevens het belangrijke feit inhoudt dat deze ordening het gevolg is van innerlijke,

ordelijke processen, teweegebracht door de bewustzijn die in dat stelsel verblijven. Anders gezegd, de macrokosmos is het onmetelijke, ons omringende heelal, dat geen aanwijsbare grenzen heeft en waarbij de nadruk vooral ligt op de innerlijke, onzichtbare en etherische gebieden. Volgens de inzichten of opvattingen van de Ouden was de macrokosmos een bezielde kosmische entiteit, een ‘animal’ in de Latijnse betekenis van dit woord, een organisme dat een besturende en leidende ziel bezit. Maar dit was slechts de uiterlijke of exoterische zienswijze. In de mysteriescholen van de oudheid was de macrokosmos niet alleen dat wat hierboven werd beschreven, maar bestond deze tevens, om meer in detail te gaan, uit zeven, tien en zelfs twaalf gebieden of stadia van bewustzijnsubstantie, die zich uitstrekten van het supergoddelijke via alle tussenliggende stadia tot het fysieke, en zelfs tot stadia lager dan het fysieke, en waarbij alle zijn opgenomen in één kosmisch organisch geheel, of wat men tegenwoordig een heelal noemt. In deze betekenis van het woord is macrokosmos slechts een andere naam voor kosmische hiërarchie (zie aldaar) en we moeten in dit verband bedenken dat deze hiërarchieën eenvoudig ontelbaar in aantal zijn en niet alleen de ruimten van de grenzeloze RUIMTE vullen, maar dat ze die in feite vormen en *zijn*.

Men maakte zich een voorstelling van de macrokosmos waarbij deze niet alleen vol goden was, maar ook vol ontelbare menigten evoluerende entiteiten, van volledig zelfbewuste tot halfzelfbewuste, en omlaag via alleen maar bewuste tot de ‘onbewuste’. Merk op dat bij strikt taalgebruik de term macrokosmos nooit werd toegepast op het grenzeloze, op de grenzeloze, onbegrensde oneindigheid, wat de kabbalisten *ain sof* noemden. In de archaïsche wijsheid was de macrokosmos – daarbij werd vooral verwezen naar de astrale wereld – beschouwd in zijn oorzakelijk aspect, praktisch identiek aan wat de huidige theosofen het absolute (zie aldaar) noemen.

Mahat (Sanskriet)

Dit woord betekent 'groot'. Mahat is een technische term in het brahmaanse stelsel, en is de 'vader-moeder' van manas; het is de 'moeder' van de mānasaputra's of zonen van het denkvermogen, ofwel dat element waaraan ze ontspringen, dat element waaraan ze uiting geven en waarvan ze de kinderen zijn. In de Sāṅkhya-filosofie – een van de zes darśana's of 'zienswijzen', d.w.z. stelsels van filosofisch inzicht uit het oude India – is mahat een term die overeenkomt met kosmische buddhi, of misschien nauwkeuriger met mahābuddhi.

Mahātma (*mahātman*, Sanskriet)

'Grote ziel' of 'groot zelf' is de betekenis van dit samengestelde woord (*mahā*, 'groot'; *ātman*, 'zelf'). De mahātma's zijn, relatief gesproken, volmaakte mensen, die in de theosofische literatuur bekendstaan als leraren, oudere broeders, meesters, wijzen, zieners of onder andere namen. Ze zijn in feite de oudere broeders van de mensheid. Het zijn mensen, geen geesten – mensen die zich in hun evolutie door eigen inspanning hebben ontwikkeld, en altijd vooruit en omhoog zijn gegaan tot ze het verheven spirituele en intellectuele menselijke niveau bereikten dat ze nu hebben. Ze werden niet in die toestand geschapen door een of andere buitenkosmische godheid, maar het zijn mensen die zijn geworden wat ze zijn door een innerlijk, spiritueel streven, door een spiritueel en intellectueel verlangen, door aspiratie om groter en beter en edeler te zijn, iets waarnaar ook ieder goed mens op zijn manier streeft. Ze zijn op het pad van evolutie verder gevorderd dan de meerderheid van de mensen. Ze bezitten kennis van de geheime processen van de natuur en van verborgen mysteries, die de gemiddelde mens misschien bijna wonderbaarlijk toeschijnen – maar dit feit op zichzelf is van betrekkelijk geringe betekenis vergeleken met de veel belangrijker en indrukwekkender aspecten van hun aard en levenswerk.

Ze worden vooral daarom leraren genoemd, omdat ze zich bezighouden met de edele taak de mensheid te onderrichten, met het opwekken van verheffende gedachten, en met pogingen om het hart van de mens te doordringen van een gevoel van zelfvergetelheid. Soms worden ze ook de beschermers genoemd, want ze zijn in feite de beschermers van de mensheid en van de annalen van voorbije eeuwen – van de natuur, van de rassen en van de volkeren – waarvan ze van tijd tot tijd gedeelten bekendmaken als fragmenten van een nu lang vergeten wijsheid, wanneer de wereld bereid is naar hen te luisteren; ze doen dit omwille van de waarheid en ter bevordering van ware beschaving, gebaseerd op wijsheid en broederschap.

Sinds de mensheid voor het eerst zelfbewustzijn verkreeg, is er nooit een tijd geweest – zo luidt de leer – dat deze orde of organisatie of broederschap van verheven mensen op onze aarde geen vertegenwoordigers had.

Het waren de mahātma's die in 1875 in New York de moderne Theosophical Society oprichtten door middel van hun afgezant of boodschapper, H.P. Blavatsky.

Manas (Sanskriet)

De wortel van dit woord betekent 'denken', 'peinzen', 'overdenken' – kortom mentale activiteit. Het is het centrum van het ego-bewustzijn in de mens en in iedere andere min of meer zelfbewuste entiteit. Het derde substantie-beginsel, van bovenaf geteld, in de samenstelling van de mens.

Manas ontspringt aan buddhi (het tweede beginsel) zoals de vrucht aan de bloem, maar manas zelf is sterfelijk, en valt bij de dood uiteen – voor zover het de lagere delen ervan betreft. Het enige wat van manas na de dood blijft bestaan is het spirituele erin, dat er, bij wijze van spreken, kan worden uitgeperst – het 'aroma' van manas; ongeveer zoals een scheikundige uit de roos de rozenolie of rozenessence haalt. Nadat de tweede dood heeft plaatsgevonden, neemt de monade of

ātma-buddhi dit aroma met zich mee naar devachan. Ātman met buddhi en het hogere deel van manas worden daarna de spirituele monade van de mens. Strikt genomen is dit de goddelijke monade in haar voertuig – ātman en buddhi – gecombineerd met het menselijke ego in zijn hogere mānasische aspect, maar na de dood worden ze tot één verenigd en worden dan de spirituele monade genoemd.

De drie beginselen die de hogere triade vormen, bestaan elk op hun eigen gebied van bewustzijn en kracht; als mensen voelen we onophoudelijk hun invloed, ondanks de omhullende sluiers van psychische en astraal-fysieke aard. We kennen van elk beginsel slechts datgene wat we er tot dusver van hebben ontwikkeld. Alles wat we bijvoorbeeld van het derde beginsel (van bovenaf gerekend), manas, weten is dat wat we daarvan tot nu toe in deze vierde ronde in ons hebben opgenomen. Manas zal niet volledig in ons zijn ontwikkeld vóór het einde van de volgende ronde. Wat we nu ons manas noemen is een algemene term voor het reïncarnerende ego, het hogere manas.

Mānasaputra (Sanskriet)

Dit is een samengesteld woord: *manas*, ‘denkvermogen’, *putra*, ‘zoon’ – ‘zoon van het denkvermogen’. Er bestaat volgens deze leer een hiërarchie van mededogen, die H.P. Blavatsky soms de hiërarchie van mededogen of van medelijden noemde. Dit is de lichtkant van de natuur in tegenstelling tot haar stof- of schaduwkant, haar nachtkant. Uit deze hiërarchie van mededogen kwamen ongeveer in de middelste periode van het derde wortelras van deze ronde die halfgoddelijke entiteiten voort die in de halfbewuste, halfonbewuste mensen van die periode incarneerden. Deze vergevorderde entiteiten zijn ook bekend als de zonne-lha’s, zoals de Tibetanen hen noemen, de zonnegeesten, die de mensen van een vroegere kalpa waren, en die zich gedurende het derde wortelras

opofferden om ons het licht van het intellect te verschaffen – door in die onbewuste, psychofysieke omhulsels te incarneren, om de goddelijke vlam van egoïteit en zelfbewustzijn wakker te maken in de slapende ego's die we toen waren. Ze zijn onszelf omdat ze tot dezelfde geest-straal behoren als wij; toch waren wij, strikt genomen, die halfonbewuste, halfontwaakte ego's, die ze met het goddelijke vuur van hun eigen wezen aanraakten. Dit 'ontwaken' werd door H.P. Blavatsky de incarnatie van de mānasaputra's, of zonen van het denkvermogen of het licht genoemd. Als deze incarnatie niet had plaatsgevonden, dan zouden we onze evolutie door louter 'natuurlijke' oorzaken hebben voortgezet, maar ze zou onvoorstelbaar langzaam zijn gegaan en bijna eindeloos zijn geweest; maar die daad van zelfopoffering, uit grenzeloos medelijden, uit grenzeloze liefde, ook al werd onder een karmische impuls gehandeld, deed het goddelijk vuur in ons eigen zelf ontwaken, gaf ons licht, begripsvermogen en inzicht. Vanaf die tijd werden we zelf 'zonen van de goden'; het vermogen van het zelfbewustzijn was in ons ontwaakt, onze ogen waren geopend, we kregen verantwoordelijkheidsbesef; en we betraden definitief het pad, dat innerlijke, stille, prachtige pad, dat ons naar binnen voert, terug naar ons spirituele thuis.

De mānasaputra's zijn onze hogere natuur en zijn, paradoxaal genoeg, verder ontwikkelde wezens dan wij. Ze waren de spirituele entiteiten die onze persoonlijke ego's 'bezielde', die daardoor zelfbewustzijn ontwikkelden, al was dat nog in betrekkelijk geringe mate. Eén, en toch velen! Zoals men met één brandende kaars een ontelbaar aantal kaarsen kan aansteken, zo kunnen met één vonk van bewustzijn ontelbare andere bewustzijnen worden bezielde en gewekt die, bij wijze van spreken, latent of slapend in de levensatomen aanwezig zijn.

Er wordt gezegd dat deze mānasaputra's, kinderen van mahat, het manas-manas van ons zevenvoudige manas in ons hebben bezielde en verlicht, omdat hun eigen essentiële karak-

teristiek of svabhāva typisch mānasisch is. Hun eigen essentiële of mānasische trillingen konden, bij wijze van spreken, die essentie van manas in onszelf harmonisch laten meetrillen, ongeveer zoals het geluid van een toon een harmonische weerklank zal veroorzaken in iets wat ermee overeenstemt: een zelfde toon in andere dingen. (Zie ook agnishvāta.)

Manifestatie

Een algemene term die niet alleen het begin maar ook de voortzetting van een georganiseerde kosmische activiteit aanduidt, en deze omvat ook de vele kleinere activiteiten die daarin besloten liggen. Ten eerste is er natuurlijk altijd het grenzeloze in al zijn oneindige gebieden en werelden of sferen, gezamenlijk gesymboliseerd door de ○ (of cirkel); dan parabrahman, of de kosmische activiteit van leven en bewustzijn, en mūlaprakriti, zijn andere pool, die de wortelnatuur, in het bijzonder in haar substantiële aspecten aanduidt. Dan het volgende lagere stadium, brahman en zijn sluier pradhāna; dan Brahmā-prakriti of Purusha-prakriti (prakriti is ook māyā); het gemanifesteerde heelal verschijnt door en door middel van laatstgenoemde, Brahmā-prakriti, 'vader-moeder'. Met andere woorden, de tweede logos of vader-moeder is de oorzaak van manifestatie door middel van hun zoon die, in een planeetketen, de eerste of oorspronkelijke manu is, en Svāyambhuva wordt genoemd.

Wanneer manifestatie begint, wordt prakriti māyā, of beter gezegd dan is ze māyā; en Brahmā, de vader, is de geest van het bewustzijn, of de individualiteit. Deze twee, Brahmā en prakriti, zijn in feite één, maar ze zijn ook de twee aspecten van de ene levensstraal die op zichzelf inwerkt en reageert, ongeveer zoals een mens kan zeggen, 'ik ben *ik*'. Hij heeft het vermogen tot zelfonderzoek of zelfontleding. We weten dit allemaal, we kunnen het in onszelf ervaren: één kant van ons kunnen we prakriti of het stoffelijke element noemen, het māyāvische element of het element van illusie; de andere kant

is de geest, de individualiteit, de innerlijke god.

Manifestatie is slechts een algemene term en omvat dus enorm veel verschillende en veelsoortige evoluerende gebieden of rijken. Er is bijvoorbeeld manifestatie op het goddelijke gebied, op het spirituele gebied, en op alle lagere gebieden van de levensladder. Er bestaan heelallen waarvan het 'fysieke' gebied voor ons volkomen onzichtbaar is, zo verheven is het; en er zijn andere heelallen in tegenovergestelde richting, zo ver onder ons tegenwoordige fysieke gebied dat hun etherische gebieden van manifestatie voor ons eveneens onzichtbaar zijn.

Manu

In het esoterische stelsel is Manu het geheel van de entiteiten die aan het begin van manifestatie het eerst verschijnen en waaruit, als een kosmische boom, alles voortkomt of wordt geboren. Manu is in feite de spirituele levensboom van elke planeetketen van het gemanifesteerde zijn. Manu is dus in één opzicht de derde logos, zoals de vader-moeder, Brahmā en prakriti, de tweede is; en de eerste is wat we de ongemanifesteerde logos noemen, of brahman (onzijdig) en zijn kosmische sluier pradhāna.

Met andere woorden, de tweede logos, vader-moeder, brengt manifestatie teweeg door middel van hun zoon, die in een planeetketen Manu is, de eerste van de manu's die in het oude hindoeïstische Svāyambhuva wordt genoemd.

Gedurende een dag van Brahmā, of periode van zeven ronden, verschijnen veertien secundaire of lagere manu's als beschermers en behoeders van de rascyclussen of levensgolven. (Zie H.P. Blavatsky, *De geheime leer*, vooral 2:346-50; zie ook manvantara.)

Manu is eveneens de naam van een bekende wetgever uit het oude India, die de *Wetten van Manu* (*Mānavadharmaśāstra*) zou hebben geschreven.

Manvantara (Sanskriet)

Dit samengestelde woord betekent ‘tussen twee manu’s’; letterlijk vertaald ‘manu-binnen’ of ‘manu-tussen’. Zoals gezegd is een manu het geheel van de entiteiten die aan het begin van manifestatie het eerst verschijnen – de spirituele levensboom van elke planeetketen van het gemanifesteerde zijn. *Antara*, het tweede element van het woord manvantara, is een achtervoegsel met de betekenis van het voorzetsel ‘binnen’ of ‘tussen’; het samengestelde woord betekent dus ‘binnen een manu’ of ‘tussen manu’s’. Een manvantara is de periode van activiteit tussen elke twee manu’s op elk gebied, omdat elk zo’n periode aan het begin van de evolutie een wortel-manu heeft en aan het einde ervan een zaad-manu, voorafgaande aan een pralaya (zie aldaar).

Er zijn veel soorten manvantara’s: *prākritika*-manvantara – het manvantara van het heelal; *saurya*-manvantara – het manvantara van het zonnestelsel; *bhaumika*-manvantara – het manvantara van de aarde; *paurusha*-manvantara – het manvantara, of de periode van activiteit, van de mens.

Een ronde-manvantara is de tijd die nodig is voor één ronde: dat wil zeggen de cyclus van bol A tot de laatste bol van de zeven, te beginnen met de wortel-manu of gezamenlijke ‘mensheid’ van bol A en eindigend met de zaad-manu of gezamenlijke ‘mensheid’ van bol G.

Een planeetmanvantara – ook een *mahāmanvantara* of kalpa genoemd – is de periode van de levensduur van een planeet tijdens haar zeven ronden. Dit wordt ook een dag van *Brahmā* (zie aldaar) genoemd, die een duur heeft van 4.320.000.000 jaar.

Materie (zie stof)

Māyā (Sanskriet)

Het woord komt van de wortel *mā*, die ‘meten’ betekent;

figuurlijk gebruikt heeft het ook de betekenis gekregen van 'teweegbrengen', 'vormen', en dus 'beperken'. Er bestaat ook een Engels woord *mete* dat 'uitmeten' betekent, van dezelfde Indo-Europese wortel. In het Angelsaksisch komt het voor als de wortel *met*, in het Grieks als *med* en eveneens in het Latijn met dezelfde vorm.

Eeuwen geleden had *māyā* in de prachtige brahmaanse filosofie een heel andere betekenis dan er nu gewoonlijk aan wordt gegeven. Als technische term heeft *māyā* de betekenis gekregen van door het menselijk verstand gevormde denkbeelden die aan innerlijke en uiterlijke indrukken zijn ontleend, vandaar het *illusoire* aspect van de gedachten van de mens wanneer hij het leven en zijn omgeving overdenkt en probeert te verklaren; daarop is de betekenis gebaseerd die het woord technisch heeft: 'illusie'. Het betekent *niet* dat de uiterlijke wereld niet bestaat – als dat zo was kon ze natuurlijk niet *illusoir* zijn. Ze *bestaat wel*, maar *is* niet. Ze wordt 'uitgemeeten' of is 'beperkt', of is voor de menselijke geest als een luchtspiegeling. Met andere woorden, het beeld of de beelden die ons verstand en onze zintuigen aan het innerlijke leven en het innerlijke oog presenteren, zien we niet helder, niet duidelijk, en niet *zoals ze werkelijk zijn*.

De bekende voorbeelden van *māyā* in de Vedānta, die de hoogste vorm is die de brahmaanse leringen hebben aangenomen en die in veel opzichten onze eigen leringen dicht benaderen, zijn de volgende: Een man ziet 's avonds een stuk opgerold touw op de grond liggen en hij springt opzij omdat hij denkt dat het een slang is. Er ligt een touw, maar geen slang. Het tweede voorbeeld wordt de 'horens van de haas' genoemd. Het dier dat een haas wordt genoemd heeft geen horens, maar wanneer men het 's avonds ziet, schijnen zijn lange oren uit zijn kop naar voren te steken en wel zo dat het zelfs voor het geoefende oog lijkt op een wezen met horens. De haas heeft geen horens, maar er ontstaat in het denken de

valse overtuiging dat er daar een dier met horens is.

Dat is de betekenis van māyā: niet dat iets wat we zien niet bestaat, maar dat we worden verblind, dat ons denken wordt misleid door onze eigen gedachten en onze eigen tekortkomingen, en dat we nog niet beschikken over de *werkelijke* verklaring en betekenis van de wereld of van het heelal om ons heen. Door innerlijk op te klimmen, door op te stijgen, door innerlijke aspiratie, door verheffing van de ziel, kunnen we omhoog of beter gezegd naar binnen reiken naar dat gebied waar de waarheid in haar volheid aanwezig is.

H.P. Blavatsky zegt in *De geheime leer* (1:700):

De esoterische filosofie, die een *objectief* idealisme onderwijst, hoewel ze het objectieve heelal en alles daarin beschouwt als māyā, tijdelijke illusie, maakt een praktisch onderscheid tussen collectieve illusie, mahāmāyā, vanuit het zuiver metafysische standpunt, en de objectieve relaties tussen verschillende bewuste ego's daarin, zolang deze illusie duurt.

De lering is dat māyā wordt opgeroepen door de werking van mūlaprakriti of *wortel*-natuur, de tegenhanger van dat andere beginsel van bewustzijn waarmee ze samenwerkt: para-brahman. Manifestatie werkt vanaf het moment dat ze begint dualistisch, dat wil zeggen dat vanaf dat punt alles in de natuur zich in paren van tegengestelden voordoet, zoals lang en kort, hoog en laag, dag en nacht, goed en kwaad, bewustzijn en niet-bewustzijn, enz., en dat al deze dingen in essentie māyāvisch of illusoir zijn – werkelijk zolang ze bestaan, maar hun bestaan is niet eeuwig. Door middel van deze paren van tegengestelden leert de zelfbewuste ziel de waarheid. Tot slot kan worden gezegd dat we māyā op een andere en gemakkelijk te begrijpen manier kunnen bekijken, en wel in de zin van 'begrenzing', 'beperking', en dus een onvolmaakt kennen en herkennen van de werkelijkheid. Het onvolmaakte verstand ziet geen volmaakte waarheid. Het verkeert in een illusie, in een

māyā, een beperking, die met zijn eigen onvolkomenheden overeenkomt. Magische praktijken worden in de oude hindoeboeken vaak māyā genoemd.

Māyāvirūpa (Sanskriet)

Deze term is samengesteld uit twee woorden: *māyāvi*, het bijvoeglijk naamwoord afgeleid van het woord *māyā*, dus ‘illusoir’; en *rūpa*, ‘vorm’. Het māyāvirūpa of door het denken gevormd lichaam, of illusie-lichaam, is een hogere astraal-mentale vorm. Het māyāvi kan, overeenkomstig de wens van een adept, elke willekeurige vorm aannemen. Een synonieme filosofische uitdrukking is proteïsche ziel. In Duitsland noemden middeleeuwse mystici het de Doppelgänger. Met het māyāvirūpa hangt een heel mystiek feit samen: de adept is in staat zijn bewustzijn in het māyāvirūpa te projecteren over voor niet-ingewijden ongelooflijk grote afstanden, terwijl het fysieke lichaam als het ware in trance achterblijft. In Tibet wordt dit vermogen om het māyāvirūpa te projecteren, hphowa genoemd.

Medium

Een woord waarvan de betekenis opvallend slecht is omschreven, en dat vooral door de hedendaagse spiritisten wordt gebruikt. De gangbare betekenis van het woord is kennelijk iemand met een onstabiele psychische aard, of beter gezegd gestel, van wie wordt aangenomen dat hij optreedt als een verbindingskanaal, vandaar ‘medium’, tussen mensen en de zogenaamde geesten.

Volgens de theosofische leer is een medium iemand van wie het innerlijke gestel geen stabiel evenwicht vertoont, of misschien zelfs is ontwricht, zodat op verschillende momenten de omhulsels van de innerlijke delen van het gestel van het medium abnormaal functioneren in magnetische sympathie met stromen en entiteiten in het astrale licht (zie aldaar), meer

in het bijzonder in kāmāloka (zie aldaar). Het is heel ongelukkig en gevaarlijk om in die toestand te verkeren, ondanks alles wat de spiritisten erover beweren.

Van geheel andere aard dan een medium is een *middelaar*, een mens met een relatief hoogontwikkelde spirituele, verstandelijke en psychische aard, die optreedt als tussenpersoon of middelaar tussen de leden van de grote broederschap, de mahātma's, en de gewone mensheid. Er zijn ook middelaars van een nog verhevener soort die als kanaal dienen voor het overbrengen van goddelijke en spirituele en hoog verstandelijke krachten naar dit gebied. In feite is iedere mahātma zo'n middelaar van dit hogere type, en in zelfs nog sterkere mate geldt dat voor de boeddha's en avatāra's. Een middelaar is iemand met een hoogontwikkeld gestel, waarvan elk deel onder de onmiddellijke en directe beheersing staat van de leidende spirituele wil en van de hoogste intelligentie die de middelaar kan gebruiken. Ieder mens zou ernaar moeten streven zo'n middelaar te zijn tussen zijn eigen innerlijke god en zijn hersenverstand. Hoe meer hij daarin slaagt, des te edeler is hij als mens.

Middelaar en medium zijn daarom elkaars tegenpolen. Een medium is afwijkend, negatief, vaak onverantwoordelijk of zo goed als onverantwoordelijk, onzeker, en niet zelden het slachtoffer of de speelbal van slechte en ontaarde entiteiten, die theosofen elementaren noemen en hun verblijfplaats in het astrale licht van de aarde hebben; een middelaar daarentegen is iemand die min of meer volledig is bezield door en vervuld van goddelijke, spirituele en verstandelijke krachten en hun overeenkomstige vermogens en organen.

Meester

Een meester is iemand van wie de hogere beginselen zijn ontwaakt en die daarin leeft; en bij gewone mensen is dat niet het geval. Vanuit een wetenschappelijk standpunt is daarmee alles

gezegd; vanuit een filosofisch standpunt kunnen we zeggen dat een meester meer één is geworden met het universele leven – zover als dat voor hem mogelijk is; en vanuit een religieus standpunt of een spiritueel standpunt kunnen we zeggen dat een meester een individueel bewustzijn of besef heeft ontwikkeld van zijn één-zijn met het grenzeloze. (Zie ook mahātma.)

Melkweg

De melkweg wordt beschouwd als ons eigen thuisheelal. Veel nevelvlekken worden opgevat als zogeheten eilandheelallen, dat wil zeggen enorme verzamelingen van sterren, veel ervan omringd door hun planeten, en alle zijn bijeengebracht in deze afzonderlijke groepen van werelden. Natuurlijk zijn er andere soorten nevelvlekken, maar daarop wordt hier niet gedoeld. Van deze eilandheelallen bestaan er ongetwijfeld honderdduizenden, maar omdat van geen van deze tot dusver [1933] is ontdekt dat ze een even grote middellijn of dikte hebben als ons eigen melkwegstelsel – een stelsel dat enigszins de vorm heeft van een lens of van een dun horloge – duiden de astronomen ons melkwegstelsel soms aan met de algemene term continentheelal; en de andere nevelachtige sterrengroepen die we zien en die in veel gevallen enorme menigten van miljoenen of miljarden zonnen zijn, worden eilandheelallen genoemd.

Als we onze eigen melkweg vanaf grote kosmische afstand konden zien, zou hij er ongetwijfeld als een nevelvlek of grote sterrengroep uitzien, en voor bepaalde scherpzinnige waarnemers zou onze melkweg waarschijnlijk zelfs op een spiraalnevel kunnen lijken of misschien op een ringnevel. Onze eigen zon is een van de sterren in de groep van de melkweg, en bevindt zich volgens de astronomen, kosmisch gesproken, op enige afstand van het centrale deel van ons melkwegstelsel, iets ten noorden van het vlak dat door het midden van de melkweg gaat.

De melkweg is niet alleen een enorme groep sterren in

allerlei verschillende stadia van evolutionaire groei, maar hij is ook de voorraadschuur van toekomstige hemellichamen. In dit laatste opzicht is hij als het ware de kosmische bakermat vanwaar de zaden van toekomstige zonnen uitgaan om aan hun manvantarische evolutieweg te beginnen. Er zijn grote en fascinerende mysteries die verband houden met de melkweg en die zelfs betrekking hebben op de bestemming van ons mensen en van alle andere entiteiten in ons zonnestelsel. De diepzinnige leringen waarop in de theosofie wordt gezinspeeld en die de circulaties in de kosmos (zie aldaar) en de omzwer-vingen van de monaden worden genoemd, hangen direct samen met de leringen waarnaar zojuist werd verwezen. Het hele thema is echter zo diepzinnig van aard dat het onmogelijk is hier meer te doen dan er kort op te wijzen.

Mens

De mens is in essentie een vonk van het centrale, kosmische, spirituele vuur. De mens, die een onlosmakelijk deel is van het heelal waarvan hij het kind is – het organisme van verschillende graden van bewustzijn en substantie die tot de menselijke samenstelling behoren of beter gezegd die hij is – is een kopie van het organisme van verschillende graden van bewustzijn en substantie van het heelal op zijn verschillende bestaansgebieden, innerlijke en uiterlijke, in het bijzonder innerlijke, want die zijn veel belangrijker en meeromvattend omdat ze oorzakelijk zijn.

Mensen zijn één klasse van ‘jonge goden’ die in het huidige stadium van hun eigen evolutiereis in lichamen van vlees zijn geïncarneerd. Het menselijke evolutiestadium ligt ongeveer halverwege tussen het onontwikkelde levensatoom en de volledig ontwikkelde kosmische geest of god.

Vanuit een ander gezichtspunt is de mens een bundel krachten of energieën. Omdat kracht en stof, of geest en substantie, in essentie één zijn, is de mens de facto een bundel

stoffen van velerlei graden van ijlheid, of van stoffelijkheid; en dat geldt ook voor alle andere entiteiten en dingen, overal.

De menselijke natuur en ook de natuur van het heelal, waarvan de mens een weerspiegeling of microkosmos of 'kleine wereld' is, bestaat uit zeven stadia of graden van ijlheid of stoffelijkheid; of, kosmisch gesproken, uit drie allesomvattende graden: goden, monaden en atomen. En voor de mens kunnen we de verdeling uit het Nieuwe Testament van de christenen volgen, dat dezelfde drievoudige voorstelling van de mens geeft, namelijk dat hij bestaat uit geest, ziel en lichaam, waarbij we echter moeten bedenken dat deze drie woorden algemene termen zijn.

De mens bevindt zich halverwege de evolutionaire levensladder: lager dan hem zijn er menigten wezens die niet zover ontwikkeld zijn als hij; boven hem zijn er andere menigten die hoger staan dan hij, omdat ze meer ervaring, meer wijsheid en meer spirituele en intellectuele kracht hebben. Deze wezens zijn wat ze zijn door evolutionaire ontwikkeling van de inherente eigenschappen en immanente vermogens in de individualiteit van de innerlijke god – de eeuwig levende, innerlijke, geëindividualiseerde geest.

De mens is daarom, evenals alle andere entiteiten of wat men 'dingen' noemt, een 'gebeurtenis', om de moderne terminologie van filosofen te gebruiken, dat wil zeggen de uitdrukking van een centraal bewustzijnscentrum of een monade die een bepaalde fase doormaakt van haar zeer lange pelgrims-tocht in en door de oneindigheid en de eeuwigheid. Dat is de reden dat een theosoof over het monadische bewustzijnscentrum vaak spreekt als een pelgrim van de eeuwigheid.

De mens kan worden gezien als een wezen dat uit drie essentiële upādhi's of bases bestaat: ten eerste, de monadische of goddelijk-spirituele; ten tweede, dat wat wordt verschaft door de heren van het licht, de zogeheten mānasa-dhyānī's, waarmee het verstandelijke en intuïtieve aspect van de mens

wordt bedoeld, het element of beginsel dat de mens tot *mens* maakt; en de derde upādhi die we de vitaal-astraal-fysieke kunnen noemen.

Deze drie bases ontspringen aan drie verschillende evolutielijnen, aan drie verschillende en afzonderlijke hiërarchieën van zijn. Daarom is de mens samengesteld. Hij is niet één enkele en onvermengde entiteit; hij is een samengestelde entiteit, een ‘wezen’ opgebouwd uit verschillende elementen, en daarom zijn zijn beginselen tot op zekere hoogte van elkaar te scheiden. Elk van deze drie bases kan tijdelijk van de twee andere worden gescheiden zonder dat dit de fysieke dood van de mens tot gevolg heeft. Maar de samenstellende elementen van elk van deze bases kunnen niet worden gescheiden zonder de fysieke of innerlijke ontbinding teweeg te brengen.

Deze drie evolutielijnen, deze drie aspecten of eigenschappen van de mens, komen voort uit drie verschillende hiërarchieën of toestanden, vaak aangeduid als drie verschillende bestaansgebieden. De laagste is afkomstig van de vitaal-astraal-fysieke aarde, in laatste instantie van de maan, onze kosmogonische moeder. De middelste, de mānasische of verstandelijk-intuïtieve, van de zon. De monadische, ten slotte, van de monade der monaden, de hoogste top of bloem, of beter gezegd de verheven kiem van de universele hiërarchie, die ons kosmische heelal of onze universele kosmos vormgeeft.

Menselijk ego

Het menselijke ego zetelt in dat deel van de samengestelde mens dat theosofen de tussenliggende duade, manas-kāma, noemen. Het deel dat tot het lagere wordt aangetrokken en sterfelijk is, is het lagere menselijke ego. Het deel dat omhoog streeft, naar buddhi en uiteindelijk één ermee wordt, is het hogere menselijke ego of reïncarnerende ego. Na de dood van de mens en na de tweede dood (zie aldaar) in kāmaloka, blijft de droesem van het menselijke ego in de astrale gebieden

achter als het ontbindende kāmārūpa of spook.

Menselijke monade

In de theosofische terminologie is de menselijke monade dat deel van de samengestelde mens dat de wortel van het menselijke ego is. Na de dood verbindt ze zich met de hogere duade, ātma-buddhi, en vormt door haar aanwezigheid in de schoot van de hogere duade de bron waaruit het reïncarnerende ego bij zijn volgende wederbelichaming voortkomt. De monade per se is alleen een hogere duade, maar omdat na de dood het reïncarnerende ego in haar is opgenomen, wordt het bijvoeglijk naamwoord ‘menselijk’ eraan toegekend. Het is een populaire en gemakkelijke gewoonte die niet helemaal nauwkeurig is.

Menselijke ziel

In het algemeen gesproken is de menselijke ziel de tussen-natuur van de samengestelde mens, en omdat ze onvolmaakt is, wordt ze opnieuw tot incarnatie op aarde aangetrokken, waar ze op dit gebied van het universele leven noodzakelijke lessen leert.

Een andere term voor de menselijke ziel is het ego – een taalgebruik dat eerder populair dan nauwkeurig is, want het menselijke ego is bij wijze van spreken de ziel van de menselijke ziel, en heeft de menselijke ziel als zijn voertuig. Het ego is datgene in ieder van ons wat zegt: ‘Ik ben *ik*, niet *jij*!’ Het is het kind van het immanente zelf; en door zijn gevangenschap in de stof als een straal van het overheersende immanente zelf leert het zijn bewustzijn op zichzelf terug te kaatsen en zo kennis te verwerven van zichzelf als een zelfbewust en van anderen bewust wezen: dat wil zeggen, een wezen dat zichzelf en het ‘niet-zelf’, of de andere zelve, kent.

Zoals onze hogere en hoogste natuur door deze menselijke ziel of tussennatuur werken, zo werkt en functioneert laatstgenoemde op haar beurt door lichamen of voertuigen of om-

hulsels van min of meer etherische stof die haar omringen en omsluiten, die natuurlijk nog lager zijn dan zichzelf, en die haar daardoor de middelen verschaffen om in contact te komen met onze eigen lagere en laagste gebieden van stof; en deze lagere gebieden voorzien ons van onze vitaal-astraal-fysieke delen. Deze menselijke ziel of tussennatuur manifesteert zich daarom zo goed mogelijk door middel van het astraal-fysieke voertuig, en laatstgenoemde is ons lichaam van menselijk vlees.

In de theosofische classificatie wordt de menselijke ziel verdeeld in een hogere menselijke ziel, die bestaat uit de lagere buddhi en het hogere manas – het daarmee overeenkomende zelf is de bhūtātman, die het ‘zelf van dat wat geweest is’ betekent, of het reïncarnerende ego – en de lagere menselijke ziel, het lagere manas en kāma, en het zelf dat daarmee overeenkomt is prāṇātman of het astrale persoonlijke ego, dat sterfelijk is.

Mesmerisme

Een slecht begrepen tak van menselijke kennis, die tamelijk recent is ontwikkeld, en verband houdt met het bestaan van het psychomagnetische fluïdum in de mens, dat door de wil ten goede of ten kwade kan worden gebruikt. Het is dierlijk magnetisme genoemd, hoewel vroeger vaker dan nu. Dr. Friedrich Anton Mesmer, die in 1733 in Duitsland werd geboren en in 1815 stierf, was de eerste Europeaan die het bestaan van dit subtiële psychomagnetische fluidum in de mens herontdekte en algemeen bekendmaakte. Zijn eerlijkheid en zijn theorieën zijn door latere onderzoekers van het onderwerp de laatste tijd min of meer bevestigd.

Er bestaan duidelijke verschillen tussen mesmerisme, hypnotisme, biologeren, suggestie, enz. (Zie ook hypnotisme.)

Metempsychose (Grieks)

Afgeleid van een samengesteld woord dat in het kort kan

worden vertaald met 'bezieling na bezieling' of 'wisseling van ziel na ziel'. De specifieke betekenis van metempsychose is dat de ziel van een menselijke of andere entiteit niet alleen van de ene toestand in een andere overgaat of van het ene lichaam in een ander, maar ook dat ze in diepste essentie een ondeelbare entiteit is, die als een individuele monade haar weg volgt langs haar eigen specifieke evolutiepad en daarbij ziel na ziel aanneemt; de avonturen die de ziel beleeft bij het aannemen van ziel na ziel worden in hun geheel onder dit woord metempsychose samengevat.

In het gewone spraakgebruik wordt aangenomen dat metempsychose een synoniem is van transmigratie, reïncarnatie, preëxistentie, palingenese, enz., maar al deze woorden hebben in de esoterische filosofie hun eigen specifieke betekenis en moeten niet met elkaar worden verward. Het is natuurlijk duidelijk dat deze woorden nauw met elkaar samenhangen, omdat bijvoorbeeld iedere ziel in haar metempsychose ook op haar eigen specifieke manier transmigreert, en omgekeerd iedere transmigrerende entiteit haar specifieke metempsychose of wisselingen van ziel kent. Maar deze verbanden nemen niet weg dat elk van deze woorden een specifieke betekenis heeft.

In essentie betekent metempsychose dat een monade tijdens haar evolutionaire omzwervingen periodiek uit zichzelf een nieuw zielenkleed of zielenomhulsel voortbrengt; de term verwijst dus naar het in de loop van de eeuwen wisselen van zielen of zielenomhulsels. (Zie ook transmigratie, reïncarnatie, preëxistentie, palingenese.)

Metensomatose (Grieks)

Een samengesteld woord waarvan de betekenis misschien in het kort als volgt kan worden weergegeven: 'wisseling van lichaam na lichaam'. Dit heeft betrekking op een zich wederbelichamende entiteit die niet noodzakelijkerwijs alleen men-

selijke lichamen van vlees gebruikt – en in dit opzicht verschilt dit woord van reïncarnatie (zie aldaar) – maar ook lichamen van een geschikt maar toch ander fysiek materiaal dat in overeenstemming is met het evolutiestadium dat de mensheid op een bepaald moment kan hebben bereikt, en met het gebied of de sfeer van de natuur waar de wederbelichaming plaatsvindt. Omdat achter dit woord ingewikkelde denkbeelden schuilgaan, is het heel moeilijk het met enkele woorden goed te verklaren; maar misschien wordt het door de volgende opmerking duidelijker. In lang vervlogen tijden bezat de mensheid wel lichamen, maar geen lichamen van vlees, en in de verre toekomst zal de mensheid ook lichamen bezitten, maar niet noodzakelijkerwijs lichamen van vlees. Onze lering hierover is dat in de verre toekomst de menselijke lichamen uit dichte ether zullen bestaan of, wat bijna hetzelfde is, uit stralende stof die terecht verdicht licht kan worden genoemd.

Microkosmos (Grieks)

Een samengesteld woord dat ‘kleine ordening’ of ‘kleine wereld’ betekent. De term wordt door mystici van de oudheid en van nu voor de mens gebruikt bij hun beschouwingen over de zeven, tien en zelfs twaalf aspecten of fasen of organische delen van zijn samenstelling, van het supergoddelijke omlaag tot het fysieke lichaam en zelfs nog lager.

Zoals er in de hele macrokosmos (zie aldaar) één wet heerst, één fundamenteel bewustzijn, één essentiële ordelijke regeling en gewoonte, waaraan alles wat de macrokosmos omvat zich noodzakelijkerwijs aanpast, evenzo bezit iedere entiteit of ieder wezen daarin, omdat het een onafscheidelijk deel van de macrokosmos is, in zichzelf, ontwikkeld of niet ontwikkeld, impliciet of expliciet, actief of latent, alles wat de macrokosmos bevat: energie, kracht, substantie, stof, vermogens, of wat dan ook. De microkosmos – de mens of iedere andere organische entiteit – wordt daarom opgevat als een

weerspiegeling of kopie in het klein van de grote macrokosmos, en eerstgenoemde bevindt zich met menigten andere soortgelijke entiteiten binnen de grenzen van de macrokosmos. Zo werd door de mystici van de oudheid verklaard dat de bestemming van de mens, de microkosmos, samenvalt met die van het heelal of de macrokosmos. Hun oorsprong is dezelfde, hun energieën en substanties zijn dezelfde, en hun toekomst is dezelfde, ook al zijn de details verschillend. Toen de mystici van de oudheid verklaarden dat de mens een zoon van het grenzeloze is, was dit niet gebaseerd op hersenspinsels en het was geen zinloze beeldspraak.

Dit is een van de mooiste en meest tot nadenken stemmende leringen van de esoterische filosofie, en de conclusies die de intuïtieve student onmiddellijk uit deze leer zal trekken, worden zelf sleutels die poorten tot nog ruimere inzichten openen. Het heelal, de macrokosmos, wordt dus gezien als het thuis van de microkosmos of de mens; en de mens is in de macrokosmos overal thuis.

Middelaar (zie medium)

Moksha (Sanskriet)

Dit woord komt van *moksh*, dat ‘bevrijden’ of ‘vrijmaken’ betekent, en is waarschijnlijk een desiderativum (een vervoegingsvorm die een wens uitdrukt) van de Sanskrietwortel *much*, waarvan ook het woord mukti is afgeleid. De betekenis van dit woord is dat wanneer een geest, een monade of een spirituele essentie zover is geëvolueerd dat ze eerst een mens is geworden, en innerlijk is vrijgemaakt, en van een mens een planeetgeest of dhyāni-chohan of heer van meditatie is geworden, en nog hoger is gegaan om *innerlijk* een brahman te worden, en van een brahman het parabrahman van haar hiërarchie, ze dan, relatief gesproken, absoluut volmaakt is, *vrij, verlost* – volmaakt voor die grote tijdsperiode die voor ons door haar lange

duur bijna een eeuwigheid lijkt en door het menselijk verstand bijna niet te berekenen is. Dit is ook de werkelijke betekenis van de vaak verkeerd gebruikte term ‘het absolute’ (zie aldaar), dat beperkt is in vergelijking met dingen die nog groter en verhever zijn, maar voor zover wij erover kunnen denken, is het verlost of bevrijd van de ketenen of banden van het stoffelijk bestaan. Iemand die op die manier is verlost of bevrijd wordt een jīvanmukta (zie aldaar) genoemd. (Zie ook nirvāṇa.)

Monade

Een spirituele entiteit die voor ons mensen ondeelbaar is; ze is een goddelijk-spiritueel levensatoom, maar ondeelbaar omdat haar intrinsieke eigenschap, *zoals wij mensen ons die voorstellen*, homogeniteit is, terwijl die van het fysieke atoom, waarboven ons bewustzijn zich beweegt, deelbaarheid is – het is een samengesteld heterogeen deeltje.

Monaden zijn eeuwige, een eenheid vormende, individuele levenscentra, bewustzijnscentra, onsterfelijk gedurende een zonnemanvantara, daarom eeuwig, ongeboren, onvergankelijk. Daarom is ieder van die monaden – en hun aantal is oneindig – het middelpunt van het Al, want het goddelijke of het Al is DAT waarvan het centrum overal is en de omtrek of grens nergens.

Monaden zijn spiritueel-substantiële entiteiten, door zichzelf gemotiveerd, door zichzelf aangespoord, zelfbewust, in een oneindig aantal verschillende graden, de uiteindelijke elementen van het heelal. Deze monaden brengen andere monaden voort, zoals één zaadje vele andere zaadjes zal voortbrengen; aan ieder van deze monaden ontspringt in de loop van de onbegrensde tijd een menigte levende entiteiten, en ieder van deze monaden is de bron of ouder, waarmee alle andere zijn vervlochten en waaraan ze ontspringen.

Iedere monade is een zaadje, waarin alle krachten die deel

uitmaken van zijn goddelijke oorsprong latent aanwezig zijn, dat wil zeggen ongemanifesteerd; evolutie bestaat uit de groei en ontwikkeling van al deze zaadjes of kindmonaden, door middel waarvan het universele leven zichzelf in ontelbare wezens tot uitdrukking brengt.

Als de monade in de stof afdaalt, of beter gezegd als haar straal – een van de ontelbare stralen die uit haar voortkomen – de stof binnendringt, brengt ze uit zichzelf door afscheiding en daarna door afwerping op elk van de zeven gebieden waar ze doorheen gaat, haar verschillende voertuigen voort, die alle worden overschaduwd door het zelf, hetzelfde zelf in u en in mij, in planten en in dieren, in feite in al wat is en tot die hiërarchie behoort. Dit is het ene zelf, het hoogste zelf of de paramātman van de hiërarchie. Het verlicht en volgt iedere individuele monade en alle menigten van stralen – of kindmonaden – van die monade. Ieder van deze monaden is een spiritueel zaadje uit het vorige manvantara, dat zich in dit manvantara als een monade manifesteert; en deze monade straalt al haar voertuigen uit door ze af te scheiden en daarna af te werpen. Het eerste van deze voertuigen is het spirituele ego – de weerspiegeling of kopie in het klein van de monade zelf, maar *geïndividualiseerd* gedurende de manvantarische evolutie – en dat de monadische straal als een voertuig ‘meevoert’ of ‘draagt’. Deze straal kan niet rechtstreeks in contact komen met de lagere gebieden, omdat ze deel uitmaakt van de monadische essentie zelf, die *een nog verhevener straal* is van het oneindige grenzeloze, dat bestaat uit een oneindige veelheid in een eenheid. (Zie ook individualiteit.)

Moraal, moraliteit

Wat is de grondslag van de moraal? Dat is de belangrijkste vraag die aan elk denkstelsel kan worden gesteld. Is moraliteit gebaseerd op uitspraken van de mens? Berust moraliteit op de overtuiging in het hart van de meeste mensen dat het voor de

veiligheid van de mens noodzakelijk is om bepaalde abstracte regels te hebben die ons alleen maar goed uitkomen? Zijn we alleen maar opportunisten? Of berust de moraliteit, de ethiek, op waarheid, en is het voor de mens niet alleen gunstig om die te volgen, maar ook noodzakelijk? Ongetwijfeld het laatste! Moraliteit is juist gedrag, gebaseerd op juiste inzichten, juist denken.

In de derde grondstelling van *De geheime leer* (1:47) vinden we de ware beginselen, de ware grondslagen van een ethisch stelsel dat edeler, diepzinniger, overtuigender is dan wat men zich ook maar zou kunnen voorstellen.

Waarop berust moraliteit dan? En met moraliteit wordt niet alleen de opvatting bedoeld van sommige pseudofilosofen die denken dat moraliteit min of meer datgene is wat ‘goed voor de samenleving’ is, gebaseerd op de letterlijke betekenis van het Latijnse woord *mores*, ‘goede gewoonten’, als tegenovergestelde van slechte. Nee, moraliteit is het instinctieve verlangen van het menselijk hart om rechtvaardig te zijn, en ieder mens goed te doen, omdat het goed is dat te doen, omdat het voldoening schenkt en verheffend is.

Wanneer de mens beseft dat hij één is met al wat is, innerlijk en uiterlijk, hoog en laag; dat hij één is met alles, niet alleen zoals leden van een gemeenschap één zijn, niet zoals soldaten in een leger één zijn, maar zoals de moleculen van ons eigen vlees, zoals de atomen van een molecule, zoals de elektronen van een atoom, die een eenheid vormen – niet alleen maar een vereniging, maar een spirituele *eenheid* – dan ziet hij de waarheid. (Zie ook ethiek.)

Mudrā (Sanskriet)

Een algemene naam voor bepaalde verstrengelingen of houdingen van de vingers van de twee handen, afzonderlijk of in combinatie gebruikt, bij gewijde yoga of exoterische religieuze oefeningen, en deze mudrā's of vingerhoudingen hebben

volgens veel oosterse mystici een specifieke esoterische betekenis. Men vindt ze bij boeddhistische beelden in Noord-Azië, vooral bij beelden die tot de yogāchāra-school behoren, en ook in India waar ze misschien vooral zijn beïnvloed door de hindoe-tāntrika's. Ongetwijfeld heeft een juiste houding van de vingers bij meditatie een grote verborgen uitwerking, maar voor de echte student van het occultisme is de *symbolische* betekenis van zulke mudrā's of vingerhoudingen veel nuttiger en interessanter. Het onderwerp is te ingewikkeld en van te gering belang om hier verder in detail te treden of een volledige uiteenzetting te geven.

Mukti (zie moksha)

Mūlaprakriti (Sanskriet)

Een samengesteld woord bestaande uit *mūla*, 'wortel', en *prakriti*, 'natuur', wortelstof of wortelnatuur. Daarmee correspondeert de andere of actieve pool parabrahman, waaruit brahman (onzijdig), de eerste of ongemanifesteerde logos, voortkomt. Daarom kan mūlaprakriti, als kosmische sluier van parabrahman, homogene of ongedifferentieerde oersubstantie worden genoemd. Ze is de bron of wortel van ākāśa (zie aldaar). (Zie ook prakriti.)

Muziek van de sferen

Elke bol die zijn baan doorloopt in de bodemloze diepten van de ruimte, zingt onderweg een lied. Elk klein atoom is afgestemd op een bepaalde toon. Het is voortdurend in beweging, in voortdurende trilling, met snelheden die voor het gewone verstand van de mens onbegrijpelijk zijn, en elke snelheid heeft haar eigen numerieke waarde, met andere woorden haar eigen numerieke toon, en zingt dus die toon. Dit wordt de muziek van de sferen genoemd, en als de mens het vermogen van spirituele helderhorendheid (zie aldaar) bezat, zou het

leven om hem heen als één groot prachtig lied klinken: zijn eigen lichaam zou als het ware een symfonieorkest zijn dat een prachtige, onbegrijpelijke, symfonische compositie uitvoert. De groei van een bloem, bijvoorbeeld, zou op een wisselende melodie lijken die van dag tot dag doorgaat; hij zou het gras kunnen horen groeien, en begrijpen waarom het groeit; hij zou de atomen kunnen horen zingen en hun bewegingen zien, en de harmonie van de gezangen van alle individuele atomen kunnen horen, evenals de melodieën die elk fysiek lichaam voortbrengt; en hij zou weten wat de sterren in hun baan onophoudelijk zingen.

Mysteriën

De mysteriën werden ingedeeld in twee algemene categorieën, de kleine mysteriën en de grote.

De kleine mysteriën bestonden grotendeels uit gedramatiseerde rituelen of ceremoniën en kenden enig onderricht; de grote mysteriën bestonden uit studie, of werden bijna geheel op basis daarvan gehouden; en het bewijs voor de leringen die er werden onderwezen werd later verkregen door persoonlijke ervaring tijdens een inwijding. In de grote mysteriën werd onder andere de geheime betekenis verklaard van de mythologieën van de oude religies, zoals de Griekse.

De actieve en levendige geest van de Grieken bracht een mythologie voort die wat gratie en schoonheid betreft niet wordt geëvenaard, maar ze is niettemin heel moeilijk te verklaren; de mysteriën van Samothrake en van Eleusis – de grote – verklaarden onder meer wat deze mythen betekenden. Deze mythen vormden de basis van de *exoterische* religies; exoterie betekent echter niet dat wat exoterisch wordt onderwezen op zichzelf onwaar is, maar alleen dat het een leer is die wordt gegeven zonder de sleutel daarvan. Zo'n onderricht is symbolisch, illusoir, en de waarheid wordt erin aangestipt. De waarheid is er, maar zonder de sleutel ervan – de

esoterische betekenis – geeft ze geen juist inzicht.

We hebben het getuigenis van de Griekse en Romeinse ingewijden en denkers dat de oude mysteriën van Griekenland de mensen vooral leerden juist te leven en een edele verwachting te koesteren voor het leven na de dood. De Romeinen ontleenden hun mysteriën aan die van Griekenland.

Het mythologische aspect omvat slechts een relatief klein deel van wat in de Griekse mysteriescholen, hoofdzakelijk in Samothrake en in Eleusis, werd onderwezen. In Samothrake werd dezelfde mysterielering onderwezen als elders in Griekenland, maar hier was ze meer uitgewerkt en diepzinniger, en de basis van deze mysterielingen was de moraal (zie aldaar). De edelste en meest verheven figuren uit de Griekse oudheid waren ingewijden in de mysteriën van deze twee zetels van esoterische kennis.

In andere landen, verder naar het oosten, waren andere mysteriescholen of ‘colleges’, en dit woord college betekende beslist niet alleen een tempel of gebouw; het betekende een samenwerkingsverband zoals bij ons woord *collega*. De teutoonse stammen van Noord-Europa, de Germaanse stammen, ook die welke in Scandinavië leefden, hadden eveneens hun mysteriecolleges; leraren en neofieten stonden op het oppervlak van Moeder Aarde, onder Vader Ether, de grenzeloze hemel, of in onderaardse gewelven, en gaven of ontvingen onderricht. De kern, het hart van het onderricht van de oude mysteriën wordt gevormd door de diepzinnige vraagstukken die verband houden met de dood. (Zie ook guruparamparā.)

Mystiek

Een woord dat oorspronkelijk werd ontleend aan het Grieks en dat in de tegenwoordige westerse, religieuze en filosofische literatuur veel verschillende betekenissen heeft. We kunnen zeggen dat een mysticus iemand is die intuïtief beseft of aanvoelt dat er innerlijke en hogere werelden bestaan, en die pro-

beert in verbinding te komen of zich zelfbewust te verenigen met deze werelden en de wezens die deze innerlijke en onzichtbare gebieden bewonen.

Het woord mystiek heeft natuurlijk vele betekenisnuances en men zou gemakkelijk een groot aantal definities kunnen opschrijven die de opvattingen van verschillende mystieke schrijvers over dit onderwerp weergeven. Vanuit een theosofisch of occult standpunt gezien is een mysticus echter iemand die een innerlijke overtuiging bezit – die vaak op innerlijke visie en kennis berust – dat er spirituele en etherische heelallen bestaan waarvan ons uiterlijke fysieke heelal slechts de schil is; en die enige innerlijke kennis bezit van het feit dat deze heelallen of werelden of gebieden of sferen, met hun menigten bewoners, nauw verbonden zijn met de oorsprong, de bestemming en zelfs het huidige karakter van de wereld die ons omringt.

Ware mystiek is een verheffende studie. De gemiddelde mysticus ontbreekt het echter aan de directe leiding die wordt ontleend aan persoonlijk onderricht dat van een meester of spirituele leraar wordt ontvangen.

— N —

Natuur

De bewustzijnskant van de natuur bestaat uit enorm grote hiërarchieën van goden, ontwikkelde kosmische geesten, spirituele entiteiten, kosmische afgestudeerden aan de universiteit van het leven. De stoffelijke kant van de natuur is de heterogene stof, de stoffelijke wereld met haar vele verschillende gebieden, in alle stadia van onvolmaaktheid – maar al deze gebieden zijn bevolkt door menigten evoluerende en groeiende entiteiten. In de moderne theosofie wordt voor de natuur de passende term prakriti gebruikt, of nog beter mūlaprakriti – de altijd levende kosmische voortbrenger, de eeuwig vrucht-

bare moeder, van het heelal. Wanneer een theosoof over de natuur spreekt, bedoelt hij daarmee nooit alleen de fysieke wereld, tenzij hij de term daartoe beperkt, maar de onmetelijke uitgestrektheden van de universele kosmos en meer in het bijzonder de innerlijke gebieden, de oorzakelijke factoren van het grenzeloze Al. Daarom kan alleen een groeiend begrip van de natuur in deze zin – met andere woorden een begrip van de werkelijkheid – de basis verschaffen voor een religie die op onveranderlijke werkelijkheden berust.

Neergaande boog (of schaduwboog) (zie opgaande boog)

Nirmāṇakāya (Sanskriet)

Een samenstelling van twee woorden: *nirmāṇa*, een tegenwoordig deelwoord dat ‘vormende’, ‘scheppende’ betekent; en *kāya*, een woord dat ‘lichaam’, ‘gewaad’, ‘voertuig’ betekent; *nirmāṇakāya* betekent dus ‘gevormd lichaam’. Een *nirmāṇakāya* is in feite een *toestand* die een bodhisattva aanneemt of ingaat; een bodhisattva is een individueel, halfgoddelijk geworden mens die, om gewone taal te gebruiken, in plaats van te kiezen voor zijn beloning in het nirvāṇa van een lagere graad, op aarde blijft uit medelijden en mededogen met de lager staande wezens, waarbij hij zich hult in het *nirmāṇakāya*-kleed. Wanneer aan deze toestand een einde komt, betekent dat het einde van de *nirmāṇakāya*.

Een *nirmāṇakāya* is een volledig mens met alle beginselen van zijn samenstelling behalve het *līṅgaśarīra* en het bijbehorende fysieke lichaam. Hij is iemand die op het bestaansgebied leeft dat onmiddellijk boven het fysieke gebied ligt, en zijn bedoeling daarmee is de mensen tegen zichzelf te beschermen door bij hen te zijn en hen voortdurend gedachten van zelfopoffering, van zelfvergetelheid, van spirituele en morele schoonheid, van onderlinge hulp, van mededogen en medelijden in te geven.

Exoterisch gesproken, is de *nirmāṇakāya* het derde of laagste van wat in het Sanskriet *trikāya* of ‘drie lichamen’ wordt genoemd. Het hoogste is de *dharmakāya*, in welke toestand *nirvāṇī*’s en de volledig ontwikkelde *pratyekaboeddha*’s, enz., zich bevinden; de tweede toestand is die van *sambhogakāya*, die tussen de eerstgenoemde en de derde, de *nirmāṇakāya*, in ligt. Het *nirmāṇakāya*-kleed of de *nirmāṇakāya*-toestand maakt het voor degene die zich daarin hult mogelijk om in contact te staan met de wereld van de mensen en met hen mee te leven. De *sambhogakāya* stelt hem die in die toestand verkeert in staat zich in zekere mate bewust te zijn van de wereld van de mensen en van haar leed en zorgen, maar hij heeft weinig macht of neiging hulp te verlenen. Het *dharmakāya*-kleed is zo zuiver en heilig, en in feite zo verheven, dat degene die de *dharmakāya* bezit of zich in die toestand bevindt, praktisch geen contact heeft met iets wat lager is dan hijzelf. Daarom leven en werken de boeddha’s van mededogen, de grootste wijzen en zieners en alle verheven en heilige mensen die door hun eeuwenlange inspanningen de innerlijke god manifesteren en tot activiteit brengen, in het *nirmāṇakāya*-kleed, zo niet in fysieke vorm. De leer van de *nirmāṇakāya*’s is een van de meest tot nadenken stemmende, diepzinnige en mooie leringen van de esoterische filosofie. (Zie ook *dharmakāya*, *sambhogakāya*.)

Nirvāṇa (Sanskriet)

Dit woord is samengesteld uit twee delen: *nir*, ‘uit’, en *vāna*, het voltooid deelwoord van de wortel *vā*, ‘blazen’, en betekent letterlijk ‘uitgeblazen’. De betekenis van het oude Indiase denkbeeld (en zelfs van de taal, het Sanskriet) is zo slecht begrepen dat Europese wetenschappers er vele jaren lang over hebben gediscussieerd of met ‘uitgeblazen zijn’ werkelijke vernietiging van de entiteit wordt bedoeld of niet. Maar het uitgeblazen zijn heeft alleen betrekking op de lagere beginselen in de mens.

Nirvāṇa is iets heel anders dan de ‘hemelen’. *Nirvāṇa* is

een toestand van volstrekte gelukzaligheid en van volmaakt, onbelemmerd bewustzijn, een toestand van opgaan in zuiver kosmisch zijn, en is de verbazingwekkende bestemming van hen die bovenmenselijke kennis en zuiverheid en spirituele verlichting hebben bereikt. Het betekent in feite het *persoonlijk-individueel* opgaan in of beter gezegd de vereenzelviging met het zelf – het hoogste ZELF. Het is ook de toestand van de monadische entiteiten in de periode die ligt tussen kleinere manvantara's of ronden van een planeetketen; en in nog hogere mate, tussen elke periode van zeven ronden of dag van Brahmā, en de volgende dag of nieuwe kalpa van een planeetketen. Op dat moment, na voltooiing van hun verblijf op de zevende bol in de zevende ronde, zullen de monadische entiteiten nog veel verder zijn gevorderd dan de hoogste toestand van devachan. Ze zijn zelfs te zuiver en te ver gevorderd voor een toestand van devachanische gelukzaligheid, en gaan naar de sfeer en toestand die voor hun geschikt is namelijk het nirvāṇa dat volgt op het einde van de zevende ronde.

Devachan (zie aldaar) en nirvāṇa zijn geen plaatsen. Het zijn toestanden, toestanden van de wezens die zich in die respectieve spirituele omstandigheden bevinden. Devachan is de tussenliggende toestand, nirvāṇa de superspirituele toestand, en avīchi, gewoonlijk de laagste van de hellen genoemd, is de tegenpool van de spirituele toestand. Dit zijn drie toestanden van wezens die in de loka's of tala's wonen, de werelden van het kosmische ei.

Voor de individuele mens geldt dat de nirvāṇische toestand door grote spirituele zieners en wijzen, zoals Gautama de Boeddha, kan worden bereikt, en zelfs door mensen die minder ver gevorderd zijn dan hij. Want in die gevallen waarin nirvāṇa zelfs tijdens het leven van een mens op aarde wordt bereikt, betekent dit dat zo iemand door evolutie zo ver op het pad is gevorderd dat het gehele lagere persoonlijke deel van hem volledig onpersoonlijk is geworden, dat het persoonlijke zich in het

kleed van onpersoonlijkheid heeft gehuld, en dat hij daarna in de nirvāṇische toestand van de spirituele monade leeft.

Hoewel nirvāṇa de ultima Thule is van de volmaaktheid die door ieder mens moet worden bereikt, wordt het door mystici niettemin minder hoog geschat dan de toestand van een bodhisattva. Want de bodhisattva, die op de drempel van nirvāṇa staat en de onuitsprekelijke glorie, vrede en rust ziet en begrijpt, blijft niettemin met zijn bewustzijn in de wereld van de mensen om zijn veelomvattende vermogens en krachten in dienst te stellen van al wat is. De boeddha's treden, wat hun hogere delen betreft, nirvāṇa binnen, met andere woorden nemen de dharmakāya-toestand of het dharmakāya-kleed aan, terwijl de bodhisattva het nirmāṇakāya-kleed aanneemt om daarna een altijd actieve, meedogende en goede invloed in de wereld te worden. Een boeddha handelt indirect en op afstand en helpt de wereld door een goede invloed te verspreiden, maar een bodhisattva handelt direct en met een gerichte wil door werken van mededogen te verrichten voor de wereld en voor mensen individueel.

Nivritti (zie involutie, ook evolutie)

Niyama (zie samādhi)

Noëtisch (Grieks)

Het bijvoeglijk naamwoord dat bij nous (zie aldaar) hoort.

Nous (Grieks)

Dit is een term die door Plato vaak werd gebruikt voor wat in de moderne theosofische literatuur gewoonlijk het hogere manas wordt genoemd, of het hogere denkvermogen of de spirituele ziel, het samengaan van buddhi en manas in de mens en van hun eigenschappen, overschaduwde door ātman. Er moet een heel scherp onderscheid worden gemaakt tussen nous aan de ene kant, en de dierlijke ziel of psyche en de

werkingen daarvan aan de andere kant, en de twee moeten niet worden verward. In het occultisme is de kosmische nous de derde logos, en in het geval van de samenstelling van de mens, of in de menselijke pneumatologie, is de nous buddhi-manas of het hogere manas of de spirituele monade.

Obscuratie (zie verduistering)

Occultisme

Dit woord betekende oorspronkelijk alleen de *wetenschap van verborgen zaken*; zelfs in de middeleeuwen van Europa noemden die filosofen die de voorlopers waren van de moderne wetenschappers en die toen de fysieke natuur bestudeerden, hun wetenschap occultisme en hun studie occult, waarmee ze die dingen bedoelden die voor gewone mensen verborgen of onbekend waren. Zo'n middeleeuwse filosoof was Albertus Magnus, een Duitser, en ook Roger Bacon, een Engelsman – beiden uit de 13de eeuw van de christelijke jaartelling.

Occultisme, zoals theosofen de term gebruiken, betekent de studie van de verborgen dingen van het zijn, de wetenschap van het leven of de universele natuur. In één betekenis kan het woord worden gebruikt voor de studie van ongewone 'verschijnselen', een betekenis die het nu gewoonlijk heeft voor mensen die niet denken aan het veel ruimere gebied van *oorzaken* dat door het werkelijke occultisme wordt onderzocht. Ongetwijfeld hebben louter fysieke verschijnselen hun plaats in deze studie, maar ze liggen op de grens, aan de buitenkant – aan de oppervlakte – van het occultisme. De studie van het echte occultisme betekent diep doordringen tot de *oorzakelijke* mysteries van het zijn.

Occultisme is een algemene term voor alle occulte weten-

schappen tezamen – de wetenschappen van de geheimen van de universele natuur; zoals H.P. Blavatsky het uitdrukt, ‘fysiek en psychisch, mentaal en spiritueel; de hermetische en esoterische wetenschappen genoemd’. Occultisme kan men ook zien als een woord dat praktisch hetzelfde betekent als de uitdrukking esoterische filosofie, met wat meer nadruk echter op de occulte of geheime of verborgen gedeelten van de esoterische filosofie. In het echte occultisme worden niet alleen de fysieke, fysiologische, psychische en spirituele delen van de samengestelde mens bestudeerd, maar het omvat in gelijke, zo niet in ruimere mate de studies die zich bezighouden met de structuur en de werkingen en ook de oorsprong en bestemming van de kosmos.

Ojas (Sanskriet)

Een woord dat ‘energie’, ‘vitaliteit’, ‘kracht’ betekent. Het wordt vaak gebruikt voor het beginsel van de levenswarmte die het menselijke gestel doordringt. Op grond hiervan wordt het soms gebruikt om mannelijkheid of het voortplantingsvermogen aan te duiden. In de moderne occulte literatuur komt het woord heel weinig voor.

Om

Een woord dat in de brahmaanse literatuur als heel heilig wordt beschouwd. Dit eenlettergrepige woord houdt een invocatie in, en ook een zegening en een bekrachtiging, en naar algemeen gebruik (zoals wordt toegelicht in de betreffende literatuur, die vrij omvangrijk is, want aan dit woord Om werd door grote aantallen hindoes een bijna goddelijke eerbied betuigd) behoort het nooit hardop of in aanwezigheid van een buitenstaander, een vreemdeling, of een niet-ingewijde te worden uitgesproken, en iemand mag het alleen in de stilte van zijn geest, in de vrede van zijn hart en in de intimiteit van zijn ‘binnenkamer’ uitspreken. Er is evenwel goede reden om

aan te nemen dat deze invocatie wel werd uitgesproken, en dat discipelen dit in het bijzijn van hun leraar hardop en op één toon deden. Dit woord wordt altijd geplaatst aan het begin van een geschrift of een gebed dat als bijzonder heilig wordt beschouwd.

Men zegt dat door bij het uitspreken van het woord de *o* en de *m* lang aan te houden met gesloten mond, het geluid in de schedel weerklinkt en daar een trilling opwekt en, *als de aspiraties zuiver zijn*, de verschillende zenuwcentra van het lichaam ten goede beïnvloedt.

De brahmanen zeggen dat het een onheilige zaak is het woord uit te spreken op een onheilige plaats. Het wordt soms geschreven als *Aum*.

Oneindig

De term betekent dat wat niet eindig is. Het woord wordt soms met een bijna absurde onnauwkeurigheid gebruikt, en zal naar alle waarschijnlijkheid, omdat ze van onvolmaakt inzicht getuigt, nooit in een van de grote religieuze of filosofische stelsels uit de oudheid worden aangetroffen. Westerse schrijvers van vroeger en nu gebruiken het woord oneindig vaak voor wezens of entiteiten, zoals in de uitdrukking ‘een oneindige persoonlijke godheid’ – een belachelijke combinatie van tegenstrijdige en niet bij elkaar passende woorden. De Ouden verwierpen het drogbeeld dat deze uitdrukking oproept en gebruikten in plaats daarvan termen zoals het grenzeloze, het onbegrensde of het eindeloze, zowel wanneer ze over de abstracte ruimte als over abstracte tijd spraken – terwijl laatstgenoemde beter met oneindige duur kan worden aangeduid. (Zie ook het absolute.)

Onsterfelijkheid

Een term waarmee een ononderbroken bestaan of zijn wordt bedoeld; maar deze opvatting van de term is hoogst onlogisch

en in strijd met de natuur, want er is niets in de eindeloze en veelsoortige bestaansgebieden van de natuur dat ook maar twee ogenblikken achtereen precies hetzelfde blijft. Daarom is onsterfelijkheid niet meer dan een hersenspinsel, een bedrieglijk beeld van de werkelijkheid. Wanneer de student van de esoterische wijsheid eenmaal beseft dat voortdurende vooruitgang, dat wil zeggen voortdurende verandering van ontwikkelingsstadium, de intrinsieke werkwijze van de natuur is, zal hij onmiddellijk inzien dat het niet alleen onmogelijk is voortdurend in een onveranderlijke toestand van bewustzijn of zijn te verkeren, maar dat dit tenslotte het laatste is dat wenselijk is of bemoediging geeft. Stel u eens voor wat het betekent om voor altijd onsterfelijk te zijn in het stadium van onvolmaaktheid waarin wij mensen verkeren – en dat is precies wat deze term onsterfelijkheid in het algemeen inhoudt. Hoewel de hoogste god in de hoogste hemel voor ons onvolmaakte mensen onsterfelijk lijkt, is hij in zijn eigen verheven gebieden of sferen niettemin een evoluerende, groeiende, zich ontwikkelende entiteit, die daarom in de loop van de eeuwen van de ene fase of toestand overgaat in een volgende fase of toestand van een edeler en hogere soort – precies zoals de vorige fase of toestand volgde op een andere, daaraan voorafgaande toestand.

Een voortdurende of eindeloze onveranderlijkheid van een bepaalde toestand van een evoluerende entiteit is duidelijk iets onmogelijks in de natuur; na enig nadenken zal het duidelijk worden dat onsterfelijkheid in de gangbare betekenis een onmogelijkheid is. De hele natuur, en daarmee worden alle menigten wezens bedoeld waaruit de natuur bestaat, is een oneindige reeks veranderingen, want iedere individuele eenheid van deze menigten groeit en ontwikkelt zich, met andere woorden verandert voortdurend en is daarom nooit onsterfelijk. Onsterfelijkheid en evolutie zijn tegenstrijdige begrippen. Een evoluerende entiteit betekent een verande-

rende entiteit, en dat houdt een voortdurende vooruitgang in naar iets beters; evolutie is dus de opeenvolging van de ene toestand van zijn en bewustzijn na de andere toestand van zijn en bewustzijn, en dit gaat altijd door. Het westerse denkbeeld van een statische onsterfelijkheid of zelfs een veranderlijke onsterfelijkheid blijkt dus zowel onaantrekkelijk als onmogelijk te zijn.

Voor de gemiddelde westerling is het zo moeilijk deze leer meteen te begrijpen dat het misschien wenselijk is om voor eens en altijd duidelijk te maken dat zoals in de natuur een volledige dood, dat wil zeggen een volledige vernietiging van bewustzijn, onmogelijk is, een ononderbroken en onveranderlijk bewustzijn in een of ander evolutiestadium eveneens onmogelijk is, omdat vooruitgang of beweging of groei eeuwig doorgaat. Voor elk stadium of elke fase van bewustzijn die door een evoluerende entiteit kan worden bereikt, zijn er echter kortere of langere perioden van aanhoudende individuele of misschien persoonlijke quasi-onsterfelijkheid; hoe verder het wezen is geëvolueerd, hoe meer zijn spirituele en intellectuele vermogens zijn ontwikkeld of opgewekt, des te langer duren deze perioden. Er bestaat daarom wat we relatieve onsterfelijkheid kunnen noemen, hoewel moet worden erkend dat deze uitdrukking een onjuiste benaming is.

Meester KH gebruikt in *De Mahatma Brieven* op blz. 140 en 142 de uitdrukking 'paneonische onsterfelijkheid' om daarmee aan te duiden wat ik zojuist relatieve onsterfelijkheid heb genoemd, een onsterfelijkheid – ten onrechte zo genoemd – die in het geval van bepaalde ver geëvolueerde monadische ego's de hele periode van een manvantara duurt, maar die noodzakelijkerwijs eindigt bij de volgende pralaya van het zonnestelsel. Zo'n periode van ononderbroken zelfbewustzijn bij een zo hoogontwikkelde monadische entiteit is voor ons mensen in feite een relatieve onsterfelijkheid; maar strikt logisch beschouwd is dit evenmin onsterfelijkheid als het kort-

stondige bestaan van een vlinder. Wanneer het zonnemanvantara zijn einde heeft bereikt en de zonnepralaya begint, worden zelfs zulke ver geëvolueerde monadische entiteiten, zulke volledig ontwikkelde goden, uit het gemanifesteerde zelfbewuste bestaan weggevaagd zoals dorre en verdroogde bladeren aan het einde van de herfst; en de goddelijke entiteiten die op die manier heengaan, treden nog hogere gebieden van supergoddelijke activiteit binnen, om aan het einde van de pralaya en bij het aanbreken van het eerstvolgende zonnemanvantara opnieuw te verschijnen.

Dit hele onderwerp is daarom in hoge mate relatief. Wat voor ons mensen eeuwig lijkt, zou voor superkosmische entiteiten slechts een kort moment lijken; aan de andere kant zou de levensduur van een gemiddeld mensenleven eeuwig lijken te zijn voor een zelfbewuste entiteit die een van de elektronen van een atoom van het fysieke lichaam van de mens bewoont.

Wat we van al deze opmerkingen moeten onthouden is het verbazingwekkende feit dat het bewustzijn van eeuwigheid tot eeuwigheid ononderbroken in stand blijft, hoewel het stadium van verwerkelijking in de eindeloze duur vanzelfsprekend voortdurend verandert. Wat men bewusteloosheid noemt, is niets anders dan een vorm van bewustzijn die zo subtiel is dat ons grove verstand deze niet kan waarnemen, ervaren of bevatten; en ten tweede, wat men de dood noemt, van een heelal of van ons eigen fysieke lichaam, is strikt genomen slechts het uiteenvallen van een versleten voertuig en het overgaan van het bewustzijn naar een hoger gebied. Het is van belang de geest van deze prachtige lering te begrijpen, en het onvolmaakte verstand niet toe te staan over woorden te vallen of zich door moeilijke termen te laten afschrikken.

Onzichtbare wereld

De oude wijsheid leert dat het heelal niet alleen een levend organisme is, maar dat de fysieke mensen innig verbonden

zijn en in nauw contact staan met onzichtbare sferen, met onzichtbare en ontastbare gebieden, die de mens onbekend zijn omdat de fysieke zintuigen zo onvolmaakt ontwikkeld zijn dat we deze onzichtbare gebieden niet zien, voelen, horen, ruiken of proeven, noch kennen, behalve door dat veel sterker ontwikkelde en subtielere vermogen tot gewaarwording dat men de geest noemt. Deze innerlijke gebieden doordringen onze fysieke sfeer, zodat we in ons dagelijks doen en laten, als we met ons werk bezig zijn, in feite heen gaan door de woningen, bergen en meren van de entiteiten – en misschien zelfs door de wezens zelf – die tot deze onzichtbare gebieden behoren en erin wonen. Deze onzichtbare gebieden zijn net als onze fysieke wereld opgebouwd uit stof, maar uit stof die etherischer is dan de onze; met onze fysieke zintuigen nemen we ze echter in het geheel niet waar. De verklaring is dat het hier om substanties gaat met verschillende trillingsgetallen.

De lezer moet goed opletten dat hij deze theosofische leer van innerlijke werelden en gebieden niet verwart met wat het moderne westerse spiritisme daarover te zeggen heeft. Het ‘zomerland’ van de spiritisten vertoont geen enkele gelijkenis met de werkelijkheid zoals die in de theosofische filosofie wordt onderwezen, de leer over de structuur en de werkingen van de zichtbare en onzichtbare kosmos. De waarschuwing lijkt noodzakelijk omdat een onoplettende lezer zou kunnen denken dat de onzichtbare werelden en sferen van de theosofische leringen identiek zijn met het zomerland van de spiritisten, en dat is niet het geval.

Onze zintuigen vertellen ons absoluut niets over de uitgestrekte gebieden en sferen die tot het werkterrein van de onzichtbare substanties en energieën van het heelal behoren; toch zijn deze innerlijke en onzichtbare gebieden en sferen onuitsprekelijk veel belangrijker dan wat onze fysieke zintuigen ons over de fysieke wereld vertellen, want deze onzichtbare sferen zijn de *oorzakelijke gebieden*, waarvan onze fysieke

wereld of ons fysieke heelal, hoever deze zich ook uitstrekt in de ruimte, slechts het voortgebrachte of waarneembare of resulterende product is.

Al zijn deze innerlijke en onzichtbare werelden, gebieden of sferen de bron waaraan uiteindelijk alle energieën en alle vormen van stof van de gehele fysieke wereld ontspringen, toch zijn deze innerlijke en onzichtbare werelden of gebieden voor een entiteit die ze bewoont even substantieel en ‘werkelijk’ – om die geliefde term te gebruiken – als de grofstoffelijke wereld voor ons is. Zoals wij in onze fysieke wereld verschillende graden of toestanden van energie en stof kennen, van de meest grofstoffelijke tot de meest etherische, zo kennen de bewoners van deze onzichtbare en innerlijke en voor ons hogere werelden, overeenkomstig hetzelfde algemene plan, hun eigen grofste en ook meest etherische substanties en energieën.

De mens is evenals alle andere entiteiten in het heelal onlosmakelijk verbonden met deze onzichtbare werelden.

Oorzakelijk lichaam

Voor een meer uitgebreide toelichting van de leer die met deze uitdrukking samenhangt, wordt de lezer verwezen naar de elders in dit boek gedefinieerde termen *kāraṇaśarīra* en *kāraṇopādhi*. Technisch gesproken is oorzakelijk lichaam een verkeerde benaming, want het element in de samenstelling van de mens waarop dit begrip betrekking heeft – en het overeenkomstige element van wezens die hoger of lager staan dan de mens – is strikt genomen helemaal geen lichaam, maar veeleer wat men een ziel zou kunnen noemen, hoewel men op zeer logische gronden grote bezwaren tegen het gebruik van het woord ziel zou kunnen maken op grond van de vele en vaak tegenstrijdige betekenissen die er gewoonlijk aan worden gehecht.

Bovendien verwijst de uitdrukking ‘oorzakelijk lichaam’

naar twee verschillende dingen. De betekenis is dus tweeledig – een uitspraak die bij kâraṇopādhi wordt toegelicht. Hier wordt echter volstaan met de opmerking dat de eerste betekenis betrekking heeft op een lager deel van de zevenvoudige samenstelling van de mens, de tweede op een hoger deel, en dat beide delen werken als de oorzaken, of instrumentele oorzaken, die het opnieuw verschijnen, of nieuwe manifestaties, van een zich wederbelichamende monade of entiteit tot gevolg hebben.

Opgaande boog of lichtende boog

Deze term, zoals die in het theosofische occultisme wordt gebruikt, betekent de weg omhoog die wordt gegaan door de levensgolven of levensstromen van evoluerende monaden langs, op en door de bollen van de keten van een hemellichaam, bijvoorbeeld de aardketen. Elk hemellichaam (ook de aarde) maakt deel uit van een beperkte reeks of groep van bollen. Deze bollen bestaan op verschillende kosmische gebieden in een opklimmende reeks. Tijdens een manvantara van zo'n keten cirkelen of wentelen de levensgolven of levensstromen in periodieke golven of volgens periodieke impulsen langs deze bollen. De gang omhoog vanaf de fysieke bol wordt de opgaande boog genoemd; de afdaling langs de meer spirituele en etherische bollen tot aan de fysieke bol wordt de neergaande boog genoemd. (Zie ook planeetketen.)

— P —

Pad, het

De universele natuur, onze grote ouder, bestaat onlosmakelijk in ieder van ons, in iedere entiteit, overal, en het is niet mogelijk een deel van het geheel te scheiden, het individu van de kosmos te scheiden, behalve in zuiver denkbeeldige zin. Dit

toont ons met onfeilbare zekerheid het verheven pad naar de volstreckte werkelijkheid en leidt ons daar ook heen. Het is het pad naar binnen, steeds verder naar binnen, een eindeloos pad dat naar uitgestrekte innerlijke gebieden van wijsheid en kennis voert; want zoals alle grote wereldfilosofieën ons terecht zeggen, als u *uzelf kent*, kent u het heelal, omdat ieder van u een onafscheidelijk deel ervan is, en het gehele heelal in u, zijn kind, is.

Laatstgenoemde beschouwing maakt duidelijk dat het enige essentiële verschil tussen twee klassen van evoluerende entiteiten die de kosmos bewonen en samenstellen, een verschil van bewustzijn, van inzicht, is; dit bewustzijn, dit inzicht krijgt een evoluerende entiteit slechts op één manier – door de intrinsieke vermogens of krachten van haar eigen innerlijk wezen te ontwikkelen of te ontvouwen. *Dit* is het pad, zoals de mystici van alle tijden hebben aangegeven.

Het pad is in uzelf. Er is voor u individueel geen ander pad dan het pad dat steeds verder naar binnen leidt, naar uw eigen innerlijke god. Het pad van een ander is datzelfde pad voor die ander; maar het is niet uw pad, omdat uw pad uw Zelf is, zoals het voor die ander zijn Zelf is; en toch, wonder der wonderen, mysterie der mysteriën, is het Zelf in iedereen gelijk. Allen gaan hetzelfde pad, maar ieder mens moet het zelf betreden en niemand kan dat voor een ander doen. Dit pad leidt naar onuitsprekelijke luister, naar onuitsprekelijke verruiming van bewustzijn, naar ondenkbare gelukzaligheid, naar volmaakte vrede.

Palingenese (Grieks)

Een samengesteld woord dat ‘opnieuw tot aanzijn komen’ of ‘opnieuw worden’ betekent. Dit woord heeft een heel specifieke betekenis, maar vindt ruime en algemene toepassing. De gedachte die het inhoudt kan worden geïllustreerd door het voorbeeld van de eik dat men aantreft in de filosofische

literatuur van de Ouden die rond de Middellandse Zee leefden; de eik brengt zijn vrucht voort, de eikel, die op zijn beurt een nieuwe eik voortbrengt, die hetzelfde leven bevat dat eraan werd doorgegeven door de moeder-eik of de vader-eik. Deze overdracht van identiek leven in cyclisch terugkerende fasen is de specifieke betekenis van het woord palingenese. De gedachte verschilt dus van de respectieve denkbeelden die besloten liggen in de andere woorden die met de leer over wederbelichaming (zie aldaar) samenhangen. Misschien zou de specifieke betekenis op een andere manier kunnen worden weergegeven door te zeggen dat palingenese de continue overdracht van identiek leven betekent dat bij iedere transformatie een nieuwe manifestatie of een nieuw resultaat voortbrengt, en deze verschillende resultaten zijn in elk afzonderlijk geval een palingenese of 'opnieuw worden' van dezelfde levensstroom. De specifieke betekenis is heel verschillend van die welke in het woord transmigratie (zie aldaar) besloten ligt.

Parabrahman (Sanskriet)

Para betekent 'voorbij'. *Brahman* (onzijdig) wordt soms gebruikt voor het universele zelf of de universele geest, ook *paramātmān* (zie aldaar) genoemd. Voorbij brahman is het para-brahman. Let op de diep filosofische betekenis hiervan – er wordt niet geprobeerd het onbegrensde, het onuitsprekelijke, door adjectieven te beperken. In de Sanskriet *Veda's* en in de werken die daarop zijn gebaseerd en tot de vedische literaire periode behoren, wordt dit 'voorbij', *tat*, 'DAT', genoemd, terwijl deze wereld van manifestatie met *idam*, 'DIT', wordt aangeduid.

Parabrahman hangt nauw samen met *mūlaprakṛiti* (zie aldaar). Hun wisselwerking en vermenging veroorzaken de eerste vage trilling, als deze woorden aanvaardbaar zijn, van het universele leven, toen bij het begin van de dingen daarin voor het eerst spiritueel verlangen ontstond. Parabrahman betekent daarom letterlijk 'voorbij brahman'; en strikt genomen

is op brahman de westerse term het absolute (zie aldaar) van toepassing. Parabrahman is geen entiteit, is geen individu of geïndividualiseerd wezen. Het is een geschikte technische term met een passend vage filosofische betekenis, en duidt op alles wat voorbij het absolute of brahman van een hiërarchie ligt. Zoals brahman de top is van een kosmische hiërarchie, evenzo is, als we dezelfde gedachtegang volgen, parabrahman ‘alles wat voorbij brahman’ is.

Paramātman (Sanskriet)

Het ‘oorspronkelijke zelf’ of ‘voorbij het zelf’, het permanente ZELF, het brahman of de universele geest-ziel. Een samengesteld woord dat de hoogste of universele ātman betekent. *Parama*, ‘oorspronkelijk’, ‘verheven’, enz. De wortel van *ātman* is nauwelijks bekend. De oorsprong ervan is onzeker, maar de algemene betekenis is die van ‘zelf’. Paramātman betekent dus het ‘hoogste zelf’, of de top of bloem van een hiërarchie, de basis of bron van dat kosmische zelf.

Zelfloosheid is het kenmerk van paramātman, het universele zelf, waar al het persoonlijke verdwijnt.

Het universele zelf is het hart van het heelal, want deze twee uitdrukkingen zijn slechts twee manieren om hetzelfde denkbeeld uit te drukken; het is de bron van ons wezen. Het is ook het doel waarheen alles op weg is, wij en de hiërarchieën boven ons, en ook de hiërarchieën en de entiteiten die deze samenstellen en die lager staan dan wij. Alle komen voort uit dezelfde onuitsprekelijke bron, het hart van het zijn, het universele zelf, gaan in een bepaalde periode van hun evolutiereis door het menselijk stadium, en verwerven daardoor zelfbewustzijn of het ego-zelf, het ‘ik ben ik’, en ervaren, naarmate ze op dit evolutiepad vorderen, dat dit zich geleidelijk ontwikkelt tot universeel bewustzijn – een uitbreiding waaraan nooit een einde komt, omdat het universele bewustzijn eindeloos, onbeperkt, grenzeloos is.

Paramātman is in spirituele zin praktisch identiek met wat een theosoof bedoelt als hij over het absolute (zie aldaar) spreekt; daarom is paramātman, al heeft het vele betekenissen, bijna identiek met brahman. Echter, wanneer de menselijke geest of het bewustzijn in meditatie opklimt langs de sporten van de eindeloze levensladder en beseft dat de paramātman van één hiërarchie of kosmos slechts een van vele andere paramātmans van andere kosmische hiërarchieën is, kan hij zich op bepaalde momenten van filosofische introspectie bewust worden van het feit dat zelfs de vage term parabrahman (zie aldaar) identiek blijkt te zijn met de grenzeloze paramātman van de onbegrensde ruimte. Maar als het woord paramātman in laatstgenoemde betekenis wordt gebruikt, wordt het een puur algemene uitdrukking voor onbegrensd leven, onbegrensd bewustzijn, onbegrensde substantie. Hoewel het volkomen correct is om het woord op die manier te gebruiken, is dit nauwelijks aan te bevelen, omdat het gemakkelijk aanleiding geeft tot verwarring, in het bijzonder in het Westen waar een sterke neiging bestaat om algemene begrippen voor concrete werkelijkheden te houden.

Paranormale vermogens

De laagste vermogens van de tussenliggende of zielennatuur in de mens; we oefenen en gebruiken ze voortdurend, al kunnen we ze niet eens behoorlijk beheersen! De op emotie gebaseerde gedachten van de mens zijn onbestendig, wisselend, onzeker, missen nauwkeurigheid, hebben geen duidelijke richting, en worden slecht beheerst. De gemiddelde mens kan zijn emoties en gedachten zelfs niet in de greep van zijn zelfbewuste wil houden. Zijn zwakste hartstochten brengen hem al op een dwaalspoor. Zijn 'paranormale vermogens' komen voort uit dit deel van zijn natuur. Het is de taak van de mens deze om te vormen en te richten op een gebruik dat goed, nuttig en heilig is. De gemiddelde mens kan de gewone psycho-

astraal-fysieke vermogens die hij dagelijks gebruikt in feite niet beheersen, en wanneer men het dan heeft over het ontwikkelen van occulte vermogens, en daarmee bedoelt men alleen maar paranormale vermogens, toont dat eenvoudig aan dat men niet weet waarover men spreekt. Over de werkelijke feiten blijkt hun denken in duisternis te verkeren. Zij die zo gemakkelijk praten over het ontwikkelen van occulte vermogens zijn precies de mensen die men niet kan vertrouwen als werkelijke gidsen, want vóór ze zelf in staat zijn tot kruipen in deze mysterieuze gebieden van het leven, schijnen ze anderen al te willen leren lopen en springen. Wat de meeste mensen kennelijk bedoelen als ze het hebben over het ontwikkelen van occulte vermogens is 'ik wil macht krijgen over andere mensen'. Zulke mensen zijn totaal ongeschikt om occulte vermogens, van welke aard ook, te gebruiken, want het motief is in de meeste gevallen puur egoïstisch, en hun denken is door onwetendheid verduisterd.

De zogenaamde paranormale vermogens verhouden zich tot echte *spirituele vermogens* als kinderpraat tot een verhandeling van een wijze filosoof. Voordat occulte vermogens van enigerlei aard veilig kunnen worden ontwikkeld, moet de mens de eerste les van mystieke kennis leren, en die is het beheersen van zichzelf; en alle vermogens die hij daarna verwerft moeten op het altaar van onpersoonlijke dienstbaarheid worden gelegd – op het altaar van het dienen van de mensheid.

Wanneer de evolutie in toekomstige eeuwen haar prachtige werk verricht, zal de mens paranormale vermogens krijgen door een natuurlijke ontwikkeling van zijn innerlijke vermogens. Nieuwe zintuigen, en nieuwe organen die met deze nieuwe zintuigen corresponderen, zowel innerlijke als uiterlijke, zullen in de verre toekomst actief worden. Maar het is gevaarlijk voor de gezondheid van lichaam en geest als men probeert de ontwikkeling daarvan voortijdig te forceren, en als deze training en discipline niet plaatsvindt onder het waakzame

en meedogende oog van een echte occulte leraar die weet wat hij doet. Zelfs nu zijn er op de wereld honderdduizenden gevoelige mensen die de eerste zwakke voorlopers zijn van wat de toekomstige evolutie tot gemeengoed zal maken in de mensheid, maar deze gevoelige mensen bevinden zich gewoonlijk in een heel ongelukkige en moeilijke situatie, want ze begrijpen niet goed wat er in hen leeft, en ze worden door hun medemensen verkeerd begrepen. (Zie ook occultisme.)

Persoonlijkheid

Theosofen maken een duidelijk en scherp onderscheid tussen de persoonlijkheid en de individualiteit (zie aldaar), niet in essentie maar in kenmerken. Persoonlijkheid komt van het Latijnse woord *persona*, dat masker betekent, door middel waarvan de acteur, de spirituele individualiteit, spreekt. De persoonlijkheid omvat de gehele lagere mens: alle psychische, astrale en fysieke impulsen, gedachten en neigingen en wat al niet meer. Ze is de weerspiegeling van de individualiteit in de stof, maar omdat ze iets stoffelijks is, kan ze ons omlaag voeren, hoewel ze in essentie een weerspiegeling van het hoogste is. Als we ons bevrijden van de overheersing van de persoon, het masker, de sluier, door middel waarvan de individualiteit handelt, dan geven we uitdrukking aan alle spirituele en zogenaamd bovenmenselijke eigenschappen. Dat zal in de toekomst gebeuren, in de eonen van de verre toekomst, wanneer ieder mens een boeddha, een christus, zal zijn geworden. Dat is de bestemming van de mensheid.

In het occultisme is het onderscheid dat tussen de persoonlijkheid en de onsterfelijke individualiteit wordt gemaakt hetzelfde als dat tussen het lagere viertal, of de vier lagere beginselen, van de samenstelling van de mens en de drie hogere beginselen daarvan, of de hogere triade. De hogere triade is de individualiteit; de persoonlijkheid is het lagere viertal. De vereniging van deze twee tot een eenheid tijdens het

leven op aarde is wat we nu de mens noemen. De persoonlijkheid omvat alle karaktertrekken en herinneringen, impulsen en karmische eigenschappen van één fysiek leven, terwijl de individualiteit het ego van eonen is, onvergankelijk en onsterfelijk voor de duur van een zonnemanvantara. De individualiteit reïncarneert keer op keer door middel van haar straal of menselijke astraal-vitale monade en bekleedt zich dan met de ene persoonlijkheid na de andere.

Pitri (Sanskriet)

Een woord dat 'vader' betekent. Er zijn zeven (of tien) klassen van pitri's. Ze worden 'vaders' genoemd omdat ze meer in het bijzonder de werkelijke voortbrengers van onze lagere beginselen zijn, terwijl de dhyāni-chohans in feite in één heel belangrijk opzicht onze eigen *zelven* zijn. Wij zijn uit hen geboren; wij waren de monaden, de atomen, de zielen, die door de dhyānī's zijn geprojecteerd, uitgezonden, geëmaneerd.

Om het gemakkelijker te begrijpen kunnen we de pitri's in twee grote groepen verdelen, de zonne- en de maanpitri's. De maanpitri's, of barhishads, kwamen zoals de naam aangeeft van de maanketen, terwijl de zonnepitri's, die we onder de veelzeggende naam agnishvātapitri's kunnen rangschikken, die dhyāni-chohans zijn die niet het fysieke 'scheppende vuur' bezitten, omdat ze tot een veel verheven gebied van zijn behoren; maar ze hebben alle vuren van de spiritueel-verstandelijke gebieden actief of latent in zich, afhankelijk van de omstandigheden. In voorafgaande manvantara's hadden ze hun evolutie voltooid voor zover het de gebieden van de astrale en fysieke stof betreft, en toen in de loop van de eeuwen het juiste moment was aangebroken, kwamen de agnishvātapitri's diegenen te hulp die alleen het fysieke scheppende vuur bezaten, de barhishadpitri's of de maanpitri's, en inspireerden en verlichtten deze lagere pitri's met de spirituele en verstandelijke energieën of 'vuren'.

Met andere woorden, de maanpitrī's kunnen in het kort worden beschreven als die bewustzijnscentra in de samengestelde mens die menselijke gevoelens en instincten en een herenverstand hebben. De agnishvātapitrī's zijn die monadische centra in de samengestelde mens die van zuiver spirituele aard zijn. (Zie ook agnishvāta, maanpitrī.)

Planeetgeest

Elk hemellichaam in de ruimte, van welke aard ook, staat onder invloed van een toeziende en leidinggevende hiërarchie van spirituele, quasi-spirituele en astrale wezens, waaraan de algemene naam hemelse geesten wordt gegeven. Deze hemelse geesten bestaan daarom in verschillende stadia of graden van evolutie, maar de term planeetgeesten wordt gewoonlijk beperkt tot de hoogste klasse van deze wezens.

In alle gevallen, en om welk hemellichaam het ook gaat, was zo'n hiërarchie van etherische wezens, wanneer men de verst gevorderden onder hen beschouwt, in lang vervlogen perioden van kosmische evolutie door een stadium van ontwikkeling heen gegaan dat met dat van de mensheid op aarde overeenkomt. Iedere planeetgeest, waar deze ook bestaat, was daarom in die ver achter ons liggende kosmische tijdperken een mens of een wezen dat gelijkwaardig was aan wat wij op aarde een mens noemen. De planeetgeesten van de aarde, bijvoorbeeld, zijn nauw verbonden met de oorsprong en bestemming van onze tegenwoordige mensheid, want ze zijn niet alleen onze voorgangers op het evolutiepad, maar bepaalde klassen ervan zijn in feite de spirituele leiders en leermeesters van de mensheid. Wij mensen zullen in de eonen van de verre toekomst de planeetgeesten zijn van een toekomstige planeetketen die het kind of het kleinkind van de huidige aardketen zal zijn. Het is duidelijk dat zoals H.P. Blavatsky zegt: 'Onze aarde die nog maar in haar vierde ronde is, veel te jong is om verheven planeetgeesten te hebben voortgebracht'; maar

wanneer de zevende ronde van de planeetketen van deze aarde is voltooid, zullen de tegenwoordige mensen dhyāni-chohans van verschillende graden zijn geworden, planeetgeesten van één groep of klasse, met de nodige onderlinge evolutionaire verschillen. Gedurende de verschillende ronden van een planeetketen waken de planeetgeesten over de menigten evoluerende entiteiten die lager staan dan zichzelf en begeleiden deze. Ten slotte heeft elke hemelbol, hetzij een zon, een planeet of een ander hemellichaam, aan de top van zijn spirituele hiërarchie een verheven hemelse geest die de hiërarchie van zijn eigen hiërarchie is. Men moet bedenken dat de mensheid van nu een onderdeel of een stadium of een graad is van de hiërarchie van onze planeetketen.

Planeetketen

Elk kosmisch lichaam of elke kosmische bol, of het een zon of planeet, nevelvlek of komeet, atoom of elektron betreft, is een samengesteld wezen, gevormd of bestaande uit innerlijke en onzichtbare energieën en substanties en een (voor ons) uiterlijk en vaak zichtbaar fysiek voertuig of lichaam. Deze elementen, samen zeven (of twaalf) in getal, worden in de theosofie de zeven beginselen of elementen van iedere opzichzelfstaande entiteit – d.w.z. van ieder individueel levenscentrum – genoemd.

Elk van de fysieke bollen die we verspreid over de gebieden van de ruimte waarnemen, wordt vergezeld door zes onzichtbare en hogere bollen, die samen een keten vormen, zoals deze in de theosofie wordt genoemd. Dat geldt voor elke zon of ster, voor elke planeet en voor elke maan van elke planeet. Het geldt eveneens voor de nevelvlekken en de kometen, zoals hierboven is gezegd: alle zijn zevenvoudige entiteiten, alle hebben een zevenvoudige samenstelling, evenals de mens, die een kopie in het klein is van wat het heelal in het groot is, omdat er voor ons in dat heelal slechts één leven,

één natuurlijk stelsel van ‘wetten’ bestaat. Iedere entiteit in het heelal is daarvan een onlosmakelijk deel; wat daarom in het geheel aanwezig is, is er ook in elk deel, want het deel kan niet iets bevatten dat het geheel niet heeft – het deel kan niet groter zijn dan het geheel.

Onze eigen aardketen bestaat uit zeven (of twaalf) bollen, waarvan er slechts één, onze aarde, voor ons fysieke zintuig zichtbaar is op ons aardse gebied, want dit zintuig is opgebouwd, of beter gezegd ontwikkeld, om dit aardse gebied te leren kennen, en geen ander. Maar de bewoners van alle zeven (of twaalf) bollen van deze aardketen gaan achtereenvolgens, de één na de ander, van bol naar bol, en doen op die manier op alle verschillende gebieden en sferen waaruit deze keten bestaat, ervaring op op het gebied van energie, stof en bewustzijn.

De andere zes (of elf) bollen van onze aardketen zijn voor ons fysieke zintuig natuurlijk onzichtbaar. We beperken ons in onze uiteenzetting alleen tot de zeven gemanifesteerde bollen van de volledige keten van twaalf bollen; de zes hogere en van de aarde verschillende bollen bestaan twee aan twee op drie gebieden van het zonnestelsel die hoger zijn dan het fysieke gebied waarop onze aardbol, onze aarde, zich bevindt. Deze drie hogere gebieden of werelden zijn elk hoger dan de wereld of het gebied dat daar onmiddellijk onder ligt.

Onze aardbol is de vierde en laagste van alle gemanifesteerde zeven bollen van onze aardketen. Drie bollen gaan aan haar vooraf op de neergaande of schaduwboog, en drie bollen volgen op haar op de opgaande of lichtende boog van de evolutie. *De geheime leer* van H.P. Blavatsky en het latere werk *Beginnelsen van de esoterische filosofie* bevatten voor de student die belangstelling heeft voor dit aspect van de esoterische filosofie veel stof tot nadenken. (Zie ook opgaande boog.)

Pradhāna (zie prakriti)

Prajāpati (Sanskriet)

Een woord met de betekenis van ‘bestuurder’ of ‘heer’ of ‘meester’ van het ‘nageslacht’. Het wordt gebruikt voor verschillende vedische goden, maar in het bijzonder voor Brahmā – dat wil zeggen de tweede stap vanaf parabrahman – de ontvouwer-schepper, de eerste en ondoorgrondelijkste figuur van de hindoetriade, bestaande uit Brahmā, Vishṇu en Śiva. Brahmā is de voortbrenger of ontvouwer, Vishṇu de ondersteuner of instandhouder, en Śiva, een naam die eufemistisch misschien vertaald kan worden met ‘weldoend’, de vernieuwer. Prajāpati is een naam die vaak in het meervoud wordt gebruikt en betrekking heeft op zeven en ook op tien verschillende wezens. Ze zijn van alles op aarde – in feite van alles op de hele planeetketen van de aarde – de voortbrengers en gevers van leven.

Prakriti (Sanskriet)

Een samenstelling van *pra*, een als voorzetsel gebruikt voorvoegsel dat ‘naar voren’ of ‘vooruit’ betekent, en *kriti*, een zelfstandig naamwoord afgeleid van de wortel *kri*, ‘maken’ of ‘doen’. *Prakriti* betekent dus letterlijk ‘productie’, ‘voortbrenging’, ‘in het leven roepen’, en door uitbreiding van de betekenis duidt het ook de eerste of oorspronkelijke staat of toestand of vorm van iets aan: primaire, oorspronkelijke substantie. De wortel of ouder van prakriti is mūlaprakriti (zie aldaar) of wortel van prakriti. Prakriti moet worden beschouwd in samenhang met vikriti – een woord dat verandering betekent, een of andere wijziging, of iets wat voortkomt of evolueert uit prakriti, dat eraan voorafgaat.

Ter illustratie: de scheikundige elementen waterstof en zuurstof verbinden zich in de verhouding H_2O en leveren dan een stof op die in haar meest algemene vorm bekend is als water, maar ditzelfde H_2O kan zich ook voordoen als ijs of als damp, een gas; daarom kunnen de damp, het water en het ijs

de vikriti's worden genoemd van de prakriti, die de oorspronkelijke waterstof en zuurstof is. De illustratie is misschien niet zo goed, maar geeft wel te denken.

Vaak kan prakriti de natuur in het algemeen worden genoemd, de grote voortbrenger van entiteiten of dingen, en door deze natuur werkt de altijd actieve Brahmā of Purusha. Purusha is daarom geest, en prakriti is zijn voortbrengende sluier of omhulsel. In essentie zijn beide één, en alles wat prakriti door en onder de invloed van Purusha voortbrengt zijn de veelsoortige en veelvormige vikriti's die de enorme verscheidenheid in het heelal om ons heen scheppen.

In één of meer van de hindoeïfilosofieën is prakriti hetzelfde als śakti, en daarom zijn prakriti en śakti in feite verwisselbaar met māyā of mahāmāyā of de zogenaamde illusie. Prakriti wordt vaak stof genoemd, maar dat is onjuist, hoewel heel gebruikelijk. Stof is veeleer de 'producten' of de gedaanten die door prakriti worden voortgebracht, de vikriti's. In de Indiase Sāṅkhya-filosofie is pradhāna min of meer identiek met prakriti, en beide worden vaak gebruikt om het voortbrengende element aan te duiden waaruit alle illusoire stoffelijke manifestaties of verschijningsvormen worden ontwikkeld.

Pralaya (Sanskriet)

Een samengesteld woord, gevormd uit *laya*, van de wortel *lī*, en het voorvoegsel *pra*. *Lī* betekent 'oplossen', 'wegsmelten', 'vloeibaar maken', zoals gebeurt wanneer men water op een zoutkorrel of suikerklontje giet. De zoutkorrel of het suikerklontje verdwijnt in het water; het lost op en verandert van vorm; dit kan als een beeld worden beschouwd, hoe onvolmaakt het ook is, of als een symbool, van wat pralaya is: het wegbrokkelen, het verdwijnen, van stof waarbij ze wordt omgezet in iets anders dat al in haar aanwezig is en haar omringt en doordringt. Dat is pralaya, gewoonlijk uitgelegd als een toestand van latentie, een toestand van rust, tussen twee

manvantara's (zie aldaar) of levenscyclussen. Als de betekenis van het Sanskrietwoord ons duidelijk voor de geest staat, zal ons denken zich in een andere richting ontwikkelen, een nieuwe gedachtegang volgen. We zullen nieuwe ideeën krijgen en doordringen tot het geheim van wat er plaatsvindt. Pralaya betekent dus oplossing, dood.

Er zijn veel soorten pralaya's. Er is de universele pralaya, prākṛitika genoemd, omdat het de pralaya is of het verdwijnen, het wegsmelten, van prakṛiti of natuur. Dan is er de zonnepralaya. Zon is in het Sanskriet sūrya en het bijvoeglijk naamwoord ervan is saurya; sauryapralaya is dus de pralaya van het zonnestelsel. Ten derde is er de aardse of planeetpralaya. Eén Sanskrietwoord voor aarde is bhūmi en het hiermee overeenkomende bijvoeglijk naamwoord is bhaumika: vandaar de bhaumikapralaya. Dan is er de pralaya of dood van de individuele mens. De mens is puruṣa, waarvan het bijvoeglijk naamwoord pauruṣa is: dus de pauruṣapralaya, of dood van de mens. Deze bijvoeglijke naamwoorden zijn evenzeer van toepassing op de verschillende soorten manvantara's of levenscyclussen.

Er is nog een andere soort pralaya, die nitya wordt genoemd. De algemene betekenis ervan is 'voortdurend' of 'onafgebroken'; een voorbeeld daarvan is de voortdurende of onafgebroken verandering – leven en dood – van de cellen van ons lichaam. Het is een toestand waarin de inwonende en leidende entiteit dezelfde blijft, maar haar verschillende beginselen en rūpa's voortdurend en onophoudelijk verandering ondergaan. Daarom wordt deze nitya genoemd, dat onafgebroken betekent. Het is van toepassing op het menselijk lichaam, op de sfeer om de aarde, op de aarde zelf, op het zonnestelsel, en in feite op de hele natuur. Het is de onophoudelijke, steeds optredende verandering van dingen die bestaan – het overgaan van het ene stadium in het andere; het betekent dat de pralaya of dood van het ene stadium wordt gevolgd door de

wedergeboorte van het daaropvolgende stadium. Er zijn nog andere soorten pralaya's dan de hier genoemde.

Prāṇa (Sanskriet)

Het woord is afgeleid van *pra*, een als voorvoegsel gebruikt voorzetsel dat 'voor' betekent; en *an*, een werkwoord dat 'ademen', 'blazen', 'leven' betekent. Gewoonlijk vertaald met 'leven', maar het is veeleer de psycho-elektrische sluier of het psycho-elektrische veld dat zich in het individu als levenskracht manifesteert. Gewoonlijk 'levensbeginsel' genoemd. Theosofen gebruiken dit Sanskrietwoord tegenwoordig in *algemene* zin, hoewel het in het Sanskriet een meer specifieke en beperkte betekenis heeft, omdat er in feite een aantal levensstromen, levensfluiden bestaan. Elk daarvan heeft zijn eigen naam. Eén stelsel noemt er drie, een ander vijf, dat het algemeen aanvaarde aantal is; een ander telt er zeven, weer een ander twaalf, zoals in sommige *Upanishads*; en één oude schrijver noemt er zelfs dertien.

De levensatomen van prāṇa, of het psycho-elektrische veld, gaan op het moment van de fysieke ontbinding onmiddellijk terug naar de natuurlijke prāṇische reservoirs van de planeet.

Prāṇāyāma (zie samādhi)

Pratyāhāra (zie samādhi)

Pratyekaboeddha (*pratyekabuddha*, Sanskriet)

Pratyeka is een samenstelling van twee woorden: *prati*, een als voorvoegsel gebruikt voorzetsel dat 'in de richting van' of 'voor' betekent; en *eka*, het telwoord 'één'. We kunnen het samengestelde woord dus vertalen met de parafrase 'ieder voor zich'.

Een pratyekaboeddha, iemand die het boedddhaschap voor zichzelf verwerft, zal, in plaats van zich bewust te worden van de roep van de almachtige liefde om terug te keren en die-

genen te helpen die minder ver gevorderd zijn dan hij, het verheven licht ingaan, zijn weg vervolgen en de onuitsprekelijke gelukzaligheid van nirvāṇa binnentreden, en de mensheid in de steek laten. Hoewel hij een hoogstaand wezen is, staat hij toch niet op één lijn met de onuitsprekelijke verhevenheid van een boeddha van mededogen (zie aldaar).

Een pratyekaboeddha concentreert zijn krachten op het ene doel – de spirituele vooruitgang van zichzelf; hij verheft zich tot het spirituele rijk van zijn eigen innerlijke wezen, hult zich daarin en valt zagezegd in slaap. Een boeddha van mededogen verheft zich evenals een pratyekaboeddha tot de spirituele rijken van zijn eigen innerlijke wezen, maar blijft daar niet, omdat hij zich voortdurend verder ontwikkelt en één wordt met het Al, of daarnaar streeft, en daarin na verloop van tijd slaagt. Wanneer voor een pratyekaboeddha het moment is aangebroken om de nirvāṇische toestand te verlaten en zijn evolutiereis voort te zetten, zal hij ontdekken dat hij ver achter is ten opzichte van een boeddha van mededogen.

Pravritti (zie evolutie, involutie)

Preëxistentie

Deze term houdt in dat de menselijke ziel bij haar huidige geboorte op aarde niet voor het eerst tot aanzijn kwam of haar bestaan begon; met andere woorden, dat ze al bestond vóór ze op aarde werd geboren.

Deze preëxistentieleer is beslist niet typisch theosofisch, want ze maakte ook deel uit van de leringen van het vroege christendom, zoals blijkt uit nog bestaande geschriften van Origenes, de grote Alexandrijnse kerkvader, en van zijn school. Wie theosofie bestudeert moet heel zorgvuldig onderscheid maken tussen de technische betekenissen van verschillende woorden die in de gewone spreektaal verkeerd worden gebruikt en vaak met elkaar worden verwisseld, zoals

preëxistentie, metempsychose, transmigratie, reïncarnatie, wederbelichaming, wedergeboorte, metensomatose, palingenese (zie ook deze afzonderlijke termen). Elk van deze woorden heeft zijn eigen specifieke betekenis en beschrijft één facet van de lotsbestemming van een zich wederbelichamende en migrerende entiteit. Verschillende van deze woorden worden gewoonlijk als synoniem gebruikt, en dat is onjuist. Preëxistentie, bijvoorbeeld, betekent niet noodzakelijkerwijs de transmigratie van een entiteit van het ene gebied naar het andere en evenmin, zoals bij reïncarnatie wel het geval is, dat een migrerende monade door middel van haar straal weer vlees wordt of reïncarneert op aarde. Preëxistentie wil alleen zeggen dat een menselijke of een andere ziel al bestond vóór ze op aarde werd geboren.

De leer van de grote Origenes, zoals die is te vinden in zijn nog bestaande werken, hield in dat de menselijke ziel in de spirituele wereld of binnen de invloed of het gebied van de goddelijke essentie of 'God' al bestond vóór ze aan een reeks reïncarnaties op aarde begon. Het is duidelijk dat de manier waarop Origenes zijn opvattingen tot uitdrukking brengt, een min of meer getrouwe, maar verwrongen weerspiegeling is van de leringen van de esoterische filosofie. De preëxistentieleer, zoals Origenes en zijn school en volgelingen deze hebben geschetst, werd met andere van zijn mystieke, min of meer theosofische leringen formeel veroordeeld – en er werd de banvloek over uitgesproken – op de Nationale Synode die omstreeks 543 n.Chr. in Constantinopel onder leiding van Mennas werd gehouden. Zo verdween uit de orthodoxe christelijke theologie als een 'pas ontdekte ketterij' wat in de eerste eeuwen van de nieuwe christelijke religie een heel belangrijk en mystiek stelsel van leringen was – in spiritueel en intellectueel opzicht een groot verlies voor deze religie. De leringen van Origenes en zijn school waren een belangrijk onderdeel van de oorspronkelijke christelijke theosofie; ze waren een

vorm van universele theosofie met een christelijk karakter.

Psychische vermogens (zie paranormale vermogens)

Psychologie

Dit woord wordt in onze tijd en in wetenschappelijke kringen in het Westen gewoonlijk gebruikt om een tak van studie aan te duiden die voor een groot deel wordt gehinderd door twijfels en hypothesen, en vaak door louter gissingen. Deze studie is weinig meer dan een soort mentale fysiologie, en betreft bijna uitsluitend de werking van het hersenverstand in het laagste astraal-psychische deel van het menselijke gestel. Maar in de theosofische filosofie wordt de term psychologie gebruikt om iets heel anders uit te drukken, iets van een veel edeler aard; we zouden het pneumatologie kunnen noemen, of de wetenschap of de studie van de geest en zijn stralen, omdat alle innerlijke vermogens en krachten van de mens uiteindelijk voortkomen uit zijn spirituele natuur. De term psychologie zou eigenlijk het volgende moeten omvatten: de studie van de werking van de innerlijke tussennatuur van de mens, en de onderlinge samenhang van zijn beginselen en elementen of centra van energie of kracht – dat wat de mens innerlijk in feite is.

In het verre verleden was de psychologie werkelijk wat het woord aanduidt: ‘de wetenschap van de ziel’; en op deze wetenschap was de secundaire en ondergeschikte wetenschap van de ware fysiologie stevig gebaseerd. Tegenwoordig dient de fysiologie echter als basis voor de psychologie als gevolg van een verkeerde opvatting over de samenstelling van de mens. Het is een geval van *hysteron proteron* – het paard achter de wagen spannen.

Purāṇa (Sanskriet)

Een woord dat letterlijk ‘oud’ betekent, ‘tot de oudheid behorend’. In India wordt het woord vooral gebruikt als een term

die bepaalde bekende heilige geschriften aanduidt, die door het volk en zelfs door wetenschappers aan de dichter Vyāsa worden toegeschreven. De *Purāṇa*'s bevatten het geheel van de oude Indiase mythologie. Veelal wordt aangenomen dat er 18 *Purāṇa*'s zijn, en dat elk daarvan, om compleet te zijn, vijf onderwerpen of thema's moet bevatten. Deze vijf onderwerpen of thema's worden gewoonlijk als volgt genoemd: (1) het begin of de 'schepping' van het heelal; (2) de vernieuwingen en vernietigingen ervan, of de manvantara's en pralaya's; (3) de stambomen van de goden, andere goddelijke wezens, helden en patriarchen; (4) de regeerperioden van de verschillende manu's; (5) een samenvatting van de geschiedenis van de zonne- en maanrassen. Praktisch geen van de *Purāṇa*'s, zoals deze in de moderne versies voorkomen, bevat al deze vijf onderwerpen, behalve misschien het *Vishṇu-Purāṇa*, waarschijnlijk de meest complete in deze betekenis van het woord; en zelfs het *Vishṇu-Purāṇa* bevat heel wat zaken die niet direct onder deze vijf onderwerpen kunnen worden gerangschikt. Alle *Purāṇa*'s bevatten ook heel veel symbolisch en allegorisch materiaal.

Purusha (Sanskriet)

Een woord dat 'mens' betekent, de ideële mens, zoals de kabbalistische Adam Kadmon, de oorspronkelijke entiteit van de ruimte, die met en in prakriti (zie aldaar) of de natuur alle zevenvoudige (of tienvoudige) verdelingen van het gemanifesteerde zijn omvat. In meer mystieke zin heeft purusha een aantal verschillende betekenissen. Behalve dat dit woord de hemelse mens of ideële mens betekent, wordt het herhaaldelijk gebruikt voor de spirituele mens in iedere individuele mens of, in feite, in iedere zelfbewuste entiteit – en is daarom een term voor het spirituele zelf. Purusha komt soms ook voor als een term die verwisselbaar is met Brahmā, de ontvouwer of 'schepper'.

Waarschijnlijk komt de eenvoudigste en meest omvattende betekenis van purusha, zoals die in de esoterische filosofie wordt gebruikt, tot uitdrukking in de omschrijving ‘het entitatieve, individuele, eeuwigdurende goddelijk-spirituele zelf’, de spirituele monade, hetzij van een heelal of van een zonnestelsel, of van een individuele entiteit in het gemanifesteerde leven, zoals een mens.

– Q –

Qabbālāh (zie kabbala)

– R –

Rajas (Sanskriet)

Een van de drie guṇa’s of ‘eigenschappen’ in de wisselwerking tussen kracht en stof; de andere twee zijn sattva (zie aldaar) en tamas (zie aldaar). Rajas is de guṇa of de ‘eigenschap’ van verlangen, hartstocht, activiteit, een van de drie aspecten van de natuur. Het is in zekere zin het resultaat of het gevolg van de oerdrang in de natuur die verandering en het verlangen daar naar teweegbrengt.

Rājayoga (zie yoga)

Ras, wortelras

Tijdens de evolutie op onze aarde (en naar analogie eveneens op de zes andere gemanifesteerde bollen van de planeetketen van de aarde) doorloopt de mensheid als levensgolf zeven evolutiestadia, die wortelrassen worden genoemd. Zeven van zulke wortelrassen vormen de evolutiecyclus op deze bol aarde in deze vierde ronde door de planeetketen; en deze

evolutiecyclus op onze bol aarde wordt één bolronde genoemd. We bevinden ons nu in het vierde onderrassen van ons huidige vijfde wortelras op bol D of onze aarde.

Elk wortelras wordt in onze leringen verdeeld in zeven onderrassen en elk van deze zeven onderrassen is op zijn beurt onderverdeeld in zeven vertakkingen of nog kleinere raseenheden, enz.

Iemand die geïnteresseerd is in de evolutie of ontstaansgeschiedenis van de zeven wortelrassen op onze bol aarde, wordt in de eerste plaats verwezen naar H.P. Blavatsky's *De geheime leer* en vervolgens naar *Beginnelsen van de esoterische filosofie*.

Elk van de zeven wortelrassen bereikt ongeveer halverwege zijn ontwikkelingsperiode het hoogtepunt van zijn materiële bloei en macht. Wanneer de helft van de cyclus van een van de zeven wortelrassen is afgelegd, wordt het ras door een grote ramp getroffen, want dit is de manier waarop de natuur werkt. Op dit punt halverwege de ontwikkelingsperiode van een ras, halverwege het vierde onderrassen van het moederrassen of wortelras, wordt een nieuw wortelras geboren uit het voorafgaande wortelras, en volgt zijn evolutie van geboorte tot volwassenheid naast, of beter gezegd samen met, de tweede helft van het voorafgaande moederrassen of wortelras. Op deze manier overlappen de wortelrassen elkaar, een heel interessant feit in de etnologie of de geschiedenis van de rassen. Dit overlappen vindt ook plaats in de gevallen van de onderrassen en kleinere raseenheden.

Het zal 16.000 à 20.000 jaar duren voordat de grote ramp van de mensheid zal volgen die ons eigen vijfde wortelras in tweeën zal splitsen – precies zoals eenzelfde grote ramp zich voordeed bij de Atlantiërs – of het vierde ras – die aan ons voorafgingen, en bij de Lemuriërs – of het derde ras – die aan hen voorafgingen, en zoals de twee wortelrassen zal overkomen die op het onze zullen volgen, het zesde en het

zevende – want we naderen nu het punt halverwege ons eigen vijfde wortelras, omdat we dichterbij het punt halverwege het vierde onderras van dit vijfde wortelras komen. (Zie ook bol, planeetketen, ronde.)

Rechaka (*recaka*, Sanskriet)

Een van de oefeningen in het hathayoga-stelsel voor het regelen van de ademhaling. De adem wordt door een van de neusgaten uitgedreven of uitgeblazen, terwijl het andere neusgat met de vinger wordt dicht gehouden; daarna wordt de handeling herhaald met het andere neusgat. Zoals onder kumbhaka (zie aldaar) is opgemerkt, zijn deze handelingen bijzonder gevaarlijk voor de gezondheid en het mentale evenwicht, en kunnen niet worden aangemoedigd. Ze moeten zelfs ten sterkste worden afgeraden.

Rechterpad (of pad van de rechterhand)

Sinds onheuglijke tijden hebben in alle landen op aarde en onder alle mensenrassen twee tegenover elkaar staande en elkaar tegenwerkende scholen van occulte of esoterische training bestaan, waarvan de ene vaak het pad van licht en de andere het pad van duisternis of van de schaduwen wordt genoemd. Deze twee paden worden ook vaak als het rechterpad en het linkerp pad aangeduid, en hoewel dit technische benamingen zijn in het nogal wankel occultisme van het Westen, komen diezelfde uitdrukkingen overal op de wereld voor en zijn in het bijzonder bekend in de mystieke en esoterische literatuur van Hindoestan. Het rechterpad is in de Sanskrietgeschriften bekend als dakṣiṇāmārga, en degenen die de gedragsregels daarvan in praktijk brengen en de voorgeschreven levenswijze volgen, worden aangeduid met de technische term dakṣiṇāchārins en hun levenswijze met dakṣiṇāchāra. Omgekeerd worden degenen die het linkerp pad volgen – vaak aangeduid als de broeders van de schaduw of met

een soortgelijke term – vāmāchārins genoemd en hun school of levenswijze is bekend als vāmāchāra. Een andere term voor vāmāchāra is savyāchāra. De witte magiërs of broeders van licht zijn daarom dakṣhiṇāchārins en de zwarte magiërs of broeders van de schaduw, of veroorzakers van spiritueel, verstandelijk en psychisch kwaad, zijn dus de vāmāchārins.

Om in de mystieke taal van het oude Griekenland te spreken: de dakṣhiṇāchārins of broeders van licht volgen het kronkelende pad omhoog naar de Olympus, terwijl de vāmāchārins of broeders van het linkerpada het gemakkelijke, maar heel gevaarlijke pad volgen dat naar omlaag voert, naar toestanden van stof en spirituele verduistering van steeds grotere verwarring en verschrikking. Dit laatste is de facilis descensus averno (*Aeneis*, 6:126) – de gemakkelijke afdaling naar de onderwereld – van de Latijnse dichter Vergilius. Beklagenswaardig is hij die weigert zijn ziel te verheffen naar de edele en zuiverende stralen van de spirituele zon binnenin hem, en zijn voet zet op het pad dat naar omlaag leidt. De waarschuwingen die aan studenten van het occultisme zijn gegeven, zijn altijd ernstig en dringend geweest, en geen esotericus zou ooit moeten denken dat hij veilig is of geen risico meer loopt de weg naar omlaag in te slaan, vóór hij één is geworden met de goddelijke raadgever in zijn eigen binnenste, zijn eigen innerlijke god.

Reïncarnatie

Een woord van Latijnse oorsprong met de betekenis van ‘weer in het vlees komen’, het in een menselijk lichaam terugkeren van een geëxcarneerde menselijke ziel. De zich herhalende wederbelichaming van het reïncarnerende menselijke ego in voertuigen van menselijk vlees is een bijzonder geval van de algemene leer van wederbelichaming. Deze algemene leer van wederbelichaming heeft niet alleen betrekking op de mens, maar op alle centra van bewustzijn, of op alle monaden, waar ze zich ook bevinden op de levensladder van de evolutie, en

wat hun specifieke stadium van ontwikkeling daarop ook is.

De betekenis van deze algemene leer is heel eenvoudig. Ieder leven-bewustzijn-centrum, met andere woorden iedere monade of monadische essentie, belichaamt zich telkens opnieuw in verschillende voertuigen of lichamen, om de alledaagse term te gebruiken. Deze lichamen kunnen spiritueel of fysiek zijn of een aard bezitten die tussen deze twee in ligt, d.w.z. etherisch. Deze regel in de natuur, die zonder uitzondering op alle monaden van toepassing is, werkt in alle verschillende rijken van het zichtbare en onzichtbare heelal, op al zijn verschillende gebieden en in al zijn verschillende werelden.

In de theosofische filosofie worden in verband met wederbelichaming acht woorden gebruikt, die niet allemaal synoniemen zijn, hoewel sommige van deze acht woorden bijna dezelfde specifieke betekenis hebben. Deze zijn: preëxistentie, wedergeboorte, wederbelichaming, palingenese, metensomatose, metempsychose, transmigratie, reïncarnatie (zie onder ieder woord voor een definitie). Van deze acht woorden kan van slechts vier worden gezegd dat ze de vier verschillende basisgedachten van de algemene leer van wederbelichaming bevatten, en deze vier zijn: preëxistentie, wederbelichaming, metempsychose en transmigratie.

Het woord reïncarnatie is in geen geval *identiek* met een van de zeven andere woorden, hoewel het natuurlijk een sterke overeenkomst vertoont met alle andere, zoals met preëxistentie, omdat het duidelijk is dat de entiteit bestaat voordat ze reïncarneert; het is ook nauw verbonden met wedergeboorte, wederbelichaming en metensomatose.

Het verschil tussen de betekenis van het woord reïncarnatie en die van het woord wedergeboorte bestaat vooral hierin dat eerstgenoemde term eenvoudig wedergeboorte in menselijke lichamen van vlees op deze aarde betekent, terwijl laatstgenoemde term stilzwijgend, zo niet nadrukkelijk, ook de mogelijkheid inhoudt van incarnaties in het vlees door wezens

die hun aardse pelgrimstocht of evolutie hebben voltooid maar die naar de aarde kunnen terugkeren, en dat soms ook doen, om te incarneren met als doel hun minder ontwikkelde broeders te helpen.

Reïncarnerend ego

In de verdeling van de menselijke beginselen in drieën (een trichotomie), namelijk een hogere duade, een tussenliggende duade en een lagere triade – of respectievelijk geest, ziel en lichaam – is de tweede of tussenliggende duade, manas-kāma of de tussennatuur, de gewone zetel van het menselijk bewustzijn en bestaat zelf uit twee kwalitatief verschillende delen: een hoger of aspirerend deel, dat gewoonlijk het reïncarnerende ego of hogere manas wordt genoemd, en een lager deel dat tot stoffelijke zaken wordt aangetrokken en het brandpunt is van wat in de gemiddelde mens tot uitdrukking komt in het menselijke ego, de gewone alledaagse zetel van zijn bewustzijn.

Wanneer de dood intreedt, raken de sterfelijke en stoffelijke delen in vergetelheid, terwijl het reïncarnerende ego de beste en edelste spirituele herinneringen van de gestorven mens meevoert naar devachan (zie aldaar) of de hemelwereld van postmortale rust en herstel, waar het ego in de schoot van de monade (of van de monadische essentie) in een toestand van volmaakte gelukzaligheid en vrede verblijft, en voortdurend in zijn eigen gelukzalige verbeelding alle on vervulde spirituele verlangens en wensen van het pas geëindigde leven overziet en veredelt, verlangens die de devachanische entiteit automatisch worden ingegeven door zijn natuurlijke schepende vermogens.

Maar de monade waarover hierboven werd gesproken gaat in haar omzwervingen vanaf de aarde van sfeer tot sfeer, en draagt het reïncarnerende ego, of wat we ter vereenvoudiging het kind van de aarde kunnen noemen, in haar schoot met zich mee. Daar verkeert dit reïncarnerende ego in een toestand van

volmaakte gelukzaligheid en vrede totdat het moment aanbreekt dat het, na door alle onzichtbare gebieden te zijn heen gegaan die door ketens van oorzaken met onze eigen planeet zijn verbonden, weer langzaam door deze hogere tussenliggende sferen 'afdaalt' naar de aarde. Tegelijkertijd begint het reïncarnerende ego langzaam weer tot zelfbewuste activiteit te ontwaken. Geleidelijk voelt het, zonder zich aanvankelijk ervan bewust te zijn, de aantrekking tot de aarde, die voortkomt uit de karmische zaden van gedachten, emoties en impulsen die in het vorige leven op aarde werden gezaaid en nu beginnen te ontwaken; en naarmate deze aantrekking groter wordt, met andere woorden naarmate het reïncarnerende ego steeds meer ontwaakt, ondervindt het de dominerende invloed van een sterke psychomagnetische aantrekking die hem naar de aardse sfeer trekt.

Ten slotte breekt het moment aan dat het sterk wordt aangetrokken tot die familie op aarde waarvan de karmische aantrekkingskracht of de karmische omstandigheden zijn eigen karaktertrekken het dichtst benaderen; en dan hecht het zich door psychomagnetische aantrekking aan het menselijk zaad, of begeeft zich daarin, dat daarna uitgroeit tot het lichaam van de toekomstige mens. Op deze manier vindt reïncarnatie plaats en wordt het reïncarnerende ego zich opnieuw bewust van het leven op aarde in het lichaam van een klein kind.

Relativiteit

De moderne wetenschappelijke relativiteitsleer is, ondanks haar wiskundige en andere beperkingen, van grote betekenis, omdat ze de metafysica in de fysica introduceert, breekt met de zuiver speculatieve gedachte dat bepaalde dingen absoluut zijn in een louter relatief heelal, en ons opnieuw onderzoek laat doen naar de natuur zoals ze is, en niet zoals wiskundige theoretici tot nu toe stilzwijgend hebben aangenomen dat ze is. De relativiteitsleer met haar basisgedachte van relatieve in

plaats van absolute begrippen is juist, maar dat betekent niet dat een theosoof de conclusies van Einstein of van zijn volgelingen noodzakelijkerwijs aanvaardt. Laatstgenoemde kunnen waar zijn of niet; de tijd zal het leren. In ieder geval is relativiteit niet datgene waarvoor ze vaak ten onrechte wordt gehouden – louter de leer dat ‘alles relatief is’, wat zou betekenen dat er nergens iets essentieels of werkelijks bestaat, waaruit andere dingen voortvloeien; met andere woorden, dat er geen werkelijke of essentieel goddelijke en spirituele achtergrond van het zijn bestaat. De relativiteitstheorie is een vage aanduiding, een benadering van een heel oude theosofische lering – de leer over māyā (zie aldaar).

De theosofische lering over relativiteit is als volgt. Hoewel het heelal een relatief heelal is en daarom ook al zijn delen relatief zijn – het ene ten opzichte van elk ander of ten opzichte van alle andere, en alle ten opzichte van het ene – ligt er toch een onvergankelijke werkelijkheid achter, die de basis of waarheid van de dingen vormt, waaruit alle verschijnselen in hun ontelbare relatieve manifestaties voortvloeien. Er is een weg, een pad, waarlangs de mensen deze werkelijkheid achter de dingen kunnen bereiken, omdat de mens deze in zich heeft als zijn diepste essentie en daarom als zijn oorsprong. In ieder mens is deze werkelijkheid die wij allemaal zoeken als basis aanwezig. Ieder van ons is het pad dat erheen leidt, want het is het hart van het heelal.

In nog metafysischer zin kan men zeggen dat zelfs het hart van een heelal relatief bestaat ten opzichte van andere heelal-len met hun hart. Het zou volkomen onjuist zijn te veronderstellen dat er één absolute werkelijkheid is in de ouderwetse Europese betekenis, en dat alle relatieve manifestaties daaruit voortvloeien, en dat deze relatieve manifestaties, hoewel voortgekomen uit deze absolute werkelijkheid, geen verbindingschakels hebben door middel waarvan ze een eenheid vormen met, of die aangeven dat ze hun oorsprong hebben in,

een absolute (zie aldaar) dat nog essentiëler en fundamenteeler en meer omvattend is. Wanneer het denkbeeld van grenzeloze oneindigheid eenmaal wordt begrepen, beseft een scherpzinnige denker onmiddellijk dat het eenvoudig hopeloos, en zelfs onmogelijk, is te veronderstellen dat er een einde of absolute absoluten kunnen zijn, zoals de goddelijke ultima Thule. Hoe uitgestrekt en kosmisch een absolute misschien ook is, in de volstrekt grenzeloze oneindigheid zijn er altijd ontelbare andere absoluten die eraan gelijk of groter zijn.

Religie

Een werking van het spirituele denken van de mens dat niet alleen erop gericht is het *hoe* en *waarom* van de dingen te begrijpen, maar bovendien een verlangen en streven inhoudt naar zelfbewuste vereniging met het goddelijke Al en een eindeloos groeiende zelfbewuste vereenzelviging met de kosmische goddelijk-spirituele werkelijkheden. Ze is één aspect van een drieledige benadering om het wezen van de natuur, van de universele natuur en haar veelvormige en veelvoudige werkingen, te begrijpen; dit aspect kan niet worden gescheiden van de twee andere aspecten (wetenschap en filosofie) als we een juist inzicht willen verkrijgen in de dingen *zoals ze werkelijk zijn*.

Menselijke religie is de uitdrukking van dat aspect van het menselijk bewustzijn dat intuïtief en mystiek is en aspiraties koestert, en dat in zijn lagere vormen door het emotionele in de mens vaak wordt misvormd en verwrongen.

Europeanen leiden het woord religie nu vaak af van het Latijnse werkwoord *religare*, dat 'opnieuw binden' betekent. Maar er bestaat een andere afleiding, die Cicero verkoos, die zelf een Romein was en een diepe kennis bezat van zijn eigen landstaal en grote vaardigheid in het gebruik ervan. Deze andere afleiding komt van een Latijnse wortel die 'selecteren', 'kiezen' betekent, waarvan het woord *lex*, 'wet', afkomstig is, d.w.z. de gedragslijn of gedragsregel die als de beste wordt

gekozen en daarom wordt gevolgd; met andere woorden, die welke de beste in zijn soort is, zoals door selectie en proef-ondervindelijk is vastgesteld.

Het woord religie, van het Latijnse *religio*, betekent dus een zorgvuldige selectie van essentiële geloofsovertuigingen en motieven door het hogere of spirituele intellect – een vermogen dat intuïtief oordeelt en begrijpt – en een consequent vasthouden aan die keuze, wat leidt tot een levensweg en gedragslijn die in alle opzichten overeenkomen met de overtuigingen waartoe men is gekomen. Dit is de religieuze geest.

Hieraan willen theosofen de volgende belangrijke gedachte toevoegen: achter alle verschillende religies en filosofieën uit de oudheid ligt een geheime of esoterische wijsheid die werd verkondigd door de grootste figuren die ooit hebben geleefd, de stichters en bouwers van de verschillende wereldreligies en wereldfilosofieën; en dit verheven stelsel van basisbeginselen is overal op aarde altijd hetzelfde geweest.

Aan dit stelsel zijn verschillende namen gegeven, bijvoorbeeld de esoterische filosofie, de oude wijsheid, de geheime leer, de traditionele leer, theosofie, enz. (Zie ook wetenschap, filosofie.)

Ring-verder-niet

Een heel mystieke en veelbetekenende term, die de kring of het terrein of de grenzen aanduidt waarbinnen het bewustzijn zich bevindt van hen die nog in de waan verkeren dat ze een opzichzelfstaand bestaan hebben – en dit is van toepassing ongeacht of de ring groot of klein is. Dit woord verwijst niet naar één bepaalde omstandigheid of toestand, maar is een algemene term voor alle bewustzijnstoestanden waarin een entiteit, die een bepaald stadium van evolutionaire groei in de ontwikkeling van het bewustzijn heeft bereikt, niet in staat blijkt een nog hogere bewustzijnstoestand te bereiken als gevolg van een of andere illusie waarin het bewustzijn verkeert, of deze illusie

nu van mentale of spirituele aard is. Er is voor het bewustzijn een ring-verder-niet voor elke bol van de planeetketen, een ring-verder-niet voor de planeetketen zelf, een ring-verder-niet voor het zonnestelsel, enz. Het zijn de entiteiten die in de illusie verkeren en die daardoor hun eigen ring-verder-niet scheppen, want het is niet een feitelijke stoffelijke grens van een entiteit, maar een beperking van het bewustzijn.

Een ring-verder-niet heeft iets weg van een spiritueel layacentrum (zie aldaar), of een overgangspunt van het ene bewustzijnsgebied naar het andere.

Zoals hierboven gezegd: ringen-verder-niet hebben alleen te maken met bewustzijnsstadia of -toestanden. De ring-verder-niet voor dieren, bijvoorbeeld, is het zelfbewustzijn; dat betekent dat dieren nog niet in staat zijn gesteld hun bewustzijn tot het punt van zelfbewustzijn of bespiegelend bewustzijn te ontwikkelen, behalve in geringe mate. Een hond, bijvoorbeeld, die zich in een kamer bevindt en eruit wil, zal naar de deur rennen waardoor hij gewend is naar buiten te gaan en zal daar blijven zitten janken tot de deur wordt geopend. Zijn bewustzijn weet waar de uitgang is maar heeft niet de zelfbewuste mentale handeling geleerd om de deur open te doen.

Een algemene ring-verder-niet voor de mensheid is haar onvermogen zelfbewust deel te hebben aan spiritueel zelfbewustzijn.

Ronde

De leer die betrekking heeft op onze planeetketen, gewoonlijk die van de zeven ronden genoemd, houdt in dat de levenscyclus of levensgolf haar evolutiereis begint op bol A, de eerste van de reeks van zeven (of tien) bollen; dan, na daar haar cyclussen te hebben voltooid, gaat ze omlaag naar bol B, vervolgens naar bol C, en dan naar bol D, onze aarde; dan naar bol E op de opgaande boog (zie aldaar), dan naar bol F en dan naar bol G. Dit zijn de zeven gemanifesteerde bollen van de

planeetketen. Dit is één *planeetronde*. Na de planeetronde volgt een planeet- of keten-nirvāṇa, totdat de tweede ronde op dezelfde manier begint, maar in een verder gevorderd stadium van evolutie dan in de eerste ronde.

Een *bolronde* is één van de zeven rondgangen van een levensgolf in haar planeetronde op één (en dus op en door elk) van de bollen. Wanneer de levensgolf bijvoorbeeld door bol D is gegaan en haar cyclussen op bol D heeft beëindigd, is dat de bolronde van bol D voor die specifieke planeetronde, en eenzelfde beschrijving kan men geven voor het proces op alle andere bollen. Zeven wortelrassen vormen één bolronde. Er zijn dus zeven bolronden (één bolronde voor elk van de zeven bollen) in elke planeetronde.

Zeven planeetronden komen overeen met één kalpa of manvantara of dag van Brahmā. Wanneer zeven planeetronden zijn voltooid, dat wil zeggen 49 bolronden (of bolmanvantara's), volgt een nog hoger nirvāṇa dan dat tussen de bollen G en A na elke planeetronde. Dit hogere nirvāṇa valt samen met wat een pralaya van die planeetketen wordt genoemd, en deze pralaya duurt voort totdat de cyclus weer terugkeert om een nieuwe planeetketen te vormen, die dezelfde menigten levende wezens bevat als de voorafgaande keten, en die nu zijn voorbestemd om de nieuwe planeetketen te betreden, maar op een hogere reeks van gebieden of werelden dan in de voorafgaande.

Nadat er zeven van zulke planeetketens met hun verschillende kalpa's of manvantara's zijn gevormd – deze zevenvoudige grote cyclus is één zonnemanvantara – verzinkt het zonnestelsel in de zonne- of kosmische pralaya.

Er bestaan buitenronden en binnenronden. Een binnenronde wordt gevormd door de reis van de levensgolf in een planeetketen van bol A tot bol G, en dit gebeurt in een planeetmanvantara zeven keer.

De buitenronde betreft de reis van de hele levensgolf van

een planeetketen langs de circulaties in het zonnestelsel, van een van de zeven heilige planeten naar een volgende, en dit zeven (of tien) keer.

Er is nog een ander aspect van de leer over de buitenronden dat hier niet kan worden toegelicht.

Ruimte

Naar algemeen wordt aangenomen bestaat ons heelal uit ruimte, stof en energie; maar in de theosofie zeggen we dat ruimte zelf zowel bewust als substantieel is. Ze is in feite de wortel van de andere twee, stof en energie, die in wezen één basis hebben, en deze basis is RUIMTE – hun essentiële oorzaak, hun instrumentele oorzaak en ook hun substantiële oorzaak – en dat is de werkelijkheid van het zijn, het hart van de dingen.

Onze leer is dat er veel heelallen bestaan, en niet slechts één, ons eigen thuisheelal; daarom zijn er veel ruimten met een achtergrond van een volkomen onbegrijpelijke grotere RUIMTE die alles omvat – een ruimte die nog etherischer, ijler, spiritueler, zelfs goddelijker is dan de ruimte-stof die wij kennen, of beter gezegd zoals wij ons die voorstellen, die in haar laagste aspect de grove fysieke stof manifesteert waarmee iedereen bekend is. Ruimte is daarom, abstract gezien, ZIJN, vol met andere entiteiten en dingen waarvan wij een klein gedeelte zien – ontelbare bollen, sterren en planeten, nevelvlekken en kometen.

Maar al deze stoffelijke lichamen zijn slechts het product of resultaat van oneindige aantallen onzichtbare en innerlijke oorzakelijke gebieden – verreweg het grootste deel van de ruimten van de Ruimte. De ruimte van elk heelal is dus een entiteit – een god. In essentie is ze een spirituele entiteit, zelfs een goddelijke entiteit, waarvan wij niets anders zien dan wat wij mensen het stoffelijke en energetische aspect noemen – waarachter het oorzakelijke leven, de oorzakelijke intelligentie, staat.

Het woord wordt in de theosofische filosofie ook vaak gebruikt om de onmetelijke oneindigheden van het grenzeloze aan te duiden, en omdat ze het ware *essè* van leven-bewustzijn-substantie is, is ze onvergelijkelijk veel meer dan alleen maar de vergaarplaats waarvoor ze door westerse filosofen zo vaak wordt gehouden. (Zie ook heelal, melkweg.)

Rūpa (Sanskriet)

Een woord dat ‘vorm’, ‘beeld’, ‘gelijkenis’ betekent, maar dit woord wordt als een technische term gebruikt, en slechts zelden in de algemene zin waarin het gewoonlijk in het Nederlands wordt gebruikt. Het verwijst veeleer naar een verzameling atomen of monaden rond het centrale en inwonende bewustzijn, die een voertuig of lichaam ervoor vormen.

Rūpaloka's zijn dus loka's of werelden waarin de lichaamsvorm of het voertuig zich heel duidelijk in de stof aftekent, terwijl de arūpaloka's werelden zijn waar de lichaamsvormen of ‘beelden’ zich op een manier aftekenen die voor ons *mensen* veel minder duidelijk is. Opgemerkt moet worden dat het woord rūpa evengoed van toepassing is op de lichamen of voertuigen van zelfs de goden, hoewel laatstgenoemde voor ons zuiver subjectief of arūpa (zie aldaar) zijn. (Zie ook loka.)

Śabda-brahman (Sanskriet)

Een woord dat letterlijk ‘woord-brahman’ betekent – een merkwaardige analogie met de oude Griekse mystieke lering over de logos. Śabda-brahman kan daarom worden weergegeven als de actieve ongemanifesteerde logos van het zonnestelsel, en dus als de ziel van brahman die zich door zijn ākāśische sluiers tot uitdrukking brengt als de goddelijke logos, of het goddelijke woord of geluid. Deze term is wat zijn bete-

kenis betreft nauw verbonden met de lering over daivīprakṛiti (zie aldaar). H.P. Blavatsky spreekt in haar postuum uitgegeven *Glossary* over het śabda-brahman als ‘etherische vibraties die door de hele ruimte verspreid zijn’.

Śakti (Sanskriet)

De betekenis van deze term kan kort worden omschreven als een van de krachten die in het moderne occultisme de zeven krachten van de natuur worden genoemd, waarvan er zes gemanifesteerd zijn en de zevende ongemanifesteerd of slechts gedeeltelijk gemanifesteerd is. Śakti kan in het algemeen worden omschreven als universele energie, en ze is als het ware het vrouwelijke aspect van fohat (zie aldaar). In het alledaagse hindoeïsme zijn de verschillende śakti’s de vrouwen of echtgenotes van de goden; met andere woorden, de energieën of actieve krachten van de godheden worden voorgesteld als vrouwelijke invloeden of energieën.

Deze antropomorfische definities zijn ongelukkig gekozen omdat ze misleidend zijn. De śakti’s van de natuur zijn in werkelijkheid de sluiers of omhulsels of dragers door middel waarvan de innerlijke en altijd actieve energieën werken. Omdat substantie en energie, of kracht en stof, in essentie één zijn, zoals de moderne wetenschap in haar onderzoek begint te ontdekken, wordt duidelijk dat zelfs deze śakti’s of omhulsels of sluiers zelf energetisch zijn voor de lagere sferen of gebieden door middel waarvan zijzelf werken.

Het hoogste aspect van het astrale licht (zie aldaar) is, zoals H.P. Blavatsky het uitdrukte, de śakti van de universele natuur voor zover het ons zonnestelsel betreft.

Samādhi (Sanskriet)

Een samengesteld woord opgebouwd uit *sam*, ‘met’ of ‘tezamen’; *ā*, ‘naar’; en de wortel *dhā*, ‘plaatsen’ of ‘brengen’. *Samādhi* betekent dus ‘richten naar’, en duidt in het algemeen

op het laten samenwerken van de vermogens van het denken dat op een bepaald onderwerp wordt gericht. Daarom intense contemplatie of diepe meditatie, waarbij het bewustzijn op het spirituele is gericht. Het is de hoogste vorm van zelfbeheersing in de zin van het samenbrengen van alle vermogens van de samengestelde mens om voor korte of lange tijd, afhankelijk van de omstandigheden, eenwording of quasi-eenwording met het goddelijk-spirituele te bereiken. Wie deze kracht bezit en gewend is haar te gebruiken, heeft de volledige, absolute beheersing over al zijn vermogens, en wordt daarom beschouwd als iemand met 'volledige zelfbeheersing'. Het is de hoogste toestand van yoga (zie aldaar) of 'eenwording'.

Samādhi is dus een woord met een bijzonder mystieke en diepzinnige betekenis en houdt in dat het bewustzijn van de waarnemer zich volledig terugtrekt uit alle wereldse, uiterlijke of zelfs mentale zaken of eigenschappen, en opgaat in het zuivere, onvervalste, onvermengde superbewustzijn van de innerlijke god, of misschien beter gezegd dat bewustzijn wordt. Met andere woorden, samādhi is zelfbewuste eenwording met de spirituele monade van de samengestelde mens. Samādhi is het achtste of laatste stadium van echte occulte yoga, en kan op elk moment door de ingewijde worden bereikt zonder bewust zijn toevlucht te nemen tot de andere yogasoorten of yogapraktijken die in oosterse geschriften worden opgesomd. Deze andere en inferieure praktijken zijn vaak misleidend, in sommige gevallen beslist schadelijk, en in het beste geval slechts een steun of hulpmiddel om te komen tot een volledige mentale terugtrekking uit wereldse zaken.

De acht stadia van yoga die gewoonlijk worden opgesomd zijn: (1) yama, dat beteugeling of onthouding betekent; (2) niyama, religieuze gebruiken van velerlei aard zoals waken of vasten, gebeden, boetedoeningen, enz.; (3) āsana (zie aldaar), allerlei houdingen; (4) prāṇāyāma, verschillende methoden voor het regelen van de ademhaling; (5) pratyāhāra, een woord

dat terugtrekking betekent, maar technisch en esoterisch het terugtrekken of afwenden van het bewustzijn van zintuiglijke of zinnelijke zaken, of van uiterlijke voorwerpen; (6) dhāraṇā (zie aldaar), het bewustzijn vastberaden of standvastig of vastbesloten blijven richten of concentreren op een onderwerp of voorwerp van denken, mentale concentratie; (7) dhyāna (zie aldaar), abstracte contemplatie of meditatie, niet afgeleid door uiterlijke zaken; en ten slotte, (8) samādhi, volledig één-zijn of volledige eenwording van het bewustzijn en de vermogens ervan met de monadische essentie.

Wanneer de ingewijde samādhi bereikt, wordt hij – wat het zonneheelal betreft waarin hij verblijft – praktisch alwetend, omdat zijn bewustzijn op dat moment in de spiritueel-oorzakelijke werelden functioneert. Alle kennis is dan voor hem als een open boek omdat hij zich zelfbewust bewust is – om een minder fraaie uitdrukking te gebruiken – van de innerlijke en spirituele gebieden van de natuur, want het bereik van zijn bewustzijn is dan kosmisch geworden.

Śambhala (Sanskriet)

Een plaatsnaam met een heel mystieke betekenis. Veel westerse oriëntalistten hebben geprobeerd deze mystieke en onbekende plaats te identificeren met een of andere bekende streek of stad uit deze tijd, maar zonder succes. De naam wordt in de *Purāṇa*'s en elders genoemd, en er wordt gezegd dat de toekomstige kalki-avatāra te zijner tijd vanuit Śambhala zal verschijnen. De kalki-avatāra is een van de manifestaties of avatāra's van Viṣṇu. Onder de boeddhisten wordt ook verklaard dat de Maitreya-boeddha of de volgende boeddha te zijner tijd uit Śambhala zal komen.

Śambhala is echter, hoewel geen oriëntalist erin geslaagd is dit geografisch te lokaliseren, een bestaand land of gebied, de van de grootste broederschap van spirituele adepten en hun chefs die er nu op aarde is. Vanuit Śambhala komen op

bepaalde tijden in de geschiedenis van de wereld, of nauwkeuriger gezegd van ons eigen vijfde wortelras, de boodschappers of afgezanten om spiritueel en verstandelijk werk te doen onder de mensen.

Deze grote broederschap heeft afdelingen in verschillende delen van de wereld, maar Śambhala is het centrum of de hoofdloge. We kunnen het voorzichtig lokaliseren in een weinig bekend en afgelegen gebied van het hoge tafelland van Centraal-Azië, meer in het bijzonder in Tibet. Een groot aantal vliegtuigen zou over de plaats kunnen vliegen zonder deze te ‘zien’, want haar grenzen worden zorgvuldig bewaakt en tegen een inval beschermd, en dit zal zo blijven totdat het karmische lot van ons huidige vijfde wortelras een verhuizing tot gevolg zal hebben naar een andere plek op aarde, die dan op haar beurt even zorgvuldig zal worden beschermd als Śambhala nu.

Sambhogakāya (Sanskriet)

Dit is een samenstelling van twee woorden die ‘ervaringslichaam’ of beter gezegd ‘deelnemingslichaam’ betekenen. *Sambhoga* betekent het ‘samen genieten of ervaren’ of ‘vreugdevol deelnemen’ enz.; en *kāya*, ‘lichaam’. Dit is het tweede van de luisterrijke gewaden; de andere twee zijn dharmakāya (zie aldaar), het hoogste, en nirmāṇakāya (zie aldaar), het laagste. De boeddha heeft in de sambhogakāya-toestand nog steeds deel aan, en handhaaft nog steeds min of meer, zijn zelfbewustzijn als individu, zijn egoïteit en zijn individuele zielsbesef, hoewel hij te ver boven stoffelijke of persoonlijke zaken staat om zich erom te bekommeren of zich ermee te bemoeien. Daardoor zou een boeddha in de sambhogakāya-toestand hier op onze stoffelijke aarde praktisch machteloos zijn.

Sannyāsin (Sanskriet)

Iemand die ergens afstand van doet; van *sannyāsa*, ‘verzaking’, zich losmaken van wereldse ketens en verleidingen om zich

in dienst te stellen van de spirituele natuur.

Śarīra (Sanskriet)

Deze term komt van een wortel die verwijst naar iets wat gemakkelijk wordt opgelost, gemakkelijk verslijt, waarbij men denkt aan iets vergankelijks, iets als schuim, vol gaten als het ware. Let op de belangrijke betekenis die hierin besloten ligt. Het is een term die in de filosofie van Hindoestan algemeen wordt gebruikt en in de moderne theosofische filosofie vaak voorkomt. Een algemene betekenis ervan is een samengesteld lichaam of voertuig van vergankelijke aard, waarin en door middel waarvan een etherische entiteit leeft en werkt. (Zie ook *līṅgaśarīra*, *sthūlaśarīra*.)

Sat (Sanskriet)

Een woord dat het werkelijke betekent, de blijvende fundamentele essentie van de wereld. In de oude brahmaanse leringen werden de termen *sat*, *chit* en *ānanda* gebruikt om de toestand aan te duiden van wat men het absolute kan noemen: *sat* betekent ‘zuiver zijn’; *chit*, ‘zuiver denken’; *ānanda*, ‘gelukzaligheid’; en deze drie woorden werden samengevoegd tot *sachchidānanda*. (Zie ook *asat*.)

Sattva (Sanskriet)

Een van de *triguṇās* of ‘drie eigenschappen’; de andere twee zijn *rajas* (zie aldaar) en *tamas* (zie aldaar). *Sattva* is de eigenschap waarheid, goedheid, werkelijkheid, zuiverheid. Deze drie *guṇa*’s of eigenschappen lopen door het hele web of weefsel van de natuur heen als draden die onlosmakelijk met elkaar zijn verweven, want elk van deze drie eigenschappen heeft in feite ook deel aan de aard van de andere twee, al bezit elk haar overheersende of inherente karakteristiek (dat haar eigen *svabhāva* is). Wie een goed inzicht wil verkrijgen in de manier waarop deze drie facetten van het verstandelijke en spirituele handelen van de mens in de oude wijsheid worden opgevat,

moet bedenken dat geen van deze drie los van de beide andere kan worden gezien. De drie zijn in de kern drie werkingen van het menselijk bewustzijn en zijn in essentie dat bewustzijn zelf.

Schaduwboog of neergaande boog (zie opgaande boog)

Śishta (*śista*, Sanskriet)

Dit woord betekent ‘overblijfsel’ of ‘overschot’ of ‘rest’ – alles wat overblijft of achterblijft. In de speciale betekenis waarin dit woord in de oude wijsheid wordt gebruikt, zijn de śishta’s die superieure klassen – elk van haar eigen soort en tot haar eigen rijk behorend – die op een planeet worden achtergelaten wanneer deze in een toestand van verduistering komt, om als *levenszaden* te dienen bij de komst van de volgende binnenstromende levensgolf wanneer het nieuwe manvantara op die planeet aanbreekt.

Wanneer een rijk overgaat naar zijn volgende bol, laat het zijn śishta’s achter – de levens die het allerhoogste evolutiestadium vertegenwoordigen dat door dat rijk in die ronde is bereikt – maar het laat ze als het ware slapend achter: sluimerend, betrekkelijk onbeweeglijk, en dat geldt ook voor de levensatomen die daarbij horen. Ze zijn niet zonder leven, want alles is even levend als ooit, en er is nergens ‘dode’ stof; maar de śishta’s – gezamenlijk beschouwd als de overblijfselen of resten van de levensgolf die is verdergegaan – slapen, sluimeren, rusten. Deze śishta’s wachten op de komst van de levensgolven in de volgende ronde, en dan ontwaken ze weer voor een nieuwe cyclus van activiteit als de zaden van het nieuwe rijk of de nieuwe rijken – van hetzij de drie elementaire rijken of het mineralen-, planten- of dierenrijk of het volgende mensenrijk.

In een meer beperkte en meer specifieke zin zijn de śishta’s de grote uitverkorenen of wijzen die na elke verduistering worden achtergelaten.

Skandha (Sanskriet)

Letterlijk 'bundel', of groep eigenschappen, om de omschrijving van H.P. Blavatsky te gebruiken. Wanneer in het leven van een mens de dood intreedt, blijven de zaden van oorzaken die hij vroeger heeft gezaaid en die nog niet zijn ontwikkeld, nog niet tot bloei zijn gekomen en nog geen vrucht hebben gedragen, in zijn innerlijke en onzichtbare delen als latente en slapende impulsen achter: ze zijn latent als slapende zaden die in het volgende en de daaropvolgende levens tot ontwikkeling zullen komen. Het zijn psychische impuls-zaden die slapen tot het moment in de toekomst waarop het juiste stadium wordt bereikt om actief te worden.

In het geval van kosmische lichamen blijft elke zon of planeet aan het einde van zijn lange levenscyclus en aan het begin van zijn pralaya, zijn prākritikapralaya – de ontbinding van zijn lagere beginselen – in de ruimte bestaan in de hogere activiteit van zijn spirituele beginselen, en in zijn uiteengevallen laagste beginselen die latent in de ruimte aanwezig zijn als skandha's in een layatoestand.

Wanneer een layacentrum (zie aldaar) tot activiteit wordt aangevuurd door de aanraking van wilskrachten en bewust-zijnen op hun pad omlaag, die het zich belichamende leven worden van een zonnestelsel, of van een planeet van een zonnestelsel, komt dat centrum eerst tot manifestatie op zijn hoogste gebied en later op zijn lagere gebied. De ene skandha na de andere wordt tot leven gewekt: eerst de hoogste, vervolgens de tussenliggende en ten slotte de laagste, kosmisch en kwalitatief gesproken.

De term skandha's heeft in de theosofische filosofie de algemene betekenis van bundels of groepen eigenschappen die tezamen de hele reeks van stoffelijke en ook verstandelijke, emotionele en morele kwaliteiten vormen of samenstellen. Exoterisch zijn de skandha's vijf 'bundels' eigenschappen, maar esoterisch zijn er zeven. Ze verenigen zich bij de

geboorte van een mens en vormen zijn persoonlijkheid. Na de dood van het lichaam gaan de skandha's uiteen en dat blijft zo tot het reïncarnerende ego (zie aldaar) op zijn pad omlaag naar fysieke incarnatie ze opnieuw om zich heen verzamelt, en zo een nieuwe vorm geeft aan de samengestelde mens, gezien als een eenheid.

Kortom, de skandha's zijn de gezamenlijke groepen eigenschappen of kwaliteiten die ieder individueel mens tot de *persoonlijkheid* maken die hij is; maar dit moet scherp worden onderscheiden van de individualiteit (zie aldaar).

Śloka (Sanskriet)

‘De epische versmaat in het Sanskriet bestaande uit 32 lettergrepen: verzen in vier halve regels van elk acht lettergrepen of in twee regels van zestien’ (H.P. Blavatsky, *Theosophical Glossary*, blz. 302).

Spirituele ziel

De spirituele ziel is het voertuig van de individuele monade, de jīvātman of het spirituele ego; in het geval van de beginsele van de mens heeft ze in essentie de aard van ātma-buddhi. Dit spirituele ego is het centrum of de kiem of de wortel van het reïncarnerende ego. Het is dat deel van ons spirituele gestel dat als een geïndividualiseerde entiteit onsterfelijk is – onsterfelijk tot het einde van het mahāmanvantara van het kosmische zonnestelsel.

De spirituele ziel en de goddelijke ziel, of ātman, zijn samen de innerlijke god – de innerlijke boeddha, de innerlijke christus.

Sthūlaśarīra (Sanskriet)

Sthūla betekent ruw, grof, niet verfijnd, zwaar, omvangrijk, lijkend in de zin van groot, en dus gedifferentieerde stof; *śarīra* betekent in het algemeen ‘vorm’. Het laagste substantie-begin-

sel in de samenstelling van de mens, dat gewoonlijk als het zevende van de beginselen wordt gerangschikt – het fysieke lichaam.

Het sthūlaśārīra of de fysieke hiërarchie van het menselijk lichaam is opgebouwd uit kosmische elementen, die zelf zijn gevormd uit levende atomaire entiteiten die niettemin zelf, hoewel ze individueel aan verbijsterend snelle veranderingen en wederbelichamingen zijn onderworpen, als uitdrukkingsvormen van de monadische stralen onvergelijkelijk veel duurzamer zijn dan het vergankelijke fysieke lichaam dat ze tijdelijk samenstellen.

Het fysieke lichaam is grotendeels poreus, iets heel *onwerkelijks*, vol gaten, schuimachtig als het ware. Bij de dood volgt het stoffelijk lichaam de normale weg van ontbinding, en de verschillende menigten levensatomen ervan gaan individueel en collectief naar die plaats waartoe ze van nature worden aangetrokken.

Strikt genomen is het fysieke lichaam helemaal geen beginsel; het is niet meer dan een woning, en in een andere betekenis de drager van de mens, en vormt evenmin een essentieel deel van hem – behalve dan dat hij het heeft *uitgescheiden, uit zichzelf tevoorschijn heeft gebracht* – als de kleren waarin zijn lichaam is gehuld. De mens is in feite een compleet wezen zonder het sthūlaśārīra; toch moet deze uitspraak, hoewel ze juist is, niet te letterlijk worden genomen, want het fysieke lichaam is de uitdrukking van de samengestelde mens op het fysieke gebied. Het betekent dat de samengestelde mens een complete menselijke entiteit kan zijn zelfs wanneer het fysieke lichaam is afgelegd, maar het sthūlaśārīra is nodig voor de evolutie en het actieve werk op dit subgebied van het zonnestelsel.

Stille wachtster

Een term die in de moderne theosofische esoterische filosofie wordt gebruikt om een vergevorderde spirituele entiteit aan te

duiden die als het ware de top of de hoogste chef is van een spiritueel-psychische hiërarchie, die wordt gevormd door wezens die onder hem staan en onder zijn directe inspiratie en leiding werken. De stille wachters zijn daarom relatief talrijk, omdat elke hiërarchie, groot of klein, hoog of laag, als haar eigen specifieke hiërarch of hoogste chef een stille wachter heeft. Er zijn menselijke stille wachters, en er is een stille wachter voor elke bol van onze planeetketen. Er is ook een stille wachter van het zonnestelsel met een veel verhevener rang of positie, enz.

De woorden 'stille wachter' zijn een treffende uitdrukking, en beschrijven met vrij grote nauwkeurigheid de overheersende karakteristiek van zo'n spiritueel wezen — dat door evolutie praktisch alwetend is geworden of volmaakte kennis heeft verworven van alles wat hij in een bepaalde sfeer van de kosmos kan leren, en dat, in plaats van zijn evolutiereis voort te zetten naar nog hogere gebieden, achterblijft om de menigten minder ver gevorderde entiteiten die achter hem aan komen, te helpen. Hij houdt zich daarbij aan zijn zelfopgelegde taak, terwijl hij wacht en waakt en helpt en inspireert in wat voor ons mensen de volmaakte stilten van spiritueel mededogen zijn. Vandaar de uitdrukking stille wachter. Hij kan niets meer leren van de bepaalde levenssfeer waar hij nu doorheen is gegaan en waarvan hij de geheimen door en door kent. Hij heeft voorlopig, voor vele eeuwen, uit puur medelijden en diep mededogen voor hen die lager staan dan hij, afstand gedaan van alle evolutie voor zichzelf.

Stof

Wat men de stof of substantie noemt is het bestaande maar illusoire geheel van sluiers die de fundamentele essentie van het heelal, die bewustzijn-leven-substantie is, omhullen. Vanuit een ander gezichtspunt is stof of substantie in één opzicht de meest geëvolueerde uitdrukkingsvorm van de *gemanifes-*

teerde geest in elke hiërarchie. Dit is slechts een andere manier om te zeggen dat de stof niets anders is dan de inherente energieën of krachten of vermogens van kosmische wezens, die zich hebben ontvouwd, ontwikkeld en tot uitdrukking hebben gebracht. Ze is de onderste en laagste pool van wat de oorspronkelijke en voortbrengende geest is; want geest is de voor naamste en oorspronkelijke pool van evolutionaire activiteit die door zijn eigen inherente energieën de verschijning of manifestatie in de kosmische ruimten teweegbracht van het uitgestrekte geheel van hiërarchieën. Tussen de voortbrenger, of geest, en het resultaat, of stof, ligt de lange reeks hiërarchische stadia of niveaus die de levensladder of de ladder van het zijn van elk zo'n hiërarchie vormen.

Wanneer theosofen over geest en substantie spreken, waarbij stof en energie of kracht de verstoffelijkte uitdrukkingen van substantie zijn, moeten we bedenken dat al deze termen abstracties zijn – algemene uitdrukkingen voor menigten entiteiten die gezamenlijk tot manifestatie komen. Het hele evolutieproces bestaat uit het verheffen van eenheden van essentiële stof, van levensatomen (zie aldaar), om één te worden met hun spirituele en meest innerlijke essentie. Zoals de kosmische eonen één voor één langzaam wegzinken in de oceaan van het verleden, zo lost de stof geleidelijk weer op in de schitterende gebieden van de geest waaruit ze oorspronkelijk voortkwam. Alle omhulsels van het bewustzijn, alle verduisterende sluiers eromheen, ontstaan uit de stofkant of donkere kant of nachtkant van de natuur, die de stof is – de lagere pool van geest.

Śūdra (Sanskriet)

In het oude India iemand van de vierde of laagste maatschappelijke en politieke kaste, die van de slaven uit de eerste beschavingen van Hindoestan in de vedische of na-vedische perioden. De andere drie graden of klassen zijn respectievelijk de brāhmaṇa, of priester-filosoof; de kshatriya, de bestuurder

– koning, edelman – en soldaat; en ten derde, de vaiśya, de koopman of landbouwer. (Zie deze drie.)

Sushupti (zie jāgrat en kārāṇopādhi)

Sūtrātman (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat ‘draadzelf’ betekent, de gouden draad van individualiteit – de stroom van zelfbewustzijn – waaraan alle substantie-beginselen van de samengestelde mens zijn geregen als parels aan een gouden ketting. De sūtrātman is de stroom van leven-bewustzijn die loopt door alle verschillende substantie-beginselen van de samenstelling van de mens, of van ieder andere entiteit. Elke parel aan de gouden ketting is een van de ontelbare persoonlijkheden die de mens in de loop van zijn manvantara-lange evolutionaire ontwikkeling gebruikt. Men kan daarom in het kort zeggen dat de sūtrātman het onsterfelijke of spirituele monadische ego is, de individualiteit die in leven na leven incarneert, en daarom terecht het draadzelf of het essentiële zelf wordt genoemd.

Deze sūtrātman, dit draadzelf, deze bewustzijnsstroom, of beter gezegd stroom van leven-bewustzijn, is het essentiële en individuele zelf van iedere entiteit en brengt, weerspiegelt in en door de verschillende tussenliggende voertuigen of sluiers of omhulsels of gewaden van het onzichtbare gestel van de mens of van ieder ander wezen waarin een monade zich hult, de egoïsche centra van zelfbewust bestaan voort. De sūtrātman is dus geworteld in de monade, de monadische essentie.

Svabhāva (Sanskriet)

Een samengesteld woord dat is afgeleid van de wortel *bhū*, die ‘worden’ betekent – niet zozeer ‘zijn’ in de passieve zin, maar veeleer iets ‘worden’, ‘uitgroeien tot’ iets. Het voornaamwoordelijke voorvoegsel *sva* betekent ‘zelf’; daarom heeft het zelfstandige naamwoord de betekenis van ‘zelf-wording’, ‘zelf-

voortbrenging', 'zelf-groei' tot iets. Toch kunnen we niet zeggen dat het essentiële of fundamentele of onverdeelde *zelf*, hoewel dit voortdurend zijn eigen verheven evolutiepad volgt, de veranderingen of fasen ondergaat die zijn voertuigen doormaken. Evenals de monaden, evenals het Ene, zendt het essentiële zelf – dat tenslotte praktisch hetzelfde is als de ene monadische essentie – een straal van zichzelf omlaag naar iedere organische entiteit, ongeveer zoals de zon een straal van zichzelf in de omringende 'duisternis' van het zonnestelsel zendt.

Svabhāva heeft twee algemene filosofische betekenissen: ten eerste, zelf-verwekking, zelf-voortbrenging, zelf-wording, waarbij de algemene gedachte is dat er in de natuur geen puur mechanische of ziellose activiteit bestaat die ons tot aanzijn brengt, want we *brachten onszelf voort*, in en door middel van de natuur; we maken deel uit van haar bewuste krachten, en daarom zijn we onze eigen kinderen. De tweede betekenis is dat iedere bestaande entiteit het resultaat is van wat ze in haar eigen hogere natuur spiritueel in feite is: ze brengt *datgene* voort *wat ze zelf innerlijk is*, en niets anders. Een bepaald ras, bijvoorbeeld, is en blijft dat ras zolang de specifieke ras-svabhāva in het ras-zaad blijft en zich op die manier manifesteert. Hetzelfde geldt voor een mens, een boom, een ster, een god, enz.

Waardoor brengt een roos altijd een roos voort en geen distels of madeliefjes of viooltjes? Het antwoord is heel eenvoudig, maar heel diepzinnig. Het komt door haar svabhāva, de essentiële natuur in en van het zaadje. Haar svabhāva kan alleen datgene voortbrengen wat ze zelf is, haar eigen essentiële karakteristiek, haar eigen innerlijke natuur. Kortom, svabhāva kan de essentiële individualiteit van iedere monade worden genoemd, die haar eigen kenmerken, kwaliteiten en soort tot uitdrukking brengt door *een innerlijke drang tot evolutie*.

Het zaadje kan niets anders voortbrengen dan wat het zelf is, wat erin besloten ligt – dit is de kern van de leer over svabhāva. Het terrein dat deze leer in filosofisch, wetenschap-

pelijk en religieus opzicht bestrijkt is immens; zeis van het grootste belang. Daarom brengt iedere individuele svabhāva, als zijn eigen specifieke voertuigen, zijn verschillende svarūpa's voort, karakteristieke lichamen of beelden of vormen waarin deze zich uitdrukt. De svabhāva van een hond, bijvoorbeeld, brengt een hondenlichaam voort. De svabhāva van een roos brengt een roos voort, de svabhāva van een mens de vorm of het beeld van een mens en de svabhāva van een godheid of god brengt zijn eigen svarūpa of karakteristieke voertuig voort.

Svabhavat (Sanskriet)

Een woord samengesteld uit *sva*, 'zelf', en *bhavat*, de onzijdige vorm van het tegenwoordig deelwoord van de wortel *bhū*, die 'worden' betekent in de zin van groei, waarvan een secundaire betekenis 'zijn' is afgeleid.

Svabhavat is een toestand van kosmische bewustzijn-substantie, waarin geest en stof, die in essentie één zijn, niet langer twee zijn zoals bij manifestatie, maar één: dat wat noch alleen gemanifesteerde stof, noch alleen gemanifesteerde geest is. Maar beide zijn de oorspronkelijke eenheid – het spirituele ākāśa – waar stof opgaat in geest; en beide, die nu in feite één zijn, worden 'vader-moeder', geest-substantie, genoemd. Svabhavat daalt nooit af uit zijn eigen toestand of gebied, maar is het kosmische reservoir van het zijn, en ook van wezens, en dus van bewustzijn, van het licht van het intellect, van leven; het is de uiteindelijke bron van wat de wetenschap in onze tijd de energieën van de universele natuur noemt.

De noordelijke boeddhisten noemen svabhavat met een meer mystieke term ādi-buddhi, 'oorspronkelijke buddhi', de brahmaanse geschriften spreken over ākāśa, en het Hebreeuwse Oude Testament verwijst ernaar als de kosmische 'wateren'.

Het verschil in betekenis tussen svabhavat en svabhāva (zie aldaar) is heel groot en wordt in het algemeen niet goed begre-

pen; de twee woorden zijn vaak met elkaar verward. Svabhāva is de karakteristieke aard, de kenmerkende essentie, de individualiteit, van svabhavat – van elk svabhavat, omdat elk svabhavat zijn eigen svabhāva heeft. Svabhavat is dus in feite de wereld-substantie of stof, of, nog nauwkeuriger, datgene wat de *wereld-substantie* veroorzaakt, en dit oorzakelijke beginsel of element is de geest en essentie van kosmische substantie. Het is de plastische *essentie* van de stof, zowel de gemanifesteerde als de ongemanifesteerde. (Zie ook ākāśa.)

Svapna (zie jāgrat)

Svarūpa (zie svabhāva)

– T –

Tala (Sanskriet)

Een woord dat in de metafysische stelsels van India veel wordt gebruikt, zowel tegenover als in samenhang met loka (zie aldaar). De algemene betekenis van loka is ‘plaats’ of beter gezegd ‘wereld’, en die van tala is ‘lagere wereld’. Elke loka heeft als zijn tegenhanger een daarmee corresponderende tala. Overal waar een loka is, is een nauwkeurig daarmee overeenkomende tala, en in feite is de tala de lagere pool van de overeenkomstige loka. Loka’s en tala’s kunnen daarom worden gezien als de spirituele en de stoffelijke aspecten of substantiebeginselen van de verschillende werelden, die het kosmische heelal samenstellen en in feite zijn. Het is onmogelijk een tala van de bijbehorende loka te scheiden – even onmogelijk als het zou zijn om de twee polen van elektriciteit te scheiden.

Het aantal tala’s, zoals deze in het algemeen in de exoterische filosofieën van Hindoestan worden geschetst, wordt gewoonlijk gesteld op zeven, en er zijn dus zeven loka’s en

zeven tala's; maar in feite varieert dit aantal. Als we een loka de spirituele pool kunnen noemen, kunnen we deze ook het beginsel van een wereld noemen; en als we over een tala spreken als de negatieve of lagere pool, kunnen we ook ernaar verwijzen als het element van de corresponderende loka of het corresponderende beginsel. De loka's van een hiërarchie kunnen daarom de beginselen van een hiërarchie worden genoemd en de tala's de elementen of substantiële of stoffelijke aspecten van de hiërarchie.

Men moet bovendien bedenken dat alle zeven loka's en alle zeven tala's onafgebroken en onlosmakelijk met elkaar zijn verweven, voortdurend met elkaar in wisselwerking staan, en dat de loka's en de tala's door samenwerking het heelal vormen en ook de verschillende ondergeschikte hiërarchieën ervan die ons omringen. De hogere loka's met de hogere tala's zijn de krachten of energieën en substantiële delen van de spirituele en etherische werelden; de laagste loka's en hun corresponderende tala's vormen de krachten of energieën en substantiële delen van de fysieke wereld die ons omringt; en de tussenliggende loka's met hun corresponderende tala's vormen de energieën en substantiële delen van de tussenliggende of etherische gebieden.

In het kort kunnen we daarom over een tala zeggen dat het het stoffelijke aspect vertegenwoordigt van de wereld waarin het overheerst, zoals we een loka kunnen beschouwen als het spirituele aspect van de wereld waarin deze overheerst. Men moet altijd bedenken dat elke loka gelijktijdig bestaat met zijn corresponderende tala op hetzelfde gebied en niet ervan kan worden gescheiden.

Een belangrijke conclusie uit de voorafgaande opmerkingen is dat de samenstelling van de mens als individu van hoog tot laag een eigen soort hiërarchie is, en daarom is de mens zelf als zo'n ondergeschikte hiërarchie een samengestelde entiteit bestaande uit loka's en tala's die onlosmakelijk met elkaar

zijn verbonden en in wisselwerking met elkaar staan. In deze ondergeschikte hiërarchie die we de mens noemen, leven en evolueren enorme legers of menigten van levende entiteiten, monaden in dit lagere stadium van hun lange evolutionaire zwerftocht, die we voor het gemak kortweg onder de algemene term levensatomen (zie aldaar) kunnen rangschikken.

Tamas (Sanskriet)

Een van de drie *guṇa*'s of essentiële eigenschappen van gemanifesteerde wezens en dingen. De aard van *tamas* is duisternis, illusie, onwetendheid, en een heel andere betekenis ervan is stilte, passiviteit, kalmte, rust, traagheid. Uit de verschillen die deze twee reeksen woorden vertonen, blijkt onmiddellijk dat *tamas* zowel een goede als een slechte kant heeft, zoals ook *rajas* (zie aldaar) een goede en een slechte kant heeft, en dat geldt zelfs voor *sattva* (zie aldaar). De toestand van gemanifesteerd bestaan tijdens de kosmische *pralaya* is in één betekenis van het woord de toestand van *tamas*, die duidt op stilte of rust. Wanneer het heelal zich in het stadium van actieve manvantarische manifestatie bevindt, kunnen we in het algemeen zeggen dat het heelal in de toestand van *rajas* verkeert, terwijl er bij dat aspect van het heelal dat we het goddelijk-spirituele kunnen noemen, hetzij in het heelal zelf of in het manvantara of de *pralaya* van een bol, kan worden gesproken van de toestand van *sattva*. Door deze opmerkingen moet het duidelijk zijn dat de drie *guṇa*'s – *sattva*, *rajas* en *tamas* – niet alleen in ruimte en tijd kunnen samenvallen, maar dat ze in feite ook zo bestaan, en dat de drie onlosmakelijk met elkaar zijn verweven. Het zijn drie aspecten of toestanden van belichaamd bewustzijn, en elk heeft zijn edele en elk zijn 'slechte' kant.

Tanhā (Pāli)

Een bekend woord in het boeddhisme dat de 'dorst' naar het stoffelijke leven aanduidt. Deze dorst of dit verlangen om naar

vertrouwde taferelen terug te keren brengt het reïncarnerende ego (zie aldaar) naar het aardse leven terug – en dit verlangen speelt als individuele oorzaak van reïncarnatie misschien een grotere rol dan wat ook. (Zie ook trishṇā.)

Tantra (Sanskriet)

Een woord dat letterlijk een ‘weefgetouw’ betekent, of de scheuring of de draden in een weefgetouw; bij uitbreiding van de betekenis duidt het op een regel of ritueel voor ceremoniële rituelen. De hindoe-tantra's zijn talrijke werken of religieuze verhandelingen die mystieke en magische formules of voorschriften geven voor het verwerven van magische en quasi-magische vermogens, en voor verering van de goden. Ze zijn overwegend samengesteld in de vorm van dialogen tussen Śiva en zijn goddelijke echtgenote Durgā; vooral deze twee godheden zijn voorwerp van verering van de tāntrins.

In veel delen van India schijnt het gezag van de tantra's de zuivere en poëtische hymnen van de *Veda's* bijna te hebben verdrongen.

Men neemt aan dat de meeste tantrische werken vijf verschillende onderwerpen behandelen: (1) de manifestatie of evolutie van het heelal; (2) de vernietiging ervan; (3) de verering of aanbidding van de godheden; (4) de verwerving of verwezenlijking van verlangde zaken, vooral van zes bovenmenselijke vermogens; (5) manieren of methoden, gewoonlijk vier in getal, van eenwording met de hoogste godheid van de kosmos door middel van contemplatieve meditatie.

Hoewel er veel interessante onderwerpen in de tantrische werken staan, zijn ze helaas eeuwenlang duidelijk gericht geweest op wat in het occultisme bekendstaat als tovenarij of zwarte magie. Sommige van de gebruikte rituelen of ceremoniën hebben te maken met weerzinwekkende details die verband houden met seks.

Durgā, de echtgenote van Śiva, zijn śakti of energie, wordt

door de t ntrins vereerd als een afzonderlijke, verpersoonlijkte vrouwelijke kracht.

De oorsprong van de tantra's gaat ontegenzegglijk terug tot een verre oudheid, en er schijnt weinig twijfel over te bestaan dat deze werken, of hun originelen, erfstukken zijn die van oorspronkelijk ontaarde of gedegenereerde takken van het Atlantische ras afkomstig waren. De meer belangrijke tantrische werken bevatten natuurlijk een zekere hoeveelheid diep filosofische en mystieke gedachten, maar de tantrische eredienst is in veel gevallen heel losbandig en immoreel.

Tantrisch (*t ntrika*, Sanskriet)

Het bijvoeglijk naamwoord dat correspondeert met tantra (zie boven). Het woord t ntrika wordt ook gebruikt om iemand aan te duiden die zich serieus met een bepaalde studie bezighoudt – een geleerde. Meer in het bijzonder betreft dit bijvoeglijk naamwoord de tantra's en de leringen die daarin besloten liggen.

Tat (Sanskriet)

Een onzijdig voornaamwoord dat vaak als een zelfstandig naamwoord wordt gebruikt met de betekenis DAT. Met dit woord duiden de vedische wijzen en de schrijvers van de oude geschriften van India het onuitsprekelijke beginsel aan, waaraan alles in   n kosmisch heelal ontsprong, en ze stelden het tegenover het voornaamwoord *idam*, dat 'dit' betekent en het gemanifesteerde heelal aanduidt. (Zie ook parabrahman.)

Tattva (Sanskriet)

Tattva's zijn elementaire beginselen of elementen van oorspronkelijke substantie, of beter gezegd de verschillende beginselen of elementen in de universele, intelligente, bewuste natuur, beschouwd vanuit het standpunt van het occultisme. Het woord tattva kan misschien letterlijk worden vertaald met

‘dat-heid’, wat doet denken aan de ‘quidditas’ van de Europese scholastici.

Het aantal tattva’s, of elementaire beginselen van de natuur, varieert in de verschillende filosofische stelsels. De Sāṅkhya bijvoorbeeld, somt 25 tattva’s op. Het stelsel van de Māheśvara’s of vereerders van Śiva met zijn echtgenote Durgā telt vijf beginselen, die eenvoudig de vijf elementen van de natuur zijn die in alle oude geschriften voorkomen. Het occultisme erkent natuurlijk het bestaan van zeven tattva’s, in feite tien fundamentele element-beginselen of element-substanties of tattva’s in de universele natuur, en elk van deze tattva’s is in de samengestelde mens vertegenwoordigd en daarin actief. Anders zou de samengestelde mens als organische entiteit geen samenhang kunnen vertonen.

Telepathie (zie gedachteoverbrenging)

Theosofie (*theosophia*, Grieks)

Een samengesteld woord: *theos*, een ‘goddelijk wezen’, een ‘god’; *sophia*, ‘wijsheid’; dus goddelijke wijsheid. Theosofie is de majestueuze wijsheid-religie uit archaïsche tijden en is zo oud als de denkende mens. Ze werd aan de eerste menselijke protoplasten, de eerste denkende mensen op deze aarde overgedragen door hoogintelligente spirituele entiteiten uit hogere sferen. Deze oude leer, dit esoterische stelsel, is van bewaarders aan bewaarders aan bewaarders, over ontelbare generaties, doorgegeven tot in onze tijd. Bovendien zijn gedeelten van dit oorspronkelijke en majestueuze stelsel door die bewaarders in verschillende perioden aan verschillende rassen in verschillende delen van de wereld bekendgemaakt, wanneer de mensheid aan zo’n uitbreiding en toelichting van spirituele en verstandelijke denkbeelden behoefte had.

Theosofie is geen syncretistische filosofie-religie-wetenschap, geen denkstelsel of geloof dat stukje voor stukje is samen-

gevoegd en uit delen bestaat die door een of andere grote geest aan verschillende andere religies of filosofieën zijn ontleend. Die gedachte is onjuist. Integendeel, theosofie is dat opzichzelfstaande stelsel of die systematische formulering van de feiten van de zichtbare en onzichtbare natuur die, wanneer ze tot uitdrukking wordt gebracht door het verlichte menselijke denken, de schijnbaar afzonderlijke vormen aanneemt van wetenschap, van filosofie en van religie. We kunnen theosofie ook omschrijven als de formulering in menselijke taal van de aard, structuur, oorsprong, bestemming en werkingen van het kosmische heelal en van de menigten wezens die het bewonen.

Hieraan kan worden toegevoegd dat theosofie, in de taal van H.P. Blavatsky (*Theosophical Glossary*, blz. 328), ‘de grondslag en basis is van alle wereldreligies en filosofieën, onderricht en beoefend door enkele uitverkorenen vanaf het moment dat de mens een denkend wezen werd. Als theosofie in praktijk wordt gebracht, is ze zuiver *goddelijke ethiek*; de definities in woordenboeken zijn pure onzin en berusten op religieus vooroordeel en onwetendheid . . .’ (Zie ook universele broederschap.)

Transmigratie

Dit woord wordt in het moderne Westen verkeerd begrepen, evenals de leer die in het oude Griekse woord metempsychose ligt besloten. Omdat de literatuur uit de oudheid in het algemeen niet goed wordt begrepen, wordt tegenwoordig aangenomen dat deze twee termen betekenen dat de menselijke ziel op een bepaald moment na de dood verhuist naar het dierenrijk en op aarde wordt wedergeboren in het lichaam van een dier. Deze uitspraak in de oude literatuur betreft echter het lot van wat theosofen de levensatomen (zie aldaar) noemen, maar ze heeft beslist geen betrekking op de bestemming van de *menselijke* ziel als entiteit.

De theosofie aanvaardt alle aspecten van de oude leer,

maar verklaart en interpreteert ze. Op dit punt luidt onze leer 'eens een mens, altijd een mens', tenzij we het geval van een 'verloren ziel' (zie aldaar) behandelen. De menselijke ziel kan evenmin verhuizen naar en incarneren in het lichaam van een dier als het psychische gestel van een dier kan incarneren in menselijk vlees. Waarom? Omdat in het eerstgenoemde geval het dierlijke voertuig de menselijke ziel totaal geen mogelijkheid biedt om de spirituele en verstandelijke en psychische krachten en vermogens en neigingen die een mens tot mens maken, tot uitdrukking te brengen. Evenmin kan de ziel van een dier een menselijk lichaam binnengaan, omdat de onoverbrugbare kloof van psychische en verstandelijke aard, die de twee rijken scheidt, zo'n overgang van het ene rijk naar het andere, dat daaraan in alle opzichten superieur is, verhindert. In het eerstgenoemde geval bestaat er voor de mens geen aantrekking tot de dieren, en in het laatstgenoemde geval is het voor het onvolmaakt ontwikkelde dierenverstand en de onvolmaakt ontwikkelde dierenziel onmogelijk een geschikt thuis te vinden in wat voor het dier een werkelijk goddelijke sfeer is, die het eenvoudig niet kan betreden.

Transmigratie heeft echter een specifieke betekenis wanneer het woord wordt toegepast op de menselijke ziel: de levende entiteit verhuist of gaat over van de ene toestand naar de andere, of van het ene gebied naar het andere, afhankelijk van de omstandigheden, ongeacht of die gebieden zich in de onzichtbare of in de zichtbare rijken van de natuur bevinden, en of de toestand hoog of laag is. De specifieke betekenis van dit woord houdt daarom niets anders in dan een verandering van toestand of gebied, een verhuizing van de levende entiteit van de ene naar de andere, maar altijd in omstandigheden of toestanden die passen bij de menselijke waardigheid.

Toegepast op de levensatomen, waarop de opmerkingen van de Ouden over de lagere rijken van de natuur betrekking hebben, betekent transmigratie in het kort dat de specifieke

levensatomen, die gezamenlijk de lagere beginselen van de mens vormen, bij de verandering die men de dood noemt, naar andere lichamen verhuizen of overgaan waartoe deze levensatomen door een overeenkomstige ontwikkeling worden aangetrokken – of deze aantrekkingskracht nu sterk is of zwak, en ze is gewoonlijk zwak omdat hun eigen evolutionaire ontwikkeling gewoonlijk verre van gevorderd is. Niettemin moet men bedenken dat deze levensatomen de innerlijke – en uiterlijke – voertuigen of lichamen van de mens vormen, en dat er daarom verschillende graden of klassen van deze levensatomen bestaan, van het fysieke omhoog (of naar binnen) naar het astrale, zuiver vitale, emotionele, mentale en psychische.

Dit is de algemene betekenis van transmigratie. Het woord betekent niet méér dan hierboven is geschetst. Maar de leer over de bestemming van de entiteit wordt verder ontwikkeld in de leer over metempsychose (zie aldaar).

Tretāyuga (zie yuga)

Trishṇā (Sanskriet)

De betekenis van dit woord is ‘dorst’ of ‘verlangen’, maar het is een technische term die het denkbeeld weergeeft dat deze ‘dorst’ naar de dingen die het menselijke ego vroeger heeft gekend en die het opnieuw wil leren kennen – dingen die hem door ervaringen in het verleden vertrouwd zijn en waarmee hij affiniteit heeft – de tussennatuur van de mens of het menselijke ego weer tot incarnatie in het aardse leven brengt. Het wordt opnieuw aangetrokken tot wat voor hem oude en vertrouwde werelden en taferelen zijn; het dorst naar het gemanifesteerde leven waarin deze besloten liggen, naar de dingen waarmee het vroeger een band heeft opgebouwd. Op die manier wordt het aangetrokken tot die sferen die het in een voorafgaande periode van zijn evolutiereis verliet, toen het

door de dood werd overvallen. De aantrekkingskracht om naar de aarde terug te keren is niets anders dan een werking of een natuurwet. De tussennatuur of het menselijke ego strooide hier in vroegere levens de zaadjes van gedachten en handelingen, en daarom moet het noodzakelijkerwijs hier de vruchten ervan plukken. Het kan niet oogsten waar het niet heeft gezaaid. Het gaat nooit naar een plaats waartoe het niet wordt aangetrokken.

Nadat de dood de tussennatuur heeft vrijgemaakt en aan haar een eeuwenlange periode van gelukzaligheid, rust en psychisch herstel heeft geschonken – vergelijkbaar met een goede nachtrust voor het vermoeide fysieke lichaam – zal deze tussennatuur of dit menselijke ego, evenals een mens geleidelijk weer wakker wordt, geleidelijk ontwaken of terugkomen uit die toestand van rust en gelukzaligheid die devachan (zie aldaar) wordt genoemd. De gedachtezaden en de zaden van handelingen die hij in vroegere levens heeft verricht, worden nu in zijn eigen weefsel opgeslagen – zaden waarvan de natuurlijke energie nog niet is verbruikt en uitgeput – en zijn met dat innerlijke psychische weefsel nauw verbonden, want ze horen nergens anders thuis, omdat de mens ze daar voortbracht en ze een deel van hem vormen. Elk van deze zaden van vroegere gedachten en daden, van vroegere emoties, begeerten, liefde, haat, sterke verlangens en aspiraties, begint voelbaar te worden als een drang naar de aarde, naar de sferen en gebieden waarin ze thuis zijn en waar ze op een natuurlijke manier kunnen groeien en tot ontwikkeling komen.

In ons huidige leven zetten we allemaal door ons denken en door ons handelen oorzaken in beweging die ons in de verre toekomst weer naar de aarde zullen terugbrengen. We zullen dan de oogst binnenhalen van de zaden van gedachten en daden die we in dit leven op de velden van onze menselijke natuur zaaien.

In de boeken van het Oosten die in het Pāli zijn geschreven

wordt deze term tanhā (zie aldaar) genoemd.

Turiya (zie jāgrat en kāraṇopādhi)

Tussennatuur (of tussenliggende natuur)

Als we de mens beschouwen als een trichotomie, een wezen dat uit drie delen is samengesteld – zoals in het christelijke Nieuwe Testament: een ‘natuurlijk’ lichaam, een psychisch lichaam en een spiritueel lichaam – is dat een geschikte manier van uitdrukken, maar ze geeft geen gedetailleerde beschrijving van de hele structuur van het innerlijke wezen van de mens.

Als we deze trichotomie aanhouden is er ten eerste het goddelijk-spirituele element in de samenstelling van de mens, dat zijn eigen, individuele, innerlijke god is; ten tweede, de ziel of menselijke monade, die zijn menselijke egoïsche zelf is, zijn tussenliggende of psychische of tweede natuur; en ten derde, het hele samengestelde lagere deel van de mens dat, hoewel het verschillende omhulsels omvat, gemakshalve met de term voertuig of lichaam kan worden aangeduid. Het geheel van goden, monaden en atomen in de natuur wordt gekopieerd in de essentiële trichotomie van de mens als geest, ziel en lichaam; laatstgenoemde indeling is een andere manier om de goddelijk-spirituele ziel, de tussenliggende ziel en de astraalfysieke delen van de mens aan te duiden.

De tussennatuur, voortbrengsel van de goddelijke vonk, omhult de straal vanuit de goddelijke vonk, die bij wijze van spreken haar spirituele zon is, en transformeert deze omlaag naar de gewone mentale gesteldheid van de mens. Het is deze tussennatuur die reïncarneert. Het goddelijk-spirituele deel van de mens reïncarneert niet, want dit deel van de mens hoeft de lessen die het fysieke leven kan bieden niet te leren: het staat er ver boven. Maar het tussenliggende deel dat door middel van de verschillende gewaden of omhulsels van de innerlijke

mens functioneert – en deze omhulsels kunnen astraal of etherisch worden genoemd – kan op deze manier omlaag reiken en in contact komen met ons aardse gebied; en het fysieke lichaam is het omhulsel van vlees dat in contact staat met de fysieke wereld.

De tussennatuur wordt gewoonlijk de menselijke ziel genoemd. Ze is onvolmaakt, en is dat wat opnieuw tot incarnatie komt omdat ze naar deze aarde wordt aangetrokken. Hier, in deze sfeer van het universele leven, leert ze de zo noodzakelijke lessen. (Zie ook beginselen van de mens.)

Tweede dood

Dit is een uitdrukking die door oude en moderne mystici wordt gebruikt om de ontbinding aan te duiden van de beginselen van de mens die na de dood van het fysieke lichaam in kāmāloka achterblijven. Plutarchus zegt bijvoorbeeld: ‘Bij de doden die we sterven blijven er voor de mens bij de ene twee over van de drie, en bij de andere één van de twee.’ Als we dus de eenvoudige indeling van de mens in geest, ziel en lichaam gebruiken, is de eerste dood het afleggen van het lichaam, waarbij van de drie twee overblijven, en is de tweede dood de terugtrekking van het spirituele uit de kāmārūpische ziel, waarbij er van de twee één overblijft.

De tweede dood vindt plaats wanneer de lagere of tussenliggende duade (manas-kāma) zich op haar beurt losmaakt van, of beter gezegd wordt afgeworpen door, de hogere duade. Voorafgaande aan deze gebeurtenis wordt echter het reïncarnerende ego (zie aldaar), waarin het beste van de overleden entiteit besloten ligt – al haar zuiverste, spiritueelste en edelste aspiraties, hoopvolle verwachtingen, dromen over verbetering en verlangens naar schoonheid en harmonie – vanuit de lagere duade opgenomen in de hogere duade. De zaden van de lagere beginselen, die zich bij de volgende wedergeboorte of reïncarnatie van het ego zullen ontwikkelen tot het lagere

viertal, blijven natuurlijk onlosmakelijk verbonden met het weefsel, om het zo te noemen, van het reïncarnerende ego. (Zie ook kāmārūpa.)

Universele broederschap

Universele broederschap, zoals ze wordt opgevat in de esoterische filosofie, en die een prachtig feit van de universele natuur is, betekent niet alleen maar sentimentele eendracht, of een gewone politieke of maatschappelijke samenwerking. De betekenis ervan is onvergelijkkelijk veel ruimer en diepzinniger. De betekenis van die twee woorden in hun ruimste zin is de *spirituele broederschap van alle wezens*; in het bijzonder houdt dit in dat alle mensen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, niet alleen door banden van emotionele gedachten of gevoelens, maar door de structuur van het heelal zelf, omdat alle mensen – en alle wezens, van hoog tot laag – aan de innerlijke en spirituele zon van het heelal ontspringen als zijn menigten spirituele stralen. We komen allemaal uit deze ene bron, die spirituele zon, en zijn allemaal uit dezelfde levensatomen op alle verschillende gebieden opgebouwd.

Deze innerlijke eenheid van zijn en van bewustzijn, en ook de uiterlijke verbondenheid van ons allen, stelt ons in staat de mysteries van het heelal verstandelijk en spiritueel te begrijpen; want niet alleen wijzelf en onze medemensen, maar ook alle andere wezens en dingen die bestaan, zijn kinderen van dezelfde kosmische ouder, de grote moeder natuur, in al haar zeven (en tien) gebieden of werelden van zijn. We zijn allemaal geworteld in dezelfde kosmische essentie, waaruit we in het begin van de oorspronkelijke perioden van wereldevolutie voortkwamen en waarheen we allemaal terugreizen. Het verflechten en in elkaar grijpen van de talloze hiërarchieën van

wezens die het heelal zelf vormen, vindt overal plaats, in zowel de onzichtbare als de zichtbare werelden.

Het feit dat alle wezens en dingen spiritueel één zijn is de basis van de menselijke ethiek, wanneer laatstgenoemde goed wordt begrepen. In de esoterische filosofie is ethiek niet slechts menselijke conventie of gedragsregels die handig en geschikt zijn om de scherpe kanten in de menselijke omgang weg te nemen, maar ze ligt aan de structuur en de onontwarbaar vervlochten werkingen van het heelal zelf ten grondslag. (Zie ook ethiek, moraal.)

Universele zelf

Het universele zelf is het hart van het heelal, want deze twee uitdrukkingen zijn slechts twee manieren om hetzelfde onder woorden te brengen. Het is de bron van ons zijn; het is ook het doel waarheen we allemaal op weg zijn, wij en de hiërarchieën boven ons en ook de hiërarchieën, en de entiteiten die deze samenstellen, die lager staan dan wij. Allen komen uit dezelfde onuitsprekelijke bron, het hart van het zijn, het universele zelf. Allen doorlopen in een bepaalde periode van hun evolutiereis het menselijke stadium en verwerven daardoor zelfbewustzijn of het ego-zelf, het ‘ik ben ik’, en ze ontdekken dat dit ego-zelf of bewustzijn, naarmate ze op dit evolutiepad vorderen, zich geleidelijk ontwikkelt tot universeel bewustzijn – aan welke ontwikkeling echter nooit een einde komt, omdat het universele bewustzijn eindeloos is, onbeperkt, en zonder enige grenzen. (Zie ook paramātman, zelf.)

Universum (zie heelal)

Upādhi (Sanskriet)

Een woord dat in de Indiase filosofie in verschillende betekenissen wordt gebruikt; de term zelf betekent ‘beperking’, of een ‘eigenschap’ en daarom een ‘vermomming’; en daarvan is de

betekenis ‘voertuig’ afgeleid, die dit woord in de moderne theosofische filosofie vaak heeft. De hoofdgedachte van het woord is ‘datgene wat naar voren komt en een model of patroon volgt’, zoals een scherm waarop het licht van een projector schijnt. Een upādhi is daarom, mystiek gesproken, als een spel van schaduwen en vormen, vergeleken met de uiteindelijke werkelijkheid, die de oorzaak van dit spel van schaduwen en vormen is. De mens kan worden beschouwd als een wezen dat uit drie (of zelfs vier) essentiële upādhi’s of bases bestaat.

Upanishad (Sanskriet)

Een woord samengesteld uit *upa*, ‘overeenkomstig’, ‘samen met’; *ni*, ‘neer’; en de wortel *sad*, ‘zitten’, die volgens de Sanskrietgrammatica *shad* wordt wanneer deze wordt voorafgegaan door het partikel *ni*; het volledige woord betekent dus ‘volgend op of overeenkomstig de leringen die werden ontvangen toen we neerzaten’. Het geeft het beeld van leerlingen die in oosterse stijl aan de voeten van de leraar zaten en door hem in de geheime wijsheid of rahasya werden onderwezen. Dat gebeurde in besloten kring en daarbij werden voor die leringen uitdrukkingsvormen gebruikt die later in die stijl op schrift werden gesteld en overal werden bekendgemaakt.

De *Upanishads* zijn voorbeelden van literaire werken waarin de rahasya – een Sanskrietwoord dat ‘esoterische lering’ of ‘mysterie’ betekent – is vastgelegd. De *Upanishads* behoren tot de vedische cyclus en worden door orthodoxe brahmanen als een deel van de śruti of ‘openbaring’ beschouwd. Uit deze schitterende, quasi-esoterische en heel mystieke werken werd later het filosofische en diepzinnige stelsel ontwikkeld dat de Vedānta wordt genoemd. Het aantal *Upanishads* wordt tegenwoordig gewoonlijk gesteld op 150, hoewel waarschijnlijk slechts een twintigtal nu compleet is zonder duidelijke tekenen van literaire veranderingen of vervalsingen door weglatingen of inlassingen.

De onderwerpen die in de *Upanishads* worden behandeld, zijn bovenzinnelijk, moeilijk te doorgronden en diepzinnig, en om de leringen van de *Upanishads* goed te begrijpen, moet de student voortdurend de sleutels voor ogen houden die de theosofie hem in handen geeft. De oorsprong van het heelal, de aard van de godheden, de betrekkingen tussen ziel en ego, de relaties tussen spirituele en stoffelijke wezens, de bevrijding van de evoluerende entiteit uit de ketenen van māyā, en kosmologische onderwerpen, worden allemaal behandeld, meestal in een beknopte en cryptische vorm. Ten slotte kunnen de *Upanishads* de exoterische theosofische werken van Hindoestan worden genoemd, maar ze bevatten ontzaglijk veel zuivere esoterische kennis.

— V —

Vāch (*vāc*, Sanskriet)

Een term die ‘spraak’ of ‘woord’ betekent, maar door eenzelfde proces van mystiek denken dat we aantreffen in de oude Griekse mystiek, waarin de logos niet alleen de spraak of het woord van de godheid is, maar ook de goddelijke rede, is vāch in feite meer gaan betekenen dan alleen woord of spraak. De esoterische vāch is de subjectieve scheppende, intelligente kracht die vanuit het subjectieve heelal emaneert en de gemanifesteerde of concrete uitdrukkingsvorm van ideatie wordt, vandaar het woord of de logos. In mystieke zin kan vāch daarom het vrouwelijke of voertuiglijke aspect van de logos worden genoemd, of de kracht van de logos wanneer hij gebruikmaakt van zijn voertuig of omhulsel van handelen. Vāch wordt in India vaak Śatarūpā, de ‘honderdvormige’ genoemd. Kosmologisch gezien kan daivīprakṛiti (zie aldaar) in één opzicht worden beschouwd als een manifestatie of vorm van vāch.

Vāhana (Sanskriet)

Een 'voertuig' of drager. Dit woord wordt vrij algemeen gebruikt in het filosofische, esoterische en occulte denken. Het betekent een drager of voertuig van een entiteit die, door deze drager of dit voertuig, in staat is zich te manifesteren op gebieden of in sferen of werelden die hiërarchisch lager staan dan haar eigen gebied. Het vāhana van de mens is dus, in het algemeen gesproken, zijn lichaam, hoewel de samenstelling van de mens in feite een aantal vāhana's of voertuigen omvat, die elk op hun eigen gebied thuishoren, en de innerlijke mens, of de zich manifesterende spirituele of intellectuele entiteit, in staat stellen zich op dat gebied tot uitdrukking te brengen.

Vāhana blijkt dus een aantal verschillende betekenissen of, nauwkeuriger gezegd, toepassingen te hebben. Het vāhana van de spirituele monade van de mens, bijvoorbeeld, is zijn spirituele ziel; het vāhana van het menselijke ego is zijn menselijke ziel; en het vāhana van de psycho-vitaal-astrale monade van de mens is het liṅgaśarīra, dat door zijn vāhana of drager, het sthūlaśarīra of fysieke lichaam, werkt. De draad die de stroom van elektriciteit vervoert kan worden beschouwd als het vāhana van de elektrische stroom; en de intermoleculaire ether is het vāhana van vele van de radioactieve krachten van de wereld om ons heen, enz. Elk goddelijk wezen heeft een vāhana of eigenlijk een aantal vāhana's door middel waarvan het werkt en in staat is zijn goddelijke vermogens tot uitdrukking te brengen en zijn goddelijke taken uit te voeren op en in de werelden en gebieden lager dan de sfeer of de wereld of het gebied waarin het zelf leeft. (Zie ook ziel, upādhi.)

Vaiśya (Sanskriet)

De derde van de vier kasten of maatschappelijke klassen waarin de bewoners van het oude India werden verdeeld. De vaiśya is de handelaar of landbouwer. (Zie ook brāhmaṇa, kshatriya, śūdra.)

Veda (Sanskriet)

Van een wortel *vid* die 'weten' betekent. De *Veda's* zijn de oudste en heiligste literaire en religieuze werken van de hindoes. Het woord *veda* kan worden omschreven als 'goddelijke kennis'. Er zijn vier *Veda's*: de *Rig-Veda*, de *Yajur-Veda*, de *Sāma-Veda* en de *Atharva-Veda*; gewoonlijk wordt aangenomen dat deze laatste van een latere datum is dan de eerste drie.

Manu spreekt in zijn *Wetten* altijd over de drie *Veda's*, die hij 'het oude drievoudige brahman' – *sanātanam trayam brahma* – noemt. Met de *Veda's* hangt een groot aantal andere werken van velerlei aard – liturgisch, ritualistisch, exegetisch en mystiek – samen, terwijl de *Veda* zelf gewoonlijk in twee grote afdelingen wordt verdeeld, een uiterlijk en een innerlijk deel; het eerste wordt *karmakāṇḍa* genoemd, het 'gedeelte over rituele handelingen' en het tweede *jñānakāṇḍa* of het 'gedeelte over wijsheid'.

De *Veda* wordt niet aan één persoon toegeschreven; bijna elke hymne of elk onderdeel van de *Veda* wordt aan een andere auteur of beter gezegd aan verschillende auteurs toegeschreven, maar er wordt aangenomen dat ze in hun huidige vorm door *Veda-Vyāsa* zijn verzameld. Volgens de theosofie ligt de oorsprong van de *Veda's* in de verre oudheid, duizenden jaren voor het begin van wat in het Westen bekend is als het christelijke tijdperk, ongeacht de bezwaren die westerse wetenschappers misschien tegen deze uitspraak aanvoeren. De hindoe pandits zelf beweren dat de *Veda* duizenden jaren mondeling werd onderwezen, en daarna ten slotte tot een geheel werd bijeengebracht aan de oevers van het heilige *Manasarovar* meer, aan de andere kant van de *Himālaya*, in een district van wat nu Tibet is.

Vedānta (Sanskriet)

Uit de *Upanishads* en uit andere delen van de prachtige cyclus van vedische literatuur vormden de wijzen van het oude India

wat tegenwoordig de Vedānta wordt genoemd – een samengesteld woord dat ‘het einde (of de voltooiing) van de *Veda*’ betekent – dat wil zeggen onderricht in de definitieve en meest volmaakte uiteenzetting van de betekenis van de vedische leringen.

De hoogste vorm die de brahmaanse leringen hebben aangenomen is de Vedānta, en onder de benaming *Uttara-Mīmāṃsā*, die wordt toegeschreven aan Vyāsa, de samensteller van de *Veda*’s, is de Vedānta misschien wel de edelste van de zes Indiase filosofische scholen. De avatāra Śaṅkarāchārya is de belangrijkste figuur die aan het filosofische stelsel van de Vedānta algemene bekendheid heeft gegeven, en het type Vedānta dat door hem werd onderwezen wordt Advaita-Vedānta of non-dualistische Vedānta genoemd.

De Vedānta kan kort worden omschreven als een stelsel van mystieke filosofie dat tot stand kwam doordat wijzen vele generaties lang hebben geprobeerd om de heilige en esoterische betekenis van de *Upanishads* te verklaren. In haar Advaita-vorm komt de Vedānta in vele, zo niet in alle, opzichten sterk overeen, als ze al niet identiek is, met sommige van de mystieke vormen van het boeddhisme in Centraal-Azië. De Vedānta wordt door de hindoes brahmajñāna genoemd.

Verduistering

Dit woord werd bedacht door A.P. Sinnett, een van de pioniers in het bekendmaken van de theosofie. Een veel beter woord dan verduistering zou *sluimer* of *slaap* zijn geweest, omdat het woord verduistering de betekenis in feite duister maakt. Een mens is niet ‘verduisterd’ wanneer hij slaapt. De innerlijke vermogens kunnen dat in zekere zin zijn, maar het is beter in meer passende termen te omschrijven wat die toestand werkelijk inhoudt, namelijk een toestand van slaap of latentie, of beter gezegd van sluimer. Als dus een van de zeven rijken de zeven perioden van ontwikkeling, van

evolutie, heeft doorlopen, komt het in een toestand van sluimer of verduistering.

Ook wanneer de zeven rijken – van het eerste elementalenrijk omhoog tot het mensenrijk – hun evolutie op bol A (bijvoorbeeld) in de eerste ronde hebben voltooid, gaat bol A in verduistering, dat wil zeggen komt in een toestand van sluimer; hij gaat slapen. Alles wat erop achterbleef sluimert nu, slaapt, en wacht tot de levensgolven die bol A zojuist hebben verlaten, weer binnenkomen aan het begin van de tweede ronde. Als de levensgolven hun volledige zevenvoudige loop, of hun zeven stamrassen of wortelrassen op bol B hebben voltooid, komt bol B op zijn beurt in een toestand van sluimer of verduistering, wat geen pralaya (zie aldaar) is; het verschil tussen pralaya en verduistering is heel belangrijk. Het is misschien mogelijk de toestand van sluimer soms aan te duiden met het woord pralaya, in een heel beperkte en specifieke betekenis, maar pralaya betekent ontbinding en verdwijning, zoals bij de dood. Verduistering is echter slaap – sluimer.

Zo gaat het met elk van de zeven bollen van de planeetketen, de een na de ander; elke bol komt in een toestand van verduistering als een levensgolf deze heeft verlaten, *voor zover het die specifieke levensgolf betreft*. Elke bol gaat slapen of sluimeren, wanneer de laatste vertegenwoordigers van het laatste wortelras van de laatste levensgolf deze verlaten.

Tijdens een verduistering of rustperiode van een planeet, aan het einde van een ronde, verlaten de entiteiten de laatste bol, de zevende, en beginnen aan een (laag) nirvānische periode van manvantarische rust, die overeenkomt met de devachanische toestand, of toestand tussen het ene leven op aarde en het volgende, van een menselijke entiteit. Hier moet op een belangrijk punt van de leringen worden gewezen: wanneer een levensgolf een bol verlaat, blijft deze niet continu in een toestand van verduistering of sluimer tot diezelfde levensgolf daar terugkeert in de volgende ronde. De levensgolven volgen

elkaar regelmatig op, en elke levensgolf die op een bol aankomt, heeft haar beginperiode, haar bloeitijd en haar verval, en laat dan de bol in een toestand van verduistering achter voor zover het die specifieke levensgolf betreft. Maar de bol ontvangt na betrekkelijk korte tijd een volgende levensgolf, die haar perioden doorloopt en de bol weer in een toestand van verduistering achterlaat, voor zover het deze laatste levensgolf betreft, enz. Het is dus duidelijk dat een periode van verduistering op elke bol van de planeetketen veel korter duurt dan de periode van een volledige planeetronde.

Verloren ziel (zie achtste sfeer, zielloos wezen)

Vidyā (Sanskriet)

Het woord (afgeleid van dezelfde wortel *vid* waarvan het zelfstandig naamwoord *Veda* komt) voor ‘kennis’, ‘filosofie’, ‘wetenschap’. Deze term wordt in de theosofische filosofie op een algemene manier gebruikt, met de drie betekenissen die zojuist zijn genoemd. Het wordt vaak verbonden met andere woorden, zoals *ātma-vidyā* – ‘kennis van ātman’ of het essentiële zelf; *brahma-vidyā* – ‘kennis van brahman’, kennis van het heelal, een term die min of meer gelijkstaat met theosofie; of *guhya-vidyā* – dat ‘geheime kennis’ of esoterische wijsheid betekent. Als vidyā in collectieve maar niettemin specifieke zin wordt gebruikt, is ze een algemene term voor occulte wetenschap.

— W —

Wachter op de drempel

Een literaire vondst van de Engelse mysticus en romanschrijver Sir Bulwer Lytton, die voorkomt in zijn roman *Zanoni*. In theosofische kringen heeft de uitdrukking grote bekendheid

gekregen en wordt ze algemeen gebruikt. Het woord ‘wachter’ of een daaraan gelijkwaardige term of uitdrukking is in het occultisme door de eeuwen heen bekend geweest en gebruikt. Het heeft op verschillende zaken betrekking, maar meer in het bijzonder is het van toepassing op wat H.P. Blavatsky ‘bepaalde boosaardige astrale dubbelgangers van overleden personen’ noemt. Dit is volkomen juist. Maar de uitdrukking heeft nog een andere betekenis die nog mystieker is, en nog moeilijker uit te leggen, en doelt op de belichaamde karmische gevolgen of resultaten van het verleden van de mens, die rondwaren bij de drempels die de initiant of ingewijde moet overschrijden vóór hij verder kan gaan naar een hogere graad van inwijding. Deze wachters, in laatstgenoemde betekenis van het woord, zijn als het ware de belichaamde quasi-menselijke, astrale, rondwarende delen van het gestel van de mens, die hij in vroegere incarnaties heeft afgeworpen en die hij nu onder ogen moet zien en overwinnen – heel werkelijke en levende wezens die deel uitmaken van het verleden dat de ‘nieuwe’ mens achtervolgt. De initiant moet deze oude ‘zelven’ van hem onder ogen zien en overwinnen of mislukken, en dit laatste kan of krankzinnigheid of de dood betekenen. Het zijn in feite spookverschijningen van de dode mensen die de huidige mens eens is geweest, en die hem nu als een schaduw gaan volgen, en daarom terecht wachters op de drempel worden genoemd. In één opzicht kan men ze terecht de kāmārūpa’s van de vroegere incarnaties van de mens noemen, die tevoorschijn komen uit de afdrukken in het astrale licht die de ‘oude’ mens van de nu levende ‘nieuwe’ mens daar heeft achtergelaten.

Wederbelichaming

Deze term betekent dat de levende en migrerende entiteit op een of ander moment na de dood een nieuw lichaam aanneemt. De betekenis ervan is daarom heel algemeen; de specifieke betekenis is het periodiek aannemen van nieuwe

lichamen. De term zegt iets meer dan alleen maar dat de ziel een voorbestaan heeft; de gedachte is dat de ziel achtereenvolgens nieuwe lichamen aanneemt – op welk gebied ze zich ook bevindt. Dit specifieke aspect of onderdeel van de algemene leer over de migratie van levende entiteiten zegt ons niet wat voor soort lichaam de ziel opnieuw aanneemt, noch of ze dat hier op aarde of ergens anders doet, dat wil zeggen of het nieuwe lichaam een zichtbaar lichaam zal zijn of een onzichtbaar lichaam op de onzichtbare gebieden van de natuur. Het zegt alleen dat het levenscentrum zich *wederbelichaamt* en dat is de essentie van de specifieke betekenis van dit woord. (Zie ook reïncarnatie, wedergeboorte, preëxistentie, metempsychose, metensomatose, palingenese, transmigratie.)

Wedergeboorte

Een van de verschillende aspecten of facetten van de algemene leer over wederbelichaming. Een woord met een ruime en algemene betekenis. Omdat het alleen een opeenvolging van wedergeboorten betekent, heeft de term een algemeen karakter, maar doet geen specifieke uitspraak over de soort wederbelichaming. De overeenkomst tussen het denkbeeld dat in dit woord besloten ligt en dat wat bij de term reïncarnatie hoort is heel groot, maar toch zijn de twee denkbeelden heel verschillend. (Voor dit verschil zie reïncarnatie; zie ook preëxistentie, metempsychose, metensomatose, palingenese, transmigratie.)

Wetenschap

Een werking van de geest of het denkvermogen van de mens in zijn streven het *hoe* van de dingen te begrijpen – niet één bepaalde wetenschap, maar wetenschap op zich, wetenschap per se – geordende en geclassificeerde kennis. Eén aspect van een drievoudige methode om inzicht te krijgen in de aard van de universele natuur en haar veelvormige en veelvoudige wer-

kingen; dit aspect kan niet worden gescheiden van de andere twee – filosofie (zie aldaar) en religie (zie aldaar) – als we een juist beeld willen verkrijgen van de dingen *zoals ze echt zijn*.

Wetenschap is dat aspect van het menselijk denken dat de mentale activiteit van de onderzoekende, analyserende en classificerende functies van het denken omvat.

Witte magiër (zie broeder van de schaduw)

Wortelras (zie ras)

— Y —

Yama (zie samādhi)

Yoga (Sanskriet)

Letterlijk ‘het zich verenigen’, ‘het zich verbinden’, enz. In India is het de technische naam voor een van de zes darśana’s of filosofische scholen, waarvan de oprichting wordt toegeschreven aan de wijze, Patañjali. De term yoga beschrijft het doel van deze school: het zich verenigen of één-worden met de goddelijk-spirituele essentie in een mens. Als de yogapraktijken goed worden begrepen op basis van onderricht door echte leraren – die zich nooit als openbare sprekers of door middel van boeken of advertenties bekend maken – worden ze geacht bepaalde extatische bewustzijnstoestanden teweeg te brengen die leiden tot een helder inzicht in universele waarheden; de hoogste van deze toestanden wordt samādhi (zie aldaar) genoemd.

Er bestaan een aantal vormen van yogabeoefening en training zoals karmayoga, haṭhayoga, bhaktiyoga, rājayoga, jñānayoga, enz. Soortgelijke religieuze aspiraties of praktijken bestaan eveneens in westerse landen, bijvoorbeeld wat verlos-

sing door werken wordt genoemd, wat enigszins gelijkstaat met de karmayoga van de hindoes, of ook verlossing door geloof of liefde, wat een beetje lijkt op de hindoe-bhaktiyoga; terwijl zowel het Oosten als het Westen verschillende vormen van ascetische praktijken kennen die onder de term haṭhayoga kunnen worden gerangschikt.

Van geen enkel stelsel zou men ooit de yoga moeten beoefenen als deze niet onder de directe leiding staat van iemand die de gevaren kent van het zich bezighouden met het psychomentale deel van de samengestelde mens, want gevaren liggen bij iedere stap op de loer, en wie zich met deze dingen bezighoudt, roept waarschijnlijk onheil over zichzelf af, zowel wat zijn gezondheid betreft als zijn mentale evenwicht. De hogere vormen van yoga, zoals rājayoga en jñānayoga, die een strikte spirituele en intellectuele discipline inhouden, gepaard gaand met een warme liefde voor alle wezens, zijn echter volkomen veilig. In de ascetische praktijken, enz. – en de leringen die daarmee samenhangen – schuilt echter gevaar voor wie niet voorzichtig is, en daarom moeten ze zorgvuldig worden vermeden.

Yogī (Sanskriet)

Een yogī is iemand die vervuld is van toewijding, iemand die het yogastelsel of een of meer van zijn verschillende secundaire vormen volgt.

In sommige gevallen zijn yogī's mensen die op verschillende manieren ernaar streven de lichamelijke en fysieke verleidingen te overwinnen, bijvoorbeeld door hun lichaam te folteren. Ze bestuderen ook in meerdere of mindere mate enkele van de prachtige filosofische leringen van India die uit een ver verleden stammen; door alleen maar mentale studie wordt een mens echter geen mahātma, evenmin als foltering van het lichaam zal leiden tot spiritueel inzicht – het verheven inzicht. (Zie ook yoga.)

Yuga (Sanskriet)

Een woord dat een ‘tijdperk’ betekent, een periode. Een yuga is een periode van aardse tijd; vier van deze perioden worden gewoonlijk opgesomd en weergegeven in ‘goddelijke jaren’:

1. Krita- of satyayuga	4.000	
sandhyā	400	
sandhyāṃśa	400	
		4800
2. Tretāyuga	3.000	
sandhyā	300	
sandhyāṃśa	300	
		3600
3. Dvāparayuga	2.000	
sandhyā	200	
sandhyāṃśa	200	
		2400
4. Kaliyuga	1.000	
sandhyā	100	
sandhyāṃśa	100	
		1200
Totaal	12.000	

Weergegeven in menselijke jaren is dit gelijk aan:

$$4800 \times 360 = 1.728.000$$

$$3600 \times 360 = 1.296.000$$

$$2400 \times 360 = 864.000$$

$$1200 \times 360 = 432.000$$

$$\text{Totaal } 4.320.000$$

Ons huidige ras bevindt zich in de vierde periode of het kaliyuga, vaak het ‘ijzeren tijdperk’ of ‘zwarte tijdperk’ genoemd. Er wordt gezegd dat deze is begonnen op het moment van de dood van Kṛiṣṇa, gewoonlijk gesteld op 3102 v.Chr.

Er is een belangrijk punt in de leer over de yuga's dat niet moet worden vergeten: de vier yuga's, zoals hierboven geschetst, hebben betrekking op wat de moderne theosofische filosofie een wortelras noemt, hoewel een wortelras in feite van begin tot einde ongeveer tweemaal de totale duur heeft van de vier yuga's zoals hierboven weergegeven. De yuga's van de rassen overlappen elkaar echter, omdat elk nieuw groot ras ongeveer halverwege het ouderras wordt geboren, hoewel de individuele duur van elk ras is zoals hierboven is aangegeven. Omdat de rassen elkaar overlappen, kunnen een ras en het eropvolgende ras zich lange tijd gelijktijdig op de aardbol bevinden.

Omdat de vier yuga's een afspiegeling in de menselijke geschiedenis zijn van wat er in de evolutie van de aarde zelf en van de planeetketen plaatsvindt, is hetzelfde schema van yuga's ook op kosmische schaal van toepassing – satyayuga, tretāyuga, dvāparayuga en kaliyuga volgen elkaar op in de evolutie van de aarde, en op een nog grotere schaal in de evolutie van een planeetketen. Natuurlijk zijn deze kosmische yuga's veel langer dan de yuga's van een ras, maar hetzelfde algemene schema van 4, 3, 2, geldt voor alle. Voor meer details over de leer van de yuga's kan men H.P. Blavatsky's *De geheime leer* en het boek van de huidige schrijver, *Beginnelsen van de esoterische filosofie*, raadplegen.

– Z –

Zelf

De mens is een bundel krachten of energieën gecombineerd met stoffelijke elementen; en de macht die alles beheerst en bijeenhoudt en van het samengestelde geheel een eenheid maakt, is wat theosofen het zelf noemen – niet louter het ego, maar het zelf, een zuiver spirituele, in essentie goddelijke,

kern, die hetzelfde is in iedere man en vrouw op aarde, hetzelfde in iedere entiteit overal in alle grenzeloze gebieden van de onbegrensde ruimte, zoals wij ruimte opvatten. Als men nauwkeurig zijn eigen bewustzijn onderzoekt, zal men al snel weten dat dit het zuivere bewustzijn is dat wordt uitgedrukt in de woorden 'ik ben' – en dit is het zelf; terwijl het ego het besef is van het 'ik ben *ik*'.

De hiërarchie van de mens die uit het zelf voortkomt als zijn kiem kunnen we indelen in tien stadia: drie op het arūpa of onstoffelijke gebied, en zeven (of misschien beter gezegd zes) op de gebieden van de stof of manifestatie. Op elk van deze zeven gebieden (of zes gebieden) ontwikkelt het zelf of de paramātman (zie aldaar) een omhulsel of gewaad, waarvan de hogere zijn gesponnen uit geest of licht, en de lagere uit schaduw of stof; elk van deze omhulsels of gewaden is een ziel, en tussen het zelf en een ziel – iedere ziel – staat een ego.

Zeven beginselen van de mens

Elk van de zeven beginselen van de mens, en ook elk van de zeven elementen in hem, is zelf een spiegel van het heelal. (Zie beginselen van de mens.)

Zeven heilige planeten

De Ouden spraken over zeven planeten die ze de zeven heilige planeten noemden; ze werden als volgt opgesomd: Saturnus, Jupiter, Mars, zon, Venus, Mercurius en maan.

Elk van deze zeven bollen is een lichaam zoals onze eigen aarde, omdat elk een zevenvoudige keten is, zevenvoudig van samenstelling; zes andere hogere bollen van fijnere en meer etherische stof bevinden zich boven de fysieke sfeer of bol. Alleen die bollen die zich op hetzelfde kosmische gebied van de natuur of van het zijn bevinden, zijn fysiek voor elkaar zichtbaar. Wij kunnen bijvoorbeeld alleen de planeetbol op het vierde gebied van elk van de andere planeet- of sterren-

ketens zien, omdat we ons op het vierde kosmische gebied bevinden, evenals zij. Er bestaat een heel belangrijke en uitgebreide reeks mystieke leringen die met de zeven heilige planeten samenhangen, maar het zou niet op zijn plaats zijn hier daarop in te gaan.

Ziel

Dit woord betekent in de oude wijsheid ‘voertuig’, en upādhi – dat voertuig, of elk voertuig, waarin de monade op een bepaald gebied van manifestatie haar bestemming verwezenlijkt. Een ziel is een entiteit die door ervaringen is geëvolueerd; ze is geen geest, maar een voertuig van een geest – de monade. Ze manifesteert zich in de stof via en als een substantieel deel van de lagere essentie van de geest. Als ze met een ander gebied eronder, of misschien erboven, in aanraking komt, is het verbindingspunt waardoorheen het bewustzijn kan komen of gaan, een layacentrum – het neutrale punt, in de stof of substantie, waar het bewustzijn doorheen gaat; en de kern van dat bewustzijn is de monade. De ziel is, in tegenstelling tot de monade, het voertuig door middel waarvan die monade zich op een gebied kan manifesteren. De geest of monade manifesteert zich in zeven voertuigen en elk van deze voertuigen is een ziel.

Op de hogere gebieden is de ziel een voertuig dat zich manifesteert als een bundel of zuil van licht. Dat geldt eveneens voor de verschillende ego’s en de daarmee verbonden zielenvoertuigen op de lagere gebieden, die alle voortdurend dichter worden naarmate de gebieden van de stof zich geleidelijk naar omlaag verdichten en compacter worden, en waarin de monadische straal doordringt tot de laatste ziel die het fysieke lichaam is, het algemene voertuig of de algemene draager van alle.

Onze leringen kennen aan ieder levend wezen een ziel toe – niet een menselijke ziel, of een goddelijke ziel, of een spiri-

tuele ziel, maar een ziel overeenkomstig zijn eigen aard. Wat het is, wat zijn aard is, komt in feite van zijn ziel; vandaar dat we van verschillende dieren terecht kunnen zeggen dat ze hetzij een ‘eendenziel’, een ‘struisvogelziel’, een ‘stieren-’ of een ‘koeienziel’, enz., hebben. De entiteiten lager dan de mens – in dit geval de dieren, beschouwd als een rijk – worden in de verschillende dierenfamilies onderscheiden door de verschillende zielen in ieder van hen. In iedere individuele entiteit staan achter de ziel waaruit ze voortkomt natuurlijk alle andere beginselen die ook de mens bezielen, maar al deze hogere beginselen zijn in het dier latent.

In het algemeen gesproken kunnen we echter zeggen dat de ziel het tussenliggende deel is tussen enerzijds de geest die onsterfelijk is, en anderzijds het fysieke gestel dat in zijn geheel sterfelijk is. De ziel is daarom het tussenliggende deel van de menselijke samenstelling. Men moet in dit verband goed in het oog houden dat de term ziel die in de esoterische filosofie wordt gebruikt, weliswaar in wezen een ‘voertuig’ of ‘omhulsel’ betekent, maar dat dit voertuig of omhulsel niettemin een bezielde of levende entiteit is, ongeveer zoals het fysieke lichaam – hoewel dit het omhulsel of voertuig van de andere delen van de menselijke samenstelling is – op zich een afzonderlijk, bezielde, verpersoonlijkt wezen is. (Zie ook vāhana.)

Zielloos wezen

‘Overal op straat komen we zielloze wezens tegen’, schreef H.P. Blavatsky. Dit is een feit. Deze uitspraak betekent niet dat degenen die we zo ontmoeten geen ziel bezitten. De strekking ervan is dat het spirituele deel van deze mensen slaapt, niet wakker is. Het zijn wel levende mensen met actieve hersenen, een dierlijke natuur, maar overigens ‘zielloos’ in de zin dat de ziel niet actief is, maar slaapt; en dat is ook precies wat Pythagoras bedoelde toen hij sprak over de ‘levend doden’. Deze mensen zijn overal. We komen ze, zoals H.P. Blavatsky

zegt, overal tegen. De ogen kunnen fysiek helder zijn en stralen van fysieke vitaliteit, maar de ziel ontbreekt eraan; de tederheid ontbreekt, de intense en toch milde warmte van de levende vlam van innerlijke inspiratie. Soms zal onpersoonlijke liefde de ziel in een man of een vrouw doen ontwaken; soms zal ze haar doden als de liefde egoïstisch en grof wordt. De straten zijn vol met zulke 'zielloze mensen', maar de uitdrukking zielloze mensen betekent niet 'verloren zielen'. Dit laatste is weer iets anders. De uitdrukking zielloze mensen is dus een technische uitdrukking. De betekenis ervan is dat mannen en vrouwen, meestal geheel onbewust, nog wel met de monade, de spirituele essentie binnenin hen, zijn verbonden, maar niet *zelfbewust* ermee zijn verbonden. Ze leven in belangrijke mate in het hersenverstand en in de gebieden van het zintuiglijke bewustzijn. Ze richten zich met genoegen op de onbetekenende zaken van het leven. Ze hebben een normaal gevoel voor eer, enz., omdat het gebruikelijk is en van een goede opvoeding getuigt als men dat heeft, maar het diep innerlijke vuur van verlangen, de weldadige warmte die voortkomt uit het min of meer één zijn met de innerlijke god, kennen ze niet. Daarom zijn ze 'zielloos', omdat de ziel niet met vurige energie in en door hen werkt.

Een verloren ziel betreft daarentegen een entiteit die door verschillende wedergeboorten, misschien een dozijn, of meer of minder, langzaam de 'gemakkelijke afdaling naar Avernus' heeft gevolgd, en in wie de verbindingsdraden met de innerlijke geest één voor één zijn verbroken. Verdorvenheid, voortdurende verdorvenheid zal dat teweegbrengen. Haat verbreekt deze spirituele banden misschien sneller dan wat ook. Egoïsme, de moeder van de haat, is de wortel van alle menselijke kwaad; daarom is een verloren ziel iemand die niet alleen zielloos is in de gewone theosofische betekenis van het woord, maar die ook de laatste schakel, de laatste tere draad van bewustzijn, heeft verloren die hem met zijn innerlijke god

verbindt. Hij zal de ‘gemakkelijke afdaling’ voortzetten, van de ene menselijke geboorte naar een lagere menselijke geboorte gaan, en dan naar een nog lagere, tot ten slotte de ontaarde astrale monade – alles wat van het eens menselijke wezen overblijft – zelfs het lichaam van een dier kan betreden waartoe ze zich voelt aangetrokken (en dit is één aspect van de leer over transmigratie die in het Westen zo slecht is begrepen); sommige gaan misschien ten slotte zelfs naar planten en zullen uiteindelijk verdwijnen. De astrale monade zal dan zijn uitgewist. Zulke verloren zielen zijn gelukkig bijzonder zeldzaam, maar ze zijn niet wat we zielloze mensen noemen.

Als de student bedenkt dat een mens een ‘bezield’ wezen is wanneer hij vervuld is van de levende spirituele en intellectuele vurige energieën die vanuit zijn innerlijke god naar zijn hersenverstand stromen, zal hij gemakkelijk begrijpen dat wanneer deze vurige krachten het hersenverstand niet langer kunnen bereiken en zich in het leven van een mens niet langer kunnen manifesteren, het resultaat een zogeheten zielloos wezen zal zijn. Een goed mens, die rechtschapen, trouw, meedogend is, naar het hogere streeft, zachtaardig en eerlijk is en naar wijsheid zoekt, is een ‘bezielde’ mens; een boeddha is iemand die volledig bezield is, en er bestaan allerlei stadia daartussenin.

Zodiak (zie dierenriem)

Zwarte magiër (zie broeder van de schaduw)

Index

Index

Trefwoorden die in deze woordentolk zijn opgenomen zijn cursief gedrukt, terwijl andere termen die in de tekst voorkomen niet cursief zijn. Vetgedrukte getallen verwijzen naar de pagina waar het trefwoord begint.

- Absolute* **1**, 110, 131, 153, 154, 175-7, 187
Achtste sfeer **2**. Zie avīchi 21
Adept **3**, 85
Ādi-buddhi 6, 17. Zie svabhavat 196
Advaita-Vedānta. Zie Vedānta 215
Adytum 10
Aether. Zie ākāśa 6
Agnishvātta **3**, 109, 157
Ahaṁkāra **6**
Ain sof 110
Ākāśa **6**, 7, 11-2, 134. Zie svabhavat 196
Ākāśische register 49
Alaya **6**
Ālaya-vijñāna 7
Amitābha-boeddha 19
Ānanda. Zie sat 187
Ānandamayakośa. Zie kāraṇopādhi 91
Antaskaraṇa **7**
Anupapādaka. Zie aupapāduka 17
Apostolische successie 70, 97
Arūpa **7**
Āsana **8**, 184
Asat **9**
Ascetische praktijken 221
Āśrama **9**
Astraal 18, 23-4, 90-1, 156-7
Astraal lichaam **10**, 36, 38, 52. Zie liṅgaśarīra 106; wachter op de drempel 218
Astraal licht **10**, 107, 218
Astrale monade 157, 228. Zie monade 131
Astrologie **12**
Aśvattha **13**
Atharva-Veda. Zie Veda 214
Atlantiërs 170, 201
Ātman **14**, 52, 75, 86, 113
Ātmavidyā 217
Atoom **15**
Aum. Zie Om 143
Aupapāduka **17**
Aura **17**
Aurisch ei 10, 18, **19**, 36, 93, 100

- Avalokiteśvara* **19**
- Avatāra* **20**, 25, 185
- Avīchi* 2-3, **21**, 89, 140
- Avidyā* 6, **21**, 92
- Barhishad 109. Zie pitri 157
- Beginselen van de mens* **21**, 49.
Zie occultisme 143
- Bewusteloosheid 147. Zie
ook onbewustheid
- Bewustzijn* **23**, 34-5, 61, 145-7,
178-9, 184-5, 224. Zie heelal
70; jāgrat 84; rajas 169;
samādhi 183; sattva 187;
tamas 199
- Bhaktiyoga* **23**. Zie yoga
220-1
- Bhikshu 10
- Bhumi, bhaumika. Zie man-
vantara 117, pralaya 162-3
- Bhūta* **23**, 55
- Bhūtātman 52, 127
- Bīja* **24**, 93
- Binnenronde. Zie ronde 180
- Bodhi* **25**
- Bodhisattva* 19, **25**, 138, 141
- Boeddha* 19, 25, **26**, 28, 67, 80,
140, 156, 164-5, 185
- Boeddha van mededogen* **27**,
139. Zie pratyekaboeddha
164
- Boeddhisme* **28**
- Bol* 3, **29**, 88, 188, 190, 224.
Zie planeetketen 159;
- ras 169; ronde 179;
verduistering 215
- Boodschapper* **30**
- Boom (kosmische) 116-7. Zie
aśvattha 13
- Brahmā* **31**, 115, 161, 162, 168
- Brahmachārin 9
- Brahmajñāna. Zie Vedānta
214
- Brahman* 14, **32**, 41, 130. Zie
śabda-brahman 182
- Brāhmaṇa* **32**
- Brahmā-prakriti 115
- Brahmāśrama. Zie āśrama 10
- Brahmavidyā. Zie vidyā 217
- Broederschap 70, 112, 121,
185-6. Zie universele
broederschap 209
- Broeder van de schaduw* **33**,
171-2
- Broeder van het licht 172
- Buddhi* **34**, 44, 47, 75, 93-4,
112-3. Zie bodhi 25
- Buddhi-manas 4. Zie mense-
lijke ziel 126; nous 141
- Buitenronde. Zie ronde 180-1
- Cakra. Zie chakra 35
- Cela. Zie chela 37
- Chakra* **35**
- Chaos* **36**
- Chela* 25, **37**
- Chhāyā* **38**
- Chit. Zie sat 187

- Christelijke theosofie 166
Christos **39**, 80
Circulaties in de kosmos **39**, 69-70
Cyclus 31-2, **40**. Zie kalpa 88
- Daivīprakṛiti* **41**, 62, 212
Dakṣiṇāmārga, -āchāra 171
Darśana 220
DAT. Zie parabrahman 152; tat 201
Derde logos 19, 116, 142.
Zie logos 107
Deva **43**
Devachan **43**, 73, 89, 140, 174, 206
Dhāraṇā **45**. Zie samādhi 183
Dharma **45**
Dharmakāya **45**, 141. Zie nirmāṇakāya 138
Dhyāna, dhyānin **46**, 185
Dhyāni-bodhisattva. Zie Avalokiteśvara 19
Dhyāni-boeddha of hemelse boeddha 26. Zie aupapādika 17; dhyāna 47
Dhyāni-chohan 4, **47**, 130, 157
Dierenriem **48**
Dierlijk ego. Zie ego 52
Dierlijke ziel 141-2
Dood **48**, 103, 174, 205-6, 208.
Zie pralaya 162; tweede dood 208
Dualiteit 119
Durgā. Zie tantra 200
Dvāparayuga. Zie yuga 222
Dvija 79
- Ego* 14, 26, 39, 44-5, **51**, 65, 112-3, 126-7, 157, 190, 210, 212, 224. Zie menselijk ego 125; reïncarnerend ego 174
Egoïsme 21, 227
Ei, aurisch 10, 18, 19, 36, 93, 100
Ei, kosmisch 140
Ei van Brahmā 31
Eidōlon (mv. eidōla) 24, **52**, 54, 91
Ekāgratā, ekāgratva **53**
Elementaal **53**
Elementaar **54**, 121
Elementalenwereld 105
Emanatie. Zie evolutie 59
Eonen 12, 53, 109, 156-8, 193
Esoterische filosofie 143
Esoterische leer **55**
Ether 6, 53, 97, 129, 213
Ethiek **57**, 203
Evolutie 32, 53, **58**, 81-3, 114, 117, 122-3, 132. Zie mānasa-putra 114; manifestatie 115-6; manvantara 117; mens 123-5; ras 169-70; stof 193; verduistering 215-6

- Exoterisch* 60
- Filosofie* 61
- Fohat* 42, **62**, 183
- Gautama 140. Zie boeddhisme 28
- Gāyatrī* of *Sāvitrī* **63**
- Gebied* 16, 52, **63**, 102, 115-6
- Gedachteoverbrenging* **64**
- Geest* **65**, 81-2, 174
- Geest* (in verband met stof) **66**
- Geestelijke ziel. Zie spirituele ziel 190
- Geheime leer. Zie esoterische leer 55; kabbala 87
- God* **66**
- Goden* **67**
- Goddelijk ego 52, 66, 84. Zie ego 52
- Goddelijke monade 19, 22, 44, 52, 60, 66, 67, 113. Zie monade 131
- Goddelijke ziel* **66**, 190
- Goeroe. Zie guru 69
- Gouden keten. Zie levensladder 105
- Grenzeloze 37, 64, 98-9, 110, 115, 122, 130, 132, 138, 144, 182
- Grihastha 9
- Gūf 22
- Guhyavidyā 217
- Guṇa* **68**. Zie rajas 169; sattva 187; tamas 199
- Guru* **69**
- Guruparamparā* **69**
- Hades of hel 75, 89. Zie avīchi 21
- Hathayoga. Zie yoga 220
- Heelal* 64, **70**, 122
- Helderhorendheid* **71**
- Helderziendheid* **72**
- Hemel. Zie devachan 43
- Hemel en hel* **72**
- Hemelse boeddha. Zie bodhisattva 25
- Hiërarchie* 69, **73**, 153-4, 192-3, 198-9
- Hiërarchie van mededogen. Zie mānasaputra 113
- Hogere manas of hogere denkvermogen 65. Zie nous 141; spirituele monade 91-3, 112-3, 140-1
- Hogere triade* **75**
- Hogere zelf 19, 37-8
- Hpho-wa 98. Zie māyāvirūpa 120; gedachteoverbrenging 64
- Hypnotisme* **76**, 127
- Idam 152. Zie tat 201
- ‘Ik ben ik’ 115, 153, 210, 224. Zie ego 51
- Illusie. Zie māyā 117

- Individualiteit* **78**, 115-6, 194.
 Zie christos 39; monade
 131-2; persoonlijkheid 156-7
- Ingewijde*, initiant 46, 56, **78**,
 97-8, 136, 218. Zie bīja 25;
 jīvanmukta 85; samādhi
 184-5
- Innerlijke god* 67, **79**
- Involutie* **81**. Zie evolutie 58
- Inwijding* 25, **83**
- Īśvara* **84**
- Jāgrat* **84**
- Jīva* 11, **85**
- Jīvanmukta* 2, **85**, 92, 131
- Jīvātman* 52, **86**, 190
- Jñānakāṇḍa* 214
- Jñānayoga*. Zie yoga 220
- Kabbala* 22, **87**
- Kaliyuga*. Zie yuga 222
- Kalki-avatāra* 185
- Kalpa* 31, **88**, 180
- Kāma* **88**
- Kāmaloka* 11, **89**, 208
- Kāmarūpa* 11, 23, 54-5, **90**, 218
- Kāraṇaśarīra* **91**, 93
- Kāraṇopādhi* **91**, 149
- Karma*, karmisch 22, **94**, 107,
 157
- Karmakāṇḍa*. Zie Veda 214
- Karmayoga*. Zie yoga 220
- Kāya* 186
- Keten*. Zie planeetketen 159
- Keten van Hermes* **96**. Zie
 levensladder 105
- Khe-chara* **97**
- Kosmisch ei* 140
- Kosmisch leven* **98**
- Kosmisch gebied* 15. Zie gebied
 63
- Kosmos* **98**
- Kritayuga* of satyayuga. Zie
 yuga 222
- Kshatriya* **99**
- Kumāra*. Zie agnishvātta 3-5
- Kumbhaka* **99**, 171
- Kuṇḍalinī* **100**
- Kwaad/kwade* 21, 50, 89,
 119, 172, 227. Zie slecht
 199; slechte mensen 2
- Lagere triade*. Zie dood 50
- Lagere viertal*. Zie hogere
 triade 75
- Lanoe* **101**
- Layacentrum* 65, **101**, 150,
 189
- Levensatoom* **101**. Zie jīva 85
- Levensatomen* **102**, 164, 199
- Levensgolf* 29-30, **104**, 169,
 179-80, 188, 216-7
- Levensladder* **105**, 154. Zie
 gebieden 63
- Lichaam* 173, 219, 221. Zie
 sthūlaśarīra 190; stof 192
- Lichtende boog*. Zie
 opgaande boog 150

- Liṅgaśārīra* 36, 50, **106**. Zie
 astraal lichaam/astraal licht
 10-1; śārīra 187; vāhana
 213
- Linkerpad. Zie rechterpad
 171
- Lipika* **107**
- Logos* 19, 32, 41, **107**, 115,
 141, 182. Zie manu 116;
 vāch 212
- Loka* 7-8, **108**, 140, 197-8
- Maan 105, 125, 157-8, 224.
 Zie bol 29; levensgolf 105;
 maanpitri 109
- Maanpitri* 4-5, **109**, 157-8
- Macrokosmos* **109**
- Magisch, magiër 8, 34, 120,
 172, 200
- Mahāchohan 70
- Mahā-Śiva 25
- Mahat* 17, **111**
- Mahātma* 86, **111**. Zie
 inwijding 84
- Mahā-Vishṇu 25
- Māheśvara. Zie tattva 202
- Maitreya-boeddha 185
- Manas*, mānasisch 4, 6, 7, 75,
112, 141-2
- Mānasaputra* 113. Zie
 agnishvāta 3-6
- Mānasisch ego 94. Zie ego
 51
- Manas-kāma 51, 125, 174, 208
- Manifestatie* **115**, 152, 199
- Manu* **116**, 214
- Mānushya-boeddha (of men-
 selijke boeddha) 19, 26, 39,
 67
- Manvantara* 31, 88, **117**, 162,
 180
- Māyā* 21, 33-4, 92, 115, **117**,
 162, 176
- Māyāvīrūpa* 98, **120**
- Meditatie 8-9, 53, 130, 154.
 Zie samādhi 184-5
- Medium* **120**
- Meester* 37, **121**
- Melkweg* of melkwegstelsel
122
- Mens* **123**, 129-30, 139-43,
 156-9, 198-9. Zie evolutie
 58-60
- Menselijk ego* 113, **125**, 205-6,
 213. Zie dood 49; ego 51-2;
 reïncarnerend ego 174
- Menselijke monade* **126**, 157,
 207
- Menselijke ziel* 89, **126**, 165-6,
 208. Zie preëxistentie 165
- Mesmerisme* **127**
- Messias 39
- Metempsychose* **127**, 166
- Metensomatose* **128**, 166, 173
- Microkosmos* **129**
- Middelaar. Zie medium
 120
- Moksha* 1, **130**

- Monade* 7, 16, 22, 43-4, 52,
65-6, 70-1, 112-3, 126, **131**,
157, 227-8
- Monadisch ego 146, 194
- Monadische essentie 44, 81,
194-5
- Monadische straal 105, 132,
191, 225. Zie monade 131
- Moraal/moraliteit* **132**
- Mudrā* **133**
- Mukti 1. Zie moksha 130
- Mūlaprakriti* 6, 41, 108, 115,
134, 137
- Muziek van de sferen* **134**
- Mysteriën, mysteriescholen* 13,
39, 57, 69-70, 87, 97, 108,
110, **135**
- Mysteries 111, 142, 209
- Mysterieleringen 78
- Mystiek* **136**
- Natuur* 59, 68, **137**
- Neergaande boog of scha-
duwboog 81, 105. Zie
opgaande boog 150
- Nefesh 22
- Neshāmāh 22
- Nirmāṇakāya* 26-7, **138**, 141
- Nirvāṇa* 1, 26-7, 46, 86, 138,
139, 180
- Nitya 163
- Nivritti. Zie involutie 83
- Niyama. Zie samādhi 184
- Noëtisch* **141**
- Nous* **141**
- Obscuratie. Zie verduistering
215
- Occultisme* 57, **142**. Zie para-
normale vermogens 154
- Ojas* **143**
- Om* **143**
- Onbewustheid 90. Zie ook
bewusteloosheid
- Oneindig* 1, **144**
- Onsterfelijkheid* **144**
- Onzichtbare wereld* **147**
- Oorzakelijk lichaam* 91-2,
149
- Opgaande boog* 30, 43, 81, 105,
150
- Origenes 165-6
- Pad, het* **150**, 171-2
- Palingenese* **151**, 166
- Paneonische onsterfelijkheid
146
- Parabrahman* 1, 2, 41, 115,
130, **152**
- Paramātman* 14-5, 27, 52, 86,
108, 132, **153**, 224
- Paranormale vermogens* **154**.
Zie helderhorendheid 71;
helderziendheid 72;
occultisme 142
- Patañjali. Zie yoga 220
- Persoonlijke ego 127. Zie ego
52

- Persoonlijkheid* **156**. Zie individualiteit 78; skandha 189-90
- Pitri* **157**
- Planeet van de dood. Zie achtste sfeer 2
- Planeetgeest* **158**
- Planeetketen* 63, 158, **159**, 179-81, 192
- Planeetronde. Zie ronde 180-1
- Planeten. Zie melkweg 122; zeven heilige planeten 224-5
- Plantenrijk 53
- Pneumatologie 167
- Pradhāna 41, 115. Zie prakriti 162
- Prajāpati* **161**
- Prakriti* 41-2, 115, 137, **161**
- Prākritika 117, 163, 189
- Pralaya* 32, **162**, 180, 216
- Prāṇa*/prāṇisch 10, 36, 100, **164**
- Prāṇātman 127
- Prāṇāyāma. Zie samādhi 184
- Pratyāhāra. Zie samādhi 184
- Pratyekaboeddha* 139, **164**. Zie boeddha van mededogen 28
- Pravritti. Zie involutie 83
- Preëxistentie* **165**
- Psyche 141
- Psychische natuur 207
- Psychische vermogens. Zie paranormale vermogens 154
- Psycho-elektrische veld 164
- Psychologie* **167**
- Purāṇa* **167**, 185
- Purusha* 41, 162, **168**
- Purusha-prakriti 115
- Rahasya 211
- Rajas* **169**
- Rājayoga. Zie yoga 220
- Ras* **169**. Zie yuga 222
- Rechaka* **171**
- Rechterpad* **171**
- Reïncarnatie* 157, 166, **172**, 208. Zie wederbelichaming 218; wedergeboorte 219
- Reïncarnerend ego* 44-5, 49-52, 75, 89-90, 126-7, 172, **174**, 190, 200, 208-9. Zie ego 51; menselijk ego 125
- Relativiteit* **175**
- Religie* **177**
- Rig-Veda 63, 214
- Ring-verder-niet* 43, **178**
- Ronde 29-30, 88, 116-7, 140, 169-71, **179**, 216-7
- Rūach 22
- Ruimte* 6, 23, 29, 36-7, 63-4, 101, 104, 110, 144, 154, 168, **181**, 224
- Rūpa* **182**
- Śabda-brahman* **182**

- Sachchidānanda. Zie sat 187
Śakti 33, 93, **183**
Samādhi 94, **183**, 220
Sāma-Veda 214
Śambhala 185
Sambhogakāya 186
Śaṅkarāchārya. Zie Vedānta 215
Sannyāsin 186
Śarīra 187
Sat 187
Śatarūpā. Zie vāch 212
Sattva 187
Satyayuga. Zie yuga 199
Saurya-manvantara. Zie manvantara 117
Sāvitrī. Zie gāyatrī 63
Savyāchāra 172
Schaduwboog. Zie opgaande boog 150
Schaduwten. Zie broeder van de schaduw 33
Schepper. Zie purusha 168
Schepping. Zie evolutie 58; manifestatie 115
Siddhi 97
Śishṭa **188**
Śiva 161. Zie tantra 200
Skandha **189**
Slecht (tegenover goed) 199
Slechte mensen 2
Śloka **190**
Spiritueel ego 7, 65, 75, 86, 104, 132, 194
Spiritueel één zijn 210
Spiritueel inzicht 221
Spiritueel monadisch ego 194
Spirituele kracht of vermogen 155. Zie helderhorendheid 71; helderziendheid 72
Spirituele monade 86, 91-2, 113, 141, 142, 184, 213
Spirituele visie 72
Spirituele ziel 141, **190**, 213
Spook 23, 52, 89-91, 218
Sthūlaśarīra **190**, 213. Zie śarīra 187
Stille wachter 2, 28, 108, **191**
Stof 41, 81-2, 162, 182, **192**. Zie heelal 70-1
Straal/omstraald 2, 5, 26, 39, 114, 126, 132, 167, 207. Zie Avalokiteśvara 19
Substantie 66. Zie stof 192-3
Śūdra **193**
Sukhāvātī. Zie devachan 43
Sūrya (zon) 163
Sushupti. Zie jāgrat 84-5; kārāṇopādhi 94
Sūtrātman **194**
Svabhāva 43, 58, **194**
Svabhavat 6, **196**
Svapna. Zie jāgrat 84
Svarūpa. Zie svabhāva 196
Svāyambhuva. Zie manu 116
Tala **197**

- Tamas* 68, **199**
Tanhā **199**. Zie trishṇā 205-7
Tantra **200**
Tantrisch **201**
Tat **201**
Tattva **201**
 Telepathie 64
Theosofie **202**
 Thuisheerl. Zie melkweg 122
Transmigratie 166, **203**, 228
 Tretāyuga. Zie yuga 222
 Trigunās. Zie guṇa 68; rajas 169; sattva 187; tamas 199
 Trikāya. Zie dharmakāya 45; nirmāṇakāya 138; sambhogakāya 186
Trishṇā **205**. Zie tanhā 199-200
 Turīya. Zie jāgrat 84; kāraṇopādhi 94
Tussennatuur of tussenliggende natuur 20, 22, 35, 51, 174, 205-6, **207**. Zie menselijke ziel/ego 125-7
Tweede dood 11, 44, 50, 73, 89-90, 112, 125, **208**
 Tweede logos 115

Universele broederschap **209**
 Universele geest. Zie ātman 14-5
Universele zelf 14-5, 152-3, **210**
 Universele ziel. Zie alaya 6
Upādhi 91, 124-5, **210**, 225. Zie vāhana 213

Upanishad **211**
 Uttara-Mīmāṃsā 215

Vāch **212**
Vāhana 24, **213**. Zie upādhi 210-1
Vaiśya **213**
 Vāmāchāra/vāmāchārins 172
 Vānaprastha 9-10
Veda 152, 200, **214**
Vedānta 94, 118, 211, **214**
Verduistering 88, **215**. Zie śiṣṭa 188
 Verloren ziel 204. Zie achtste sfeer 2; zielloos wezen 227-8
 Verzaking. Zie boeddha van mededogen 27; sannyāsin 186
Vidyā **217**
 Vierde onderrass 170-1
 Vierde ras 170
 Vierde ronde 56, 105, 108, 113, 169-70
 Vīja. Zie bīja 24
 Vijfde wortelras 170-1, 186
 Vikriti 161-2
 Vishṇu 161, 185
 Vishṇu-Purāṇa. Zie Purāṇa 168
 Voertuig 65, 113, 132, 172, 212, 225. Zie vāhana 213; ziel 225-6
 Vyāsa 168, 214-5

- Wachter op de drempel* **217**
Wederbelichaming 152, **218**
Wedergeboorte 166, **219**
Wetenschap **219**
 Wetten. Zie goden 68
 Witte magiër 172. Zie broeder van de schaduw 34
 Wortelras. Zie ras 169
 Yajur-Veda 214
 Yama. Zie samādhi 184
Yoga 8, 23, 45, 47, 184, **220**
Yogāchāra 7, 134
Yogī **221**
Yuga **222**
Zelf **223**. Zie ātman 14-5; paramātman 153; sūtrātman 194; svabhāva 194-5
 Zelfbewustzijn 114, 146, 185, 210. Zie ego 51; 'ik ben ik' 115, 153, 210; onsterfelijkheid 146
 Zeven. Zie beginselen van de mens 21-2; gebied 63; geest 65; levensgolf 104-5; pitri 157; śakti 183; skandha 189; heilige planeten 224
Zeven beginselen van de mens (zevenvoudige samenstelling) 19, 21-2, 49-50, **224**
Zeven heilige planeten **224**
Ziel 27, 52, 65-7, 128, 141, 165-6, 174, 212, 219, **225**. Zie goddelijke ziel 66; menselijke ziel 126; spirituele ziel 190
Zielloos wezen 2, 55, **226**
 Zohar. Zie kabbala 187
 Zomerland 148
 Zon 42, 108, 122, 125, 209. Zie bol 29; melkweg 122; zeven heilige planeten 224
 Zonne-lha 113
 Zonnepitri 157. Zie agnishvāta 3
 Zwarte magiër. Zie broeder van de schaduw 33